

Je I' ovo bodež što pred sobom vidim, S drškom spram moje ruke? Da te pograbim! Ne držim te, ali ipak još te vidim. Zar nisi, kobna utvaro, zamjetljiva Za opip kao i za vid? Ili si samo U mašti bodež, lažno priviđenje Koje proizlazi iz upaljena mozga?
William Shakespeare, Macbeth
preveo Josip Torbarina

PRVI DIO
Petak trinaesti

ŽENA NA KIŠI

Petak trinaestoga siječnja Reidar Folke Jespersen započeo je isto kao što je započinjao svaki dan, ili barem svaki dan u posljednjih pedeset godina svojeg sedamdesetdevetogodišnjeg života, sam u zimskom jutarnjem polumraku kuhinje s tanjurom zobene kaše pred sobom, s tregerima labavo obješenim preko stražnjice i uz ritmičan takt žlice, tiho zveckanje po dnu tanjura koje mu je bilo jedino društvo u samoći. Reidar Folke Jespersen imao je velike podočnjake ispod dva sjajna plava oka. Čeljust mu je bila prekrivena preciznom, kratko podrezanom bijelom bradom. Ruke koje su držale žlicu bile su velike, naborane i s oštro iscrtanim žilama koje su vijugale objema podlakticama do podvrnutih rukava košulje. Imao je snažne podlaktice koje su mogle pripadati kakvom drvosječi ili kovaču. Nije imao apetita; nikad nije imao apetita ujutro, ali kao obrazovan čovjek znao je, a i razumio, da obavezno mora nečime zaposliti trbuh. Stoga je svaki dan započinjao tanjurom zobene kaše koju bi sam sku-hao. Da ga je netko pitao o čemu razmišlja u tim minutama, ne bi znao odgovoriti. Naime dok je jeo, uvijek bi se usredotočio na brojenje žlica - dvadeset tri, zvon, gutljaj, dvadeset četiri, zvon, gutljaj. Dugogodiš-nje jedenje kaše naučilo ga je da tanjur zobene kaše u prosjeku sadržava između trideset osam i četrdeset četiri žlice, a ako mu je u tim rutin-skim minutama na početku dana u svijesti i ostalo ikakvih pitanja, bila je to samo znatiželja koliko će žlica trebati nagrabiti da isprazni tanjur pred sobom. Dok je njezin suprug doručkovao, Ingrid Jespersen bila je u krevetu. Uvijek je ostajala u krevetu dulje od muža. Toga je dana ustala tek u pola devet, odjenula bijel frotirni kućni ogrtač i požurila se u kupao-nicu, gdje je podno grijanje bilo odvrnuto na najjače. Grijalo je toliko da je bilo gotovo nepodnošljivo stajati bos. Pohitala je po vrućem podu, uvukla se u okruglu tuš-kabinu pa uživala u dugom i toplom tuširanju. Zahvaljujući centralnom grijanju u stanu je uvijek bilo ugodno toplo, no budući da njezin muž ne podnosi takvu toplinu u spavaćoj sobi, uvijek zavrne radijatore prije nego što navečer legne. Zato se noću unutra ušulja zimska hladnoća. I iako bi se Ingrid Jespersen svake noći ušuškala ispod debelog popluna, topli je tuš postao užitak koji si je voljela priuštiti da odmrzne udove, ponovno pokrene cirkulaciju i da joj krv u žmarcima prokola pod površinom kože. Ingrid Jespersen u veljači će napuniti pedeset četiri godine. Ponekad se uzrujavala zbog starenja, ali zbog izgleda se nije previše brinula. Još uvijek je bila gipka i okretna. Te je osobine pripisivala svojoj plesačkoj prošlosti i svijesti o važnosti fizičke kondicije. Ingrid Jespersen još uvijek je imala vitak struk i mišićave noge, i iako su joj se grudi malo objesile i bokovi joj više nisu imali mladenačku i elastičnu zaobljenost, još uvijek je privlačila poglede na ulici. Kosa joj je još uvijek bila prirodno tamna s cr-venkastim odsjajem. Smetali su joj jedino zubi. Kao ni cijela

njezina generacija, u djetinjstvu nije pravilno nje govala zube. Šarenilo pede-setogodišnjih plombi na dva su mjesta zamijenile krune. Glavni razlog takvoj njezinoj taštini bio je taj što je imala ljubavnika, mlađeg muškarca, i nije htjela da razlika u godinama postane preočita kad je s njim - Eyolfom Stromstedom - muškarcem koji joj je prije bio učenik na satovima baleta. Kad je zavrnila vodu, otvorila vrata kabine i zado-voljno se pogledala u ogledalo na kojemu se uhvatila siva patina kon-denzata, osjetila je onaj uporni tračak nemira zbog toga što je za osmijeh u njezinim mislima zaslužan ljubavnik. Prvo je proučila zube praveći grimase svome odrazu u ogledalu. Zatim je promotrila konture svojega tijela u pari. Desnom rukom pritisne trbuh i okrene se za pola kruga. Promotri liniju leđa, prouči stražnjicu i bedrene mišiće dok je dovršavala okret.

No danas je zastala usred piruete. Ukipila se ispred ogledala. Čula je zatvaranje ulaznih vrata. Mužev odlazak na posao bez jedne i jedine riječi pozdrava na nekoliko ju je sekundi ostavio izgubljenom u vre-menu i prostoru. Zvuk zatvaranja vrata potpuno ju je smeo, pa je ostala zuriti u svoj odraz u ogledalu. Kad se konačno okrenula, učinila je to da odvrti pogled od svoje golotinje. I kad je nekoliko minuta poslije britvicom prolazila uz lijevi list, činila je to automatski i odsutno, uopće ne razmišljajući o ugodi i smirenosti koje je razmišljanje o lju-bavniku izazvalo prije samo nekoliko minuta.

Muž, koji je već odavno pojeo zobenu kašu pa je odjenuo kaput i teškim odrješitim koracima izišao iz stana bez i najmanjeg pozdrava, na nekoliko sekundi zastane ispred ulaznih vrata, ispravi vrat i osluhne žuborenje vode u kupaonici prizivajući sliku svoje supruge kako za-tvorenih očiju i sa sitnim kapljicama vode na trepavicama otvorenih usta diše u mlazu kipuće vode koja joj teče niz lice. Već više od deset godina Reidar Folke Jespersen apstinirao je od seksa. Njih se dvoje prestalo i dodirivati. Između njih više nije bilo nikakvog intimnog tjelesnog kontakta. Pa ipak, na druge su ljude ostavljali dojam da je njihov odnos posebno nježan i pun uzajamne privrženosti. Ta fasada nije bila toliko daleko od istine jer otkad je njihov seksualni život zamro, odnos im se sveo na prešutni sporazum, psihološki ugovor koji je u sebi imao sve elemente uzajamnog poštovanja, volje da prihvate mane i mušice drugoga - primjerice da jedno drugome toleriraju hrkanje noću; dogovor koji uključuje i spremnost na suradnju i sposob-nost da se cijeloga dana druže s osobom kojoj, po svoj prilici, žele dobro.

Ingrid Jespersen do prije tri godine mužev je samonametnuti ce-libat smatrala hirom sudbine, nečime što mora izdržati da bi mogla cijeliti vrijeme koje je proživjela u sprezi s vlastitim tjelesnim nago-nima. No kad je prije otprilike tri godine prvi put dopustila da na nju legne njezin bivši učenik baleta - isti onaj vitki i mišićavi muškarac koji je nakon tako kratkog vremena zbog vlastite usplamtjele nervoze, potpuno bez samokontrole i od silnog uzbuđenja, izvadio penis iz nje i ištrcao joj velike količine sjemena po grudima i trbuhu - Ingrid Jes-persen osjetila je odlučan i zadovoljan mir, onu harmoniju koju je znala osjetiti nakon ugodnog posjeta frizeru ili kad bi vrlo dugo uživala u pogledu kroz prozore svojeg velikog stana nakon što bi ih sama oprala. Njezin je svakodnevn život s ljubavnikom dobio novu dimenziju. Dotad zanemaren ali prisutan nedostatak konačno je bio namiren i zadovoljen. Nježno je zagrlila Eyolfa i privinula ga uza se. Držala ga je u naručju. Lagano mu je prstima prelazila po zategnutim leđima i mišićavim bedrima.

Istraživala ga je zatvorenih očiju i osjetila zado-voljstvo jer je jedna kockica u njezinu životu sjela na svoje mjesto. I prvi put nakon dugo vremena, baš kad je osjetila kako penis njezina bivšeg učenika baleta ponovno raste u njezinim rukama, i kad se isto-dobno iza susjedne zgrade promolilo nisko zimsko sunce te između dviju letvica venecijanera unutra

pustilo oštru zraku, koja je zatim susrela policu s kristalnim pingvinom, drangulijom u kojoj se sunčeva zraka prelomila u fluidan šaren tepih, igru duge koja se prostrla preko golih tijela u krevetu i donijela proživljenom tjelesnom užitku simbo-ličnu ljepotu, Ingrid Jespersen znala je da je doživjela trenutak koji će biti presudan za daljnji razvoj njezina života.

Kao da se to podrazumijevalo, ponovno su se sastali već sljedećega tjedna. Sada, tri godine poslije, više nisu trebali pismene dogovore, jednostavno su se sastajali u njegovu stanu u isto vrijeme, svakoga petka u pola dvanaest ujutro. Nisu imali nikakve druge kontakte osim tih tjednih posjeta, koje je inicirala i održavala ista ona mala bolna čežnja za milovanjem i tijelom onoga drugoga. Veselila se tim tjednim posjetima Eyolfu onako kako bi se veselila terminu kod pedikera ili psihologa. Nalazila se s njim radi vlastite dobrobiti i mentalnog zdrav-lja. Nije joj padalo na pamet da bi mlađi muškarac na to gledao dru-gačije. Kako su prolazili tjedni, mjeseci, kako je susret slijedio susret, a sati i minute tekli u užitku, prilagođavali su se jedno drugome i fizički i psihički, iz čega je crpila veliku i nepomućenu slast. Istovremeno je pretpostavljala da i njemu to predstavlja izvor zadovoljstva, svih onih dana i večeri koje je provodio negdje drugdje, a ne s njom u krevetu. Ovoga jutra, nakon što se istuširala, oprala kosu, obrijala noge, namazala tijelo kremom, nalakirala nokte i našminkala obraze, usne, kapke, te pogotovo otečene podočnjake, Ingrid Jespersen zavezala je još jedanput pojas kućnog ogrtača oko struka i prošetala po stanu. U kuhinji zastane na nekoliko sekundi i promotri duboki tanjur na stolu, rad tvornice porculana Porsgrund, s pastoralnim uzorkom na obodu. Dno tanjura pokrivali su ostaci zobene kaše razrijeđeni nemasnim mlijekom. Automatski ga zgrabi i ispere u sudoperu. Žlicu je Reidar sam stavio u perilicu. Mlijeko u tetrapaku vratio je u vrata hladnjaka. Na hladnjaku je ležalo jutarnje izdanje Aftenpostena, uredno presavi-jeno. Reidar ga nije ni taknuo. Vrč filter-kave na kuhinjskom elementu bio je pun. Ona prelije sadržaj u termosicu. Bilo je pola deset i s Eyolfom se trebala naći tek za dva sata. Za pola sata Karsten Jespersen, Reidarov sin iz prvoga braka, otvorit će očevu staretinarnicu u prize-mlju. Namjeravala je uzeti kavu i sići u trgovinu da malo porazgovara s muževim sinom te, između ostalog, pozove njega i njegovu obitelj na večeru toga dana. Za kratkoga čekanja upalila je radio i sjela na kauč u dnevnoj sobi s jutarnjim novinama pred sobom.

SVILEN PAPIR

Toga dana Reidar Folke Jespersen nije putovao ravno do tihog skla-dišta u Prilazu Bertranda Narvesena u Ensjou kao što je običavao ostalih dana. Umjesto da kao obično skrene lijevo u garažu i izveze svoju Opel Omega, '87. godište, pođe na drugu stranu. Skrene u Ave-niju Bygdoy i po zimskoj hladnoći prošeta do Narvesenova kioska na križanju s Ulicom Thomasa Heftyeya. Ondje su, na stajalištu taksija iza kioska, stajala tri taksija u nizu, svi upaljenih krovnih znakova. Reidar Folke Jespersen prvo ode do prozora na kiosku i kupi novine: Dagbla-det, VG, Dagsavisen i Dagens Naeringsliv. Dugo je oklijevao bacivši pogled na naslovnicu Aftenpostena. Misli mu odlutaju do supruge koja će uskoro početi čitati iste te novine. On ipak ostavi Afienposten, plati četvere novine i sjedne na stražnje sjedalo prvog taksija - Citroena Xantija karavana. Vozač je pripadao plemenu taksista koje su se poli-tičari naučili slušati. No iako je vozač danas bio u elementu i pun zrnaca mudrosti o međunarodnoj politici i tračevima iz kraljevske kuće, i iako je Reidar Folke Jespersen neobično simpatizirao ulično politiziranje i istine koje zastupaju pijanci i

frizeri, ignorirao je sve vozačeve pokuša-šaje da započne razgovor. Samo je kratko zatražio da ga odveze na adresu Ulici Jacoba Aalla. Ondje je ušao u mali kafić kojim je vladala pospana jutarnja atmosfera - nekoliko praznih stolova i samo dva druga gosta, dvije mlade žene koje su za jedinim stolom do prozora pile bijelu kavu iz velikih šalica. Mladić u bijelome, s upaljenim aknama na obrazima i kratko podšišanom kosom koja je na čelu bila oblikovana poput skijaške skakaonice, kimne novopridošlome gostu kojeg je zapamtio pri prijašnjim dolascima. Priđe mu sa svojeg mjesta iza šanka i upita Reidara Folke Jespersena neće li sjesti za stol. Novi gost odmahne glavom. Kad je na momkovu licu vidio da je zbunjen, objasni mu da želi sjediti do prozora pa će pričekati da dvije djevojke završe. Momak malo prežustro kimne, na način koji je odavao da novoga gosta ne smatra baš normalnim, a onda se vrati iza šanka pa nastavi sjeckati krastavce i zelenu salatu. Reidar Folke Jespersen stajao je za šankom i zurio u one dvije žene, koje su uskoro primijetile njegovu pozornost te im je postalo vidno neugodno. Nekoliko minuta poslije razgovor dviju žena potpuno je zamro. Ubrzo su obje popile kavu i zatražile račun. Pustile su unutra hladan zapuh zime dok su se hrvale s vratima na izlazu. Reidar Folke Jespersen sjedne na jednu od stolica, još uvijek toplu, s mukom skine rukavice pa stavi smeđu kožnatu ak-tovku na drugu stolicu, otvori je i izvadi izdanja Da.gblad.eta, VG-a, Dagsavisena i Dagens Naeringsliva od toga dana, pa složi sva četiri lista na hrpu ispred sebe na stolu. Dade znak mladiću, koji mu donese veliku šalicu kipuće crne kave. Folke Jespersen zapali cigaretu - Tiedemanns Teddy bez filtra - i baci pogled na sat. Pokazivao je devet sati i deset minuta. Uvuče dim, odloži cigaretu u pepeljaru ispred sebe pa ostane sjediti i zuriti kroz prozor. Pogled mu počine na ulaznim vratima između dvaju parkiranih automobila koja će Ingrid, njegova žena, otvoriti za nešto više od dva sata kako bi provela poslijepodne u kre-vetu s ljubavnikom. Misli mu opet odlutaju k njoj koja upravo, pret-postavljao je, graciozno sklupčana sjedi na kauču u bijelom frotirnom kućnom ogrtaču i dovršava čitanje Aftenpostena. Odsutno je sjedio i pušio, pokušavajući zamisliti kako se ponaša kad je s ljubavnikom. Razmišljao je o različitim stadijima kroz koje su Ingrid i on prolazili u zajedničkom životu. Razmišljao je o krhkost, ranjivom biću kakvo je bila kad ju je prvi put sreo. Pokušao je usporediti sjećanja na to biće s ovom relativno snažnom, sada tako samosvjesnom ženom koja svake noći mirno spava pokraj njega u krevetu. Dio sebe zamotala je i sakrila, razmišljao je, u paketić od svilenog papira koji vjerojatno izvadi kad je s muškarcem koji živi prekoputa. Duboko u sebi pitao se nalazi li se u tom paketu onaj dio njezine duše kojemu se on nekoć pokušavao približiti, ili je ta njezina strana možda potpuno nestala, iščezla za-jedno s njezinom nekadašnjom ranjivošću i nesigurnošću. Pitao se je li žena s kojom dijeli stan i spavaću sobu svake noći još uvijek ona ista žena za koju se nekoć nadao da će je moći voljeti. Dio njegovih razmišljanja vrtio se oko onog nečeg tajanstvenog u ljudskoj prirodi, oko sazrijevanja i razvoja osobe. Zamislio je kipara i razmišljao: ako si kipar, možda možeš tvrditi da je gotov rezultat cijelo vrijeme živio u kamenu ili gipsu. Ali ljudska bića, razmišljao je Reidar Folke Jespersen, ljudska bića, osim gena, formira i njihova okolina, povijest, njihova iskustva tijekom života i interakcije s drugim ljudima. Čovjekova osob-nost ne živi u njemu od rođenja. On je najozbiljnije smatrao da je njegova znatiželja u vezi s Ingridinim ljubavnikom ograničena na Ingridin paketić s dušom u svilenom papiru, za koji se pitao raspakirava li ga s tim muškarcem. Kad je to ustanovio, Reidar Folke Jespersen osjetio je nešto nalik ljubomori, ali taj tip ljubomore nije bio usmjeren na ljubavnika kao osobu - bio je to nekakav drugi tip ljubomore, ne-kakav oblik zavisti koja nije imala veze sa zavišću koju bi osjetio prema svakome čovjeku s kojim bi Ingrid utražila

požudu. Više je to bio ne-kakav malo sentimentalni i neobičan oblik zamjeranja, nešto neodređeno i prolazno, nalik onome kako je zamišljao da ljudi amputirane ruke ili noge osjećaju bol u dijelu tijela koji više nije ondje. Bio je to tip ljubomore za koji je imao osjećaj da je prestar da bi upoznao. S neminovnom je melankolijom razmišljao o tome, a s neminovnom je melankolijom i zaključio da je jadan što onako sjedi. Pokušavao je naći objašnjenje za vlastito ponašanje - zašto mu je postalo manijom pro-matrati kako ga Ingrid svakoga petka rutinski vara s Eyolfom Stromstedom. No tim samopropitujućim mislima dopustio je da slobodno haraju samo nekoliko sekundi prije nego što ih je sasvim otpravio i umjesto toga aktivno prešao na pušenje nove jutarnje cigarete. Kad je popušio cigaretu do kraja, ugasi je u pepeljari i počne s novinama na vrhu.

Kad je Ingrid Folke Jespersen više od dva sata poslije, dobro umotana u dug, siv kaput obrubljen krznom i vidno promrzla, brzim koracima docupkala na pločnik prekoputa kafića, da bi zatim u pirueti ušla kroz ulazna vrata ne pogledavši uopće ni kafić ni ostatak okoline, Reidar Folke Jespersen već je bio gotov s novinama. Popušio je previše cigareta. Popio je dvije šalice kave i bocu mineralne vode. Kad su se smeđa ulazna vrata zatvorila za njegovom ženom, snuždeno ih je pro-matrao pa skoro poskoči kad ga je mladi konobar upitao želi li još nešto. Baci pogled na sat. Iste sekunde kad mu je pogled pao na okruglu uru, zapita se zašto pobogu uvijek pogleda na sat kad ga netko nešto pita. Nasmiješi se sam sebi zbog toga, pa odmahne glavom i zamoli mladića račun. Kad je platio, ostavio mu je cijelih dvadeset kruna napojnice, što je trebalo nadoknaditi njegovu nepristojnost dva sata prije. Ostavi dvije kovanice od deset kruna na stolu pa se starački ukočeno odvuče van na hladnoću i utrnulih nogu krene prema Urani- enborgu sastati se sa svoja dva brata.

UMORNI MUŠKARCI

Prvo što je Reidar Folke Jespersen uočio kad je ušao u stan svojega brata Arvida bilo je bijelo platno u kutu sobe - ispred Arvidova starog televizora marke Radionette s rolo-vratima na kutiji. Nakon toga mogao je konstatirati da su i ostali na svojim mjestima: poslovni čovjek sa suprugom te Reidarov drugi brat, Emmanuel. Neznaničeva žena bila je ustala iz naslonjača kod prozora, gdje se ukočeno smiješila i nervozno kršila ruke. Bila je neke neodređive dobi između tridesete i četrdesete - duge tamne kovrčave kose. Na sebi je imala tamnoplav kostim koji je ostavljao dojam formalnosti, iako joj je suknja isticala listove. Reidar Folke Jespersen digne ruku i ljubazno pozdravi. Ona pruži tanku ruku koju brzo povuče k sebi da prebaci dugu tamnu kosu natrag na leđa, odaslavši pritom miris parfema oko sebe. Reidar Folke Jespersen okrene se trojici muškaraca i rukuje se s njezinim sredovječnim suprugom. On se ne predstavi; umjesto toga kimne prema ženi i predstavi nju: "Iselin Varaš", reče. Reidar Folke Jespersen okrene se i promotri ženu koja je upravo sjedala natrag u naslonjač.

"Moja supruga i suradnica", doda muž.

Njemu je moglo biti pedesetak godina, imao je kratko podšišanu kovrčavu kosu, prosijedu na objema sljepoočnicama. Izgledao je kao burzovni mešetar ili sportski novinar: smion entuzijazam bio je na-glašen dvodnevnom bradicom, malom, neumjesnom rinčicom u uhu, trapericama i crvenim sakoom. Gornja mu je usna bila tanka i djelo-mično je otkrivala gornje zube, samo što nije bilo jasno je li u pitanju nervozni tik ili ukočen osmijeh.

"Čuvaj se nje, Reidare", promumlja Arvid u šali i kimne prema ženi. "Ima čvrst stisak." Arvid je sličio Augustu Strindbergu u nekom od piščevih manje koleričnih trenutaka: stariji ali dostojanstven muškarac s kozjom bradicom i kozičavim tenom, gustom sijedom kosom i s lancem džepnog sata u prsluku.

Reidar sjedne do svojeg drugoga brata, Emmanuela, koji jedini od prisutnih nije bio ustao. Emmanuel je bio od onih koji vole sjediti. Oduvijek je bio debeo, a dugogodišnje pušenje priskrbilo mu je grgljav emfizem, zbog kojega je imao gotovo nikakav kapacitet pluća. Usta-janje je Emmanuelu predstavljalo težak napor.

"Hermann Kirkenaer je u elementu", zasopće Emmanuel bratu i kimne prema čovjeku u sportskoj odjeći.

Reidar Folke Jespersen ne odgovori.

"Poznaješ Kirkenaera?" upita Arvid nervozno.

Reidar Folke Jespersen prečuje pitanje. "Ne otežite dulje nego što je nužno", procijedi.

Arvid i Emmanuel pogledaju se reagiravši na taj srditi odgovor. Arvid nestrpljivo daje znak za početak sastanka. Emmanuel preuzme riječ i progovori dovoljno glasno da je zazvučao službeno: "Sad kad smo se svi okupili, možda bismo mogli odmah prijeći na stvar." Tišina koja je uslijedila kao da je iznenadila Emmanuela. Digne glavu i blago pogleda oko sebe pa reče: "Prepuštam riječ tebi, Kirkenaere."

Kirkenaer korakne naprijed i prekriži dlanove. "Hvala, gospodo", odgovori on, prođe iza stolice i uhvati naslon, a zatim kimne supruzi. "Iselin." Žena ustane i pruži mu smeđ fascikl pričvršćen gumom. Zatim, elegantno njišući bokovima, ode do suprotnog kuta i nagne se nad grafoskop koji je stajao na podu. Arvid Folke Jespersen značajno se nakašlje kad se nagnula i kad joj se suknja napela preko stražnjice.

Ona namigne Arvidu te se majčinski i obzirno nasmiješi dok je ispravljala leđa i stavljala grafoskop na stol ispred njih.

Arvid i Emmanuel pomaknu stolice da bolje vide kad ga je upalila.

"Uvijek je nešto posebno govoriti pred ovako malim skupom", počne Kirkenaer.

"Dopustite da prvo naglasim koliko mi je drago što sam ovdje." Reidar dobaci mrk pogled Emmanuelu, koji je očito očekivao takvu reakciju pa ga je ignorirao i nastavio gledati Kirkenaera.

"Također bih ovom prilikom zahvalio tebi, Arvide, kako na ugodnoj i poučnoj suradnji dosad tako i na tome što si nam danas stavio svoj stan na raspolaganje."

Arvid ljubazno i blagonaklono kimne.

Dotad je već svima postalo poprilično očito da Reidar Folke Jespersen nije na istoj valnoj duljini kao i njegova dva brata. Izgledao je srdito i nezadovoljno, a i sam je bio svjestan svoje uloge u toj igri. Štošta mu se u toj situaciji nije sviđalo. Njegovo nezadovoljstvo do-datno je hranila činjenica da se Kirkenaer njegovu bratu uporno obraća imenom.

"Vi predstavljate dugogodišnje iskustvo i znanje..." nastavi Kirkenser.

Reidar se iznenada okrene prema Arvidu, no njegov je brat izgledao posve opčinjen tim balavcem koji nastavi:

"Pa neću ni pokušati stvoriti distancu suptilnim reklamiranjem i slično za vrijeme ovog malog predavanja." Kirkenaer se zagleda ravno u Reidara Folke Jespersena i široko se nasmiješi. "Uspio sam već dosta dobro informirati i Arvida i Emmanuela o tome što želim reći, ali dopustite da prvo predstavim svoje ciljeve za ovo malo današnje okupljanje: Ja predstavljam slobodu, gospodo moja. Slobodu i sigurnost. Predstavljam slobodu i sigurnost jer iza mene stoji velik novac.

Ali ne želim da novac bude glavna tema našega razgovora. Prvo mi je i najvažnije zadobiti vaše povjerenje, a želim i da shvatite da vaše životno djelo nije ugroženo."

Sklopi oči kao da razmišlja kako sročiti sljedeće zrnce mudrosti:

"Iskustvo je naš zajednički kapital. S poniznošću i poštovanjem bacio sam pogled na sve što ste izgradili. Kad smo Iselin i ja..." dobaci uklju-čujući pogled ženi koja se odsutno i uzvišeno poput kraljice smiješila trojici ostarjelih muškaraca,"... već dogurali ovako daleko, preostalo nam je samo da razborito nadgledamo ovo ulaganje. Gospodo moja - proučili smo grafikone i ispitali teren, konzultirali se s financijskim divovima, i svi smo se složili da bi bilo ispravno da vam velikodušno platimo kako bismo nastavili voditi vašu radnju u svoje ime."

Muškarac u crvenom sakou još jedanput sklopi oči, kao da ispituje kako je to bilo pustiti mačka iz vreće, pa ostane stajati i promatrati trojicu braće u tišini, gotovo kao da osluškuje atmosferu - sve dok se nije naglo okrenuo i stavio prvu foliju koja je pokazivala njegov izra-čun.

Reidar Folke Jespersen nanjušio je neku spletku. On i njegova dva brata pažljivo su slušali dok se Kirkenær zagrijavao. Nijedan od njih trojice nije komentirao konkretnu ponudu koja je iznesena na kraju Kirkenseraova dvadesetominutnog izlaganja o njegovim vizijama. Mlada se žena muvala oko njih s pićima za okrepu. Arvid je uzeo porto, Emmanuel je pio pivo, dok se Reidar pristojno zahvalio. Mlada se dama nije dala. Zaroni u torbu i izvadi minijaturne boce Hennessyja i Chivas Regala, no Reidar Folke Jespersen primijeti da joj je Arvid namignuo i dao znak da ne bi trebala navaljivati. Takva familijarnost u mimici među četvero njih, njegove braće i dvoje kupaca - familijar-nost koja se odvijala ondje, u Arvidovu stanu - odmah je navela Reidara na zaključak da je Kirkensær već prodao ideju i Emmanuelu i Arvidu. Međutim nije ga to razbjesnilo. Razbjesnilo ga je nešto drugo. No o tome nije mogao razgovarati sa svojom braćom. Nešto ga je navelo da se osjeća kao u stupici i zbog toga je postao nestrpljiv i lagano agresivan. Međutim nakon onih prvih ispada nije dao ni jedan jedini kometar, ni braći ni kupcima. Nije se uopće izjašnjavao. Nije rekao ni riječ dok ih Kirkenær i Iselin Varaš nisu napustili.

Arvid je otpratio Kirkenæra i njegovu ženu. Njih su troje bučili vani u hodniku, skidali kapute s vješalica, razgovarali. Međutim Reidar nije Emmanuelu rekao baš ništa dok je Arvid ispraćao goste. Tišina između dva brata, Emmanuela i Reidara, mogla se dotaknuti i opipati dok su zurili svaki u svoj dio zida i odsutno slušali kako Arvid starački koketira s Iselin Varaš, sve dok nije konačno zatvorio ulazna vrata za gostima. Reidar je razumio da je stvarni razlog zbog kojega je Kirkenær tako brzo otišao i ostavio ih bez daljnjeg natezanja bio taj što je poslovni čovjek svoj posjet shvatio kao pobjedu. Dok je Reidar Folke Jespersen tako sjedio i razmišljao o situaciji, osjećao je kako u njemu raste ljutnja. Istovremeno je osjećao kako rezignacija opet pokušava obuzdati njegove bijes. Ovo zadnje bio je osjećaj koji je mrzio više od svega - apatija zrelih godina koja se uvlačila u njegovu svijest na isti način na koji se magla uvlači u šumu i čini je neprovidnom i bezbojnom. Upravo je apatija pokušala uvjeriti njegovo tijelo da nema ni snage ni energije da se bori. Zbog te podvojenosti osjetila - agresivnosti pomiješane s rezignacijom - nekoliko je trenutaka mislio da će se ugušiti. Istovremeno mu je bilo jasno da je taj sastanak jedan od najvažnijih trenutaka koje je doživio u zadnjih mnogo godina. Te su mu se misli motale po glavi dok je Arvidov hihotavi smijeh dopirao kroz vrata prema hodniku, a Emmanuel mrko zurio u zid, vjerojatno zbog njegova lošeg zračenja. Reidar Folke Jespersen u tim je sekundama planirao strate-giju s dvjema kratkoročnim mjerama. Prva je bila da minira pokušaj prodaje radnje koju su trojica braće zajedno držala. Druga mjera bila je da kupi vrijeme - nasamo - vrijeme da razmotri nastalu situaciju.

Od prve su ih bitke dijelile sekunde. Kad su se vrata hodnika otvorila i Arvid se zamišljena izraza lica naslonio na dovratak, stari se vojnik vrpeljio na stolici, spreman za bitku.

"A gdje je živina?" upita Reidar Folke Jespersen odmjereno.

Kao na znak, iz hodnika se začuje tiha i mrzovoljna aktivnost. Na otvorenim vratima pojavi se crna njuškica, pogurne vrata koliko je bilo potrebno i unutra se dogega malen, debeo i uspuhan patuljasti španijel. Pasje mahao gotovo cijelim tijelom, trčkarao na tankim nožicama i roktao kao prehladen praščić. Reidar se sagne i pruži dug prst prema njušci stvorenjca, na što životinja ustukne, izvije vrat daleko unazad i nekoliko puta oštro zalaje, na što pak Arvid klekne da ga zaštiti. "Mir, Solvi, mir", mumljao je Arvid napućenih usta. Podigne životinju i nastavi joj tepati, trljajući licem slinavu pseću njuškicu. "Ona osjeti da je ne voliš", reče on prijekorno i razdraženo. Reidar ga pogleda s grimasom na licu, gotovo kao da je vidio brata kako drži pokvareno meso ili nekakva grotesknog kukca.

"Neće biti ništa od ovoga", Reidar će kratko.

Druga se dvojica pogledaju.

"Onda nemamo više o čemu razgovarati", reče Reidar odlučno i ustane.

"Pripremamo tu prodaju mjesecima", reče Emmanuel tiho i siljivo. "Ne možeš to minirati."

"Mogu", ustvrdi Reidar.

"Zašto to misliš?" upita ga Arvid agresivno.

Reidar ga se ne udostoji ni pogledati. Već je krenuo prema kaputu.

"Sad sam napravio što ste od mene tražili", reče on, bez želje za daljnjom raspravom. "Saslušao sam čovjeka, izdržao sam više od pola sata. Tražili ste da se uvjerim. Nisam uvjeren. Ni izbliza. Čovjek je nula."

"Karsten je za."

Reidar progunda i oštro se zapilji u Arvida koji ponovi: "Karsten se slaže s nama." Uvlačenje Reidarova sina Karstena u razgovor još više razljuti Reidara, jer mu je dalo naslutiti da je zavjera na koju je sumnjao veća nego što je u početku mislio. Govorilo mu je da zavjera u kojoj su se Arvid i Emmanuel udružili protiv njega uključuje i Karstena - njegovu vlastitog sina.

"Što se tiče Karstena, njegovi su interesi u ovom slučaju potpuno nebitni", reče Reidar sasvim nepokolebano. "Ništa od ovoga."

Arvidova ramena zadrhte od uzrujanosti. Dobaci još jedan pogled Emmanuelu - za ohrabrenje - pa odgovori: "Situacija je takva da Emmanuel i ja mislimo ozbiljno. I upravo zato što te obojica pozna-jemo, i zato što smo obojica predvidjeli točno ovakav ishod nakon što smo ti ukazali povjerenje i pitali te za mišljenje, bojim se da je ovoga puta tvoj red da izgubiš."

Reidar Folke Jespersen jednako je bezizražajno gledao svojeg brata.

"Moraš popustiti, Reidare. Tri smo vlasnika, dvojica protiv jednoga demokratska je većina."

Reidar Folke Jespersen i dalje je šutio.

Arvid dobaci pogled Emmanuelu da se ohrabri: "Većina odlučuje - ma što ti mislio."

"Većina?" Reidar prođe oko stola prema Arvidu, koji je u strahu uzmaknuo dva koraka. Obojica stanu na znak trećega. Emmanuel je polako ustajao. Drugim riječima, zapuhano je dignuo svoje debelo tijelo u poluuspravan položaj, poduprijevši trbuh rubom stola. Bio je to izuzetno rijedak čin. Svi koji poznaju Emmanuela znaju koliki na-por stoji iza jednog takvog tjelesnog pokreta; oba su brata razumjela koliki mu je angažman bio potreban za oslobađanje tog trzaja. Time je Emmanuel odmah dobio svoj posebni mali štit autoriteta, kojim je u više situacija nadvladao kompleks mlađeg brata koji mu je Reidar oduvijek nametao. Sad je

pokušavao iskoristiti tu prednost ne bi li mirnim gestama pokušao smiriti napetosti između dva brata koji su stajali jedan nasuprot drugome kao boksači u ringu. "Prestanite od-mah, nikakva još šteta nije učinjena. Kirkenser će ostati pri svojoj po-nudi, i moramo se držati zajedno..." Reidar se trgne kad je njegov brat spomenuo Kirkenaerovo ime. "Hoće li taj čovjek ostati pri svojoj ponudi ili ne, nevažno je. Ništa od toga!" Reidarov glas čegrtao je kao mitraljez i on podeblja paljbu snažno pljusnuvši dlanom desne ruke po stolu.

Arvid spusti psa na stolicu i reče: "Nikad nam se više nećemo pružiti ovakva prilika!"

"Upravo tako!" zagrmi Reidar na svojega mlađega brata Arvida. "Upravo tako", ponovi on i približi se bratu. "I nije ti se učinilo da je to zapravo malo čudno?"

"Čudno?" Arvid pogledom potraži pomoć Emmanuela, koji je polagano potonuo natrag na stolicu. Disao je teško i bolno nakon naprezanja. Na čelu mu je izbio niz sitnih kapljica znoja. No pogled koji je uputio najstarijem bratu nije ni na koji način odavao iscrpljenost. "U tome je problem, Reidare", reče on tihim glasom. "Postaješ prestar. Gubiš nos. Ovoga se puta ne damo. Ti gubiš."

"Gubim nos?"

"Da", drekne Arvid srdito. "Nisi više što si nekad bio. Ti, ja i Emma-nuel - mi smo..." Arvid udahne kao da se ne usudi odmah izgovoriti sljedeću riječ. No zatvori oči i započne: "... stari smo. Ti, Reidare, ti si star. Najstariji si. I, dovraga, nisi besmrtan!"

Reidar progundā. Kujica Solvi na naslonjaču počne silovito lajati.

"Solvi!" vikne Arvid nervozno. "Ne boj se, Solvi!"

Reidar je pogledom prelazio s Arvida na Emmanuela i natrag.

"Nas smo dvojica, ti si sam. Ovoga puta Emmanuel i ja idemo do kraja. Prodajemo dućan i gotovo."

Reidar je probljedio. Podbočio se na rub stola. Teško disanje tro-jice muškaraca nadglasalo je lajanje psa - lajanje i zavijanje.

Reidar Folke Jespersen duboko udahne i kratko reče: "Ja odoh. Ne potpisujem ništa."

Druga se dva brata opet pogledaju. Arvid nervozno odbrza do vrata i, kao na znak, mali pas skoči sa stolice. Lajući i režeći, uz glasno rok-tanje dodahće ravno do Reidara i ugrize ga za gležanj. Reidar je zurio u psa nekoliko kratkih sekundi, a onda mu tijelom prostruji lagan drhtaj. Zatim se ukopa i iz sve snage šutne životinju. Bio je to slučajan pogodak. Pas šuplje zacvili kad je poletio s poda, odletio na drugi kraj sobe i pogodio ugao kamina uz vlažan pljas. Punašno pseće tijelo is-pusti štropotav rok-taj i ostane ležati.

"Sotono!" vrisne Arvid i odjuri k beživotnoj životinji. Klekne k njoj.

"Solvi", vrisne on tankim glasom. "Solvi!"

Emmanuel prevrne očima na Arvidovo iskakanje iz tračnica. Pogrbi ramena dok je pokušavao zapaliti tanak cigarilo rukom koja je lagano drhtjela od uzrujanosti. Plamen upaljača jačao je sa svakim dimom koji je uvukao. Kad je konačno bio zadovoljan žarom, obrati se Arvidu: "Bilo je glupo od tebe što si pustio životinju unutra. Dobro znaš, Arvide, da se Reidar i ta kujica nikad nisu slagali."

"Sad odlazim", prekinē Reidar Folke Jespersen gromkim glasom i pokaže prema vratima dugim, kvrgavim kažiprstom. "A kako stvari stoje, vrlo su male šanse da ću se vratiti."

"Ubio si Solvi!" kukao je Arvid pokraj kamina.

"Prekini smjesta!" prasne Reidar razdraženo. "Džukela nije mrtva."

Emmanuel pročisti grlo. Međutim glas mu zapne kad je uvukao dim u grlo.

"Nama..." promrmlja on napola prigušenim glasom, "... Arvidu i meni to je samo posao, Reidare, novac. Neprofesionalno je od tebe što to pretvaraš u nešto osobno." Zakašlje se i počne teško disati. Kad je opet progovorio,

glas mu je imao isti šaputavi odjek kao nekom polumrtvom kumu u gangsterskom filmu: "Moraš popustiti, i to je to. Najbolje bi ti bilo da popustiš. Arvid i ja nećemo odustati ovoga puta. Bilo bi dobro da i ti potpišeš."

"Nikad neću potpisati", procijedi Reidar Folke Jespersen.

"Ne miče se", vikne Arvid i podigne beživotnog psa. "Solvi..."

"...Riječ je o mojoj proklesoj penziji!" nastavi Emmanuel neu-morno, ali sada normalnim glasom. "I Karsten - i on se slaže da je to najbolje. Arvid, Karsten i ja - ne možeš dopustiti svojoj staračkoj tvrdoglavosti da pokvari budućnost nama ostalima."

Reidar je nekoliko sekundi gledao u pod a onda virne prema Arvidu, koji je držao maloga psa u naručju. Prednje su mu noge stršile dijagonalno u zrak. Odjednom jedna šapa grčevito zadrhti i padne u isti čas kad se pseći vrat iskrene i svjetlocrveni vršak jezika ispadne iz razjapljenih usta. "E, sad je džukela krepala", reče on ravnodušnim glasom i s naherenim i zlobnim osmijehom na licu. Doda još: "Ti si je ubio. Nisi je trebao dizati." Zatim se okrene i odmaršira prema vratima.

"Reidare", reče Emmanuel jedva. "Od rata je prošlo preko pedeset godina. Ništa ne dobivaš time što sada odlaziš. Prihvati bar jednom poraz."

Nato Reidar otvori vrata, baci zadnji pogled preko ramena i reče: "Ne potpisujem ništa. Gotova priča. Nema potpisa - nema ugovora."

Emmanuel vikne kad je Reidar izlazio: "Nema smisla da se inatiš, Reidare! Novac je sutra na stolu."

Vrata se opet zatvore.

"Ti si izgubio", ponovi Emmanuel zatvorenim vratima i dobaci pogled bratu Arvidu, koji polako digne glavu i mrko se zagleda prema vratima.

Emmanuel protrese cigaretu. "Veterinar će ti srediti psa", tješio je brata.

"Ovo s Reidarom je gore. Trebamo njegovo ime na ugovoru ili je ovo kraj priče."

IN MEDIAS RES

Nakon što je napustio svoja dva brata, na putu niz stepenice, dok je potiskivao emocionalni šok natrag u staru ladicu u mozgu, Reidar Folke Jespersen planirao je što sljedeće mora napraviti.

Vani na pločniku u Uranienborgveien prvo je stao i drhtio na hladnom zimskom snijegu dok je mozgao ne bi li ustanovio kojim mu je putom najpametnije poći da nađe taksi i telefonsku govornicu. To je možda najiritantnije u ovakvim danima, pomislio je. Kad je čovjek u godinama, napraviti prekid u dnevnim rutinama postaje teže i još više nepremostivo. Krene dolje prema Parkveien. Nakon samo pedeset metara, na uglu Uranienborgparkena, pronađe telefonsku govornicu. Kad je otkvačio slušalicu, primijeti da telefon radi na telefonske kartice. Spusti slušalicu natrag i na nekoliko sekundi razmisli bi li krenuo ravno do ureda u Prilazu Bertranda Narvesena u Ensju i nazvao odande. Bilo je hladno i osjećao se ukočeno i iscrpljeno. S druge strane, htio je zvati s anonimnog telefona. Požalio je što nije rekao Arvidu da mu pozove taksi prije nego što je otišao. Auto kao baza donio bi mu prednost i kontroliranije postupke, a istovremeno bi imao toplo mjesto s kojega bi djelovao. Dramatični odlasci poput ovoga koji je upravo izveo poprilično su nepotrebni, čak i kad temperament naglašava njegovu ozbiljnost i izaziva nemir u protivničkim redovima.

Ukočenim prstima iskopa telefonsku karticu iz novčanika u unutar-njem džepu, kao i papirić na koji je zabilježio telefonski broj Ingri-dina ljubavnika. Zvonilo je dugo, jako dugo.

"Da", začuje se konačno.

Reidar Folke Jespersen oklijevao je, ali ne dulje od sekunde. "Ovdje Reidar Folke Jespersen", reče kratko. "Dajte mi da razgovaram sa svojom ženom."

Tišina u slušalici potraje. "Ne radite melodrame - nemam vre-mena", nastavi Reidar Folke Jespersen mirnim glasom, ali sada mrvicu nestrpljivo. "Vrlo je važno da razgovaram s Ingrid - odmah." "Samo tren", muški glas reče.

Tišina potraje. Reidar Folke Jespersen smrzavao se. Osvrne se oko sebe i prokune Ingridinu nervozu, njezino nerazumijevanje činjenice da on ne voli ovako čekati. Dok je tako stajao i drhtio, pojavi se bijel mercedes sa znakom taksija na krovu koji je vozio Josefininom ulicom. Zaustavi se nekoliko metara od semafora. Reidar Folke Jespersen ustanovi da putnik upravo plaća. Namjeravao je biti sljedeći putnik u tom bijelom autu. Kao odgovor na vlastite misli, začuje tih glas svoje žene na telefonu. "Reidare?"

"Da", reče Reidar Folke Jespersen jednoličnim glasom. "Danas dolazim kasnije kući, možda ne prije sedam."

Na drugoj je strani bilo potpuno tiho. Stražnja vrata bijelog mercedesa otvore se i putnik iskorači.

"Jesi li ondje?" upita na telefon.

"Da", kaže Ingrid, njegova žena, jedva čujnim glasom.

"Pretpostavljam da je ovo posljednji put da te nalazim kod drugog muškarca", reče Reidar Folke Jespersen. "Ali to je tvoj izbor. Ako želiš nastaviti s brakom, očekujem te kod kuće u devetnaest sati. U suprotnom, ne trebaš biti ondje."

Bijelome se taksiju upali zeleno svjetlo i on krene ulicom. Reidar Folke Jespersen digne ruku i pozove auto koji stane uz pločnik. "Bilo kako bilo, ta je epizoda zaboravljena i nikad više nećemo o tome razgovarati." Poklopi slušalicu, izvadi karticu iz govornice i puhne u ruke, a onda se skutri i odvuče pločnikom do vrata automobila koja je vozač držao otvorena iznutra, pa sjedne unutra i zatvori vrata za sobom. "Kamo?" upita vozač, krupan Pakistanac koji se usredotočio na retrovizor dok su auti prolazili odostraga.

"Ensjø", reče Reidar Folke Jespersen i duboko udahne. "Smrzavam se, možete slobodno malo pojačati grijanje."

DUHOVI

Tjeskoba koju Reidar Folke Jespersen nije bio osjetio već godinama još uvijek ga je držala - činila ga je nemirnim, a i ulijevala mu osjećaj mladosti, osjećaj koji također već dugo nije bio osjetio. Bila je to tje-skoba koja mu se stoga u isti mah i sviđala i nije sviđala. Nije međutim bio siguran što da dalje radi, a to je dovelo do toga da se osjećao neza-dovoljno samim sobom. Samo je sjedio za radnim stolom i obavljao najvažnije telefonske razgovore dok je čekao da sat otkuca pet. Kad se to vrijeme približilo, i vani se smračilo kao da je noć na tom hladnom siječanjskom vremenu, odvukao se iz ureda niz stepenice u skladište. Golema hala bila je prepuna starog namještaja i predmeta pohranjenih u iščekivanju da odu u prodaju u trgovinu u Ulici Thomasa Heftyea. Nekoliko je sekundi stajao i zurio u taj kaos rukotvorina i uporabnih predmeta. Nekoliko je sekundi sanjario, kao i svaki put kad bi tako stao i promatrao prizor. Međutim ovoga dana nije uspio zadržati taj osjećaj. Natjera se stoga dalje niz stepenice. Uzme ključ iz džepa hlača, ode do ulaznih vrata i otvori ih. Vani je i dalje bilo ledeno hladno. Otključa zeleni poštanski sandučić koji je visio na zidu pokraj vrata. Ključ padne uz šupalj, jedva čujan zveket. Nakon toga se vrati unutra i provjeri jesu li vrata zaključana. Zatim se probije kroz sav onaj antikni

namještaj, ode ravno u sredinu hale i stane ispred jednoga modernog ormara. Bio je to ormar s rezbarijama i fino oslikanim cvjetnim deko-racijama na ogledalima na vratima. Otvori dvokrilna vrata. U ormaru je visio crn smoking. Bio je to malo korišten smoking, ali starinskog kroja. Svuče sa sebe sive hlače i plavu kariranu flanelsku košulju te odjene smoking, bijelu košulju i crne ulaštene cipele. Kad se presvukao, otišao je natrag u ured, sjeo za stol i pušio, promatrajući odraz svojega gornjeg dijela tijela u mračnom staklu prozora. Ondje je vidio ostar-jelog muškarca bijele kose i pažljivo podrezane bijele brade, koja mu je pokrivala područje oko usta. Pogledom je pratio konture sakoa; crninu u kontrastu s bijelom prednjicom košulje i crnom leptir-mašnom oko vrata. Sa žaljenjem je morao ustvrditi da se ne može pogledati u oči. Izgledam kao vlastiti duh - u nekoj engleskoj drami, pomisli on i nervozno ustane. Ode do prozora i spusti bijelu roletu. Zatim opet sjedne za stol. Bio je to masivan pisači stol koji je pokrio glatkim bijelim stolnjakom, koji je slabašno reflektirao svjetlo stropne svjetiljke. Na stolnjaku su stajale dvije čaše na stalku. Zagleda se u zadnji pepeo cigarete, spusti ruku do pepeljare koja je ležala između čaša, i prije nego što će otresti pepeo, primijeti kako mu se ruka tresse. Onda laganim pritiskom ugasi žar u pepeljari i okrene ruku da pogleda na sat. Nestrpljivo još jedanput ustane i ode do ogledala koje je visjelo pokraj vrata. Malo izravna leptir-mašnu, poravna revere na sakou i pomete sitne pahuljice prhuti s ramena. Pogleda cipele, primijeti mrlju, sagne se i obriše je palcem. Između ogledala i vrata nalazio se stojeći sat. On otvori vrata ormarića i usporedi uru sa svojom ručnom. Iznenada naheri glavu kao da osluškuje. Začulo se zatvaranje vrata. Tada ugasi stropno svjetlo i umjesto njega upali lampu na pisaćem stolu. Nakon toga se sagne i iz pretinca ispod stola izvuče tamnu bocu, ali iznenada zastane i naheri glavu kao da opet osluškuje. Začuje se kucanje navratima. "Naprijed", reče on i raširi ruke na pozdrav upravo kad se na vratima ukazala žena. Bila je u dvadesetima, visoka, vitka i odjevena u dugu crvenu haljinu. Ostane stajati u sjeni, naslonjena na vrata i uspuhana.

"Nemoj se sramiti", reče on smirujuće.

Dok je izgovarao zadnju riječ, žena podigne bradu i pogleda ga u oči. Svidjelo mu se što se tako lako snašla u ulozi, svidjelo mu se sa-mopouzdanje kojim je zračila, ali možda mu se najviše od svega sviđao taj trenutak - kad bi došla na svjetlo stolne lampe.

"Drago mi je što se opet vidimo!" reče ona, gotovo šapatom.

"Prošlo je stvarno predugo", odgovori on i osjeti kako mu se grlo steže od samosažalijevanja. Zagleda se u strop, proguta knedlu u grlu i zamišljeno ponovi: "Predugo." Pribere se i obiđe stol, sjedne na stolicu za ljuljanje i opet uperi pogled u nju.

Promatrali su se u tišini.

Konačno ona pročisti grlo i reče: "Dolazak ovamo kao povratak je na neko tajno mjesto."

On nastavi šutjeti.

"Prati me cijeloga tjedna, posvuda."

"Što to?"

Ona razmisli pa konačno reče: "Čežnja."

"Sad kad si ovdje, zaboravio sam što to znači čekati", reče on i kimne prema boci. "Šeri?"

"Može, hvala."

Posegne za bocom, ali zastane i dobaci joj pogled. "Možda da nam ti natočiš?"

Ona dugim koracima priđe stolu, uzme bocu i natoči oboma. Zatim digne čašu, lagano kružnim pokretom promućka tekućinu i udahne miris, a onda se zamišljeno zagleda u prazno, otpije malo šerija pa spusti čašu. Počne

polako odmotavati dugu rukavicu koja joj je sezala preko lakta. "Vozač je kriv", reče ona. "Nije me htio pustiti."

Izgovarala je riječ po riječ, polako i naglašeno, kao da se brine kako će poruka biti primljena. Reidar Folke Jespersen zatvorio je oči kao da meditira. Konačno naheri glavu, otvori oči i rezervirano izjavi: "Da? Zašto?" Njegov je pogled poprimio znatiželjan, ali i pažljiv izraz. "Htio me uzeti", reče ona i baci rukavicu na pod. Prsti su joj bili dugi, nokti oštri i nalakirani crveno. Skine i drugu rukavicu - polako je izvlačila prst po prst sve dok nije oslobodila podlakticu te uske tkanine. "Bio je grub."

"Je li bio stranac ili ga znaš otprije?"

Ona spusti pogled i razmisli. Konačno pogleda gore i reče: "To me možeš pitati malo poslije."

Reidar Folke Jespersen pohvalno se nasmiješi tom lukavom odgo-voru, hitro prinese čašu usnama, otpije šerija, proguta pa spusti čašu. Sa zadovoljnim izrazom lica zagleda se u ruku koju je ostavio da počiva na čaši. "O nečemu moram razgovarati s tobom", izjavi on ležernim tonom. "O nečemu važnom."

Ona napravi još nekoliko koraka lijevo, prođe veliki stojeći sat i stane ispred ogledala. Pogleda se. "Tištala me pomisao na to da moraš čekati", reče ona i okrene se opet prema njemu: "No s druge strane sviđa mi se što jedan mladić tako otvoreno pokazuje zanimanje za mene."

On pruži ruku i makne pepeljaru sa stolnjaka. Stavi je na prozorsku klupčicu do malog kasetofona, koji sada upali. Tihi metalni tonovi violine poteku kroz mali zvučnik kasetofona.

Ona ostane ukočeno stajati i slušati sklopljenih očiju. "Schubert?"

On kimne taman kad je otvorila zatvarač na gornjem dijelu haljine. Zatim počne otkopčavati niz malih bijelih gumbića koji su joj se pro-tezali prsima. Kad je konačno završila, oslobodi ramena. Haljina joj padne i ostane ležati u krugu oko gležnjeva. Pogleda niz svoje tijelo. Na sebi je imala staromodne, smeđe cipele na petu i nisku umjetnih bisera koji su joj bili više puta omotani oko vrata. I ništa osim toga.

Reidar Folke Jespersen promatrao ju je kroz napola spuštene tre-pavice. Kad se konačno pomaknuo, stolica glasno i prodorno zaškripi. Kao da je buka bila znak, žena iskorači iz kruga haljine na podu. Digne ruke i pomiluje se po grudima. Koža nadlaktica bila joj je hrapava. "O čemu si ono htio razgovarati?" upita ga i počne hodati dugim koracima.

"O oprost", odgovori on mirno.

Ona na nekoliko sekundi zastane i odsutno se zagleda u stol, kao da upija tu riječ, a onda konačno uspuže na nj i legne na bijeli stolnjak. Podboči se na laktove, uzme mu čašu iz ruke i otpije. Naposljetku odgovori: "O tome smo već razgovarali."

On kimne.

Tišina je visjela u zraku sve dok on nije uzeo čašu natrag i rekao: "Ti i ja otići ćemo zajedno na koncert. Na Schuberta."

"Kamo?" upita ona.

Oklijevala je.

Bezizražajno ju je promatrao.

"Beč?" upita ona i digne pogled.

On odmahne glavom.

"Salzburg?"

On odmahne glavom zatvorenih očiju.

Na usnama joj se pojavi osmijeh. "London?"

On kimne.

Žena je ležala i slušala glazbu zatvorenih očiju dok se nije polako prevrnula na leđa i zagledala u strop.

"Oprost nikad nije lagano dobiti", ona će zamišljeno.

On pročisti grlo.

"Oprost je dvosmjernan."

On ne odgovori.

Oboje nastave slušati glazbu u tišini. Trenutak poslije ona se pri-digne na koljena. Toplo svjetlo stolne svjetiljke njezinoj je koži davalo taman, gotovo crvenkast sjaj. On pogurne stolicu malo unatrag i upije pogled u ogledalu.

"Vidiš li?" upita ga tada ona.

"Skoro."

Ona se bolje namjesti.

"Savršeno."

Sjedio je i promatrao je u ogledalu. Nije se micao i nije govorio baš ništa. Jedan dug trenutak poslije ona otvori oči. Tada on ustane i šapne joj na uho: "O čemu razmišljaš?"

"O glazbi", prošapće i ona njemu.

"Kakvoj glazbi?"

"Schubertu."

Objema joj rukama primi lice. Plavi, pomalo zrnasti kapci spuste se kad ju je nježno poljubio u čelo. U tom trenu ona se snažno ugrize za donju usnu. Glasno je disala i zaglušila tihe tonove violina iz kase- tofona. On je nekoliko kratkih sekundi gledao u strop. No kad mu je poslije uronila lice u prednjicu bijele košulje, on joj nježno spusti glavu na meko rame i pusti na njega jednu jedinu suzu.

S O VA

Ispred zgrade skladišta u kojem su se te scene odigravale, naslonjen na mrežastu ogradu, stajao je Richard Ekholt i razmišljao kako prozor na zidu nalikuje poluzatvorenu oku. Kapak je bio roleta i ispod njega pruga svjetla. Oči su ga boljele od zurenja, ali nije mogao maknuti pogled. Iako mu je bilo strahovito hladno, Richard Ekholt nije bio svjestan da se smrzava. Na sebi je imao samo uniformu taksista. Na lijevoj nadlaktici imao je našiven logo Oslo Taxija. Uniforma mu je bila iz-gužvana, hlače bez crte, a reveri na sakou imali su tamne već odavno skorene mrlje od kave i kečapa s kobasica. Na nogama je imao smeđe cipele koje nisu bile namijenjene niskim temperaturama. Kad je kroz bijelu roletu ugledao siluetu žene, zatvorio je oči na dvije kratke se-kunde. Međutim osjećaj koji se pojavio kad se njegova sumnja potvr-dila bio je neka druga bol, drugačija od ljubomore koju je osjećao dotada. To što je osjetio bila je šuplja paraliza u tijelu, nešto što se nije dalo olakšati odvrćanjem pogleda ili sjedanjem. U dvije kratke se-kunde imao je osjećaj kao da će ga tlo pogoditi u lice prije nego što pronađe ogradu i uhvati se za nju. Samo je jedan prozor u nizu zamračenih četverokuta bio osvijetljen. Njezino tijelo pojavi se kao prolazna sjena koja je ubrzo poprimila oblik oštire siluete na bijeloj roletu, prije nego što će preletjeti u bezo-bličnom oblaku u apsurdnoj, nijemoj pantomimičarskoj predstavi. Profil s kosim nosom, formom gornje usne i perikom oštro se ocrta na platnu kad se polako okrenula i počela otkopčavati haljinu. Silueta je bila jednako oštra kad je slegnula jedno rame i pustila haljinu da padne. Njezina sjena ispari kad se opet okrenula. Tad je primijetio da ne osjeća noge, gotovo kao da mu je život iz tijela isisao pogled na njezinu sjenu, torzo s ravnim ramenom i oštro orisanim grudima koje su se izbrisale i poprimile oblik sive maglice, kao da ondje sjedi režiser i šteti publiku eksplicitnih scena. Nije registrirao ni hladnoću u tijelu ni leden zrak koji mu je probadao nos. Osjetio je samo dodir njezine kože na prstima tren prije nego što je izmigoljila od njega i izjurila iz auta. Sad zatetura prema istim onim vratima kroz koja je nestala. Ne maknuvši pogled s te neobične igre sjena iza bijele rolete, glavinjao je preko asfalta s krpama leda i ugažena snijega sve dok nije klonuo na željezna vrata za koja je znao da su zaključana. Ipak opet pritisne

kvaku. Šutne vrata nogom. Ona ne ispuste nikakav zvuk. On odstupi. Kako je ušla? zapita se. Potraži zvono, ali nije ga nigdje bilo. Pomisli da je morala znati put. Pomisli: Bila je već ovdje prije. Kao u transu, odgega se natrag do taksija. Jedini zvuk koji se čuo bilo je škripanje snijega pod nogama. On sjedne unutra i ukočeno se zapilji u sat na instrumentnoj ploči. Pozivi mušterija koje žele taksi odjekivali su unutra, no on ih nije primjećivao, nije micao pogled s velike kazaljke na satu. Nakon nekog vremena mogao je vidjeti kako mu se dah dimi. Malo poslije smrznut kondenzat pokrio je unutarnju stranu vjetrobranskog stakla. Prsti su mu utrnuti od hladnoće, no on je razmišljao samo o njezinoj sjeni na roletu. Minutna kazaljka kretala se beskrajno sporo. Ipak, prošuljala se pola kruga, a da on nije ni primijetio da vrijeme teče. Bilo je gotovo nemoguće vidjeti van kroz ledeni sloj koji je pokrio vjetrobransko staklo. Zacvokoće zubima i puhne u prste da otjera hladnoću. Tada upali motor, stisne gas te upali odmrzivače stakla i grijanje do maksimuma. Stavi ruke iznad ventilatora koji je uskoro zapuhao topao zrak u kabinu. Zglobovi prstiju bili su mu crveni od zime, a prsti bijeli i beskrvni. Uskoro popusti led na prozoru i nastanu mala ovalna pod-ručja kroz koja se moglo jasno vidjeti. Prstima mu počnu prolaziti trnci. No njegove su se misli i dalje vrtjele oko njezina tajanstvenog susreta: Za koga se to dotjerala? Razmišljala je o tom muškarcu dok je mazala usne, dok se naginjala prema ogledalu i stavljala sjenilo na kapke. Usredotočenom rukom potezala je kistić - tako - dok je on samsjedio u istoj sobi, a njezine su misli bile drugdje, s drugim muškarcem. Biralala je haljinu za drugog muškarca. Već je ondje, ispred ogledala, izvodila svoju prevaru. Nije išla ni na kakav posao - ni na kakvu probu ili ples. Sređivala se za ljubavnika. Stezao je šake i zurio. Prozor je još uvijek bio osvijetljen. Kabina se polako zagrijavala, led koji je pokrio prozore nestao je, a kad je računalo naposljetku primilo poziv koji je morao biti njezin, on se zapita hoće li biti toliko besraman da preuzme tu vožnju. Ipak odustane od toga. Ostane nemirno sjediti. Malo poslije neki se taksi zaustavi nekoliko metara od njega, s ugašenim krovnim znakom. Taksi krene unatrag i zaustavi se s upaljenim motorom, dok je dim iz ispušne cijevi plesao na hladnoći kao siva kuglica pamuka na konopu. Još uvi-jek je bio usredotočen na prozor na zidu pa ih je primijetio tek kad su već došli. Kad ih je konačno primijetio, prvo primi kvaku, ali se suzdrži od otvaranja vrata. Pojavili su se zagrljeni. Ne. Podupirali su se. Ona u visokim petama, a on - tad primijeti da je muškarac zapravo starac. Postalo je to posve jasno kad je ona njemu otvorila vrata taksija. Po-gledom je pratio njezinu figuru dok je na klimavim petama obilazila taksi pa sjela s druge strane. Kad je taksi krenuo, pokrene i on svoj auto. Vozili su po obilaznici - osvijetljenoj, gotovo pustoj tako rano navečer. Zurio je u njezin zatiljak kroz prozor automobila. Nije se micala. Nije ni slutila da je razotkrivena. Oči su ga pekly dok ih je slijedio dolje prema Trgu Carla Bernera. Približavali su se crvenom svjetlu pa malo zaostane da ga ne primijete. Prikuje pogled na muškarčev bjelokosi zatiljak. Kad je automobil krenuo, nije ni primijetio kamo ide. Vidio je samo tu bijelu glavu u prozoru auta ispred sebe. Pokušavao si je predočiti kako muškarac izgleda. Formulirao je pitanja u glavi: Tko si ti? Prikoči i primijeti da su se zaustavili ispred njezina stana u Hegermannovoj ulici. Uspori auto, zaustavi se uz pločnik i upali znak na krovu - anonimni taksi u jednoj gradskoj ulici. Spusti bradu na prsa i počne se praviti da nešto bilježi, dok je kroz trepavice registrirao kako se nagnula i zagrlila starca, a zatim otvorila vrata i spustila jednu nogu na pločnik pa izvukla tijelo. Stari je zurio ravno pred sebe. Čovjek se nije udostojao ni jedanput pogledati za njom. Starac je nastavio zuriti pred sebe i kad je auto krenuo dalje.

Richard Ekholt odmah ugasi znak na svojem autu i da gas. Ona je

prešla pločnik i sad je stajala pred ulaznim vratima i tražila ključeve. Okrenula se kad je on prošao uz nju. Pogledali su se. Ona se prene i napravi neki pokret rukom kad ga je prepoznala. No on nastavi voziti. Ona ostane zuriti za njim. Promatrao ju je u retrovizoru. Figura joj je postajala sve manja i manja u tom malom ogledalu s masnim mrljama i otiscima prstiju koji su njezino lice pretvarali u nejasnu sjenu. Sjenu koja je opčinjeno zurila za njim. No njome će se baviti poslije. Prvo stari. Upali desni žmigavac i nastavi pratiti taksi po obilaznici.

RUKAVICA

Iako je Jonny Stokmo bio nizak, tijelo mu je bilo nabijeno, šake velike i jake, a njegove su okretne i gipke kretnje ukazivale na snažne mišiće. Rijetka mu je kosa bila začešljana unatrag koliko se to dalo, a po toj hladnoći na glavi je nosio kapuljaču pernate jakne. Pušio je cigaretu. Stršila mu je kao i uvijek iz kuta usta, kratak opušak crvenkastosmeđe boje i zamrljan mješavinom njegove sline i tekućine koju je pustio duhan. Imao je brkove koji su rasli u dvjema tankim crtama s obiju strana usta. Iznad desnog kuta usta brk je bio spaljen opetovanim paljenjem cigarete. Sad je čekao Reidara Folke Jespersena. Šetao je amo-tamo po pločniku u Ulici Thomasa Heftyea da se ugrije. Otprilike pola sata prije razgovarao je s Ingrid Jespersen, koja je rekla da Reidara očekuje sva-koga časa. Po glavi mu se motao skorašnji susret. Nije bio siguran kako da se izrazi. Uz to mučilo ga je kako da stane: mora se pokušati postavit tako da Reidara, koji je viši od njega, gleda u oči. Nije bio siguran da li da ga napadne ili da bude srdačan, ili pak nešto između. Možda da bude potpuno hladan, kakav Reidar obično jest. Obojica smo odrasli, vježbao je u sebi, no nije mu se sviđao izbor riječi. Zadnji je put Jonny Stokmo govorio o odraslome u telefonskom razgovoru s bivšom ženom Berit.

Reidare, razmišljao sam o ovome, pokazat će da se Jonny preispitao, da je voljan sagledati problem izvana, i da je istovremeno i Reidara razmotrio u neutralnom kontekstu. Reidare, razmišljao sam o ovome i moraš shvatiti da postoji samo jedno rješenje...

I to je dobro sročio. Samo jedno rješenje... Kao da nema drugog puta pa će Reidara zanimati koje je to rješenje. Iako Reidar duboko u sebi sigurno zna koje je to rješenje, s obzirom na to da Reidar poznaje Jonnyja.

Ingrid ga je pozvala da čeka unutra, ali Jonny Stokmo nije htio kročiti u stan Reidara Folke Jespersena, iako nije to rekao Ingrid. Ona je, kao i obično, laprdala kao nezrela djevojčica. Ingrid Jespersen bila je vrlo razgovorljiva žena, jedna od onih koje vole očijukat s kamiondžijama i vodoinstalaterima, od onih koje se uspale na muškarce s prljavštinom ispod noktiju, ali koje nikad ne iziđu iz zimskog sna i okova sigurnog braka. U svakom slučaju, Jonny je bio siguran da je Ingrid, bez obzira na to zna li nešto ili ne, bolja osoba od svoga muža, a ozbiljno je razmišljao o tome da to kaže i Reidaru.

Smrzavao se jer je na sebi imao samo traperice, bez dugih gaća ili tajica. Trebao ih je odjenuti kad se živa spustila do minus dvadeset. Kad se taksi s Folkeom Jespersenom zaustavio uz pločnik, pričekao da Folke Jespersen plati vozaču i iskobelja se iz auta. Jonny Stokmo čekao je sve dok se auto nije odvezao dalje. Gurne obje ruke u džepove jakne i krene mu ususret. Folke Jespersen prvo pogrbljeno zastane na pločniku. Ubrzo privine kaput oko sebe i staračkim korakom krene prema ulaznim vratima zgrade. "O, to si ti", reče starac i stane. "Što pak sad hoćeš?"

Jonny Stokmo odmah je shvatio kako će to završiti. Reidarov ton, kratak pogled, negativan stav. "Da, i meni je drago", reče Stokmo.

Reidar mu je piljio preko ramena, kao da želi proći.

"Nešto želim reći", reče Stokmo kratko.

"Odgovor je ne."

Zna o čemu se radi, razmišljao je Jonny Stokmo. I on je razmišljao o tome, mučilo ga je, nije bio siguran kako će se uhvatiti u koštac s time. Reidar Folke Jespersen htio je proći pa gurne Stokmovo rame. "Postoji samo jedno rješenje", reče Jonny Stokmo oštro i ponovno mu stane na put.

"Makni mi se s puta", reče starac.

"Ja sam odlučio", reče Stokmo. "I..."

"... I meni je dosta tvojeg blebetanja", prekine ga Folke Jespersen kratko. "Ništa ti ne dugujem - ni tebi ni tvom pokojnom ocu."

Folke Jespersen pokuša se probiti uz njega, no Stokmo ga zgrabi za ovratnik. "Ne ideš ti nikamo, stari!"

"Molim?"

Jonny Stokmo nije zamislio takav razvoj događaja, da će doći do toga da hvata starog mrguda za ovratnik. U trenu kad je shvatio da je starčevo tijelo ustuknulo pred njegovim mišićima, situacija ga je paralizirala. Reidar nije bio bilo tko. On je Folke Jespersen. Paraliza koja je iznenadila Jonnyja Stokma omogućila je Folke Jespersenu da se oslobodi njegova stiska. "Što si vi to dopuštate?"

"Platit ćeš ti za ovo!" Jonny Stokmo i dalje je bio ljutit, ali njegova tvrdnja nije sadržavala onu snagu koju je očekivao. Od šoka nastalog spoznajom da se njegov bijes pretočio u nasilje prema starcu mišići su mu otkazali poslušnost i on se sada osjećao krhko, gotovo kao da su mu podrezana krila.

"Odgmiži u istu onu smrdljivu rupu iz koje si doplazio!" zareži Reidar Folke Jespersen. Starački mu se podbradak zatrese. Otrgne se od njega. Stokmo ostane zbunjeno stajati dok je Folke Jespersen obilazio dugim koracima. U tom trenu stari stane, gotovo kao da se pre-domislio. Prokopa po džepu i izvadi par rukavica. Mrkim je pogledom nekoliko sekundi zurio u rukavice, a onda pljusne Stokma po licu, prvo jedanput, pa još jedanput. "Ti glupa budaletino!" siktao je Folke Jespersen i nastavi prema ulazu dvadeset pet metara dalje.

Kad ga je stari prošao, Stokmo se opet trgne u život. "Ti si proklet lopov!" drekne i na kratkim nogama spretno potrči za visokim starcem. "I nećeš se izvući, jebemti!"

Reidar Folke Jespersen potpuno ga je ignorirao. Kad su stigli do ulaznih vrata, on pritisne zvono svojega stana i ostane stajati kao da Jonny Stokmo uopće ne postoji.

"Nećeš se izvući", zaprijeti Stokmo. "Doći ću opet. I onda nećeš ti mene šamarati, prokleti fašiste."

Začuje se zujanje u bravi. Reidar Folke Jespersen otvori. "Radi koga god vraga hoćeš!" promumlja on i otvori vrata ne uputivši Stokmu ni pogled. Vrata se zalupe u lice Stokmu koji je stajao i zurio. "Smrade", opsuje on. "Smrade!" Odmakne se od zida i zamahne šakom prema prozorima na katu.

NOKTURNO

Kad je Ingrid Jespersen legla na spavanje navečer, prvi je put nakon mnogo godina otišla sama u krevet. Ležala je i razmišljala. Prisjećala se kako se nisko siječansko sunce toga dana probijalo, hladno i bijelo, kroz prozor ljubavnikove spavaće sobe na kristalni ukras, odakle je slalo iste šarene valove razigranih mrlja svjetla preko kreveta, preko ljubavnikovih leđa i njezinih bedara dok je ležala na leđima s rukama na Eyolfovim bokovima i zurila u telefon koji je zvonio na njegovu noćnom ormariću. Onaj odvratni bijeli telefon koji se pomicao u taktu njegovih ritmičnih kretnji u nju i iz nje, telefon koji nije prestajao zvoniti i iz nekog je neobjašnjivog razloga - dok je tako ležala i ritmično udarala glavom u uzglavlje kreveta - znala da to Reidar zove. Razmišljala je o satima koji su uslijedili, o onom mučnom i ponižavajućem osjećaju krivnje koji je pretvarao u agoniju svaku minutu toga dana sve do kasnog

ručka s Karstenom, njegovom ženom i Reidarovo dvoje unučadi. Razmišljala je o promjeni koja se dogodila kad je Reidar došao kući i kad su svi sjeli za stol. Razmišljala je o svojoj ulozi za ručkom, kako je uspjela progutati osjećaj srama, nervozu i istovremeno to sakriti - a da svome mužu nije uputila ni jedan jedini nesiguran pogled i da joj se ni ruke nisu zatresle. To joj je pogurnulo misli još dalje. Razmišljala je o vremenu koje je provela s Reidarom, dvadeset pet godina života u braku s čovjekom za kojeg joj je bilo jasno da ga zapravo ne poznaje. O Reidaru za kojega se udala, koji je bio udovac kad su se upoznali, udovac sa sinom koji nije bio puno mlađi od nje same. Razmišljala je o dvadeset pet godina koje je podijelila sa svojim mužem i zaključila da ih tih dvadeset pet godina zapravo nije zbližilo na sentimentalnom planu. Telefonski razgovor, njegov monolog upućen njoj, bio je pokušaj podčinjavanja. A to kako je ona poslušno igrala svoju ulogu te večeri potvrdilo je podčinjavanje i u praksi - navelo ju je da primijeti jednu malu ali vrlo zastrašujuću činjenicu o vlastitom životu. Jer iako ovo nije bio prvi put da razmišlja o tome kako je možda bila greška pristati kad ju je Reidar zaprosio dvadeset pet godina prije, bio je prvi put da je pomislila kako je tih dvadeset pet godina potpuno protraćeno. Pomisao da je sebi izabrala protraćen život bila joj je toliko zastrašujuća da ju je odmah potisnula. Međutim, iako je na neki način uspjela odagnati tu pomisao, nešto je drugo došlo za njom, nešto što ju je sasvim uznemirilo dok je ležala i čekala da joj se došulja san. Bila je to činjenica da joj je postalo jasno koliko malo poznaje samu sebe. Dok je tako ležala i slušala zvukove po kući, kako Reidar tu i tamo prolazi ispred spavaće sobe i ono njegovo mrmljanje dok telefonira negdje u daljini, uhvatio ju je napadaj panike. Od tog ju je napadaja oblio hladan znoj pa se prevrtala po krevetu i očajno zagrizla u jastuk. Ta fizička tjeskoba bila je toliko jaka da je iznenada ustala iz kreveta, odšuljala se u kupaonicu i progutala Apodorm, tabletu za spavanje.

Iako tjeskoba nije popustila, nije ni primijetila da tone u san, nije primijetila ništa dok se nije probudila uz trzaj - a da nije imala pojma što ju je probudilo; znala je samo da nešto jest.

Vani je bila noć. Omamljenost izazvana tabletom za spavanje stlačila ju je kao težak oblak iznad čela, dok joj je tijelo istovremeno bilo napeto od straha. Iskustvo dvaju različitih stanja - paraliziranog stanja i stanja potpune budnosti (nije bila u stanju potpuno osjetiti ni jedno od njih) - ispunilo ju je teškom mučninom negdje u dijafragmi. Ležala je mirno i osjećala strah od onoga što ju je probudilo. Ležala je ukočeno i posve mirno u krevetu i nije se usudila pomaknuti. Nije se usudila ni okrenuti glavu jer je imala osjećaj da je netko u sobi. Netko tko ju je mogao čuti kako diše. Netko tko bi mogao čuti šuškanje popluna kad bi se okrenula.

Da barem nije tako hladno, pomisli i još se više ukoči. Zrak koji je udisala bio je leden. Zrak u spavaćoj sobi ne bi trebao biti tako hladan. Beskrajno oprezno, da ni najmanje ne zašuška, ona okrene glavu. I tada primijeti dvije stvari: vrata spavaće sobe bila su otvorena, a Reidar ne leži u svojem krevetu. Svjetlo iz predsoblja probijalo se kroz otvorena vrata u sivoj sjeni koja je iscrtala širok trapez po podu i preko kreveta s Reidarovim jastukom bacalo prigušeno sjenovito svjetlo dalje i otkrivalo da Reidarov poplun leži netaknut i uredno pospremljen kao što ga je sama ostavila.

Nije uopće bio u krevetu cijelo to vrijeme. Nikad se prije nije dogodilo ništa slično. Ako je Ingrid Jespersen dotad bila paralizirana strahom, od tog je trenutka prešla u jedno još gore, još intenzivnije tjelesno stanje, stanje od kojega joj je izbilo hladan znoj i od kojega su joj prsti bili kao ukočeni i utrnuti štapovi. Dok je pogledom grozničavo prelazila po sobi, jedan dio nje kao da je iskoračio iz tijela, dio koji ju je

vidio kako leži tako s divljim pogledom, ukočena kao motka u kre- vetu. Taj isti dio nje promatrao je kako joj se tijelo počinje uspravljati u krevetu. Što to radiš? reče taj dio nje. Zar si poludjela? Međutim tijelo nije slušalo. Beskrajno se polako micala, u paničnom strahu da ne zašuška, da netko ne čuje što ona izvodi. Kapci su joj bili teški jer joj je mozak još uvijek bio paraliziran od sredstva za spavanje. U roku od dvije ili tri sekunde sve joj se više činilo da je ta noćna mora zapravo san. Da joj srce nije tako divlje i nekontrolirano lupalo, okrenula bi se na bok i nastavila spavati, omamljena tabletama. No to se nije dogodilo. Dogodilo se to da je sjela i prebacila noge na pod. Unatoč omamlje- nosti osjetila je kako joj hladan zrak u sobi prolazi spavaćicom, probija se kroz vlakna tkanine i izaziva lagano, promrzlo drhtanje tijela. U trenutku kad su njezina stopala dotakle podne daske, doživjela je nov šok. Pod je bio mokar. Njezine bose noge promrzlo zadrhte od vlage. I kao da crpi snagu iz baterija ili iz dinamita - još uvijek izvan sebe - gledala je svoj kažiprst kako se pruža prema prekidaču svjetiljke na noćnome ormariću. Svjetiljka se upali uz suh škljocaj i baci toplo žuto svjetlo na smeđ stol od mahagonija i oko kreveta. Na podu je bila bijela mrlja, snijeg u sredini lokvice. Gledala je u nešto što je vidjela mnogo puta. Bila je to ona vrsta nereda koji ostane kad netko izvana unese snijeg na cipelama. Snijeg otpadne na pod i nakon nekog se vremena počne topiti jer je unutra toplije nego vani. Tada, u onome trenutku, dok joj je mozak radio usporeno jer je još uvijek bila omamljena jakim sredstvom za spavanje, ona shvati što ju je vjerojatno probudilo. Netko, neka osoba, ušuljala se unutra, stajala nad krevetom i promatrala je dok je spavala. Morao je to biti Reidar. No gdje je on sada?

Ona ustane i odgega se kroz vrata spavaće sobe. Zurila je u ulazna vrata koja su bila širom otvorena - otvorena vrata koja su puštala unutra hladnoću sa stepenica i hladila stan. Zatvori ih. Čim su vrata legla u bravu, sine joj da možda nije sama.

Zagleda se kroz otvorena vrata u mračan stan. Pomisao da prođe kroz ta vrata dalje u mrak bila joj je potpuno odbojna.

Ukočeno se okrene prema telefonu na niskom stoliću i na trenutak uhvati svoj odraz u ogledalu. Blijeda utvara beživotnih očiju. Usredotoči se na klupicu uz ogledalo pa utipka broj koji je znala napamet. Dugo je zvonilo. Na kraju se javi Susanne.

Prošapće u slušalicu: "Možeš li zamoliti Karstena da dođe? Reidara nema, a mislim da nam je netko provalio."

Susannein glas bio je snen. "Što to govoriš?"

"Provaljeno nam je. Netko je ovdje, a Reidara nema."

"Netko vam je u stanu?"

"Ne znam, ali vrata su otvorena i to me probudilo, moraš reći Kar- stenu da dođe!"

"Ali Karsten nije ovdje!"

"Nije ondje?"

"Ne." Tišina je ostala visjeti u slušalici. Nije znala što da kaže.

Susanne je trebala nešto reći, trebala je objasniti zašto Karsten nije doma u krevetu sa svojom ženom. Međutim Susanne je šutjela, a Ingrid se nije mogla natjerati da je pita o tome. Bila je zbunjena, a umor od tablete za spavanje još joj je više usporio misli. "Možeš li ti onda doći ovamo, Susanne? Tako me strah."

"Djeca spavaju."

Od tišine koja se spustila nakon njezina odgovora Ingrid se osjećala još gore. Digne glavu i zagleda se u mrak stana otkud su prijetile opa- snosti. Pročisti grlo pa prošapće: "Zar ih ne možeš probuditi i doći ovamo?"

"Ingrid", Susannein glas sad je zvučao budnije. "Što to trabunjaš? Provala? Imala si noćne more?"

"Ne", Ingrid zareži i panično se osvrne preko ramena - zato što joj je razgovor bio neugodan i zato što ju je netko mogao čuti. Netko... "Nemam noćnu moru. Možeš li probuditi Karstena da s njim pričam?"

"Karsten nije ovdje, rekla sam ti."

"Lažeš."

Ingrid je istog trena požalila što joj je izletjelo. Ali bilo je prekasno. Susannein glas bio je hladan kad joj je polako odgovorila: "Ne, ti stara histerična babo. Ne lažem, Karsten nije ovdje. Ne mogu skakati oko tebe kao da sam ti sluškinja. Imam dvoje djece koja spavaju i koja trebaju što više sna. Ako te strah, obuci se, upali radio i skuhaj si šalicu čaja i pij..."

"Susanne, gdje je Karsten?"

"...pij..."

"Susanne, nemoj prekinuti!"

"... pij dok Reidar ne dođe. Ajde, bok."

Stajala je leđima naslonjena na zid i s telefonskom slušalicom u ruci. Iz slušalice se čuo iritantan signal zauzete veze. Oči joj zatrepere i ona korakne naprijed da ne izgubi ravnotežu.

U tom trenu začuje se tresak.

Zatvorila su se vrata u prizemlju.

To je morao biti Reidar. Bio je dolje u dućanu. Ona korakne naprijed i naćuli uši. Čuli su se koraci odozdo. Morao je to biti Reidar. Odjedanput se začuje korak na stepenici. Težak, polagan korak. Ona se usredotoči. Hoda li on tako teškim koracima? Bože dragi, pomisli ona. Daj da je to Reidar. I sad se netko penjao po stepenicama. Koraci su se približavali pa se zaustave. Zaustave se pred njezinim vratima.

DRUGI DIO

Čovjek u izlogu

ZAMRZNUTE FIGURE

"Ja sam." Glas inspektora Gunnarstrande zareže jasno i čisto iz telefona kroz tih jutarnji zimski zrak. Glas mu je imao isti onaj lagano bijesan ton s kojim je Frank Frölich naučio biti strpljiv.

"Naravno", odgovori on i pritisne mobitel na uho te popravi šal kad mu je hladan snijeg dopuhao preko mosta i šćepao ga. "Frognerov park", objasni on. Prsti su mu bili ledeni. Čvrsto stisne telefon te ukopa i njega i prste dublje u šal. "Upravo sam prešao most preko jezera", doda dok je skretao na zadnji put koji je vodio prema rešetkastim vratima i Kirkeveienu. Čvrsto zatvori oči. Kontrasti su bili oštri na svjetlu jutarnjeg sunca koje je visjelo nisko i bilo oči kao zubarska lampa. Ondje u parku gdje gradske ralice nikad ne sipaju sol snijeg je još uvijek bio bijel, a ne sivosmeđ ili okopnio kao u drugim dijelovima grada.

"Idem pješice, naravno", nastavi Frölich lakonski. Znao je da mu šef u tom trenutku nervozno premeće cigaretu po prstima, nervozno šćući ukrog s obzirom na to da Gunnarstranda nikad ne zna kako bi drugaćije potrošio navale energije koje mu upravo bujaju u udovima. Frank Frölich znao je da Gunnarstrandu uopće neće zanimati činjenica da je spavao kod Eve-Britt - jućer je bio petak i nakon teške je i mućne svađe osjećao obvezu provesti noć s njom - ili da se s njezinom kćeri Julie okladio da će skinuti pet kilograma do zimskih praznika i da je tu okladu kanio dobiti, čisto zato što mu je dojadilo da ga djevojćica maltretira, pa je stoga odlučio ići pješice na posao svakoga dana. Što je vani hladnije, to bolje - vjerovao je da će trošiti više kalorija šćetnjama po hladnoći. A ni Frölichovi osobni doživljaji Viggelandova parka na jutarnjem suncu neće zanimati njegova šefa: to što Frank voli gledati masivne skulpture koje kao da su

zamrznute u akciji, u bacanju ili klinču, i da ima osjećaj da se kreće u nestvarnom krajolik formi, po-gotovo zato što je jaka hladnoća metafori smrzavanja daje dodatnu suptilnost za ovakvih dana.

"Imamo tijelo", reče Gunnarstranda.

"Gdje?"

"Skreni desno kod rešetkastih vrata i dovući se Heftyevom. Vidjet ćeš nas."

I time je veza prekinuta. Bilo je tako hladno da su mu se nosnice slijepile. Frank Frölich uvukao je bradu u debeli vuneni šal; dah mu se kondenzirao i ostavljao male ledene bisere na tkanini. Osjećao se kao hodajuće deblo, u debelom vunenom puloveru, debeloj jakni i dugim gaćama ispod hlača. Na nogama je imao vojničke čizme koje su škripale sa svakim korakom po utabanom snijegu.

Kad je tri minute poslije skrenuo u Ulicu Thomasa Heftyea, cesta je bila gotovo prazna. Nije gotovo uopće bilo znatiželjnih promatrača, za što je moglo biti odgovorno više faktora: hladnoća, to što u siječnju dnevno svjetlo dolazi kasnije, kao i činjenica da veći broj policijskih automobila ispred stambene zgrade ne mora nužno interesirati stanare krajnjeg zapada grada u kasno subotnje jutro.

Frank Frölich prođe uz novu Škodu Octaviju inspektora Gunnarstrande i provuče se dalje kroz blokade, ali se bez razmišljanja zaustavi pred prizorom trupla u izlogu. Bila je to staretinarnica. Mrtvac je bio nag, bijelo tijelo smješteno u naslonjač - između staroga drvenoga globusa i svjetloplave škrinje s ostacima cvjetnog uzorka. Žena u bi-jelim hlačama na tregere bila je zaposlena pokrivanjem izloga sivim papirom. Kroz jednu prugu u smrznutom prozorskom staklu Frank je mogao naslutiti konture lica inspektora Gunnarstrande upravo kad mu je staklo naočala zabljesnulo na jutarnjem suncu dok su si kimnuli na pozdrav.

Ulaz u trgovinu bio je još uvijek zatvoren. Plav znak sa žućkasto-bijelim plastičnim slovima na plavom filcu pokazivao je radno vrijeme. Trgovina nije radila subotom.

Frölich je slijedio struju forenzičara kroz stubište, gdje nađe otvoren stražnji ulaz u trgovinu. U lokalu nije više bilo toplo. Od stalnog prometa unutra-van svima koji su se nalazili unutra dah se dimio oko usta. Policajci u uniformama i forenzičari u bijelim najlonskim kom-binezonima pročešljavali su lokal. Gunnarstranda je čučao u niskom izlogu i proučavao tijelo u fotelji.

Jedna ga je žena izvještavala: "Fotelja je otprije stajala tu", reče ona i pokaže. "Na prodaji je već dulje vrijeme, sigurno. Netko je dovukao tijelo odande sa sobom", pokaže unutra prema stražnjem dijelu lokala, "i smjestio starog momka ovamo na izložbu."

"Jedan ili više njih?" upita Gunnarstranda.

"Nemoguće je reći."

"Ali je li to netko mogao sam napraviti?"

Žena bez razmišljanja slegne ramenima. "Nemam pojma."

Žena i Frank Frölich pogledaju se. Nije je vidio tri tjedna. Otkad je prespavala kod njega.

Spuste pogled, oboje u isti tren.

"Ali sigurno imate neku ideju", drekne Gunnarstranda rasrdeno.

Ona je gledala pred sebe i oklijevala.

"Bok, Goril", reče Frank Frölich. Ona digne pogled i uspostave kontakt očima na dvije sekunde, što je Gunnarstranda odmah primi-jetio i popratio ljutitim odmahivanjem glavom.

"Pa da", reče Goril brzo i doda: "Mogao je biti jedan, možda više njih, nemoguće je reći više o tome ovdje sada."

Gunnarstranda ustane.

Jedan dramatičan pramen Goriline guste kose stršio je ispod bijele kape i presijecao joj čelo, zbog čega je izgledala mediteranski i tem-peramentno.

Frölich makne pogled s nje i usredotoči se na tijelo, izlog, zgrušanu krv na nozi fotelje i tamnu mrlju na tepihu. Pokuša zamisliti šok koji bi doživio da je prolazio onuda u zoru. Da nije bilo krvi, mrtvac bi izgledao kao figura od papirmašea. Koža mu je bila bijela, i nešto što je nalikovalo mrazu nakupilo mu se u borama i udubinama po tijelu.

"Poprilično star čovjek, bome", promrmlja Frölich i promotri mrtva-čevo lice koje je nalikovalo na masku.

"Sedamdeset devet godina - kaže bankovna kartica", reče Goril, ovoga puta sto posto službeno.

"Posjekotina?" upita Frölich i pokaže na crvenu crtdu oko mrtvačeva vrata.

"I ja sam se to zapitao", reče Gunnarstranda. "Ali to je nit."

Frank to istog trena primijeti: oko mrtvačeva vrata bio je čvrsto zavezan crven konac.

"Grafiti na čelu?" upita Frölich.

"Križevi", reče Goril. "I nacrtani su tintom." Okrene se i pokaže prema malom cilindru koji je ležao na podu trgovine. "Pretpostavljam onime - to je marker odgovarajuće boje."

Gunnarstranda ustane. "To ćemo uzeti za obdukciju."

Pogled Franka Frolicha padne na globus i izobličen crtež Afrike. Veliki dijelovi afričkoga kontinenta bili su bez nazivlja.

Gunnarstranda prođe između stolova i stolica u lokal, a Frölich za njim.

"Antikviteti", promrmlja Frölich, pokaže prema nekoj crveno tapeciranoj stolici i vikne Goril: "Mogu li dirati ovu?"

Ona digne pogled. "Bilo mi je drago", prošapće ona i nestane kroz vrata malog ureda.

Frank Frölich nije znao što bi rekao.

Gunnarstranda glasno zijevne. "Još uvijek sam umoran", promrmlja.

"Yttergjerde", vikne on policajcu u uniformi koji je stajao naslo-njen na dovratku malo dalje u lokal. Yttergjerde se dogega do njih.

"Recite Frolichu što mislimo o provali", reče Gunnarstranda.

Yttergjerde odmahne glavom. "Nije se oglasio alarm, nema razbi-jenih prozora, ni ogrebotine na drvenim okvirima vrata - osim toga, ne izgleda kao da je išta ukradeno." Kimne prema pultu kod vrata prema ulici.

"Novčanik je na mjestu u jakni, blagajna je netaknuta."

Frank Frölich ode do kase. Bila je antikna, s udubljenim uzorkom u metalu i šumom ručnih tipki na prednjem dijelu.

Yttergjerde je bio muškarac izuzetno dugih ruku i ogromnih šaka. Zatim pokaže debelim i dugim kažiprstom: "Dvoja vrata", nastavi. "Ulazna vrata ondje uz izlog čvrsto su zatvorena i zaključana rešet-kama." Yttergjerde pokaže prema drugim vratima. "Onaj put vodi van na stubište. Otključan je kad smo mi došli."

Gunnarstranda izvadi smotanu cigaretu iz džepa na kaputu i počne je premetati po prstima. Frölich primijeti da ju je već prije pipkao; bila je na rubu da se raspadne.

Yttergjerde dođe k njima. "Jednu sam stvar zaboravio", promrmlja. "Žena koja dostavlja novine pronašla je tijelo. Pita smije li otići."

Yttergjerde pokaže zbunjenu osobu bodljikave kose i sa šiškama iznad okruglih naočala. Stajala je s rukama duboko ukopanim u dže-pove skafandera.

"Uzmi ime i adresu", reče Gunnarstranda kratko.

"Stari - tijelo - Reidar Folke Jespersen bio je vlasnik trgovine", prošapće Yttergjerde. "On i žena... njegova gospođa..." pokaže prema plafonu: "Žive u stanu." Zabaci glavu. "Kat iznad."

Gunnarstranda zamišljeno kimne. "Svećenik?"

"Došao je prije pola sata i još je uvijek gore", kimne Yttergjerde.

"Žena..." nastavi Yttergjerde šapatom, "... sva je posivjela od šoka. Morala je prilegnuti, ali to je bilo prije nego što je svećenik došao." Yttergjerde se prebaci do žene koja je pronašla tijelo. Frank Frölich zijevne i pođe potražiti Goril. Naposljetku je ugleda. Izišla je iz malog ureda usred lokala.

"Da?" reče ona.

"I meni je drago", reče Frank Frölich, osjećajući se glupo.

Ona ga pogleda iskosa. "Zanima te mjesto zločina?" upita ona i lagano se nasmiješi.

"Da, hvala."

"Slijedi buku", nasmije se ona pa napravi grimasu kad se iz malog ureda začuo Gunnarstrandin osorni glas: "Frölich!"

"Da?"

"Ovamo", promrmlja Gunnarstranda razdraženo i pokaže prema podu ispred pisaćeg stola. Tepih je bio upio veliku količinu krvi. Pored krvave mrlje ležala je bajuneta s crvenim ostacima na oštrici.

Frank Frölich još jedanput razmijeni pogled s Goril prije nego što je spustio pogled na bajunetu. Nedugo potom prekine ih neki ozbiljni policajac u uniformi koji je stao na vrata i dao znak Gunnarstrandi.

"Ovdje je izvjesni Karsten Jespersen", promrmlja policajac. "I inzistira na tome da uđe."

Muškarac koji ih je dočekao vani na stepenicama bio je blijed i brada mu je drhtjela u tikovima koji su očito bili posljedica neke živčane bolesti. Izgledalo je to kao da pokušava otresti nekakve sitne kukce s obraza.

"Gunnarstranda", predstavi se policajac, glave nagnute natrag dok ga je proučavao. "Policijski inspektor, odjel za umorstva."

Karsten Jespersen imao je na sebi odijelo od samta ispod zimskog kaputa. Bio je visok i mršav, proćelav i s malim, tankim usnama i uvučenom bradom, koja je gotovo nestajala u harmonici bora i nabora kože svaki put kad bi mu se tijelo usukalo od periodičnih grčeva u donjem dijelu lica.

"Da", reče policajac konačno i osvrne se po uskom stubištu. "Možemo li negdje sjesti?" upita.

Karsten Jespersen pribere se i kimne prema vratima ureda u trgo-vini.

"Imamo ured unutra."

Inspektor Gunnarstranda tužno digne glavu. "Nažalost, ne možemo dopustiti kretanje po mjestu zločina."

Jespersen je zbunjeno stajao i zurio u njega.

"Ako sam dobro shvatio, vaš je otac živio ovdje u zgradi?"

Karsten Jespersen pogleda uz stepenice kao da razmišlja o nečemu. "Dobro, pođite za mnom", reče on konačno i krene naprijed. Topot trojice muškaraca koji su marširali uz stepenice odjekivao je između zidova. Kad su stigli do odmorišta, Karsten Jespersen stane i potraži ključeve po džepovima. "Samo tren", promrmlja. "Znate..." konačno pronađe snop ključeva, digne ga u zrak i počne prebirati po njima u potrazi za pravim: "Ingrid, očeva žena - jedva da sam pričao s njom preko telefona."

Frölich suosjećajno kimne Jespersenu, koji nestane u stanu i zatvori vrata za sobom. Odmorište je bilo široko otprilike tri metra. Originalno su tu bila dvojna vrata dvaju stanova, no druga su vrata bila trajno za-tvorena. Nije bilo kvake i bila su prebojana istom bojom kao i ostatak zida. U niši ispred zatvorenih vrata slabo je uspijevala zelena biljka u crvenosmeđem loncu od terakote.

"Cijela etaža samo za njih", promumlja Frölich.

"Udovica - Ingrid - sigurno je kolabirala", promrmlja Gunnar-stranda tihim glasom.

U tom se trenu Karsten pojavi na vratima. "Uđite", promrmlja on tiho, kao da se boji da ga netko ne čuje. "Ovdje je jedna gospođa iz doma zdravlja,

i svećenik. Ali možemo neometano sjesti u moju staru sobu." Otvori im vrata i s nelagodom pročisti grlo. "Biste li bili ljuba-zni i izuli se?" Gunnarstranda otvori patentni zatvarač na starim navlakama za čizme i izuje ih. Ispod njih imao je ulaštene kožnate cipele. Ustane i nastavi promatrati Frolicha kako dahće dok se spuštao na koljena, onako obložen zimskom odjećom. Dok mu je kuštrava kosa padala na čelo, odveže vezice na iznošenim vojničkim čizmama, izuje ih i otkrije da nosi dvije rasparene vunene čarape u različitim bojama. Jespersen otvori vrata i oni začuju tihe glasove iz daljine.

Gunnarstranda se osvrne. Ulaznim hodnikom dominiralo je ogle-dalo. Protezalo se od poda do stropa, a drven mu je okvir bio pozlaćen. Na staklu su bile mrlje stare, oljuštene boje. U ogledalu su se odražavale tri uokvirene fotografije koje su ukrašavale suprotni zid. Gunnarstranda se okrene i prouči slike. Bile su to fotografije čvrstih mladih muškaraca u platnenim i vunanim pumpericama, sa smjelim kovrčama na čelu i Stenovim mitraljezima labavo obješenim preko ramena. "Trg Palače... oslobođenje", reče Gunnarstranda čovjeku na vratima. "To je netko iz obitelji?" Karsten Jespersen kimne. "Moj otac", reče on i pokaže jednog od mladih atleta koji su se odmarali ispred palače.

Gunnarstranda prouči fotografiju. "Naravno", reče on i izvadi na-očale da pobliže promotri muškarčevo lice. "Sad i ja to vidim."

"Hoćemo li..." Karsten Jespersen držao je otvorena vrata.

Odvuku se kroz radnu sobu namještenu masivnim drvenim pokuć-stvom i dalje do kliznih vrata koja je mladić otvorio. Požure u novu prostoriju gdje prođu uz ogroman kuhinjski stol. Na zidu je visjela golema slika nacionalno-romantičnog motiva: fjord, sunčevo svjetlo koje obasjava planine i planinsko imanje na kojem mljekarice u narod-nim nošnjama nose vjedra na obramnicama preko ramena.

Muškarac u samtenom odijelu povede ih dalje kroz još jedna klizna vrata koja je s oklijevanjem otvorio. Okrene se prema njima i pročisti grlo: "Dakle ovdje - ovdje sam odrastao."

Gunnarstranda uđe za Karstenom Jespersenom. Prostorija je bila dimenzija dva puta tri metra i bila je mješavina dječачke sobe i mo-mačkog stana. Pisaći je stol stajao ispred prozora uz jedan od kraćih zidova. Kauč na razvlačenje bio je drugi komad namještaja u sobi. Na zidu iznad kauča visjele su obiteljske fotografije. Karsten Jespersen smjesti se na uredski stolac za pisaćim stolom. "Slobodno sjednite", reče i pokaže im prema niskome kauču.

Gunnarstranda ostane stajati.

Frank Frölich morao je sagnuti glavu da ne udari čelom u dovratnik kad im se pridružio. Prostorija je odjednom postala skućena. Frolichova jakna, vjerojatno veličine XXL, stajala mu je kao odijelo za krizmu vinskoj bačvi. Lice koje se skrivalo iza neuredne brade bilo je, kao i uvijek, bezizražajno mirno. Ispod jakne imao je prugast pulover. Baci se dolje na kauč. Kad je prekrizio noge, sudarile su se sa suprotnim zidom.

Gunnarstranda se zagleda Frolicha, pa u Karstena Jespersena.

"Samo pitajte", reče Karsten Jespersen tihim glasom, gotovo šap-tom. Policijski se inspektor okrene, demonstrativno prekorači Frolic-hove noge u trapericama i odmaršira van kroz vrata i natrag u blago-vaonicu: "Vaša obitelj dugo živi ovdje?" vikne on odande.

"Koliko mi pamćenje seže", odgovori Jespersen pa užurbano ustane i krene prema vratima. "Negdje od pedesetih." Nervozno pogleda inspektora: "Zar nećete doći ovamo?"

"Ne", odgovori Gunnarstranda kratko. Stajao je i zamišljeno zu-rio u ogromnu sliku s motivom fjorda i mljekarica. Okvir je bio širok, pozlaćen i izrezbaren. Okrene se i izvuče jednu od stolica oko kuhinjskog stola. "Sjest ću ovdje, a vi ondje unutra pa se možemo do-vikivati."

Jespersen ostane stajati na vratima, sa žalosnim izrazom na licu. Od upornih nervoznih trzaja u donjem dijelu lica brada mu je lagano podrhtavala.

"Čime se bavite?" upita policajac.

"Vodim trgovinu - ovu dolje."

"A vaš otac?"

"On vodi... vodio je administrativne poslove."

"A to znači?"

"Računovodstvo, budžet - imamo skladište..."

"Nastavite", reče Gunnarstranda strpljivo kad je ovaj zamuknuo.

"Da, imamo ovu trgovinu i u Ensjou... skladište i ured."

"Rado bih pogledao to skladište."

"Naravno. Nalazi se u Prilazu Bertranda Narvesena."

Gunnarstranda polako kimne. "Ali možda mi zatreba ključ", dodaje on.

Karsten Jespersen zakrešti. "Sada?"

"Imate li što protiv da pretražimo to mjesto?"

"Naravno da nemam." Karsten Jespersen pusti okvir vrata, slegne ramenima i prijede prostoriju. Sjedne na jednu od stolica za stolom i sjedne leđima okrenut slici - prekoputa policajca. Prokopa po džepovima, izvuče snop ključeva i pruži kratki ključ koji je skinuo s prstena. "Samo otključate..."

Gunnarstranda uzme ključ i stavi ga u džep. "I vi prodajete anti-kvite, rabljene stvari?"

Jespersen teško uzdahne, uhvati se rukama za sljepoočnice i ostane sjediti tako obješene glave i pogleda čvrsto uperenog u površinu stola.

"Ovo je stvarno grozno", reče on konačno. "Imam osjećaj da se vučem okolo kroz vatu. Sigurno sam trebao provjeriti da nešto nije ukradeno dolje..."

"To možete kad završimo."

Jespersen je zbunjeno zurio u njega. Glava mu se tresla dok nije spustio pogled, uočio mrlju na sjajnoj površini stola i počeo je trljati kažiprstom. "Znam jedino da je on mrtav", promrmlja on.

"Ubijen je", reče Gunnarstranda. "Naš je posao da ispitamo činje-nično stanje", dodaje on zamišljeno pa pročisti grlo. "No vi i obitelj dobit ćete, naravno, sve informacije." Ispravi leđa i prekriži noge.

Frank Frölich konačno se iskobeljao iz uske dječje sobe te im se pridruži. Pažljivo sjedne za stol, svuče sa sebe golemu jaknu i položi blok na stol.

Gunnarstranda nakosi glavu i reče: "Ožalošćenima je puno teže kad nakon žalosne vijesti slijedi istraga. Ali nadam se da ćete vi i obitelj imati razumijevanja za našu ulogu u svemu ovome."

Karsten odsutno kimne.

Gunnarstranda pročisti grlo. "Koja vam je branša?"

"Kako to mislite?"

"Kakve antikvite prodajete?"

"Ekskluzivne stvari, uglavnom."

"Što će reći?"

"Ne nužno predmete nekog posebnog stila ili dizajna, važni su predmeti kao takvi; da su u dobrom stanju, da su zanimljivi. Može to biti Remingtonova pisača mašina iz dvadesetih, kao i dobro očuvan stolić iz viktorijanskoga doba. Procjenjujemo svaki predmet za sebe..."

Gunnarstranda kimne. "A knjige?"

"Ne."

"Vidio sam Thackeraya na jednoj od policajskih kraj kojih smo prošli."

Karsten Jespersen dopusti si malu gestu. "Vidjeli ste ih? Dobro zapažate. Da", kimne on. "Ali knjige ovdje u kući Ingridine su, ona voli čitati. No inače se ne bavimo knjigama... nema novca u knjigama - za nas barem, ne vodimo antikvarijat."

"Kako nabavljate robu?"

"Naveliko, na aukcijama... uvoz... pa... preko posrednika je možda bolja riječ. Držimo se višeg cjenovnog razreda."

"A to je?"

"Što?" upita Jespersen zbunjeno.

"Što je to viši cjenovni razred?"

"Sve moguće, zapravo. Jednako rado nudimo robu iz Engleske, Njemačke, kao i iz Gudbrandsdalena."

"A što s izvozom?"

"Ništa."

"Koliko je vaš otac imao godina?"

"Sedamdeset devet, u ožujku bi napunio osamdeset."

"I bio je u punoj snazi?"

"Da - kao pedesetogodišnjak, svaki je dan radio."

"Vitalan čovjek."

Karsten Jespersen rastegne usne prema gore u ciničnu grimasu. "Moglo bi se reći."

"Je li se planirao povući?"

"Ne."

Odgovor je došao spremno. Nije dodao više ništa. Dva se policajca pogledaju.

"Obiteljski posao?"

"Moglo bi se reći."

"Je li ovo gubitak za poslovanje, njegova smrt?"

"Naravno."

"Tko bira robu za trgovinu. Vi? Vaš otac?"

"Ja."

"Samo vi?"

Karsten Jespersen kimne pa doda: "On je, dakako, bio angažiran u poslu, ali uvijek se konzultirao sa mnom. Uglavnom dobro komuni-ciram s kupcima. Takva je recimo bila podjela posla."

"Kakav je čovjek bio vaš otac?"

Karsten Jespersen upitno podigne obrve.

Gunnarstranda počne gestikulirati: "Je li bio dobar čovjek? Odlučan čovjek? Je li imao neprijatelje?"

"Naravno da nije."

"Je li imao neprijatelje?"

"Nitko mi ne pada na pamet ovoga časa."

"Netko tko je bio u sukobu s vašim ocem?"

"Mnogo njih - tu i tamo i ja sam bio u sukobu s njim, na neki način."

"Kako to?"

"Takav mu je bio karakter. Znate, bio je stari tvrdoglavac - jedan od onih koji uvijek imaju zadnju riječ."

"I privatno?"

"I privatno i poslovno."

"U kakvom ste sada položaju? Hoćete li sad vi preuzeti posao?"

"Pretpostavljam da da - trgovina je dioničko društvo i, administrativno gledano, ostavinska rasprava igra manju ulogu." On pročisti grlo. "Ali samo ja mogu voditi ovu trgovinu... samo je ja znam voditi", ponovi on mrmljajući i zamišljeno se zagleda pred sebe.

"Što mislite, zašto vaš otac nije želio u mirovinu?"

"Pitate je li mi nedovoljno vjerovao?" Karstenovo se lice izobličilo u grimasu.

Gunnarstranda ne odgovori.

"Moglo bi se to tako reći", nastavi ovaj i doda: "Jedan dio slike ima veze sa mnom kao osobom; ne bavim se samo ovim poslom - imam još jednu dodatnu karijeru kojom se bavim..." Sramežljivo pročisti grlo. "Pokušavam malo pisati sa strane - kao slobodnjak - a to oduzima vrijeme."

"Slobodnjak?"

"Pišem kratke članke za tjednike... tu i tamo okušam se i u nove-lama. To zahtijeva vrijeme i predanost."

"Pišete pod vlastitim imenom?"

"Da."

"Onda vam je bilo drago da vam otac vodi posao i ne povlači se?"

Karsten Jespersen uzdahne. "Što da čovjek kaže? Jasno da je on odrađivao važan dio posla, no trebao je pronaći drugu zanimaciju." Oklijevao je.

"Stariji ljudi to bi trebali; odmarati se, uživati u životu na drugačiji način... Ali ne on... Mislim da je on bio sretan, mislim... što je vitalan, kako ste vi to kazali."

Gunnarstranda polako kimne.

"Nitko nije znao kako bi ga zamolio da se povuče", dodaje Karsten Jespersen. "Posao ga je veselio."

"Znate li imena nekih od ljudi koji su bili u sukobu s vašim ocem?"

"Bilo bi jednostavnije odgovoriti tko nije bio. Moj je otac bio od-lučan i... tvrdoglav", završi Jespersen nakon što je razmišljao o zadnjoj riječi.

"Znači, vaš je otac bio teška osoba, svadljiva?"

"Recite radije da je bio odlučna osoba. Jaka osoba. Oprostite, ali čudno mi je ovako razgovarati o njemu."

"Stanovao je u ovome stanu, zajedno s vašom majkom?"

Karsten Jespersen kimne i napravi posramljenu grimasu. "Ona mi nije majka, ona je supruga mojega oca."

"A vaša majka? Je li živa?"

"Ne. Umrula je kad sam ja bio malen", dodaje on kad su policajci nastavili šutjeti. "Otac se oženio Ingrid pred više od dvadeset godina, i ona je zapravo tek sedam godina starija od mene, pa vam je jasno da zvuči čudno kad govorite o Ingrid kao mojoj majci."

"Imate li braće ili sestara?"

Jespersen odmahne glavom.

"Onda ste vi jedini nasljednik?"

"I Ingrid nasljeđuje, naravno, kao i oporučni nasljednici, ako ih ima."

"Ali vi o tome ništa ne znate?"

"O čemu to?"

"O tome je li napisao oporuku."

"Ne vjerujem, barem ja nisam čuo ni za kakvu oporuku. Ali mogu vam dati telefonski broj njegove odvjetnice. Ona bi to trebala znati."

"Je li vaš otac bio bogat čovjek?"

"Kako to mislite bogat?"

"Je li bio poznat po tome da ima puno novca?"

Glava Karstena Jespersena lagano zadrhti. "Ne bih rekao. Imao je mirovinu - nije primao neku posebnu plaću, a utržak je dijelio s moja dva ujaka - Arvidom i Emmanuelom. Oni su bili tri vlasnika, tri brata... Zatim ima nešto novca na računu, ovaj stan..."

"Mnogo vrijednih stvari?"

"Heh", Karsten Jespersen nasmiješi se naherenim osmijehom trgovca.

"Našlo bi se pojedinačnih blaga, svakako..."

"Imovina, ili dio nasljedstva, onda uključuje i pokretnine u stanu i firmi?"

"Nisam baš puno o tome razmišljao..."

"Ali sigurno znate ponešto o očevoj imovini?"

"Hah... Pretpostavljam da se imovina sastoji od stana i pokretnina, kako ste ih vi nazvali, nešto umjetnina i, da - novca na raznim bankovnim računima."

Policajac promijeni temu: "Koliko smo čuli, prvo što je Ingrid Jespersen napravila kad je potvrdila identitet ubijenoga, bilo je da nazove vas?"

"Da. Došao sam najbrže što sam mogao."

Gunnarstranda polako kimne.

"Zvala nas je i prije noćas." Jespersen se apologetski nasmiješi. "Ingrid me trebala, zapravo. Probudila se jer tata nije bio u krevetu. Tada je odmah pomislila da je dolje provaljeno, u trgovinu. Međutim Susanne, moja žena, umirila ju je pa se vratila u krevet."

Gunnarstranda ga je promatrao, a onda ponovi što je muškarac upravo rekao: "Probudila se sama usred noći, nazvala vas, ali je razgo-varala s vašom ženom, koja ju je poslala natrag u krevet. Koliko je sati bilo kad vas je nazvala noćas?"

"Pola tri."

Gunnarstranda je zurio pred sebe. "Razgovarat ćemo o ovim zbi-vanjima i s gospođom Jespersen, ali zašto je zvala vas usred noći?"

"Bilo je puno provala u susjedstvu, praktički srao..." Jespersen teško uzdahne, "... praktički smo očekivali ovakvo nešto."

Gunnarstranda pročisti grlo. "Što to?"

"Provalu."

Dva su ga policajca promatrala.

Karsten Jespersen nesigurno pročisti grlo.

Gunnarstranda pričekava još trenutak, a onda upita: "Jeste li poduzeli kakve korake u trgovini da osujetite provalu?"

"Imamo obavezne rešetke na izlozima prema ulici i imamo alarm, naravno. Novost je bila i to što je tata znao tu i tamo sići u dodatne inspekcije."

"Alarm se noćas nije oglasio."

"Nije", reče Karsten nesigurno.

"Što mislite gdje se vaš otac nalazio kad se Ingrid noćas probudila sama?"

"To je poprilično očito, nije li? Bio je dolje." Jespersen vrhom ka-žiprsta lagano kucne po površini stola. "Dolje u trgovini."

"Usred noći?"

"Naravno."

"Ali ne bi li bilo čudno da se usred noći muvao dolje? Na kraju krajeva, vaš je otac imao skoro osamdeset godina."

"Moj je otac bio osebujan čovjek."

Gunnarstranda kimne i razmisli. Konačno kimne prema Karstenu Jespersenu koji je bezizražajno zurio u prazno. "Gdje ste vi bili?" upita policajac bezbrižno.

"Hm?"

"Gdje ste vi bili kad je Ingrid noćas nazvala?"

Jespersen je i dalje bezizražajno zurio u prazno. "To je tako čudno", reče on tiho. "Moj otac leži mrtav u prostoriji ispod nas. Nije lako razvrstati, osjećaje mislim, žalost, gubitak..." On utihne i udahne, a onda teško uzdahne pa nastavi: "Ingrid, očeva žena, sa svećenikom je. Ja sjedim ovdje s policijom - ovdje oko stola za kojim smo sinoć ve-čerali i zabavljali se, a sada, ovdje, sjedim ovdje i pokušavam - ne samo prisjetiti se slike svojega oca nego i prenijeti tu sliku vama." Prekriži ruke na stolu. "Ali sada primjećujem ovdje jednu atmosferu - osjećaj. Možda ne baš neprijateljstvo, možda više nešto poslovno korektno. Ali ovo što se ovdje upravo nagovještava činjenica je da sam cijelo vrijeme dok sam pokušavao shvatiti što zapravo osjećam u tom kaosu u sebi, znao. Cijelo sam vrijeme otkad razgovaramo iščekivao upravo to pitanje: Gdje ste bili? Gdje sam bio? Iznenada je odgovor na to pitanje poprimio neko značenje, sadržaj, o čijim razmjerima nikad prije nisam razmišljao."

Utihne. Policajci se pogledaju. Jespersen je sjedio i zamišljeno glo-dao donju usnu. Nije davao znak da kani odgovoriti.

Tišinu prekine Gunnarstranda. Pročisti grlo, što ovoga nagna da podigne glavu. "Gdje ste bili?" ponovi policajac i pogleda ga u oči.

"Bio sam kod kuće. Nije to bio prvi put da smo primili takav poziv. Susanne je znala da će Ingrid gnjaviti i gnjaviti da me izvuče iz kreveta ovamo. Ingrid je malo sklona paničarenju i još se k tome bolesno brine za mog oca."

"Jeste li čuli telefon?"

"Ne. Spavao sam."

"Onda niste razgovarali o Ingridinu pozivu - poslije?"

"Ne, hoću reći, razgovarali smo o tome poslije, danas."

"Ali vaša žena, nju nije uzbunio Ingridin strah kad je noćas nazvala? Odbacila je to kao budalaštine?"

"Naravno da ne, ali Ingrid je bila... Ingrid je... ona je malo histe-rična ponekad."

Gunnarstranda kimne. "Znate li je li se vaš otac susretao s ikakvim prijetnjama u zadnje vrijeme?"

"Ne, hoću reći..."

"Da?"

Jespersen položi obje ruke ploštimice na stol. "To je malo delikatan slučaj", počne on.

Gunnarstranda ljubazno kimne.

"Imali smo jednog čovjeka u Ensjou koji je radio u skladištu. Čo-vjeka koji je bio kod nas otkad pamtim - Jonnyja."

"Jonny - Jonny i kako još?"

"Zove se Jonny Stokmo. Prije nekoliko tjedana nešto se dogodilo, ne znam što točno. Dogodilo se nešto što je natjeralo mog oca da mu istog časa uruči otkaz."

"Šutnuo ga je?"

"Jonny je morao otići istoga dana, nakon što je, pa, godinama bio radio za nas."

"Onda je to dosta svjež sukob."

"Ne znam. Ni jedan ni drugi nisu htjeli govoriti o tome. Ali pret-postavljam da je to moralo biti nešto jako ozbiljno i jako privatno - da nije, znao bih što se dogodilo."

"Je li vam se Stokmo obratio u vezi s tim?"

"Ne."

Prošao je dug trenutak prije nego što je Jespersen nastavio: "Zato sam pretpostavio da je taj sukob - svađa - bila vrlo privatna, između njih, inače bih znao o čemu je riječ."

"Znate li je li Stokmo prijetio vašem ocu?"

"Ne. Jedino znam da je Stokmo jučer došao na vrata."

"Kada?"

"Pola sata prije nego što je moj otac došao kući u sedam."

Gunnarstranda polako kimne sam za sebe.

"U devetnaest sati?" upita Frank Frölich s podignutom olovkom.

"Malo poslije, otprilike petnaest minuta poslije."

"Od čega Stokmo sada živi?" zapita Gunnarstranda.

"Ne znam... ima sina koji vodi nekakvu radionicu u Torshovu, moguće je da ondje radi."

Opet utihnu. Frank Frölich pročisti grlo. Prolista blok. "Kažete..." promrmlja. "Kažete da je vaš otac jučer ovdje imao goste. Koga to?"

"Nije to bila nikakva zabava. Bila je to večera pa smo bili pozvani ovamo, mislim: ja, moja žena i djeca."

"Koliko ste dugo bili ovdje?"

"Pa, počeli smo malo poslije sedam. Otac je zakasnio, nije došao prije sedam i petnaest. Otišli smo kući oko jedanaest."

"Gdje je bio popodne do sedam sati?"

"U Ensjou, u uredu."

"Jeste li sigurni?"

"Da, rijetko je bio igdje drugdje."

"Je li običavao raditi tako kasno?"

"Radio je neprestano."

"Onda nije bilo neobično da je tako kasno radio?" upita Gunnar-stranda.

"Nije bilo ni uobičajeno ni neuobičajeno. Znao je raditi dokasna. Ali o takvim stvarima Ingrid zna više od mene."

Gunnarstranda je sjedio u tišini i zurio pred sebe jedan tren. "Dr-žite li mnogo oružja u ovoj trgovini?"

"Ponešto. I to je jedan od najvažnijih razloga zašto imamo rešetke.

Antikno oružje spada u vrlo tražene kolekcionarske predmete."

"Kakvo oružje imate unutra?"

"Jednu mušketu, jednu helebardu, nekoliko spreduša, različita ubodna oružja..."

"Bajonete?"

"Dva komada, zašto?"

Prekinuo ih je škljocaj vrata koja su se otvorila, iza čega je uslijedilo tapkanje nogu. Unutra dotrči dječčić. Mogle su mu biti tri-četiri godine. Na sebi je imao plave treger-hlače i pulover s mrljama na pred-njici. Naglo stane kad je ugledao muškarce oko stola, ali nakon neko-liko sekundi oklijevanja nastavi i odmaršira do Karstena Jespersena koji je zbunjeno zurio u njega. Dječak je imao svijetle kovrče, lice mu je bilo okruglo i iskreno, sa šmrkavim nosom. Gurne nekoliko prstiju lijeve ruke u usta dok se sramežljivo privijao uz očevo koljeno. "Deda je umro", reče on Gunnarstrandu.

"Izgleda da je i Susanne došla", reče Jespersen kao da se ispričava, pa se obrati dječaku: "Gdje je mama?"

Dječčić ga je ignorirao. Digne desnu šaku prema Gunnarstrandu. "Min", reče dječčić.

"Benjamin", reče Karsten Jespersen i namigne policajcu.

"Samo Min", reče dječak po imenu Benjamin i opet mahne šakom prema Gunnarstrandu.

"Da vidim", reče otac. "Imaš li novčić?" Osmijeh Karstena Jespersena bio je ukočen, napet i on strogo pruži ruku. "Daš tati novčić?"

"Deda je mrtav", ponovi dječak i pogleda oca velikim, okruglim očima.

"Skroz mrtav."

"Da", reče Karsten i zavjerenički namigne dvojici policajaca. "Ho-ćeš li dati tati novčić?"

Dječak odmahne glavom.

"Pokažeš tati novčić?"

"Ne", reče dječak.

"Mislim da smo zasad gotovi", reče Gunnarstranda Franku Frolichu.

"Daš tati novčić?"

"Ne!" vrisne dječak glasom koji presiječe zrak kao zavijanje pile.

Pogled Karstena Jespersena postao je zloslutno iritiran. "Daš tati novčić?" Ponovno posegne za dječakovom rukom.

"Ne!" vrisne dječak, jednako prodorno. "Tata je glup."

"Novčić!" ponovi otac oštro, zgrabi dječčićevu ruku i izravna mu prste jedan po jedan. Dječak se opirao. Prsti su mu pobijelili, i dječak brižne u plač. Istrgne ruke. Nešto nalik brošu ili igli za šešir izleti mu iz šake i padne na pod.

"Tiho sad", reče Karsten i opet se nasmiješi. "Nije to bio novčić, je 1' da! Nije bio novčić!"

Karsten Jespersen uzme broš i pokaže ga Benjaminu. Bio je taman i sa složenim motivom. Dječak je prestao plakati. Protrlja oči.

Dva se policajca pogledaju.

"Daj mi", reče dječak i posegne za ukrasom. Otac munjevito izma-kne ruku prema sebi i glasno se nasmije dok mu se brada nervozno tresla.

Dječak opet zatuli.

"Uzmi ga onda", drekne njegov otac živčano i preda mu broš. Dje-čak tihim glasom zacvili i uzme ga.

"Hoćemo li poći?" reče Karsten Jespersen i iznenada ustane.

Na putu prema izlazu Gunnarstranda zastane pred golemom stakle-nom vitrinom s hrptovima knjiga u uvezu od smeđe i plave kože. Karsten Jespersen ljubazno stane i pričekava. Dječaćić izjuri kroz sljedeća vrata. I Frölich se zaustavi da prouči nekoliko malih bijelih figurica na staklenoj polici na zidu. Prvo je pomislio da su to obične drangulije, no onda se prene kad je vidio što figurice predstavljaju. Bila je to ki-neska erotika: detaljno izrađeni muškarci i žene u žestokim seksualnim činovima. Ali nije stalo na tome; jedna je žena spremno kopulirala sa zebrom, druga je općila s kornjačom. Jedna od figurica predstavljala je dva nasmiješena muškarca koji su ležali isprepleteni i pozirali dok su jedan drugoga obrađivali rukom. Figurice nisu ništa prepuštale mašti, i bile su izrađene s tolikim bogatstvom detalja kakvo Frölich nikada nije vidio.

"Ajme", promrmlja.

Karsten Jespersen gledao ga je svisoka. "Kineski kolekcionarski predmeti", uzdahne on i doda: "Bjelokost, a ona ondje čak je od nosorogova roga."

"Antikne su?"

"Naravno." Karsten Jespersen dođe do police i pokaže ženu i kornjaču.

"Ova je stara tisuću godina."

Frank se zapilji u njega. Jespersen je stajao s rukama prekriženim na prsima i s nestrpljivim izrazom na drhtavom licu.

"Što simboliziraju ove stvari?" upita policajac.

"Molim?"

"Simbolika", ponovi Frank Frölich.

Jespersen raširi ruke. "To je umjetnost. Ne znače ništa."

"Ali ovi motivi", inzistirao je Frölich pa pokaže ženu s kornjačom.

"Moraju nešto simbolizirati."

Jespersen je bio razdražen: "Ne znače ništa. Ili su vam lijepe ili nisu."

Frank opet promotri figurice. Nedvojbeno su bile lijepe. Seksualnost je bila prikazana na humorističan način, s naglaskom na esteticu ljudskoga tijela - bez obzira na to koliko je sam čin bio fantastično predstavljen. Figurica za koju je Karsten Jespersen rekao da je od nosorogova roga sastojala se od sportske izvedbe grupnog seksa. Niz vrlo zadovoljnih osoba isprepletenih u seksualnom činu koji je jedva izgledao fizički izvediv. To znači, pomisli on, da o Kini znam jako malo.

"Vaše su?" upita on Karstena Jespersena.

"Ne. Pripadaju ovamo, kući."

"Jesu li jako vrijedne?"

"Naravno?"

"Pa koliko?" Ispravi leđa u trenutku kad su se jedna vrata iznenada otvorila i sredovječna žena ušla unutra.

"A tu si", reče ona Jespersenu. "Moraš se pobrinuti za tu svoju djecu, ja nisam u stanju..." Zastane kad je ugledala dvojicu policajaca.

Gunnarstranda joj pruži ruku. "Policijski inspektor Gunnarstranda. Odjel za umorstva."

Žena mu stisne ruku. Frölich je mogao odmah konstatirati da je nekoć bila jako lijepa, i da se još uvijek dobro drži, osim što su joj crte lica postale naglašene jedva vidljivim borama i linijama. Bila je vitka i Frölich nekoliko sekundi nije bio siguran što je to točno čini toliko privlačnom - pravilne crte lica ispod sredene frizure ili figura i dobre noge. Ovo drugo, zaključio on. Linija, leđa koja su bila izvijenja kao u školarke i haljina napeta na pravim mjestima.

Jespersen je htio nešto reći, ali Gunnarstranda ga pretekne. "Ingrid Folke Jespersen?"

Ona kimne.

"Moja sućut."

Ona opet kimne i ostane stajati te mirno gledati policajca, svojeg vršnjaka, u oči. Zato što nije pustio njezinu ruku, ustanovi Frank. On napravi korak naprijed i pruži joj ruku: "Frank Frölich."

"Bili smo na izlasku", reče inspektor Gunnarstranda smirujuće. No ona nije čula što je rekao. Dva policajca pogledaju u pravcu njezina pogleda. Zurila je u Karstena Jespersena i očiju punih suza. "Karstene", prošapće ona tiho i tužno. Taj gotovo nečujan usklik bio je ispunjen očajem. Zurila je u suprugova sina koji je ukočeno zurio u nju. On se mučio s obuzdavanjem vlastitih osjećaja. Njoj poteku suze. Karsten Jespersen bio je u središtu pažnje: žena i oba policajca zurili su u njega kao da će reći nešto spasonosno.

"On ti zavidi na Thackerayu", promuca Jespersen i pokaže na Gunnarstrandu.

Tri se glave okrenu prema inspektoru koji je dugo promatrao udovicu i njezina pastorka, a onda preuzme na sebe zadatak da prekine tišinu:

"Svakako", reče Gunnarstranda jednostavno pa kimne prema vitrini. "Ali nisam našao Barryja Lyndona."

"Uvijek sam mislila da je film bolji", reče žena navratima automat-ski. Čudna tišina ostala je visjeti među zidovima. Nitko nije ništa govorio. Svi su gledali u nju. "Pa, imate pravo", reče ona naposljetku. "Barry Lyndon nedostaje. Što je Reidara neizmjereno živciralo. Bio je perfekcionista, znate, i nikad nije mogao shvatiti zašto želim imati seriju knjiga koja nije kompletna."

"Imate li koju minutu?" upita inspektor.

"Nije volio čitati, Reidar", doda ona i zamišljeno se zagleda pred sebe. Dogodila se promjena u toj tišini. Energija i nešto neizrečeno između nje i pastorka kao da je nestalo.

"Nemam volje sada razgovarati", prošapće Ingrid Jespersen. "Is-crpljena sam. Noćas nisam skoro uopće spavala."

"Možemo se vratiti sutra", odvratila Gunnarstranda. "Ali samo nekoliko stvari. Je li vaš muž sinoć legao u krevet?"

Ona digne glavu. "Probudilo me to što nije legao... Bar mislim, znate, popila sam tabletu za spavanje."

"Kad ste vi legli?"

"Između jedanaest i pola dvanaest."

"Zvali ste..." Gunnarstranda kimne prema Jespersenu.

"Da", reče ona. "Usred noći, kad sam se probudila. Ali Karsten nije bio kod kuće."

Ingrid i Karsten stajali su i gledali se.

"Spavao sam", reče Karsten konačno.

"Shvatila sam", reče ona bezizražajnih očiju i drhtavih usana; htjela je reći još nešto, no ostane šutjeti.

Tišinu prekine Gunnarstranda: "Zašto ste zvali?"

"Uhvatila me panika. Reidara nije bilo."

Policajac ju je promatrao. "Jeste li čuli išta odozdo iz trgovine?"

"Ne znam", reče ona.

Gunnarstranda pusti da njezin odgovor ostane visjeti u zraku. Pre-križi ruke iza leđa no ona ne nastavi. Ostane stajati kao u dubokim mislima.

"Mislite li da ste nešto čuli?" upita policajac naposljetku.

"Ne znam", ponovi ona i počne odsutno čistiti nokte. Imala je male ruke; bile su blijede, s debelim prstenima na dva prsta. Nokti su joj bili lakirani hrđavocrveno, ali joj se lak počeo ljuštiti. "Uhvatila me panika", doda ona odsutnim glasom. "Ne znam što mi je bilo, zapravo."

"Zašto vas je uhvatila panika?"

"Zato što nije bilo Reidara." Odjednom joj usne opet zadrhte, i u tamnim joj se očima pojave suze. Brzo obriše lice rukom.

Karsten Jespersen krene naprijed i strogo pročisti grlo. Policajac ga međutim zadrži podignutom rukom.

"Nakon što ste zvali Karstena, jeste li opet zaspali?"

"Ne", reče ona brzo. Nešto se s njom dogodilo. Činilo se da ju je policajčevo pitanje o preminulom suprugu uzrujalo. Prividna fasada mirnoće, koja joj je vladala licem u trenutku kad je ušla u prostoriju, bila je prozirna kao sjajna površina mirnog jezera. Sad kad se površina uzburkala, mogla se naslutiti ranjivost koja je ležala skrivena ispod nje. "Ležala sam budna dok na ulici nije krenuo promet", reče ona.

"Noćas... rano, jako rano, dok je još bio mrak." Ona zašuti i korakne prema pastorku koji je zurio u nju. Frank Frölich nije bio siguran kako da interpretira signale između njih.

"I onda?" prekine Gunnarstranda.

Ingrid Jespersen okrene se prema njemu. "Zaključila sam da sam samo imala noćnu moru, i da su zvukovi i sve bili samo halucinacije, pa sam onda..." Ona sklopi oči.

"Da?"

Pokaže prema podu. "Pokušavala sam zaspati kad je policija na-zvala."

"Primijetila ga je prolaznica", reče Gunnarstranda. "Koliko sam shvatio, bili ste s našim redarstvenikom Yttergjerdeom u radnji i iden-tificirali svojeg pokojnog supruga?"

"Da."

Sva trojica zurili su u nju. Ona je zurila u neku udaljenu točku u kutu prostorije, i prstima čistila nokte.

"Vrata radnje bila su otključana", reče Gunnarstranda.

Ona kimne.

"Tko je imao ključeve radnje?"

"Moj otac i ja", ubaci se Karsten Jespersen.

"I ja sam imala ključeve", reče ona umorno.

Gunnarstranda se okrene sinu. "Još netko?"

On razmisli.

"Možda Arvid i Emmanuel", reče Ingrid Jespersen.

Karsten razmisli. "Moguće je", reče on. "Pa da", zaključi. "Sasvim sigurno imaju ključeve, obojica."

"A oni su?" Gunnarstranda upita oboje.

"Reidarova braća", odgovori ona.

"Je li vaš muž imao običaj držati otključana vrata kad je noću bio u radnji?"

"Ne znam", reče ona.

"Kad je policija stigla, u dućanu je bio mrak", reče policajac. "Je li običavao imati ugašeno svjetlo kad je bio u dućanu nakon zatvaranja?"

"Ako je imao upaljeno svjetlo, upalio bi ono u uredu iza radnje", dobaci Karsten Jespersen.

Ingrid Jespersen žurno ode do naslonjača pored ormara za knjige. Sjedne i energično popravi rub suknje, koji se podignuo toliko visoko da su joj koljena ostala izložena kad je sjela. "Čudno je to što sam istog časa znala što se dogodilo. Budući da su bili iz policije, ti koji su na-zvali."

Frank Frölich promotri Karstena Jespersena. On je zurio u Ingrid Jespersen sa strogim izrazom na licu.

"Znam da sam jadna", nastavi ona konačno, "ali bilo je to tako je-zivo. .." Brzo se još jedanput obriše prstima oko očiju i šmrčne.

Karsten Jespersen bio je crven u licu - od bijesa, zaključi Frölich u istom trenutku kad je čovjek drhtave brade i šaputavim glasom zapitao Gunnarstrandu: "Jeste li sad zadovoljni?"

Niski policajac uputi mu prazan pogled. "Skoro", odgovori kratko.

"Vidjela sam da je mrtav", reče ona. "Ne znam što sam mislila, samo sam htjela otići."

Gunnarstranda ju je promatrao. "Hvala", reče kratko. "Moram vam reći da šutite o svim detaljima koji imaju veze s onime što ste vidjeli u radnji", zaključi on mirno.

"Naredba o šutnji odnosi se i na vas", reče Karstenu Jespersenu. "Žao mi je", reče policajac službeno, "ali tako je to organizirano. Mo-ramo, nažalost..." Oklijevao je. "Dat ćemo sve od sebe da ne budemo prenametljivi", reče on konačno. "Zauzvrat se nadam da ćete imati strpljenja za nas."

GRAFITI

U obdukcijskoj je sali Frank Frölich, kao i uvijek, bio na rubu nesvijesti od ustajalog zraka. Disao je na usta dok je tražio stolicu. Na kraju odustane i priključi se ostalima koji su promatrali leš Reidara Folke Jespersena. Bijelo je tijelo ležalo ispruženo na metalnom stolu pod kirurškom svjetiljkom. Frank Frölich prikuje pogled uz drugu dvojicu, doktora Schwenkea i inspektora Gunnarstrandu.

"A nit oko vrata?" upita Gunnarstranda.

"Konac za šivanje", reče Schwenke. "Pamučan. U svakom slučaju, izgleda tako." Škarama digne odrezan komad konca na svjetlo i doda: "Crven, vezan dvostrukim čvorom."

Gunnarstranda je prekrizio ruke iza leđa i izgledao hipnotizirano, kao da čita pismo odvjetnika za razvode. Pripravnik doda skalpel i u iščekivanju prijede pogledom s mrtvaca na doktora Schwenkea, koji je upravo navlačio plastične rukavice. Schwenke namigne Franku Frölichu. "Rembrandt, zar ne? Muškarci u crnome oko leša. Samo čekaj, uskoro ću izvući crvene cijevi iz njegovih ruku." Schwenke razdvoji naboranu kožu na trbuhu leša pa prstima počne pipkati po relativno čistom rezu ispod desne bradavice. "Jedna jedina ubodna rana", promumlja tihim glasom i prođe prstima po drugim ozljedama. "Ostalo su površinske posjekotine." Ubodna je rana zijevala. Nasred čovjeko-vih prsa plavom su tintom bile ispisane brojke i slova. Od krvi i porezotina natpis je bio nečitak.

Profesor pažljivo sastruže krv koja je prekrivala natpis. "Ovo izgleda kao neki broj", reče Schwenke. "Izgledaju kao brojke, zar ne?" nastavi on i prsti mu kliznu niz jedan od natpisa. "Ova je kukica brojka jedan. Ali ovo prvo je slovo, I kao Inge."

"I sto devedeset pet", pročita Frölich.

"Upravo tako", Schwenke se složi.

"Neka šifra?" zapita se Gunnarstranda rezignirano pa nastavi: "I sto devedeset pet." Obrati se Schwenkeu: "A što je s križevima na čelu?"

"Tri križa. I boja im je ista, trebali bi biti ista vrsta tinte kao i ova na psima."

Frölich se nagne nad mrtvačevo čelo.

Schwenke se uspravi. "Isti rez pronađen je i na odjeći, koja je sva krvava. Ubijen je dakle u odjeći", zaključi on s autoironičnim smiješkom, pa izgovori niz naziva u diktafon. Nakon toga tišim glasom reče policajcima: "Grafiti su dodani poslije."

Frölich stane uz ženu koja je fotografirala mrtvaca na stolu. Schwenke je još uvijek govorio u diktafon.

Gunnarstranda je stajao i zurio u mrtvačeva prsa. "Šifra", promrmlja on zamišljeno. "Počinitelj se potrudio svući truplo, ispisati šifru na tijelo i postaviti tijelo u izlog."

Pomaknu se pripravniku koji je počeo prati tijelo.

"Sotonisti", Schwenke dobaci zdesna. Dobročudno namigne.

"O čemu ti to govoriš?" upita Gunnarstranda razdraženo.

"Samo se zafrkavam." Schwenke namigne Frölichu još jedanput. "Ali ovo podsjeća na neki ritual, zar ne? Ritualni su nešto čime će se uskoro baviti samo sotonisti i masoni." Nasmije se. "Obješeni na konac s tri križa na čelu, samo mu još fali bakalar u ustima." Schwenke se još

glasnije nasmije. "Možda ga još i nađemo", zaključio on i ode do stola gdje je pripravnik završio. Zamahne skalpelom pa napravi klasičan rez od jamice na vratu dolje prema trbuhu, pa skrene lijevo prije pupka i produži to ruba pubične kosti.

Pomakne se ustranu kad je pripravnik počeo rezati mrtvačeva rebra. Čulo se to kao da netko lomi izdanak korijena u vlažnom blatu. Frölich se, kao i uvijek, morao osloniti na zid.

"Loše ti je, Frölich?" upita ga Schwenke veselo. Na asistentov se znak okrene, presavije mekane dijelove i s naporom podigne prsni koš. Schwenke izvadi unutarnje organe i sve ih zajedno stavi na stol za organe. Pripravnik ih pažljivo ispere. Frölich se držao podalje od mlaza vode i počne opet disati na usta zbog mučnog smrada koji je ispunio prostoriju.

"Vidi ti to", promrmlja Schwenke. "Vidi ti to."

Gunnarstranda se probudi: "Što?"

Schwenke reče: "Pitanje je koliko bi dugo izdržao."

"Zašto?"

Schwenke pokaže čovjekove iznutrice. "Ovo."

"A što je to?"

"Bubreg pun raka."

"Ja ne vidim rak."

"A ovo?" Schwenke podigne nešto što je sličilo prožvakanoj i isplju-nutoj crvenoj naranči. "Izgleda li ovo kao rak?"

"U redu. Ali to je morao primijetiti."

"To ne znam. Ali ovu vrstu raka teško je otkriti, a ako se ne varam, ovdje se širi na pluća."

"Bio je smrtno bolestan?"

"Tako izgleda."

"Ali je li moguće da nije znao?"

"Hah, to ne znamo. Nisam upoznat s njegovim kartonom. Provjerite kod njegova liječnika ili možda u lokalnim bolnicama. Ja samo kažem da ne bi bilo neobično pronaći ovaj tip raka tek na obdukciji."

Gunnarstranda zamišljeno kimne. "A rane?" upita on nakon nekog vremena.

"Kut?"

Schwenke je proučavao ubodni kanal u mrtvačevim unutarnjim organima.

"Izgleda kao da je ovaj ubod došao prema gore, pod kutom. Jedno plućno krilo probušeno je. Jako oštećene vitalne krvne žile."

"Ali samo jedan ubod?"

"Jedan jedini ubod", potvrdi Schwenke i nastavi raditi na mrtvačevoj utrobi.

Frank Frölich odsutno je gledao Gunnarstrandino lice dok je ovaj ukočeno proučavao Schwenkeove ruke kako rade. "Možeš li mi još što reći u ovome trenutku?" drekne inspektor konačno.

Schwenke mu namigne: "Kao naprimjer?"

"Zaboravi!" Gunnarstranda je nemirno prekopavao džepove.

"Nema pušenja unutra", reče Schwenke.

"Ja da pušim?" upita policajac razdraženo i pokaže mu dvije prazne ruke. Schwenke se uspravi i apologetski nasmiješi. "Pardon. Pa - krv je morala šikljati s obzirom na to da je nož zarezao žilu popriličnom snagom", promrmlja on i doda: "No govorio si o tome da je mjesto zločina iznenađujuće čisto. Najvjerojatnije je odmah pao na pod. Ali", reče on, "budući da je odjeća dovoljno krvava, i počinitelju je pidžama morala biti poprilično crvena."

"Uzrok smrti?"

"Vjerojatnost je devet naprema jedan da je to ubodna rana. Ali više ću ti o tome moći reći za nekoliko sati."

"Vrijeme smrti?"

Schwenke se okrene. "Smrt je proces, Gunnarstranda. Život nije digitalni mehanizam koji samo prestane raditi."

"Ali sigurno možeš reći kada..."

"Iako je mozak mrtav, trbušna stijenka i bijele krvne stanice mogu i dalje biti žive", prekine ga Schwenke.

"... kada je dobio nož u prsa, kada je pao na pod?" završi policajac, ne dajući se smesti.

"Vidjet ćemo koliku je tjelesnu temperaturu imao kad smo došli, i usporediti s temperaturom koja je zabilježena u izlogu, a vidjet ćemo i po hrani u njegovu truhu. Saznati što je točno jeo i kad je jeo. Problem je u tome što je u prostoriji u kojoj se nalazio bilo ispod ničtice. Ako je temperatura mozga ista kao inače u prostoriji, termometar nam ne može ništa reći. Osim toga, mrtvačka ukočenost još uvijek nije popustila. Koliko sam shvatio, vaši forenzičari morali su se mučiti s udovima dok su ga prevozili ovamo u mrtvačnicu. Zna li što je zadnje stavio u sebe?"

"Sobov odrezak", reče Gunnarstranda, "pojeo ga je između devet-naest i trideset i dvadeset dva sata."

Schwenke digne pogled s mrtvačeva truha: "I umak od lisičarki", doda.

"Sve je zalio crnim vinom, kladio bih se na španjolsko, tempranillo, i to iz Rioje!"

Schwenke se nasmije kad je ugledao izraz na licu Franka Frölicha. "Ma, šalim se." Malo ozbiljnije kimne i zamisli se. "Koliko sam shvatio, ne znamo koliko je hladno bilo u prostoriji. To bi nam moglo zadavati probleme."

HELTER SKELTER

Poslije obdukcije u tišini su se odvezli natrag u Grönland i smjestili se u ured. Frank Frölich spojio se na mrežu i napisao izvještaj.

Gunnarstranda je zabilježio tajanstveni zapis s mrtvačevih prsa na komad papira. Ustane i natoči si ostatak kave koja se slegnula na dnu aparata. Bila je hladna. On napravi grimasu, ode do sudopera pokraj vrata i izlije je. Ponovi grimasu pred ogledalom. "Ponekad me baš živciraju ovi moji zubi", reče on. "Postaje tako očito da imam krune. Što čovjek više stari, to postaje očitije. Ako doživim sedamdesetu, izgledat ću kao red zuba na koje je netko objesio tijelo."

Frölich se uspravi. "Vidjet ćemo", reče Frölich.

Gunnarstranda se okrene prema njemu i rastegne usne tako da se ovaj drugi lecnuo. "Izgledaš kao zubalo na koje je nakačeno tijelo", ustvrdi Frölich.

"Šalim se", pokuša on objasniti starijemu policajcu koji je nastavio zuriti u njega.

Gunnarstranda makne pogled, vrati se do stolice i podigne papir sa šifrom s mrtvačevih prsa.

"Mogao bi to biti broj ceste", predloži Frank Frölich.

"Broj ceste sa slovom I ispred?"

"Ne mora biti da je to I. Možda je to bilo U. U Engleskoj autocestama daju nazive koji počinju s A: A1, A2..."

"Ali A nije U."

"Nije, ali sigurno postoje ceste koje počinju na U, isto kao što postoje i ceste koje počinju na A, ili E - mi imamo Europavei, zar ne?"

"Ovo je I", odgovori Gunnarstranda razdraženo. "I. Nije ni A ni E. Pisalo je I - sto devedeset pet. Ako misliš da je to cesta, saznaj postoji li igdje na svijetu cesta koja počinje na I ili U. Sve je to u redu, osim jedne sitnice: takve ceste nema u Oslu, pa čak ni u Norveškoj, a mi nemamo policijske vlasti izvan granica Osla."

"Mogao bi biti parfem", pokuša Frölich jednako odlučno. "Postoji parfem koji se zove 4721."

Gunnarstranda digne papir i lupne kažiprstom po brojkama. "Što ovdje piše?" upita on zloslutno blagim glasom.

"Dobro", reče Frölich razočarano. "Ali moramo nabacivati ideje ako želimo saznati što te brojke znače. To se zove brainstorming - nešto predložiš i onda te jedno vodi drugome."

"Ada?"

"Ovaj kod može značiti baš bilo što, zar ne - može to biti zaštitni znak, kratica, šifra..."

"Upravo tako."

"Ali takve škrabotine lako bi mogle biti slijepa ulica", kaže Frölich.

"Neki kod koji bi nas trebao zbuniti."

Gunnarstranda sumnjičavo odmahne glavom. "Kakav je to tip koji izbode starca, pusti ga da iskrvari na podu i umre te poslije bude do-voljno hladan da ostane u prostoriji s ogromnim izlogom prema ulici, dovoljno hladan da čovjeka razodjene kad je konačno umro, dovoljno hladan da uzme tintu i napiše poruke na trup leša samo da bi nas zbunio i onda stavi truplo u izlog? Ne", reče Gunnarstranda. "To je moralo biti planirano." Nekoliko je sekundi promatrao drugog poli-cajca a onda nastavi: "Razmisli koji je to bio rizik. Izlog, škrabotina, i kao što je Schwenke rekao: Tip je morao biti od glave do pete zamr-ljan krvlju. Da mu je namjera bila zbuniti nas, mogao je to napraviti na neke druge i lakše načine."

"Kao naprimjer?"

"Hah, sjeti se Charlesa Mansona - on je pak napisao Heiter Skelter krvlju po zidovima u kući... one... kako se zove..."

Frölich je nekoliko sekundi bio fasciniran Gunnarstrandinim pu-canjem prstima prije nego što mu je priskočio u pomoć: "Sharon Tate, žene Romana Polanskog."

"Tako je, tako nešto." Gunnarstranda ustane i počne nemirno šetati amotamo. "Počinitelj je mogao nacrtati lubanju na nekom starom oklopu unutra, popišati se na leš, bilo što."

"Žena", reče Frölich tiho.

"Ha?"

"Žena živi u zgradi, mogla je odjuriti ravno gore po stepenicama, otuširati se i oprati, oprati odjeću. Nama je smuljala da nije spavala noćas..."

"Ona je skoro trideset godina mlađa od starkelje", reče Gunnarstranda.

"Moguće je da ima nekoga sa strane."

"Žena ima ljubavnika?"

Gunnarstranda reče: "Ona glupost sa zivkanjem Karstena Jesper-sena usred noći. Ako je ubila muža, nazvala je njegova sina iz dva razloga: da pojača priču o provali i da dobije nekakav alibi."

"Je li to glavni trag?" upita Frölich.

"U svakom slučaju, jest trag. Želim znati koga ona to ima..."

"Ako taj netko postoji", dometne Frölich s osmijehom.

"Postoji, sto posto."

"Kako to možeš znati?"

"Pa vidi se."

"Vidi se? Pa žena ima preko pedeset godina!"

"Znači li to da ljudi preko pedeset ne smiju imati seksualni život?"

Frölich se našao na tankom ledu: "Nisam tako mislio..."

Gunnarstranda će sarkastično: "A nisi?"

"Mislilo sam na one stvari..." Frölich zašuti i dobaci pogled šefu koji je bezizražajno zurio u njega:

"Koje stvari?"

"Za Boga miloga", usklikne Frölich nervozno. "Pa vezano uz hormone! Preljubi i kasne uredske zabave za ljude su u tridesetima, zar ne?"

"Kasne uredske zabave?" zapita Gunnarstranda naboranog čela. "Njušim li ja to razlog zašto se tebi ne mijenja bračni status?"

"Ma, zaboravi", reče Frölich.

"Ne, poenta je u tome da sam ja vidio njegovu ženu i odmah po-mislio da ima ljubavnika, a ti to nisi pomislio, zašto?"

"Ne znam..." Frölich se zamisli. "Izgledala je malo... ne znam... izgledala je tako fino."

"Fino?"

"Da", kimne Frölich. "Fino i pristojno."

"Ali, iskreno, misliš li da je čovjek s osamdeset godina..."

"Znači li to da ljudi preko sedamdeset ne smiju imati seksualni život?" upita Frölich sarkastično.

"Kladim se u sto kruna", reče Gunnarstranda kao odgovor na nje-govu popustljivost. "Ne", odgovori on. "Ne kladim se. Osobno ću ti uručiti sto kruna ako ne iskopamo prisnog prijatelja te dame prije nego što slučaj bude riješen."

"Prisan prijatelj nije isto što i ljubavnik."

"Ljubavnik. Sto kruna. Na neviđeno."

Poslije, nakon što je Frank Frölich otišao, Gunnarstranda je sjedio i gledao u telefon. Zadnji put kad je Gunnarstranda sreo Tove Granaas, pozvala ga je na ručak. Bilo je to treći put da je jeo vani, sam s nekom ženom, nakon dugo godina. Inspektor Gunnarstranda nije imao želju ponižavati se priznanjem koliko je godina stvarno prošlo. Ali prošlo je dugo.

Tove ga je odvela u restoran sa sushijem blizu Lapsetorveta.

Gunnar-stranda je bio od onih koji nikad nisu probali ništa slično, što joj je odmah i priznao. Međutim nije htio ispasti sirov, zatucan ili neinformiran. Zato je prepustio Tove da naruči. Hrana nije bila sasvim kata-strofalna. Jest da mu je dio riže završio u soja-sosu i da mu je bilo teško pregristi pojedine sirove komade ribe u sushiju, no sam okus bio je gotovo religijsko iskustvo. Zagrijani sake imao je okus kao zašećerena domaća rakija i, baš kao i rakija, udarao je ravno u glavu. Sjedili su pokraj društva Japanaca koji su naručili najsofisticiranije jelo s menija. Gospodi su za stol donosili razne pečene i flambirane zalogaje. Odjed-nom je iz kuhinje izišao kuhar, otišao ravno do društva Japanaca i žustro se razmahao noževima i hranom. Ali čak su se i Japanci nalili sakea. Jedan od gospode dao je inspektoru instrukcije iz jedenja sa štapićima. Poslije je mislio da je, sve u svemu, cijela večer uspješno prošla. Iako je oteturao iz restorana i iako se nije sjećao svih svojih izjava. Nije se uspio sjetiti ni gdje su se i kako Tove i on rastali. Međutim na neko se čudo sjetio dogovoriti ponovni susret.

Ipak, sada s ovom istragom umorstva koja mu visi nad glavom, morao je zaključiti da će isplanirana večer s Tove propasti.

Provjeri koliko je sati. Tove Granaas radi kao medicinska sestra. Sad je kasno poslijepodne. On pretpostavi da bi mogla biti kod kuće.

Od same pomisli na telefoniranje u trenu postane nervozan. Ruka mu zadrhti kad je podignuo slušalicu. "Halo", javi se ona ljubazno.

"Halo", reče on i nervozno se nasmiješi svojem odrazu u prozoru. "Znaš tko je?"

"Znam, znam. Hvala na ugodnoj večeri." "Da, bilo je... dobro." "Bilo je", reče ona.

"Jedan je čovjek ubijen", reče on brzo. "Onda će inćuni morati malo pričekati?" "Inćuni?"

"To si ti rekao. Rekao si za ono što smo jeli da su inćuni, a ono što smo pili brlja." "Zar jesam?"

"Ali bilo nam je zabavno. Što ćemo umjesto toga?" Gunnarstranda pročisti grlo. "To još nisam sasvim promislio", prizna.

Tove Granaas nasmije se. "Na kavu", reče ona. "Za šalicu kave si-gurno imaš vremena."

ISTOČNO OD RAJA

Arvid Folke Jespersen stanovao je na Uranienborgu, u jednom od onih starih stanova s pogledom u centru grada u kakvima žive stariji ljudi rođeni u toj četvrti, ako ih nasljednici nisu nagovorili da prodaju ne-kretninu nekoj reklamnoj agenciji.

Bilo je kasno poslijepodne kad je Frank Frölich oklijevajući pro-matrao ulaz u zgradu iz automobila. Izvadio je mobitel, nazvao Evu- Britt i otkazao planove za tu večer, što zapravo nije morao. Iako je bila jako ljutita, osjećao se slobodno jer se izvukao od televizijskog pro-grama i drugih turobnih običaja u koje su s vremenom zapali. Još je nekoliko trenutaka sjedio u autu i odsutno zurio u prazno. Nekoliko dana prije ponovno je pogledao Bijeg - originalnu Peckinpahovu ver-ziju sa Steveom McQueenom i Ali MacGraw; bilo je zgodno što je Docova žena bila ista Goril. Crna kosa, smeđe oči i dugi, tanki udovi. Goril je, doduše, u trupu imala više mesa nego Ali, no po svemu joj je ostalome bila zastrašujuće slična. Sada nije mogao izbiti iz glave pita-nje je li to bila sudbina - današnji susret s Goril; djelovao je sudbono-sno, gotovo kao da je gledanje tog filma bilo zapisano u zvijezdama. Pa ipak, reče on sam sebi, nemaš nikakav izgovor da je nazoveš, a i veza s Evom-Britt povelik ti je zalogaj. Uz težak uzdah iziđe iz auta i popne se stepenicama prema starcu koji ga je čekao.

"Ja ću, naravno, pokušati pomoći koliko mogu", reče Arvid Folke Jespersen i pusti Frölicha u stan koji je vonjao na dim cigareta, prašinu i stare knjige. Skoro kao antikvarijat, pomisli on i uz određen napor izuje zimske čizme. Iza zavjese se začuje kratko stenjanje. Arvid Folke Jespersen pogurne zavjesu ustranu. Među brojnim parima cipela stajala je košara puna starih krpa. U košari je ležao malen drhtav pas. Trup mu je bio zamotan zavojem. "Ajme, ozlijeđen si, mali?" upita Frölich psa koji je i dalje ležao i tresao se, ušiju spljoštenih uz glavu.

"Solvi je slomila dva rebra", reče domaćin i otvori vrata dnevne sobe. "Mora mirovati, sirotica."

Frank Frölich slijedio je Arvida Folke Jespersena u elegantno namještenu dnevnu sobu visokog stropa. Prašina se u lopticama skupljala uza zidove. Teške zavjese smjestile su se na prozore i propuštale u sobu vrlo malo svjetla. Oni sjednu za stol na kojem je stajao pladanj sa šalicama za kavu, termosicom, zdjelicom šećera, čašama i bocama.

"Iako je bio najstariji, stvarno sam mislio da će me Reidar nadživjeti", reče domaćin tmurno. Arvid Folke Jespersen na sebi je imao odijelo na široke pruge, a iz prsluka mu je visio lanac džepnog sata. Oko vrata je imao tamnocrvenu svilenu maramu. "On je sve nadživio, Reidar. Čak su i pucali po njemu dolje u Njemačkoj '44., ali izvukao se bez ogrebotine. Kad smo ostarjeli, na Reidaru su se godine vidjele samo izvana; već sam počeo misliti da je besmrtn. Želite li čašu porta uz kavu?"

Frank Frölich odmahne glavom.

"Imate vi pravo", uzdahne domaćin i digne čašu pred oči. Pronađe neku mrljicu, obriše je džepnom maramicom pa si natoči. "Ja sad pijem porto umjesto konjaka; porto je blaži."

Frank Frölich nagne se i posegne za debelom žutom termosicom. Čep iskoči uz vlažan škljocaj čim ga je taknuo. Natoči si kavu. "Ali kako vi gledate na to umorstvo? Jedno je kad vas iznenadi bratova smrt, ali umorstvo..." Arvid Folke Jespersen digne glavu. "Da", promrmlja on. "Nepoj-mljivo mije."

"Da je zatekao provalnika, što mislite što bi Reidar napravio?"

Arvid Folke Jespersen odloži bocu porta ispred sebe na stol i zamisli se. "Ne znam, zapravo, danas ima tako puno očajnih narkomana i njima sličnih, ljudi koje čovjek uopće ne može procijeniti. O takvima vi znate

više nego ja. Ali i Reidar je to znao. Čitao je novine i gledao televiziju, kao i svi drugi."

"Kako točno mislite da bi reagirao? Bi li se povukao, bi li razgovarao s uljezom, ili..."

"Mislim da bi se povukao - ili možda ne bi - Reidar je bio jako odlučna osoba; kad bi si utuvio neku ideju u glavu, bilo bi ga teško od nje odvratiti. Ja sam osobno drugačiji, malo sam oprezniji i ne volim stresne situacije. Znam da bih se ja pokušao povući ili biti sasvim tih. Ja se bojim vlastite sjene, ali Reidar se nekako nikad nije bojao - ili je takvim postao. Uglavnom, cijelo je vrijeme morao održavati takvu sliku o sebi. Naravno, moguće je da je Reidar tom provalniku rekao da se gubi, ili mu je prijetio na neki drugi način." Arvid otpije iz čaše. "Strašna priča", promrmlja on. "Strašna priča..."

Frank Frölich otpije malo kave koja je bila rijetka i svjetlosmeđa. Po površini su plutala dva zrnca kave. Jedno od njih uđe mu u usta. Izvadi ga i ostane mu na vrhu kažiprsta. "Ima li već dugo otkad ste posljednji put vidjeli brata?" upita policajac i diskretno obriše zrnca kave u tanjurić.

Čovjek s druge strane stola prene se, kao da se trgnuo iz dubokih misli.

"A da, baš je jučer bio ovdje, kao i Emmanuel. Sad ste me na nešto podsjetili; obećao sam Emmanuelu da ću ga nazvati. Budite dobri pa me podsjetite opet kad budete odlazili."

"Kad je došao ovamo?"

"Okolo dvanaest, možda malo poslije."

"Okolo?"

"Da, moguće da je bilo nekoliko minuta poslije, mislim da smo ga malo čekali."

"A kad je otišao odavde?"

"Bio je ovdje skoro sat vremena."

"Kakvim vam se činio?"

Arvid Folke Jespersen pogladi se po bradi. "Nije bio pri sebi cijelo to vrijeme, izgledao je kao da je potpuno neuravnotežen."

Frank Frölich upitno digne obje obrve.

"Da, vidjeli ste Solvi, moju jadnu kujicu. Pokušao ju je ubiti. Srećom, završilo je kako je završilo."

"Pokušao vam je ubiti kujicu?"

Arvid Folke Jespersen kimne. "Znam da zvuči ludo - Reidar ju je šutnuo nogom. Teško unutarnje krvarenje i dva slomljena rebra. Pravo je čudo da je preživjela."

"Tako ju je jako udario? Zar ga je ugrizla?"

"Ne, Reidar nije bio pri sebi, kratko i jasno. Izgledao je potpuno neuravnoteženo. Mislim da ga nikad nisam takvoga vidio. Kad se sje-tim kako se odnosio prema psu, sve me strah pomisliti što se moglo dogoditi za vrijeme provale. Je li Karsten ustanovio što je ukradeno?"

Frank Frölich konzultira se s blokom prije nego što će išta reći. "Zašto je bio neuravnotežen, svađali ste se?"

"Bože, ne. Hoću reći, razgovarali smo o poslu. Znaite, trojica nas je: Emmanuel, Reidar i ja. Nas smo trojica imali i dionice, je l', svi smo se bavili prodavaonicom. Emmanuel i ja također. Međutim zaključili smo da smo stari i otišli smo u mirovinu, obojica, a Reidar nikada nije htio prestatu raditi."

"Da, sad više nema izbora", Frölich odvrati. Odmah shvati koliko neprilično može zvučati takav komentar pa brzo doda: "Ali je li bio neki posebni razlog za taj sastanak?"

"Sastanak je prava riječ. Trgovina se prodaje i imamo kupce, jedan bračni par. I oni su bili ovdje, izvjesni gospodin Kirkenaer i njegova žena Iselin, barem mislim da su u braku, imaju prstenje. Čovjek se razumije u antikvitete, a i ona, naravno."

"Ali došlo je do svade?"

Arvid Folke Jespersen digne glavu. "Ne svade, neslaganje je bolja riječ."

"Kakvo neslaganje?"

"U vezi s dogovorom. Emmanuel i ja bili smo jako zadovoljni po-nudom, ali..."

"Ali ne i Reidar."

"Ma, ja sam uvjeren da bi on prodao. Reidar nikad nije odbio još novca, ali nikad nije podnosio da mi ostali imamo svoje mišljenje. Reidar je bio malo čudan u vezi s tim, znate, bio je najstariji i uvijek je htio imati glavnu riječ. Eto, Emmanuel i ja bili smo uvjereni da će nešto izvoditi, ali nismo ni sanjali da će se ovako jako uzrujati. Bilo je to nakon što su kupci otišli. Plan je bio da raspravimo o ponudi. Ali ništa od toga." Arvid Folke Jespersen sjedio je zadubljen u duboke misli dok je vrtio čašu porta među prstima. "Bio je to zapravo posljednji put da sam ga vidio."

"Je li bio sasvim zdrav?"

Arvid digne obje obrve.

"Je li vam brat bio bolestan?"

Arvid se nečujno nasmije. "Reidar nikada nije bio bolestan. Zar ćete tvrditi da je umro od bolesti?"

Frölich odmahne glavom i natoči si još kave. "I sad ste vi i Emma-nuel jedini vlasnici?"

"Hah, rekao bih da će sad Ingrid preuzeti; može zamijeniti Karstena i preuzeti Reidarov dio. Divna žena, Ingrid, stvarao divna."

"Puno je mlađa od njega."

"Točno, Reidar je bio stari jarac, to svakako."

"Sigurni ste da supruga preuzima Reidarov udio?"

"Pa pretpostavljam da da..."

Frank Frölich pričekava.

"To je Karstenov veliki problem, to što su Reidar i Ingrid imali zajedničko vlasništvo."

"Što mislite pod time?"

"Hm?"

"... Karstenov veliki problem..."

Arvid Folke Jespersen neveselo se nasmije. "Karsten bi htio sam upravljati svime, za pretpostaviti je..."

"Želite reći da je Karsten htio biti jedini nasljednik?"

"To nije baš toliko nevjerojatno, zar ne?"

"Ne znam ja", Frank Frölich će kratko. "Želite li insinuirati da ovdje imamo sukob oko nasljedstva?"

Arvid je dugo zurio u njega a onda ga bezizražajnim glasom upita: "Kako to mislite?"

Frank Frölich promatrao ga je. Možda je Arvid Folke Jespersen mislio ozbiljno kad je aludirao na spor između udovice i sina ubijenoga. Činilo se kao da se stari malo probudio i konačno shvatio da razgovara s policajcem i da bi trebao paziti što govori. Bio je to dobro poznat efekt. Frank Frölich ponovi: "Je li to sukob oko nasljedstva vašeg brata?"

"To ne znam."

"Onda sam ono o velikom problemu Karstena Jespersena ja nešto krivo shvatio?"

Arvid Folke Jespersen šutio je. Izgledao je zbunjeno.

"Što ste time mislili?" ponovi Frank Frölich.

"Mislio sam da... Malo sam se sad zakopao, ne bih htio nikoga uvaliti u nevolju. Ali Karsten i Ingrid dosta su dobri prijatelji. Vuk u ovčjoj koži - ako tako nešto postoji - znate kako u obiteljima znaju kolati glasine, ali osoba koja se najviše uzrujava u vezi s time što Karsten

nije jedini nasljednik jest Susanne, Karstenova žena. Ali to je nešto što se događa u svim obiteljima. Znete..."

"U redu", reče Frank Frölich kratko. "Ali samo vlasništvo nad po-duzećem, je li to sad jasno kad je vaš brat mrtav?"

"Pretpostavljam da jest - ako se ne pojavi neka oporuka, pretpostavljam da Ingrid dolazi na Reidarovo mjesto."

"Hoćete lije pokušati nagovoriti da pristane na onu suradnju s...?"

"Kirkenaerima, piše se ovako: K-I-R..."

"Znam", reče Frölich i mahne mu olovkom da nastavi.

"Što ste me ono pitali?"

"Hoće li ona pristati na ono što je Reidar odbio - prodaju trgo-vine?"

"Naravno."

"A njegov sin, Karsten?"

"Što s Karstenom?"

"Da, pa on radi u toj trgovini."

"Raspravili smo to pitanje s Karstenom unaprijed i ja mislim da je njemu bilo drago."

"Ali on bi izgubio posao?"

"Pitanje je koliko mu je važan taj posao, znate. Karsten ima drugih ambicija, pomalo radi kao pisac sa strane. Time se bavi kad nema mu-šterija u dućanu, sjedi otraga u uredu i nabija po pisaćoj mašini. Kad smo razgovarali o toj prodaji, nije imao ništa protiv."

"Mislite li da je zato Reidar odbio sporazum, zato što je htio za-štititi Karstenove interese - sinov posao u trgovini?"

"Ne, ne mislim", odgovori Arvid spremno.

"Djelujete mi sasvim sigurno", reče policajac i digne pogled.

"Da je Reidar odbio iz obzira prema Karstenu, ne bi to skrivao. Reidar nikad nije skrivao što misli."

"Zašto onda mislite da Reidar nije htio da dođe do prodaje podu-zeća?"

"Zato da nas nadigra, ja mislim. I zato što nije mogao podnijeti pomisao da prestane raditi. Upravo je ta strana priče najvažnija. Reidar nikad nije shvatio da je ostario. Reidar je bio čovjek koji je odbijao pomisao na smrt."

Frank Frölich zabilježi zadnju rečenicu i ostane sjediti u tišini nekoliko sekundi dok je smišljao sljedeće pitanje: "Jonny Stokmo, čuo sam da je taj čovjek bio povezan s vašom prodavaonicom."

"Više nije."

"Reidar ga je nogirao, zašto?"

"Prije je bilo obratno", nasmiješi se Arvid Folke Jespersen mlako,

"kladio bih se, ne znam sigurno, ali znam da je Jonny bio težak. Jonny je čudna biljka, znate. Bilo je to nešto osobno između Jonnyja i Reidara. Oni su dva temperamentna tipa. Bilo je to neko takvo pitanje ponosa."

"Ali oko čega su se posvađali?"

"Bog zna, ja u svakom slučaju nemam pojma."

"Je li Reidar bio osoba s puno neprijatelja?"

Arvid Folke Jespersen nasmije se. "Ako mislite na tu priču o Jonnyju, to su priče za malu djecu. Reidar je sigurno nešto rekao u srdžbi, mi smo računali da će proći neko vrijeme pa da će se Jonny vratiti podvijena repa."

"Zašto antikviteti?" upita Frölich ljubazno.

"Još kave?"

"Ne, hvala." Frölich je sjedio i promatrao čovjeka dok si je točio još porta. Na vrhu njegova plavoljubičastog nosa stršile su dvije kovrčave bijele dlake. Frölich ponovi pitanje.

"O, to je duga priča. Počelo je s papirom", Jespersen prekriži ruke na trbuhu.

"Papirom?"

"Da, ni jedan od nas nije imao obrazovanje u ono vrijeme. Emma-nuel je izučio za zidara; usput budi rečeno, gradio je susjednu zgradu, onu uz koju ste prošli uzbrdo. Ne sam, naravno, bio je samo jedan od mnogih. Ja sam započeo u Norveškoj privatnoj banki, koja već dugo ne postoji. Reidar je bio najbistriji među nama, no on se još najmanje školovao. Radio je kao dostavljač u Aftenpostenu. Kad je bio mlad, Reidar je bio idealist. Dugo je bio jedan od onih rijetkih budala koje misle da se mogu obogatiti na pošten način."

Frölich digne pogled i sretne dobroćudan osmijeh s druge strane stola. "Idealist, znate, u svakom smislu. Naprimjer Reidar se uvijek uzrujavao što se stvari bacaju, i kad je saznao da novine bacaju role papira, to jest da tiskara mora mijenjati role papira i da nakon toga na roli ostaje još nekoliko metara papira, poprilično zapravo, s obzirom na to da je novinski papir tako tanak." Arvid Folke Jespersen demon-strira prstima. "Možda ovoliko papira na roli", objasni on, "višak, je li, velika količina fine sirovine koju jednostavno bacaju."

Frölich kimne.

Arvid Folke Jespersen nagne se na stolici, sav zagrijan: "I za taj višak nikoga nije bilo briga. Reidar ga je dobivao besplatno; preuzeo je na sebe zadatak da ga se riješi, s čime su novine bile sretne. A u ono vrijeme, znate, bila je nestašica papira u mnogim dijelovima svijeta."

"Prodavao je papir dalje?"

Folke Jespersen kimne. "Na tome je napravio posao. Zaradio je novac na otpadu. A poslije su došli antikviteti."

"Tko je kupovao papir?"

"Oni kojima je nedostajalo papira. Bile su to novine u Južnoj Ame-rici, u afričkim državama..."

Frank Frölich kimne. "Ali onda su došli antikviteti?"

"Tako je", kimne Arvid Folke Jespersen.

"Zašto?"

"Hah..." Arvid Folke Jespersen opet se ispravi. "Bilo je više razloga. No najvažniji su bili ekonomski. Role papira morali ste ponovno namontirati, dakle svi ostaci morali su ići na novu rolu, je li, da bi se mogli koristiti za proizvodnju novina. Dokle god je Reidar dobivao papir besplatno, troškovi proizvodnje i transporta mogli su se oprav-dati, ali jednoga dana besplatnu papiru došao je kraj. A tada su još postojali ekonomski uvjeti - bilo je to prije nego što je počelo krčenje kišnih šuma. Danas su stabla eukaliptusa iz džungli jeftina, rusko drveće prerađuje se u papir... U svakom slučaju - to je stalo."

"Ali zašto baš antikviteti?"

Arvid Folke Jespersen naheri glavu.

"Zašto ne nešto drugo?" upita Frölich. "Zašto baš antikviteti?"

Arvid Folke Jespersen raširi ruke. "Recite vi meni", reče podsmjehnuvši se.

Frölich ga je promatrao u tišini. Arvid Folke Jespersen otpije porto i nasmiješi se iza čaše. "Mislim da se isprva radilo o Reidarovoj ljubavi prema stvarima, finim stvarima", reče on. "Bila je tu i Margrethe - Karstenova majka, koja je već dugo pokojna - ona je pak bila snob nad snobovima. Voljela se okruživati lijepim i skupim stvarima. Osim toga Reidar je imao ideju zarađivati na otpadu, drugim riječima na stvarima koje su drugi bacili; bio je ispred svoga vremena, Reidar, danas imate recikliranje i prenamjenu ili kako se to već zove. Ali u pravu ste, moralo je početi nečim konkretnim. Ne sjećam se čime. Reidar se odjedanput počeo baviti kupovanjem i prodavanjem rariteta, i tako se to pokazalo kao dobar posao u koji smo se sva trojica ubacili. Ali kako je to zapravo počelo? Ne sjećam se, jednostavno se ne sjećam."

Frank Frölich zapiše: Zašto antikviteti? Arvid F.J. ne odgovara. Zatim zagriže olovku, razmisli pa upita:

"Jeste li kontaktirali brata poslije toga dana?"

"Kojeg brata?"

"Reidara. Jeste li ga kontaktirali poslije tijekom dana?"

Arvid polako odmahne glavom.

Frank Frölich diskretno se nasmiješi; nije bio siguran kako da se izrazi.

"Ali to je malo čudno", ustvrdi on tihim glasom.

"Da?"

"Da, upropastio je poslovnu priliku, ozlijedio vam je psa..."

"Nisam ga kontaktirao."

"A Emmanuel?"

"To ćete morati pitati Emmanuela."

Frank Frölich promatrao je čovjeka s druge strane stola. Odjednom se doimao ćudljivim i sasvim nesklonim suradnji. "Vi i Emmanuel niste planirali kako pristupiti Reidaru toga dana?"

"Kako to mislite, pristupiti?"

"Htjedoh reći", reče Frölich i odloži papire, "da sam ja imao takav sukob sa svojom sestrom, naime brata nemam, mislim da bih pokušao razgovarati s njom. Čini mi se da je to sasvim prirodno."

"Naravno da smo planirali."

"Da, ali jeste li to učinili?"

"Ne."

"Niste dakle pokušavali kontaktirati Reidara?"

"Ne."

Frank Frölich opet uzme svoj blok. "Ovo je malo neugodno", reče on oprezno. "Ali posao mi nalaže da vas pitam gdje ste bili u petak navečer i u noći s petka na subotu." "Bio sam ovdje." "U ovome stanu, sami?" "Moj pas je bio ovdje, Solvi." "Ali može li to itko potvrditi?" "Mislite li da bih bio u stanju ubiti vlastitog brata?" Frank Frölich napravi grimasu kao da se ispričava. "Oprostite, ali to je pitanje na koje moram čuti vaš odgovor." "Ne vjerujem da to itko može potvrditi, ne." "Nitko vas nije nazvao?" Jespersen odmahne glavom. "Jeste li šetali psa? Je li vas netko vidio?" "Solvi obavlja nuždu u kutiji vani na verandi..." "Dokad ste bili kod veterinara?"

"Već se smračilo. Vratio sam se ovamo do pet-pola šest, ja mislim."

"Dobro", promrmlja Frank Frölich i pogleda gore. "Još samo jedno pitanje. Znači li vam što broj sto devedeset pet?"

"Sto devedeset pet..." Arvid Jespersen odmahne glavom. "Ne. Mislim da ne."

"Je li taj broj mogao nešto značiti vašem bratu, što mislite?" "Nemam pojma", reče Jespersen i raširi ruke. "Zašto pitate?" Frank Frölich ne odgovori.

Arvid Jespersen duboko se zamisli. "Sto devedeset pet", promrmlja. "Ne, stvarno nemam pojma. Žao mi je."

STARA FOTOGRAFIJA

Istoga popodneva inspektor Gunnarstranda odvezao se ravno do spo-menutog skladišta Folke Jespersenovih u Prilazu Bertranda Narvesena u Ensjou. Ključ koji je zaplijenio Karstenu Jespersenu pasao je kao saliven. Gunnarstranda prekorači visok prag i uđe. Mehanizam zatvori vrata uz tresak koji odjekne halom. On se osvrne oko sebe. Bili su ondje stolovi i stolice naslagani jedni na druge, stolice za ljuljanje, škrinje, koferi, ormari, satni mehanizmi u finim detaljno izrezbarenim ormarićima. Stajao je i prelazio pogledom po zidovima dok se nije zaustavio na prozoru visoko na zidu. Bio je osvijetljen. Krene prolazom koji je vodio kroz gomilu predmeta. Stepenice su vodile gore do od- morišta pred vratima. Na odmorištu se okrene i baci pogled na starine. Između dvaju ormara s hrđavim šarkama vidio je djelić peći na koks od kovanog željeza pored zamrljanog crnčića izrezbarenog u drvu. Inspektor Gunnarstranda zapita se

koliko bi te stvari mogle vrijediti. Možda puno, pomisli on, ali mogle su lako biti i bezvrijedne.

Otvori vrata i uđe u predsoblje koje je izgleda služilo i kao kuhinja i blagovaonica. Nastavi dalje kroz još jedna vrata i uđe u ured.

Gunnar-stranda promotri pisaći stol. Bio je velik i masivan, u engleskom stilu; drvo je bilo tamno, gotovo crveno. Radna ploha bila je ulaštena i pra-zna, osim malog plastičnog podloška za pisanje i staromodne stolne svjetiljke. Uđe dublje u prostoriju i ugleda svoj odraz u ogledalu široka drvena okvira koje je visjelo na zidu. Zaustavi se i promotri, popravi rijetku kosu, pa se okrene i prijeđe pogledom od pisaćeg stola, preko prozorske klupčice na kojoj je stajao telefon, pa do ormara sa spisima. Vrh ormara bio je u blaženom neredu: bista pisca Bjornstjernea Bjornsona stršila je iz mnoštva drugih stvari. Netko je nabacio crn kauboj- ski šešir na Bjornsonovu glavu. Dobro mu je stajao. Bio je ondje i stari tranzistor, kasetofon iz sedamdesetih, bušać papira, klamerica, selotejp, kutija sa spajalicama i hrpom papira. Gunnarstranda pogleda od ormara sa spisima do stola pa natrag. Zašto bušać papira i klamerica stoje na ormaru, a ne na pisaćem stolu?

Produži do stojećeg sata pored ogledala. Sat je pokazivao deset i petnaest. Mehanizam nije radio. Klatna koja su visjela u ormariću nalikovala su češerima smreke. Vрати se do pisaćeg stola i sjedne na uredski stolac, skup primjerak od drva presvučenog kožom. Bio je udoban. Policajac se zavrti lijevo-desno na stolici dok je naizmjenice zurio u plohu pisaćeg stola i ormar za spise. Izvuče gornju ladicu stola. Bila je do vrha puna penkala, olovaka, gumica, korektora u traci i u bočicama, ravnala i mnoštva razbacanih starih pečata. On nasumce uzme jedan pečat, okrene ga, zaškilji ispod naočala i pročita zrcalni tekst:

Reidar Folke Jespersen Oslo

Drugi je pečat bio u obliku velikog slova B, za poštu druge klase. Na trećem pečatu pročita:

Povjerljivo

Zalupi ladicu pa otvori sljedeću. Ta je bila puna odviijača, francuskih ključeva i raznih vrsta kliješta. U kutu ladice stajala je stara kutija od čaja, bez poklopca. On pročita marku: RidgewayJs. U kutiji su stajali vijci, rabljeni čavli, matice i alkice.

Gunnarstranda otvori sljedeću ladicu. Ta je sadržavala složeno bijelo platno i polupraznu bocu. Izvadi bocu iz ladice i pročita što piše na etiketi: Bristol Cream. Kad je izvadio čep, onjuši grlić. Miris je bio jak. Sjedio je i zamišljeno gledao pred sebe. Šeri, pomisli i pokuša se sjetiti je li ikad kupio šeri. Možda jedanput ili dvaput. Nije volio šeri. Vрати bocu natrag.

U uredu je bilo toplo. Pogotovo mu je bilo vruće u debelom zimskom kaputu. Ustane, ode do prozora i pipne radijator. Bio je kipuć i odvrnut na najjače. Vani je bio mrak. Između dviju zgrada vidio je djelić ceste iza mrežaste ograde. Dvije siluete u zimskim kaputima dogegaju se do automobila i sjednu unutra. Upale se svjetla na autu, koji se zatim odveze od zgrade i nestane. Uskoro se pojavi između dviju zgrada.

Stražnja svjetla bace crven sjaj na snježne nanose. On se okrene, ode do vrata i otvori ih. U predsoblju ureda bio je sudoper i kuhinjski stol od svijetlog drva. Brezovina, pomisli on i prođe rukom po njegovoj površini. Vrč za kavu sam je vladao radnom plohom. U sudoperu su bile dvije čaše na stalku. Zadnje kapljice sasušile su se na dnu čaša. On se sagne i onjuši. Prepozna nejasnu aromu jakog pića. Morao je to biti isti onaj miris kao u boci. Protegne se i baci još jedan-put pogled kroz vrata ureda. Polako se vrati unutra i sjedne natrag na raskošni uredski stolac. Otvori donju ladicu.

Stol je raščišćen, pomisli i promotri sve one stvari koje spadaju na radni stol a bile su naslagane na prozoru i na vrhu ormara za spise.

Netko je rasprostro stolnjak i stavio dvije čaše na stol, pomisli. Netko je pio seri. Reidar Folke Jespersen i još jedna osoba pili su seri. Druga osoba. Žena. Morala je to biti žena. Stolnjak, šeri. Izvadi mobitel iz džepa kaputa i utipka broj. Stolica je škripala u ritmu signala u slušalici. Ženi koja se javila ispriča o čemu se radi i da joj adresu. Nakon što je vratio telefon u džep, iz unutarnjeg džepa izvadi penkalu. Pen-kalom zatvori ladicu s bocom i stolnjakom. Zatim oprezno zabode olovku ispod podloška za pisanje i podigne ga u zrak. Njome pogura podložak ustranu. Ondje je ležala kuverta, a ispod nje fotografija. Policajac se zagleda u fotografiju. Bila je to stara, požutjela crno-bijela fotografija - portret žene guste, tamne kose koja joj je padala preko ramena. Sveznajuće se smiješila; gotovo kao da je uhvatila policajca na djelu i sad ga sa smiješkom lagano grdi. Bila je mlada, ne više od dva-deset pet godina, vjerojatno i mlađa. Imala je uočljiv madež na desnoj strani lica, na sredini između vilice i donje usne. Policajac je dugo gledao sliku. Naheri glavu i pokuša zamisliti isto lice nakon dugogodišnjeg utjecaja vremena, s manje čvrstoće u miši-ćima obraza, s prugama s obiju strana usta i sjenovitim udubljenjem u onom neodređenom području gdje se obrazi šire prema van u ravnim plohama i stvaraju liniju od nosnica do kutova usana. Pokuša je zami-sliti s dublje usađenim očima, možda sa staračkim podočnjacima, s borama u kutovima usana. Međutim bio je sasvim siguran. Bila je to žena koju nikad nije vidio. Naposljetku gurne vrh penkale pod sliku i okrene je. Na pozadini je nešto pisalo, četiri riječi u ravnoj liniji pi-sanih slova napisanih običnom olovkom prije mnogo godina: Zato što te volim.

Gunnarstranda se prene kad je začuo jeku ulaznih vrata koja su se dolje zalupila. Ustane i pohita do stepenica. Ondje ugleda glavu koju je prepoznao. Bio je to Karsten Jespersen koji je gurao dostavna kolica. Jespersen nije primijetio policajca. Gurao je kolica pred sobom i nije se zaustavljao dok nije došao nasred hale. Ondje odloži kolica i počne tovariti izrezbareni ormar. "Hej!" vikne policajac.

Karsten Jespersen trgne se i naglo okrene.

"Što to izvodite?" vikne Gunnarstranda.

"To sam ja vas mislio pitati", reče Karsten Jespersen mirno. "Ovo je privatno vlasništvo."

Gunnarstranda digne glavu. "Van", zapovijedi.

"Što ste rekli?"

"Ovaj lokal ubrzo će biti zapečaćen i istražen. Prikupljamo dokaze. Morat ćete pričekati. Što radite s tim kolicima?"

"Došao sam po nešto", odgovori Karsten Jespersen srdito.

"Što to?"

"To je moja stvar."

"Što ste kanili pokupiti?"

"Nešto svoje."

"No", reče policajac, još uvijek uzrujan. "Nisam se kanio miješati u vašu svađu oko nasljedstva. Ali lijepo vas molim da pričekate." Od-lučnim koracima siđe niz stepenice. "Izlazite."

Jespersen ostane stajati. Dijelio ih je prolaz formiran starim pred-metima.

"Hajde", reče policajac nestrpljivo.

Karsten Jespersen pročisti grlo. "Taj sam ormar dobio od oca", reče on oklijevajući.

"To ćete morati riješiti s nekim drugim. Ne dirajte ništa, samo iziđite odavde. Vi i ostali nasljednici bit ćete obaviješteni kad stvari budu slobodne."

"Ali sigurno nije važan..."

"Van!"

Brada Karstena Jespersena nekontrolirano se tresla. Usta su mu se iskrivila u grimasu. "Ne možete sa mnom ovako postupati", procijedi dok se vukao prema izlazu.

"Uzmite ta kolica sa sobom", reče policajac kratko.

Ispred je stajao toyotin kombi s upaljenim motorom. Unutra je netko sjedio. Gunnarstranda priđe bliže. Na suvozačkom sjedištu sjedila je malo krupnija žena. Ona spusti prozor. "Ormar", vikne ona Karstenu Jespersenu. "Gdje je ormar?"

Policajac se sagne i pruži ruku u rukavici. "Susanne Jespersen?"

Ona ga i ne registrira. Njezina glava potraži Karstena. "Ormar?" upita supruga čim je otvorio bočna vrata i smjestio kolica unutra. Njezin sljedeći povik uguši tresak bočnih vrata koja su se zatvorila. Glava joj se micala kako je pogledom slijedila muža. "Zar ti ništa nisi u stanju napraviti?"

"Odgovara li vam da dođete dati izjavu u postaju prekosutra u je-danaest?" upita Gunnarstranda njezin zatiljak. Cijelo je tijelo bila okrenula prema Jespersenu koji je sjedio na vozačkom sjedalu. "Što? Otići ćemo odavde praznih ruku?! Odgovori mi, idiote!"

Karsten Jespersen nadureno je sjedio navaljen preko volana. Igno-rirao ju je i stavio vozilo u brzinu. "Jedanaest sati!" vikne inspektor dok se kombi kotrljao od zgrade. Njegov povik zagušili su brujanje motora i prodike iz vozačke kabine. Gunnarstranda pogleda prema nebu. Padao je snijeg. Jedna mu pahuljica padne na lijevo staklo naočala i ne rastopi se. On pogleda dolje. Pahulje su padale na asfalt kao paperje. Bio je to onaj tip snijega koji se neće zadržati u nanosima, koji će se raznositi i prhati dok prolaziš kroz njega, tip snijega koji će razočarati svu djecu koja će se htjeti sanjkati. Inspektor Gunnarstranda polaga-nim koracima krene natrag u skladište pričekati forenzičare.

Dva sata poslije Gunnarstranda se našao s Tove Granaas u kafiću Justisen. Kad je ušla kroz vrata sa zvoncem, stala je i potražila ga pogledom.

Gunnarstranda ustane sa svog mjesta u kutu. Tove mu se nasmiješi. Na sebi je imala sivobijel vunen pončo i beretku u istoj boji. Htio joj je reći da lijepo izgleda, ali nije mogao. Umjesto toga mahne konoba-rici i naruči još pola litre piva. Ona je uzela kavu. Sjedili su i brbljali o sitnicama za koje je znao da su samo uvod. Tove Granaas nikad se ne bi zadovoljila razgovorima o tome kako je bilo na poslu, prije ili poslije doći će na temu njih.

Dosta je dugo čekao dok pitanje naposljetku nije došlo. Gunnar-stranda digne pogled prema redu slika Osloanca Hermansena koje je odmah prepoznao. To bi ga pitanje uzrujalo i odbilo da ga je postavio bilo tko drugi. Bio je malo iznenađen što se nije uzrujao. Poravna stolnjak i popije ostatak piva, a onda nevoljko prizna: "Da, čini se da je teško razgovarati o Edel."

Tove Granaas digne šalicu i zavrti ono malo kave po dnu i uz sti-jenke šalice, a onda se nasloni natrag. Ruke koje su držale šalicu bile su uske, kratkih nelakiranih noktiju. Nije imala prstenja na prstima. Lijevo zapešće resio joj je malen zlatan sat na uskom lancu. Uzela si je vremena da prouči stolnjak pa digne pogled, pričekava da ponovno us-postave kontakt očima te upita:

"Zašto?"

Gunnarstranda je iznenađeno slušao samoga sebe kako odgovara: "Radi se o jednoj vrsti sentimentalnosti s kojom mi se teško do kraja familijarizirati."

"Sentimentalnosti?"

"Budući da je mrtva, ono što smo ona i ja imali - postaje privatno. Na neki način osjećam se kao da je izdajem ako promijenim ili prilagodim nešto od onoga što smo imali zajedno."

Tove Granaas opet se zagleda u stolnjak. "Tko kaže da trebaš nešto promijeniti ili prilagoditi?"

On se lagano osmjehne. "Tabu je možda bolja riječ. Imam osjećaj da je tabu upuštati se u procjenjivanje ili... prerađivanje onoga što smo ona i ja imali."

"Razgovor? Je li to prerađivanje?"

On razmisli pa odgovori: "Morat ću birati riječi, vagati riječi, na-ravno da će razgovor o njoj biti procjenjivanje."

"Gdje su granice?" upita ona s naherenim osmijehom. "Na ovom ili onom mjestu ta ranjivost mora stati. Nešto iz tvoje prošlosti samo je tvoje? Nešto je dovoljno privatno ili dovoljno čvrsto da se... pro-cjenjuje. Sjediš ovdje sa mnom, na kraju krajeva", reče ona.

On digne pogled. Više se nije smiješila, nego ga je gledala u oči.

On pročisti grlo. "Kako to misliš?"

"Da, nisi me pozvao van da bi izbjegavao upoznavanje, zar ne?"

On spusti pogled. "Vrlo si izravna."

"Naravno."

Ona prekine tišinu: "Pa i ti si vrlo izravan."

"Ali ja nisam siguran kamo smjeraš."

Ona odloži šalicu od sebe i nagne se na stolici. "Ti kažeš da ne želiš izdati svoju pokojnu ženu. Izdaja", ponovi ona. "To je tvoja vla-stita riječ. Izdaješ li je time što si me pozvao van?"

"Naravno da ne."

"Ako tvoja pokojna žena visi nad nama, riskiraš li izdaju sljedeći put kad se sretnemo?"

"Ne, krivo si razumjela", reče on. "Htio sam reći da su godine - vrijeme koje sam proveo s Edel - godine i sve što smo preživjeli nešto je što je dosta teško podijeliti s nekim drugim. Ti i ja..." Ušuti i auto-ironično se nasmiješi.

"Što to?"

"Ništa, osim što imam debelo preko pedeset, i što..." On teško digne glavu.

"Što i ja imam preko pedeset, a ipak razgovaramo kao dva tinej-džera?" predloži Tove Granaas.

On kimne. "Možda je to."

"A tvoj muž?" upita inspektor.

"Misliš, moj bivši muž?"

On kimne.

"On je mislio da se ptičji pjev može jesti, i mislio je da će biti sretan što ga može jesti."

"A da?"

"On je lud", izjavi ona.

Pogledaju se. "Razočaran si?" reče ona.

"Ja sam razočaran?"

"Da, izgledaš razočarano."

"Nisam razočaran", reče on. "Ali ne trebaš prikazivati bivšeg muža u negativnom svjetlu, ne radi mene."

Tove Granaas nasmiješi se. "Torstein i ja dobri smo prijatelji. Već je dugo u mojem životu najbolji prijatelj kojeg imam ili sam imala. I meni je prvoo žao što je lud."

"Zašto je lud?"

"On je realist, matematičar - vrlo sposoban čak - možda malo previše sposoban. To što ja zovem ludilom - osim ludosti kao što su ideje da se ptičji pjev može jesti - uključuje i njegov pokušaj da razvije teoriju o nadosjetilnim fenomenima."

"Realist koji istražuje nadosjetilne fenomene?"

"A da, po mogućnosti duhove." Ona se nasmiješi. "S duhovima ti je to ovako - drže se groblja, zar ne? I ukazuju se po noći. Dakle po danu ih

nema. Torsteinova teorija temelji se na tome da kad se nečija esencija ili duša odvoji od materije - tijela - i postane duh, aktivnosti duhova odvijaju se noću na grobljima - ili se pak duhovi vraćaju na posebna mjesta gdje su umrli tragičnom smrću. Torstein je odlučio upotrijebiti svoj matematički talent kako bi u tome pronašao mate-matičku formulu: traži granične vrijednosti za područja aktivnosti, traži punktove oko groblja ili mjesta koja duhovi opsjedaju i vremen-ske intervale tijekom dana koji omeđuju aktivnosti duhova. Drugim riječima, ono što regulira energiju duhova. Zamisli da si ti duh - teo-rija je da se krećeš unutar zadanih okvira: ja se krećem odavde-dovde i nimalo dalje; ne krećem se izvan granica. Torsteinova teorija temelji se na ideji da je, ako je točno da se duhovi pojavljuju samo na posebnim područjima i u posebna vremena, njegova zadaća pronaći te granice. Njegov je cilj smjestiti se na granicu i provocirati duha dok ga ne izludi, dakle zadirkivati utvaru."

Ona zašuti.

"Šališ se?"

"Ne. Torstein je izračunima ispunio više fascikala."

Gunnarstranda pročisti grlo i zapilji se u dno svoje čaše. Nije znao što bi trebao reći.

Tove Granaas priguši smijeh. "Torsteinov je stvarni cilj", reče ona, "na kojem temelji svoju molbu za stipendiju, da pronađe energiju; on vjeruje da na tim punktovima koji ograničavaju duhove moraju posto-jati energetska polja i tom je energijom najviše okupiran. On tvrdi da će, ako uspije razriješiti misterij takve energije, razriješiti tu parapsihološku zagonetku."

Ona opet ušuti. Pogled joj je u isti mah sadržavao iščekivanje i bio prožet humorom. "Njegovu ludost shvatiš tek kad živiš s njim petna-est godina - problem je u tome što on ima sve preduvjete da normalno razmišlja i funkcionira, ali onda nešto pukne - i završite na graničnim vrijednostima duhova."

Gunnarstranda napravi grimasu. "Mislim da te razumijem", reče on. "Mislim da razumijem."

On digne ruku u zrak da privuče konobaričinu pažnju. "Račun, molim", vikne.

"Nećeš se tako lako izvući", reče ona.

On se zagleda u nju.

"S istragom ili bez nje - možeš naći vremena za kino." Ona rukom prokopa po torbi i izvuče dvije karte.

"Dobro", reče on nesigurno i uzme jednu kartu. "O čemu se radi?"

Ona digne pogled i nasmiješi se: "O duhovima."

CRNA UDOVICA

Frank Frölich pozvonio je na vrata Ingrid Jespersen u pola devet uju-tro. Preko portafona mu je objasnila da još nije ustala. "Mogu priče-kati", reče Frölich suosjećajno.

"Zapravo sam ustala", reče ona na to. "Ali još sam uvijek u kućnom ogrtaču."

Frank Frölich sagne se malo u koljenima da bi dosegno mikrofona portafona ispod tipkala. "U redu je", reče on. "Mogu pričekati."

"Ali tako je hladno", reče ona. "Dođite čekati unutra."

"Vrlo ste ljubazni", reče Frölich i sjeti se Mr. Beana jer je tako stajao svinutih koljena i razgovarao sa zidom.

"Vrata ovdje gore otvorena su vam", reče ona i konačno pritisne tipku koja uz brujanje otvara bravu.

Pustila je Frölicha da je čeka deset minuta. On si je pronašao stolicu u kuhinji i ustanovio da žena ima isti ukus za uređenje kuhinje kao Eva-Britt. Vrata ormara bila su elegantna, mnoga od njih staklena. Kad je

Ingrid Jespersen došla iz kupaonice, mirisala je po jakom parfemu. Iako je imala tamne i velike podočnjake, danas joj lice nije izgledalo toliko ispijeno. "Loše sam spavala", objasni ona. "Razmišljala sam o tome kako je on umro dolje i kako sam ja možda ležala budna dok je on krvario do smrti..." Osvrne se. "Ali nećemo valjda ovdje sjediti!"

Povede ga za sobom u salon u krilu stana kojeg se nije sjećao da je vidio prošli put. Ona makne čašu i praznu bocu vina koje su stajale na okruglom stoliću. "Nisam se propila", uvjeravala ga je. "Ali navečer sam bila tako nervozna. Stan je tako ogroman."

On kimne.

"Pretražim sve ormare i zavirim pod sve krevete prije nego što legnem. Zaključam sve sobe koje imaju ključ. Strah me da bi netko mogao biti unutra." On opet kimne.

"Ne usudim se popiti tabletu za spavanje, bojim se da se neću probuditi ako..."

Frölich je čekao nastavak.

Ona se nasmiješi kao da se ispričava i nervozno pogladi nadlanicu dvama prstima. "Ako... što?"

Glas joj zadrhti. "Ako netko dođe."

"Tko?" upita on.

"Hm?"

"Tko bi došao?" Ukočeno je zurila pred sebe. On je čekao.

"Razmišljam da se preselim u hotel", reče ona naposljetku. Frank Frölich mirno je šutio.

"A grize me savjest, mislim... zato što se bojim za sebe... a Reidar je mrtav. Razumijete?" Frank Frölich kimne.

Ona se nagne prema njemu i pogleda ga u oči. "Ne znam je li na-padnut ili..."

Frank Frölich zadrži njezin pogled i pričeka nastavak. "Ne znam jesam li ja u opasnosti", reče ona. "Zašto biste bili u opasnosti?"

Ona slegne ramenima. Namršti mu se. "Bila je i provala, nije li?" Frank Frölich šutio je.

"Želim znati jesam li u opasnosti!" prasne ona ljutito. "Bojite se da će vas napasti ovdje doma?"

"Bih li trebala?" uzvratila mu ona pitanjem. "Možete li mi to reći?" Frank Frölich pročisti grlo i razmisli kako da se sad izrazi. "Ne-mamo razloga pretpostaviti da je itko iz kruga poznanika vašeg muža u opasnosti", reče on konačno. "Ako se ipak osjećate ugroženo..." "Ali ja ništa ne znam!" prekine ga. "Ništa mi ne govorite!" "Osjećate li se ugroženo?" ponovi on. Ona spusti pogled u tišini.

On je sjedio i promatrao je. Odjenula je crninu. Usto je imala jedan kvadrat prozirnog materijala s uzorkom na prednjem dijelu haljine. Bijela koža ispod te crnine činila ju je nevjerojatno privlačnom. Figura joj je izgledala krhko, graciozno. Podsjećala ga je na nešto, pokazivala je istu onu samorazumljivu kontrolu nad vlastitim udovima kakva se viđa kod mačaka, pomisli on pa pokuša prikriti taj iznenadni interes za njezine ženske draži. Međutim odmah je shvatio da ona nije ništa primijetila, da je negdje drugdje, zadubljena u duboke misli iz kojih se uz drhtaj prene pa prekriži ruke na prsima - kao da se odjednom sjetila da je i on ondje. "Vi ste zapravo školovana plesačica?" upita on.

Činilo se da ga ona nije čula. "Mislim da ću se preseliti", reče ona odsutno. "Da, sigurno ću se preseliti."

Frölich se na nekoliko sekundi pokuša staviti na njezino mjesto. Pitao se da li da ponovi što je rekao, da nema razloga vjerovati da je ugrožena.

"Znate li je li se vaš muž imao razloga osjećati ugroženo?" upita on.

"Ne", reče ona kratko.

"Želite li da poduzmemo neke posebne mjere, da vam pružimo zaštitu?"

Ona je zurila u njega.

"Ako ćete tako biti mirniji..."

"Mislite li da sam smiješna?"

"Uopće ne. To je samo ponuda. Možemo razgovarati o mjerama koje će vam olakšati situaciju."

"Ne", reče ona. "Ne trebam zaštitu."

Frölich ju je promatrao nekoliko sekundi prije nego što će ponoviti: "Vi ste zapravo školovana plesačica?"

"O, bilo je to prije mnogo godina", odgovori ona umorno. "Ali to je samo po sebi točno - nekoć sam plesala balet u operi. Onda sam nekoliko godina poučavala, radila kao plesni pedagog, nedaleko odavde imala sam malen prostor u Frognerveien. Sad je ondje restoran, i kafić. Često znam ondje ručati, ili barem s vremena na vrijeme. Čudno je sjediti ondje, znate, čudno je razmišljati kako se stvari mijenjaju s vremenom, zar ne? Bio je ondje i supermarket, ako se sjećate lanca koji se zvao IRMA, oni su preuzeli nakon mene. Ali kao što rekoh, tome je došao kraj, plesnoj školi, mislim. Dosadilo mi je, a budući da nemam smisla za ekonomiju, moralo je tako završiti."

"I niste se nikad angažirali oko trgovine antikviteta?"

"Nimalo." Slabašno se osmjehne. "Ja sam vam staromodna kuća-nica. Dosadna."

"Nemojte tako", reče Frölich i uhvati sam sebe kako smišlja strategiju za udvaranje. Šav na njezinim čarapama privuče mu pažnju i on podigne pogled. Haljina joj je bila napeta preko vitkih bokova. On pročisti grlo i pribere se: "Zbog čega se vaš muž toliko zanimao za antikvitete?"

"Time se oduvijek bavio", reče ona. "Imao je smisla za formu - za estetiku - to nas je u svakom slučaju zbližilo. Moja sestra sedamdesetih je radila u općini, imala je posao službenice na hipotekarnim aukcijama u Oslu, dolje u Brugati, znate, gdje fine dame zalažu vjenčano prstenje kad im do bola treba alkohol..." Raširi ruke. "Nevjerojatno, ali tako smo se upoznali."

"Dok ste nešto zalagali?"

"Ne. Preko nje, moje sestre. Reidar je kupovao stvari koje bi netko založio i ostavio. Znate, ako nešto založite, morate to ponovno otkupiti i pokupiti u nekom roku, inače odlazi na aukciju. Reidar je kupovao satove, i star nakit, i violine, i ne znam što sve ne. Moja sestra i ja bile smo pozvane ovamo na zabavu, to jest ona je bila pozvana, ali Ragnhild, moja sestra, imala je tremu. Bila je nervozna jer je Reidar bio udovac i puno stariji od nje pa sam ja išla s njom kao pratnja, a budući da me pomalo zanimao dizajn i slično - ha, jedno je vodilo drugome." Frank Frölich iskoristi priliku i sagne se da uzme blok. Činilo se da je udovica sad voljna odgovarati. "I tako su vas antikviteti spojili?"

"Obično kažem forma, ili dizajn - upotrijebiti riječ kao što su antikviteti čini se tako staromodno. Trebate, uostalom, znati da su antikviteti za Reidara bili pitanje dobrog ukusa."

Frölich kimne i zagriže poklopac penkale pa reče: "Nije se bavio tržištem rabljene robe, ili kako se to već zove?"

"Imate sreću da vas Reidar nije čuo da se koristite tim izrazom", reče ona umorno. "Tržište rabljene robe - mrzio je taj izraz. Ne, stvari kojima se okružujemo pokazuju tko smo", objasni ona službeno. Frölich opet kimne.

"To je problem nas Norvežana", objasni ona, odjednom zagrijana za raspravu. "Ne razumijemo koliko je važno okružiti se lijepim stvarima. Pogledajte samo naše crkve, tako su dosadne. Da, znam da to ima veze s reformacijom i protestantizmom; kažu da zlato i blještavilo odvlače pozornost od prave poruke, nije li tako? Ali ja vjerujem... da smo u ovoj zemlji imali katedrale, sigurna sam da bismo imali zdraviji odnos s religijom. Ono što se čovjeku sviđa, čime se okružuje, govori nešto o njemu kao osobi", doda ona.

Frölich pristojno pročisti grlo i odmahne olovkom da se ispriča za svoj nedostatak interesa za katedrale i prijede na stvar. "Večerali ste ovdje - večer prije umorstva", reče on pažljivo.

Ingrid Jespersen ništa više ne reče.

"Karsten i Susanne jeli su s vama, zajedno s unucima i vas dvoje?"

"Vi mislite da se ja izmotavam, ali da biste shvatili moga muža, morate razumjeti njegov odnos prema formi."

Frank Frölich udahne. "Vrlo je važno i da znamo što se točno do-gađalo zadnjih dana. Možete li mi ispričati što ste radili toga petka?"

"Reidar je rano ustao", počne ona i zamukne.

"Kada?" upita Frölich da je potakne.

Ona se prene. "Oko pola osam, mislim. Otišao je na posao prije nego što sam ja ustala. Otad ga nisam ni čula ni vidjela do sedam-pola osam navečer kad je došao kući gdje smo ga čekali s večerom."

"A vi ste bili doma cijeli dan?"

"Ne, došla sam oko dva-pola tri, bila sam u gradu u kupnji."

"U kupnji?"

Ona kimne i ponovi: "U kupnji."

Frölich ju je promatrao nekoliko trenutaka a ona nije pokazivala naznake da će detaljnije objasniti što je radila. On digne pogled: "Samo obična kupnja - niste imali posebnog razloga ići van?"

Ona je zurila ravno u njega. "Naravno - ali zar vas to zanima?"

On slegne ramenima.

"Bila sam, između ostalog, u robnoj kući Glasmagasinet." Ona zašuti, bez ikakve naznake da će dati više detalja o toj šetnji. On reče:

"Kad ste otišli u kupnju?"

"Oko pola dvanaest ujutro."

"A što ste radili prije toga - do pola dvanaest?"

"Otuširala sam se, čitala novine... a u deset, možda deset i pet, spustila sam se Karstenu u dućan; znate, on u deset otvara i imamo običaj skupa piti kavu ujutro."

"Vi i Karsten Jespersen?"

"Da, ako nema puno mušterija. Taj put nije bilo nikoga pa smo pili kavu i čavrljali sat vremena." Napući usne kao da o nečemu razmišlja. "Četrdeset pet minuta možda, Benjamin je bio s njim. Mislim da su u vrtiću imali dan karijera, kad roditelji vode djecu sa sobom na posao. Benjamin je zujao naokolo i crtao. Vratila sam se gore, odjenula kaput i izišla negdje između jedanaest i pola dvanaest..."

Frank Frölich razmišljao je da li da je pita o čemu su ona i sin ubi-jenoga razgovarali, no pusti to i umjesto toga zapita je:

"Jeste li nešto našli?"

"Kako to mislite?"

"Jeste li nešto našli kad ste bili vani u kupnji?"

"Aha, jesam."

Frank Frölich pričekava nastavak. Načekao se. "A tijekom dana", upita on, "jeste li se čuli s mužem?"

"Da, nazvao je", reče ona.

"Ovamo?"

"Hm?"

"Ovamo je nazvao?"

"Naravno", odgovori ona razdraženo. "Kamo drugamo?"

"Hah..." Frank Frölich zurio je u nju. "Mogao vas je nazvati dok ste bili vani i kupovali", predloži on. "Na mobitel."

"Nazvao je ovamo."

"Kad?" upita Frölich.

"Poslijepodne, oko tri, inače dolazi kući oko četiri. Toga su dana Karsten i Susanne trebali doći ovamo. Međutim on je nazvao malo prije tri i rekao da će malo zakasniti. Rekao je da će doći oko sedam."

"Je li rekao zašto?"

"Ne."

"Je li vam to bilo čudno?"

"Kako to mislite?"

"Pa, je li bilo neobično da kasni ili je bilo uobičajeno da vam ne kaže zbog čega kasni?"

"Ne, znala sam da ima veze s poslom, trebao je imati razne sastanke, možda razgovarati s braćom - Arvidom i Emmanuelom. Arvid stanuje na Uranienborgu a Emmanuel skroz u Bjerumu. Uh", duboko uzdahne. "Grozim se razgovora s Arvidom i Emmanuelom. Znam da su zvali, ali nisam se u stanju javiti."

"Ali sjećate li se točno kad je Reidar došao kući?"

"Sedam i petnaest. Pogledala sam na sat. Znao da je Jonny Stokmo bio ovdje u deset do sedam - možda ne znate tko je on, Jonny je čovjek koji je radio s Reidarom - a nije htio ući i pričekati, ali budući da smo ga čekali s večerom, tu i tamo bacila bih pogled na ulicu da vidim ide li Reidar, pa kad sam vidjela da Jonny stoji vani i također čeka Reidara, malo sam se zabrinula i pomislila kako je vani hladno, skoro minus dvadeset."

"Njih dvojica zajedno su radili?"

"Jonny je Jonny", nasmiješi se Ingrid Jespersen. "Jonny je... da, zanimalo vas je kako je Reidar počeo s antikvitetima. Mislili da su Reidar i Jonnyjev otac zajedno krenuli u to, davno."

Ona kimne kad je pročitala izraz na licu Franka Frölicha. "Jonnyjev je otac radio s Reidarom, ali to je bilo prije nego što sam upoznala Reidara. Nikad nisam upoznala Jonnyjeva oca, umro je prije nego što smo se Reidar i ja vjenčali."

Frank Frölich zabilježi to pa digne pogled na udovicu u fotelji. "A što je Stokmo htio kad je došao ovamo?"

"Ne znam. Pozvala sam ga unutra, ali mislim da je naslutio da je ovdje puno ljudi, znate, Karsten i Susanne te ta mala djeca. U svakom slučaju, rekao je da nema vremena. Pa ipak, otišao je i čekao na pločniku."

"A kad je došao vaš muž?"

"Pretpostavljam da su razgovarali."

Frank Frölich kimne.

"U kakvim su odnosima bili vaš muž i Jonny Stokmo?" upita on konačno.

"Hah..." Ingrid Jespersen zamisli se, ali na kraju samo slegne ramenima.

"Pitam zato što sam čuo da je Jonny Stokmo, po svemu sudeći, otpušten s posla", reče Frank Frölich pa doda nakon što ju je pogledao ravno u oči:

"Na inicijativu vašeg muža."

Ingrid Jespersen nabora čelo kao da ne razumije. "Najuren? Jeste li sigurni u to? Ne..." Ona odmahne glavom. "To mi je teško povjerovati."

Ali zašto bi mi to Reidar zatajio - hoću reći, ako je bilo nekih neriješenih računa između njega i Jonnyja?"

Frölich slegne ramenima. "To ja ne znam. Dakle", nastavi on i pogleda u svoje bilješke. "Reidar je došao ovamo malo prije pola osam, i što je onda bilo?"

"Jeli smo."

"Što ste jeli?"

"Sobov odrezak."

"Kakva je bila atmosfera za stolom?"

"Kako mislite, atmosfera?"

"Da, je li bilo uobičajeno, je li bilo veselo, je li bilo napeto?"

Ingrid Jespersen ostane tiho nekoliko sekundi. "Posve uobičajeno", reče ona. "Većinom su, naravno, u centru pažnje bili Reidarovi unuci. Bila je to uobičajena obiteljska večera."

"Je li se spominjalo Jonnyjevo ime?"

Ona se zamisli. "Ne, mislim da nije, hoću reći... Spomenula sam Reidara da je bio ovdje, ništa drugo. Ali to je bilo prije nego što smo počeli jesti."

"Je li se spominjalo bilo što drago vezano uz posao?"

"Karsten i Reidar razgovarali su kao i obično, ali to je bilo poslije jela. Razgovarali su nasamo."

"Nasamo?"

"Da, Susanne mi je pomogla da raščistim stol i stavim suđe u peri-licu, djeca su trčkarala naokolo - a muškarci su sjedili sami uz konjak. Pretpostavljam da su razgovarali o novcu ili politici, to im je bio obi-čaj."

"Ali atmosfera je bila skroz opuštena ili..."

Ona zamišljeno kimne. "U svakom slučaju, zazvonio je telefon, moguće da je zvonio više puta. Uglavnom, Reidar se javio. Činio se vrlo uzrujan."

"Jeste li čuli što su govorili?"

Ona polako odmahne glavom.

"Kad je to bilo?"

"Oko pola jedanaest, mislim. Karsten i Susanne taman su se spre-mali krenuti kući. Da, moralo je biti oko pola jedanaest. Mlađi je spa-vaao, a Benjamin je bio cendrav i potpuno iscrpljen jer obično ide spavati u devet."

"Otišli su u pola jedanaest?"

Ingrid Jespersen kimne. "Možda bliže jedanaest, nisam gledala na sat, ali sjedila sam malo u dnevnoj sobi i opuštalala se prije večernjih vijesti. Gledala sam večernje vijesti u jedanaest."

"A Reidar?"

"Moguće da je telefonirao, nemam pojma."

"Nemate ideju čime se bavio?"

"Ne."

"Je li silazio u dućan?"

"Ne, sjedio je i čitao ili radio nešto drugo. Otišla sam u kupaonicu poslije vijesti i čula sam ga kao ronda uokolo. Poslije sam legla u krevet pa smo malo razgovarali."

"Je li običavao ići u krevet poslije vas?"

"Ne, zapravo ne, o tome smo i razgovarali... Pitala sam ga zašto ne ide u krevet." Ona ušuti.

Frank Frölich čekao je. Bilo je očito da joj postaje teže govoriti. Odjednom tišinu raspára prodorna melodija. Bio je to njegov mobitel. Nasmiješi se ženi u fotelji kao da se ispričava i izvadi mobitel. Ingrid Jespersen prstom obriše kut oka. Frank Frölich pogleda ekran mobi-tela. Dobio je poruku od Eve-Britt. Možeš li kupiti neku finu ribu na putu kući? Osjeti kako se uzrujao. Izbor riječi: Kući. Zaklopi telefon i spusti ga u džep jakne. Kad je to napravio, Ingrid Jespersen ustala je. "Ispri-čajte me", reče ona i nestane kroz vrata. Frank Frölich čuo ju je kako trga komad papirnatog ručnika. Čuo ju je kako puše nos. Malo poslije ona se vrati sa smotuljkom bijelog papira u ruci. Sjedne i napeto se nasmiješi. Oči su joj bile suzne i crvene. "Rekao je da će sjediti i čitati", reče ona, na rubu suza. Jedna suza nađe put do vrha njezina nosa. Ona je obriše.

"A vi ste zaspali?"

Ona kimne. "Uzela sam tabletu za spavanje, Apodorm."

"Zašto?"

"Nisam se mogla smiriti pa sam uzela tabletu da zaspim."

"Ali probudili ste se poslije te noći?"

Ingrid Jespersen zurila je ravno pred sebe.

"Probudili ste se?" ponovi Frank Frölich.

"Tu i tamo činilo mi se kao san", reče ona pa se opet obriše ispod nosa.

"I sad mi se čini kao san."

"Što vam se to čini kao san?"

"To da sam se probudila."

"Nazvali ste Karstena Jespersena u pola tri te noći", reče Frank Frölich strpljivo.

"Mislila sam da je netko u spavačoj sobi."

Frölich digne obje obrve.

"Znate, pod je bio mokar."

"Mokar?"

"Da, onakve mokre mrlje kakve nastanu kad se snijeg otopi, kad netko uđe unutra i ne izuje se pa za sobom ostavlja snijeg iz utora na donovima. I to sam vidjela, ostatke takvog snijega u cik-cak uzorku, s đona izdubljena uzorka.

Frank Frölich zurio je u nju. Tišina potraje. Sredovječna žena ukočeno je sjedila i zurila pred sebe. Izgledala je kao da proučava neku točku na podu. Najvjerojatnije je razmišljala o nečemu. Iznenada opet obriše nos.

"Bila sam smrtno uplašena", reče ona. "Nikad u životu nisam se toliko bojala. Bila sam sigurna da netko stoji u mraku i gleda me. Nisam se usudila pomaknuti ni mišić."

Opet nastupi tišina.

Frank Frölich prikuje pogled uz svoje zimske cipele. Snijeg koji se obično prikuje za vezice sad je bio otopljen i na kraju vezice skupila se kaplja koja se nije htjela pustiti i pasti na pod.

"Je li bilo koga ondje?" upita on ležerno.

Ona odmahne glavom.

"Što mislite otkud lokva?"

"Reidar..." počne ona, ali zašuti, pokušavajući suspregnuti suze.

"Je li vas Reidar gledao kako spavate?" upita Frölich.

"Zvuči tako grozno kad to tako kažete... Ali nije to mogao biti nitko drugi", reče ona. "Bilo je posve tiho."

"A sigurni ste da je bilo snijega i vode na podu? Niste to sanjali?"

"Nisam sanjala da sam to obrisala."

"Obrisali ste? Kada?"

"Kad sam ustala."

"A kad je to bilo?"

"Moralo je biti nešto poslije pola tri." Obriše nos u papirnati ručnik.

"Bila sam tako umorna te noći i moguće je da sam nešto pobrkala zbog tablete za spavanje. Ali bila sam sva izvan sebe od straha i nisam više pokušavala zaspiti. Morala sam saznati ima li koga u sobi, pa sam na kraju upalila svjetlo..."

"Jasno..."

"Da, nakon što sam ležala neko vrijeme, i nakon što sam upalila svjetlo, nije mi se činilo tako strašno."

"Koje je to bilo svjetlo?"

"Svjetiljka na noćnome ormariću, mogu vam pokazati, dođite..."

Ona ustane i Frank Frölich pođe za njom. Još je uvijek jako mirisala po parfemu. Nije micao pogled s njezinih vitkih bokova i opet ga je iznenadilo kako se graciozno kreće. "Spavali ste u istoj sobi?" upita on sramežljivo.

"Dijelimo krevet, oduvijek smo spavali u istome krevetu."

Ona naglo stane na vratima spavaće sobe. Sudare se. Dodir mu odjekne duboko u trbuhu, ali ona ga naizgled nije ni primijetila.

Frölich se znojio jer je stajala tako blizu. Nasmiješi se u znak isprike pa korakne naprijed da prouči spavaću sobu. Zelen pokrivač prekrivao je bračni krevet. Na postolju pokraj naslonjača ispred prozora koji je puštao blagu svjetlost kroz bijele venecijanere stajala je bujna zelena biljka. Zidovi su bili obojeni zeleno, a slika u jarkim bojama resila je zid iznad uzglavlja kreveta. Frank Frölich nije uspio odgonetnuti motiv slike, ali je zaključio da mu se sviđa. Dok je promatrao sliku i visoku,

usku policu za knjige punu džepnih izdanja i časopisa, osjećao se kao voajer, pogotovo zato što je odmah pokušao zamisliti u kojem položaju ona čita, u kakvoj spavaćici, kakvog materijala, koje boje...

"Onu", reče ona i vrati ga natrag u stvarnost. Sa svake strane brač-noga kreveta stajao je drven noćni ormarić. Na svakom noćnom or-mariću stajala je mala svjetiljka s debelim trbuhom i širokim sjenilom. Ona obiđe krevet i upali jednu svjetiljku. "Ovako", reče i ostane zbu-njeno stajati pokraj ogromnog kreveta.

"A tragovi snijega?"

"Ovdje", reče ona, dođe dva koraka naprijed i pokaže, "ovdje... i ovdje." Frank Frölich počeo se penkalom po vrhu nosa. "Jeste li prali pod nakon toga?"

"Naravno." Upitno se zagleda u njega.

"Samo sam se pitao da li da provedemo istragu ovdje."

"Za Boga miloga, nemojte mi zaključati sobu", prošapće ona upla-šeno.

"Rekli ste da ste se bojali", reče Frank Frölich. "Kao što rekoh, nemamo razloga vjerovati da ste vi ili bilo tko drugi u opasnosti.

Pret-postavljamo da je umorstvo vašega muža motivirano okolnostima vezanim uz njega. Ali ako ste zabrinuti, to je osjećaj koji morate uzeti u obzir. Ako to želite, rado ćemo poduzeti mjere da..."

"Ne", prekine ga. "Ne dolazi u obzir. Želim stanovati ovdje, ovo je moj stan."

"U svakom slučaju", reče Frölich. "To vam govorim ako vam dođe..."

"Ne", ponovi ona i odmahne glavom.

"Što ste pomislili kad ste se probudili a vaš muž nije bio kraj vas?"

"Pomislila sam da je to sigurno Reidar poslije večernje šetnje, da se vratio po nešto, neki papir ili..." Trgne se i mirnim korakom obiđe krevet. "Ovdje", pokaže ona opet, "i ovdje je bila lokva."

Vrate se do sjedeće garniture s koje su maloprije ustali. "I onda?" upita Frank Frölich. "Što je onda bilo?"

"Ustala sam iz kreveta, otišla u dnevnu sobu i okolo po stanu u potrazi za Reidarom. No njega nije bilo."

"Što ste onda pomislili?"

"Ne znam što sam pomislila, smrtno sam se bojala. Nazvala sam Karstena", doda ona.

"Zašto ste to napravili?"

"Htjela sam ga zamoliti da dođe. Bojala sam se da se Reidaru nešto dogodilo."

Frank Frölich mirno je šutio.

"Nisam čula nikakav zvuk. Bilo je potpuno tiho u cijeloj kući."

Frank Frölich kimne. Baci pogled na svoju nogu, stavi petu na istu mokru mrlju na podu pa nastavi proučavati kako se nove okrugle kaplje formiraju na kraju promočene vezice. "Da, nazvali ste?"

"Da, dugo je zvonilo, Bože dragi, bilo je usred noći, sve dok se konačno nije javila. Susanne..." Ingrid Jespersen napravi grimasu. "Vjerojatno je mislila da sam potpuno skrenula..."

"Što ste joj rekli?"

"Tražila sam Karstena."

"I kakav ste odgovor dobili?"

"Da nije kod kuće."

"Kako ste interpretirali taj odgovor?"

"Požalila sam što sam to tako formulirala, trebala sam se izraziti obzirnije, nisam razmišljala o tome da je gluho doba noći kad sam nazvala. Znaite, Susanne je čudna biljka. Ponekad mi se čini da je lju-bomorna. Ja..." Utihne.

"Da?" Frölich strpljivo naheri glavu.

"Znam da to zvuči malo čudno, ali mislim da se Susanne zapravo boji da smo Karsten i ja..."

"Vi ste to shvatili tako da Susanne nije htjela probuditi muža jer se bojala da imate skrivene namjere?"

"Znam da to zvuči bolesno."

"Je li imala razloga biti ljubomorna?"

"Što želite reći?"

"Je li imala razloga biti ljubomorna?" ponovi Frölich istim tonom.

"Naravno da nije. Susanne je osebujna žena, ne mogu to drugačije izraziti."

Frank Frölich ustanovi da se više ne znoji. Pa ipak, morao se truditi da gleda Ingrid Jespersen u oči umjesto da joj kradomice proučava oble grudi ili bokove. Zapravo je mogao shvatiti tu Susanne. "Što je bilo dalje?" upita on.

"Ispricala sam joj da sam zabrinuta za Reidara i zamolila je da poruči Karstenu da nazove kad dođe kući."

"I onda?"

"Vratila sam se u krevet i legla."

"Ali obišli ste stan?"

"Naravno, pitala sam se gdje je Reidar..."

"Jeste li vidjeli tragove snijega igdje drugdje?"

"U hodniku."

"Ali nigdje drugdje u stanu?"

"Ne."

"Znači, osoba je išla iz hodnika ravno u spavaću sobu?"

"Mislila sam da je Reidar bio unutra i pogledao me ili uzeo nešto iz ormara."

"Kad ste primijetili da je stan prazan, nije vam palo na pamet da se Reidar nalazi u dućanu ispod vas?"

"Jest, naravno. Nisam mogla spavati, stotine su mi se misli motale po glavi, zamislila sam sva moguća mjesta na kojima bi mogao biti, što bi snijeg na podu mogao značiti... Ležala sam budna sve dok nisam čula brujanje jutarnjeg prometa."

"Zašto niste sišli provjeriti?"

"Jednostavno se nisam usudila. Bila sam u smrtnom strahu. Kad je policija pozvonila, mislila sam, naravno, da se to Reidar vratio." Tijelo joj zadrhti i ona prekriži ruke.

"Jeste li čuli što neobično?"

"Kako to mislite?"

Frank Frölich promatrao ju je bez riječi. Pogled joj je bio zamagljen. Ona pročisti grlo.

"Jeste li čuli išta tijekom noći", ponovi policajac. "Zvukove, korake na stepenicama..."

"Korake na stepenicama?"

"Zvukove", reče Frölich nestrpljivo. "Korake, zatvaranje vrata, bilo što."

"Mislim da nisam."

"Mislite?" Frank Frölich gledao ju je u oči. Šarenice su joj bile zelene i sličile su dragom kamenju umetnutom u bijelu pustenu po-zadinu.

"Ne", reče ona sigurno. "Ništa."

"Hm?"

"Sigurna sam da nisam ništa čula."

"Ali morali ste razmisliti o tome."

"Ne vjerujete mi?" usklikne ona ljutito.

"Vjerujem, naravno. Radi se samo o tome da moramo znati sve detalje, a to može biti i nešto što ste previdjeli ili smatrali beznačajnim, nešto što možemo riješiti. Pa kad vas pitam..."

"Nisam čula nikakve zvukove!" prekine ga ona razdraženo.

"Dobro, niste."

Sjedili su i gledali se.

Frölich zabilježi: Svjedokinja počela odgovarati neodređeno kad sam je pitao je li Ma zvukove.

"Onda je vrlo vjerojatno", rezonirao je on naglas, "da je osoba koja je ubila vašeg muža to učinila prije nego što ste se vi probudili?"

Ona opet lagano zadrhti. "Ne znam ja ništa o tome!" usklikne.

"Ali niste čuli nikakve zvukove?"

"Bila sam u komi, omamljena, uzela sam tabletu za spavanje! Mnogo se toga moglo dogoditi, a da ja ne registriram."

"U redu", reče Frank Frölich. "Nešto sam se pitao", promrmlja on s penkalom među zubima. "Rekli ste da je ono u vašoj spavaćoj sobi mogao biti Reidar. Jesu li vrata bila zaključana i zasun spušten kad ste se probudili?"

Ingrid Jaspersen iznenada ustane. "Kao što rekoh, sve mi se to sada čini kao noćna mora. Jednostavno ne znam. Moguće je da su vrata spavaće sobe bila otvorena, ali..."

Ona naglo ustane i napravi nekoliko nemirnih koraka amo-tamo prije nego što je opet sjela. Frank Frölich iskoristi priliku da je pro-motri poluzatvorenih očiju.

"Ali kad ste prvi put ustali u smrtnome strahu, niste provjerili ulazna vrata?"

"Mislim da jesam, nisam sigurna."

"Jesu li bila zaključana?"

"Ne znam, mislim da jesu. A da, naravno da su bila zaključana. Malo sam zbunjena..."

"Dakle ako je netko bio unutra - ta je osoba već odavno bila otišla?"

Ona sumnjičavo pogleda prema njemu. "Što sad hoćete reći?"

"Između ostalog to da ako niste čuli zvukove, osoba koja je osta-vila snijeg na podu morala je otići prije nego što ste se vi probudili - ili?"

Ona je opet zurila u njega zamagljenim pogledom. "Naravno, samo mi nije bilo jasno na što ciljate."

Frank Frölich proučavao ju je iznova. Laže li? pomisli. U svakom je slučaju nešto muči. "Nedostaje li vam što?" upita on. "Je li nešto ukra-deno odavde?"

"Ne. To je jedan od razloga zašto sam pretpostavila da me to Rei-dar došao vidjeti."

"Je li vaš muž bio dobra zdravlja?" upita policajac.

Ona izdahne. "Malo tko bio je tako zdrav kao on!"

"Onda se nije ni na što žalio?"

"Kako to mislite?"

"Nije se žalio da ga bole leđa, ili bubrezi, noge..."

"Ne."

Frank Frölich kimne za sebe. "Govori li vam što broj sto devedeset pet?"

Čuvao je to pitanje, pitao se kako da ga formulira, no sad je bio zadovoljan kako je to izveo. Pitanje je međutim palo na neplodno tlo. Ona lagano odmahne glavom i slegne ramenima.

"Ništa?"

"Ne."

"Ništa što bi povezivalo vašeg muža s tim brojem, sto devedeset pet?"

"Žao mi je", reče ona. "Ne znam."

"Ondje..." Frölich kimne glavom prema spavaćoj sobi koju mu je pokazala: "... u vašoj spavaćoj sobi, oprali ste pod?"

"Da..."

Frölich se zamisli. "Mogli bismo na brzinu pogledati..."

Ingrid Jaspersen duboko uzdahne.

"Da vidimo", promrmlja on pa ustane. "Možda i nije potrebno."

NESTALI KLJUČEVI

"Možeš se opustiti", reče Gunnarstranda umirujuće. "Držat ćemo Ingrid Jespersen na oku. Non-stop." On zijevne. "No ima li to neke svrhe, to je nešto posve drugo. Više me zanima nabavljanje popisa predmeta u njihovoj trgovini. Karsten Jespersen može proći kroz popis", nastavi on pa doda: "Da vidimo je li što ukradeno." Gunnarstranda se protegne i još jedanput zijevne. "Ali ovo ne može biti napad i pljačka. To je potpuno nemoguće. Jedini pljačkaš kojeg smo uhvatili na djelu upravo je Karsten Jespersen. Ali to je klasični spor oko na-sljedstva." Inspektor ustane, ode do pisaćeg stola, otvori gornju ladicu i izvadi strelice za pikado. "Koga ćeš?" upita Frölich i digne svoj zeleni podložak za pisanje na kojem su ležali različiti isječci iz novina.

"Koga imamo na izbor?"

Frölich prouči isječke. "Ministar unutarnjih poslova, ministar pra-vosuđa, Pamela Anderson i različite estradne zvijezde."

"Nema supermodela koji glumi vražicu u filmu o duhovima?"

"Ne. Otkud sad to?"

"Iz jednog filma koji sam jučer gledao", reče Gunnarstranda pa doda:

"Koje estradne zvijezde?"

Frölich odmahne glavom. "Ne znaš ih ti, vode subotnji zabavni program na televiziji."

"Nekog od njih", reče Gunnarstranda i uzme stranicu iz novina. Pribije novinski papir na oglasnu ploču i ode pet koraka natrag. "Nos", reče i baci strelicu koja pogodi zvijezdu usred oka.

"Dobar", reče Frölich.

"Nos", ponovi Gunnarstranda, baci - i pogodi ženu u bradu.

Frölich pohvalno kimne. "Što mislimo o Ingrid Jespersen i njezinoj priči o nepozvanom gostu u spavaćoj sobi, snježnim tragovima koji se tope na podu i tako to?" upita.

"To bi lako moglo biti istina", reče Gunnarstranda i nacilja.

"Kako može biti istina osim ako to nije bio njezin stari?"

"Ključevi."

"Koji ključevi?"

"Nos."

Strelica pogodi izvan novinskog papira i Gunnarstranda napravi nezadovoljnu grimasu. Reče: "Nije bilo ključeva."

"Gdje?"

"U džepovima na odjeći ubijenoga, ni u dućanu. Nije bilo ključeva."

Okrene se Franku Frölichu. "Kad je stari sišao u dućan, morao ga je otključati, zar ne? A sigurno bi se pobrinuo da ima ključ sa sobom da može opet ući u stan. Budući da nema ključeva, ključeve je morao uzeti počinitelj i zato je isti počinitelj mogao otključati stan Reidara Folke Jespersena." Baci zadnju strelicu koja nasmiješenu zvijezdu pogodi ravno u usta.

"Zašto bi inače počinitelj ukrao ključeve ubijenoga ako ih nije mislio upotrijebiti? U svakom slučaju, nestali ključevi dovoljan su razlog da motrimo Ingrid Jespersen."

"Ne misliš da je ubijeni ostavio snijeg po podu?"

"Pa, mislim. Imao je duboke utore u đonovima. Ali opet, ovo s ključevima je misterij!"

Gunnarstranda ode do oglasne ploče i oslobodi strelice, ode pet koraka natrag i nacilja. "Desno oko!"

Opet promaši. Reče: "Ingrid Jespersen kaže da je legla između jedanaest i pola dvanaest. Tad je Reidar Folke Jespersen još bio u stanu. Spavala je do otprilike pola tri kad ju je probudio navodni nepozvani gost u spavaćoj sobi..."

"Ne." Frank Frölich odmahne glavom. "Bila je sama, ali je pomislila da je Folke Jespersen maločas bio unutra. Najvjerojatnije je objašnjenje da je Folke Jespersen bio u večernjoj šetnji. Vratio se u stan, ali je odlučio

da mora običi dućan, možda je htio uzeti nešto iz sobe, ključeve dućana možda, pa se muvao po spavaćoj sobi. Tad mu je otpalo malo snijega s cipela. Nakon toga sišao je u trgovinu, sreo ubojicu i završio ubijen. Muči me to što imam osjećaj da nam ona nešto skriva. Postala je skroz čudna kad sam je pritisnuo. Ali što točno skriva - to ne znam. U svakom slučaju, tvrdi da je ležala budna od otprilike pola tri do sedam ujutro i nije čula nikakve zvukove. Schwenke kaže da je Jespersen ubijen između dvadeset tri sata navečer i tri ujutro. Ako je to Jespersen ostavio snijeg na njezinu podu, onda su je mogli probuditi zvukovi samog umorstva. To bi u svakom slučaju odgovaralo Schwenkeovoj procjeni vremena umorstva."

Gunnarstranda nacilja.

"Što se tiče ključeva", reče Frölich. "Karsten Jespersen otključao nam je stan i pustio nas unutra."

Gunnarstranda baci, ali promaši oko. "Trebali bismo ga pitati jesu li to njegovi ključevi."

"Ali to je malo čudno, zar ne?" razmišljao je Frölich. "Da Karsten ima ključ njihova stana?"

"Nije čudno da Karsten ima ključeve. Ubijeni je ipak bio njegov otac. Zar ti nemaš ključ majčina stana?"

"Da, ali moja mama živi sama. Karstenov se otac ipak ponovo oženio."

Gledali su se. "Ali pretpostavljam da to ne treba ništa značiti", zaključio Frölich pa doda: "Ingrid kaže da joj je Karstenova žena u pola tri ujutro rekla da njega nema kod kuće. A momak ipak ima ključeve stana."

"Moramo pitati, u svakom slučaju", reče Gunnarstranda, ode do oglasne ploče i opet povadi strelice. "Čak i ako je Karsten Jespersen ležao doma i spavao, ne škodi pitati."

POSLJEDNJA VOLJA

Mlada žena uvede inspektora Gunnarstrandu u ured odvjetnice Movinckel. Unutra ga je primila još mlađa žena. Kad je ustala, pokazalo se da je malo niža od njega. Imala je kratku kosu i okruglo lice bez ijedne bore. Koža joj je bila bijela i rumenih obraza, baš kao što je on zamišljao mljekarice. Kad se nasmiješila, pokazala je red bijelih zubi kojima su dominirala dva veća sjekutića. Na sebi je imala tamne široke hlače i žutu pletenu vestu. "Izgledate iznenađeno", reče ona.

"A vi izgledate mlado", reče Gunnarstranda i ogleda se oko sebe. Ured nije izgledao kao odvjetnički. Bio je ukrašen bujnim bršljanom i raznim varijantama fikusa ispred prozora. Na zidovima su visjeli pastelni plakati s izložbi: Ferdinand Finne u GalleriF 15, Carl Larsson na istome mjestu.

"Niste mislili da bi stariji čovjek izabrao mladog odvjetnika? Još k tome ženu? Pa, u pravu ste", doda ona. "I nije. Reidar Folke Jespersen svojedobno je izabrao mojega oca. Kad sam preuzela tatinu praksu, Folke Jespersen bio je jedan od klijenata koji su odlučili riskirati i ostati." Ona pokaže rukom prema stolici ispred pisaćeg stola. "Kako vam mogu pomoći?"

Gunnarstranda sjedne i prekriži noge. "Pitao sam se je li Reidar Folke Jespersen ostavio oporuku."

Ona spusti pogled. "Nije", odgovori konačno.

"Oklijevate?"

Ona opet pokaže sjekutiće. Lice joj je izgledalo kao da je izrezano u bundevi, pomisli Gunnarstranda, izgledala je kao da puca od snjež-nobijele svježine. Sigurno je jedna od onih koji se ne osjećaju dobro ako ne trče ujutro. "Oklijevate", ponovi on.

"Da", reče ona, još uvijek s usnama razvučenim u bundevast osmi-jeh.

"Imao je oporuku do dana svoje smrti."

Gunnarstranda udahne i izravna noge.

"Jasno mi je da ste reagirali", reče ona zamišljeno i spusti pogled. "To je malo delikatna situacija."

"Što se dogodilo?" upita policajac nestrpljivo.

"Nazvao je popodne u petak trinaestoga i zatražio da se oporuka povuče."

"Nazvao?" upita policajac kiselo.

"Tako je", reče ona. "To je jedan od delikatnih dijelova. Moguće je da će se morati uplesti ostavinski sud."

"Niste sigurni da je to on nazvao?"

"Apsolutno sam sigurna. Bio je to on. Ali takve stvari znaju biti vrlo sporne."

"Kad je nazvao?"

"Kasno poslijepodne, malo prije pet, mislim."

"I što ste mu odgovorili?"

"Isto što i vama: da je to, naravno, u redu, ali da, formalno gledano, treba doći ovamo i osobno to zatražiti."

"Što je on odgovorio?"

"Rekao je da nema vremena."

"Nema vremena?"

"Da."

"Kako ste to interpretirali?"

"Mislim da je bio teško bolestan."

Gunnarstranda naheri glavu, u iščekivanju.

"Mislim da mu nije bilo ostalo još puno vremena", nastavi ona.

"Je li vam ikad govorio o nekoj bolesti?"

Ona se lagano osmjehne, kao da se sjetila neke zanimljive sitnice.

"Nikad. Ali negdje u kasnu jesen, u listopadu ili studenome, srela sam ga u Aleji Bygdoy. Došao do mene, bez daha. Izgledao je - hmm - bolesno i jako staro. Nosio je nekakav list - morao je to biti javor ili kesten..."

"Je li bio reznjast?"

"Reznjast?"

"Sličio je velikoj ruci s prstima?"

"Točno tako."

"Bio je to divlji kesten."

"Da, uglavnom, poenta je da me zaustavio, bez pozdrava, sav uz-buđen, gotovo dječaćki. 'Gledajte', viknuo je, 'jeste li ikad vidjeli ovako ogroman list?' Ja sam stajala i zurila u njega i nisam znala što da mu odgovorim - meni je taj list izgledao kao sasvim običan jesenski list, požutio, naravno, i dosta velik sam po sebi. 'Da', rekla sam mu. 'To je baš lijep list.' Ozario se kao dječarac. 'Zar ne?' nasmiješio se i rekao: 'Moram ga ponijeti kući i pokazati Ingrid'. Potom se odgegao dalje ulicom prema kući."

Gunnarstranda je sjedio i zurio pred sebe naboranog čela. "I ta vas je epizoda nagnala da pomislite na bolest?"

Ona tmurno i zamišljeno kimne. "Ostala sam stajati i gledati za njim. Za tim ponosnim tipom koji je iznenada izgledao drhtavo i pogrbljeno, i imao onakav ispad. Bio je kao dječaćić. Nikad ga nisam vidjela takva, ni prije ni poslije. Izgledao je kao da trči doma mami. Sjećam se da sam pomislila: nije mu još puno ostalo."

"Bolestan, dakle?"

"Ne samo bolestan, izgledao je kao na samrti." Nabora joj se čelo.

"Izgledao je sasvim odsutno, krhko."

Gunnarstranda kimne. "A oporuka?"

"Pohranjena je ovdje, ali je formalno povučena i neće biti predstavljena nasljednicima."

"Kad je sastavljena?"

"Davno, prije mog vremena. Bio je ovdje prošloga ljeta i prošao kroz tekst sa mnom. Samo to. Ali nismo unosili nikakve izmjene."

"Je li onda izgledao bolesno?"

"Ne", nasmiješi se ona. "Samo staro."

"Je li vam rekao razlog za povlačenje oporuke?"

"Ne." Ona odmahne glavom.

"A zahtjev? Nije dao nikakav komentar, naprimjer zašto je odlučio nazvati baš u tom trenutku?"

Na njezinu se licu opet pojavi osmijeh. "Ne, nažalost. Mislila sam da ćete to pitati. Prešao je ravno na stvar. Ja sam ga samo pitala hoće li sastavljati novu oporuku. No on je rekao da neće."

"Bez ikakvih objašnjenja?"

"Tako je."

"Dakle?" upita Gunnarstranda nestrpljivo.

"Oporuka?" reče ona upitno pa doda: "Vrlo je kratka i ne baš re-volucionarna sadržaja. Mislim da ćete biti razočarani."

"Prepustite meni da procijenim."

Bez odgovora, odvjetnica Movinckel makne neke papire i otvori žutu kovertu koja je ležala na stolu. "Izvolite, pročitajte", reče ona i pruži mu papir.

VEČERNJI UGOĐAJ

Eva-Britt servirala je pečenu pastrvu i pritom tupila koliko ju je bilo teško nabaviti. U početku je ignorirao otrovne primjedbe, ali nije se još izvukao. Pjenila se zbog njegove slabosti i nastavila s uobičajenim predavanjem o njegovu nedostatku angažiranosti u vezi, njegovu eskapizmu koji se očitovao kao nehaj, s obzirom na to da se nije potrudio kupiti i donijeti kući ribu kao što ga je bila zamolila. Ona je, naravno, znala da će potpuno zaboraviti na to pa je zato sama kupila namirnice. On je cijelo to vrijeme proučavao njezinu ploču za poruke. Kući, po-misli on u sebi i nastavi proučavati razglednicu koju joj je jednom poslao s nekog seminara u Bergenu, niz vinskih etiketa na kojima je pisalo Beaujolais nouveau, druge razglednice njezinih prijatelja, sve sa zapanjujuće sličnim motivima sredozemnih plaža, i sasvim dolje mu-dre riječi s potpisom Pieta Heina. Znao je da će puknuti ako pokuša odgovoriti. Njoj je bio cilj ispucati sve nakupljene frustracije prije jela, što joj je on velikodušno dopustio. Njemu je bio cilj pustiti je da završi bez prekidanja, tako da može uzeti prvo večernje pivo, a da ona opet ne počne.

Nakon što su pojeli, Frank Frölich sjedio je i razmišljao o Ingrid Jespersen. Nije mogao prestati misliti na to da je četvrt stoljeća živjela s muškarcem četvrt stoljeća starijim od nje. On i Eva-Britt zauzmu svaki svoje mjesto u njezinu dnevnom boravku - pred novim widescreen-televizorom Eve-Britt. On je skroz stišao zvuk i prebacivao programe. Međutim pogodio je neki grozni termin. Na svim su pro-gramima bile ili reklame ili loše serije o mladim zvijezdama u usponu. Na Eurosportu je bio boksački meč između dva debela boksača velter-kategorije koji su se gegali po ringu. Na svaki pritisak gumba daljin-skog upravljača TV-ekran bi bljesnuo te odaslao plavozelen sjaj po zidovima i Evi-Britt koja se sklupčala na svom novom bijelom naslo-njaču iz Ikea. Sjedila je zadubljena u knjigu neke spisateljice Melisse Banks ne mareći za to što se on dosađuje. Frank ugasi televizor.

"Zašto se žene odlučuju udati za starije muškarce?" upita on.

Eva-Britt digne glavu i odsutno se zagleda u njega.

"Samo se pitam zašto se mlade žene udaju za starije muškarce."

"Ustvari, ja sam starija od tebe", reče Eva-Britt. "Osam mjeseci."

"Hm..." Razmišljao je kako da se izrazi. "Sjećaš se Rite?"

Eva-Britt opet digne pogled s knjige. "Rite?"

"Bila je razred ispred nas u srednjoj."

"A, ona." Eva-Britt okrene list knjige, uzme keks iz zdjele na stolu i odgrize komad.

"Bila je s onim... Andersom, onim crnim... skoro pet godina starijim od nje..."

"Mm." Eva-Britt nasmiješi se nečemu što je pročitala.

"Uvijek je na tulumima bilo nekih vražjih nereda, nitko nije htio pozivati tog tipa, ali Rita je gnjavila i davila da Andersa ipak pozovu, sjećaš se?"

Eva-Britt je žvakala.

"Nisi li i ti bila zaljubljena u Andersa?"

"Ha?" Ona digne pogled.

"Bilo je nešto između tebe i Andersa, na jednom tulumu..."

Eva-Britt odloži knjigu. Frank primijeti da su joj se uši lagano zacrvjenjele. "O čemu ti to sad govoriš?"

"Pitam se što to tjera žene da biraju starije muškarce."

"Mene uopće ne zanimaju stariji muškarci!"

"Jesam li to rekao?"

"Govoriš o nečemu što se dogodilo prije mnogo godina!"

Frank uzdahne. "Kad si s Trude, razgovarate samo o školskim danima", prigovori on. "O učiteljima i ljubavima i svim takozvanim glu-postima koje ste izvodile kao maturantice!"

Ona udahne. Pogled joj je poprimio strogu, zloglasnu notu. On nije mogao podnijeti još jedan njezin napadaj ovako kasno navečer. Na vrijeme da se izvuče, sjeti se diplomatski nasmiješiti. "Znaš, imam svjedokinju koja je dvadeset pet godina mlađa od svojeg muža. Mislim, privlačna je, zgodna i sve to, ali izabrala je tako starog muškarca. Ja to ne razumijem."

"To je zato što krivo razmišljaš. Žene ne biraju stare muškarce. Stari muškarci trče za mladim ženama!"

"Hm", uzdahne on i pokuša zamisliti Ingrid Jespersen kako joj se udvaraju stariji muškarci. Što su ona i ubijeni imali zajedničko osim interesa za dizajn, zapita se. Glazbeni ukus? Krug prijatelja? Nju je zanimala književnost - njega ne. Sličan interes za književnost, s druge strane, ima njegov sin Karsten.

Eva-Britt opet je otvorila knjigu, ali je gledala u njega nešto blažim pogledom. "Mora li to biti tako tajanstveno? Možda je stvarno bila prava ljubav", predloži umilno.

On se ironično nasmiješi. "Prava ljubav?"

Značajno je zurila u njega preko ruba knjige. "Kao i nas dvoje."

On se nije dao isprovocirati te reče: "Ako to nije prava ljubav - kao nas dvoje - što bi to moglo biti?"

"Je li bogat?"

"Pretpostavljam da jest."

"Je li imala problematičan odnos sa svojim ocem... hoću reći... je li dijete razvedenih roditelja ili je otac bio mornar..."

"To ne znam."

"Novac i/ili odsutan otac", dobaci Eva-Britt pa potraži stranicu u knjizi. "Mlade djevojke pak", nasmiješi se i podvuče nogu pod sebe na fotelji, "mlade djevojke biraju malo starije dečke jer malo stariji dečki imaju manje prišteva, šira ramena i malo više iskustva od određenih drugih dečki."

Frank Frölich opet upali televizor.

"Dosadno ti je?" upita ga ona.

On digne upravljač i promijeni program. "Ja da se dosađujem? Nikad..."

Ručica gramofonske zvučnice nije se htjela dići. Zvuk iz zvučnika podsjećao je na potrgane brisače koji stružu po polusuhom vjetrobranskom staklu. Gunnarstranda konačno ustane sa stolice, ode do gramofona, polugom digne ručicu i otpuhne mucicu prašine koja se nakupila na igli. Zatim spusti iglu natrag. Stari Tandbergovi zvučnici zakrče prije nego su se prvi tonovi gitare u Love is just around the corner Peggy Lee razlegli sobom. Inspektor Gunnarstranda nekoliko trenu-taka ostane zamišljeno stajati na prozoru. Držao je dlan pred staklom i osjećao hladnoću koja je ulazila kroz njegovu površinu. Zatim gotovo priljubi lice uz staklo da bi očitao temperaturu na termometru s izli-zanim plavim brojkama s vanjske strane prozora. Minus dvadeset tri stupnja. Dolje na pločniku u Bergensgati neka žena u kaputu ušetala je u žutu zraku svjetla ulične svjetiljke. Bila je u večernjoj šetnji s vitkim ptičarom. Psu nije bilo ugodno na hladnoći. Koraci, koji bi inače bili okretni i žustri, sada su bili nevoljki i ukočeni, i pas je pogrbio vrat te podvio rep pod stražnjicu. Izgledalo je kao da ga žena mora vući za sobom. Policajac ih je nekoliko sekundi promatrao, a onda sjedne natrag za pisači stol. Zagleda se u papir na koji je bio zabilježio natpis tintom zapisan na prsni koš ubijenoga. Položi glavu na ruke ne mak-nuvši pogled s brojki. Naposljetku uzme skoro punu bocu Ballantine'sa koja je stajala na pladnju pokraj pisaće mašine i odvrne čep. Natoči dva centimetra viskija u čašu za vodu. Taman kad je dignuo čašu da otpije, zazvoni telefon. On digne slušalicu.

"Jeste li to vi?" Bio je to Yttergjerdeov glas.

Gunnarstranda proguta i osjeti kako mu alkohol žari put prema trbuhu.

"Molim?" prošapće on hrapavim glasom.

"Inače ste tako otresiti preko telefona", reče Yttergjerde. "Već sam pomislio da nešto nije u redu."

"Imaš li što reći?" upita Gunnarstranda oštro.

"Ima frajera", reče Yttergjerde.

"Kako se zove?"

"Eyolf Stromsted. Vodi plesnu školu, barem tako izgleda. Baš ve-čeras bio je tečaj salse i afričkog plesa. Trebali ste to vidjeti, pedesetak Norvežanki koje se uvijaju pred crncem na bubnju."

"A naša gospođa?"

"Prvo sam mislio da ide na tečaj plesa. No otišla je ravno tom tipu u žutim hlačama i srebrnoj košulji. Oko brade je imao mikrofon, onako uvijen ispred usta kao što imaju voditelji emisija na televiziji. Hodao je i plesuckao između svih koji su plesali i kad je vikao u mikrofon, to se čulo iz zvučnika zajedno s glazbom - što to slušate, uostalom?" Gunnarstranda baci pogled prema gramofonu. "Jednu pjevačicu. Balade i jazz."

"Nije to baš isti ritam, ne, ono je bila salsa. Kad je ona došla, nastala je lagana strka jer je tip morao dati nekom drugom da ga zamijeni."

"Je li te primijetila? Jesi li bio u istoj prostoriji?"

"Bila je hrpa ljudi ondje, nije me vidjela."

"Nastavi."

"Izašli su do njezina auta i odvezli se. Pratio sam ih. Parkirali su se na parkiralištu ispred Munchova muzeja. Malo previše diskretno, ispod drveća uz ogradu prema Toyenparku. Tamo su, pretpostavljam, sjedili i ljubakali se, skoro četrdeset minuta, pa mislim da se nisu samo lju-bakali. Odvezla je momka natrag u plesnu školu i odvezla se doma."

"A ti?"

"Kad je naša udovica došla kući, ostavio sam ondje zamjenu i otišao natrag do plesne škole. Konačno je tip izašao i zaključao. Išao je pješice do svoje kuće. Stanuje u Majorstuenu, u Ulici Jacoba Aalla. Tamo sam saznao kako se zove. Nestao je uz stepenice pred otprilike pet minuta."

"Bravo, Yttergjerde. Hladno je. Idi kući i ugrij se malo."

"Meni nikad nije hladno", nasmije se Yttergjerde. "Sad na ovoj hladnoći ljudi piju riblje ulje i gutaju vitamine, ali to nije potrebno - treba samo jesti začinjenu hranu, to ćete zapamtiti, samo bacite tri- četiri češnjaka u jaja za doručak, i crvenu papriku, tako ljutu da ne možeš disati i počneš se znojiti. S takvom municijom u sebi nikad vam neće biti hladno za ruke. Možete hodati goli do pasa na minus dvade-set - tijelo vam svejedno isparava. Nikakvi bacili, nikakvi virusi neće vam se nakupljati u ustima, imat ćete zadah koji ubija biljke u tegli. Postajete besmrtni, čovječe, besmrtni."

"Da, da", reče Gunnarstranda.

"Da, da", reče Yttergjerde.

"Lijepo spavaj", reče Gunnarstranda i poklopi prije nego što mu je ovaj stigao dati i recept za dobar san. Uzme čašu i popije ostatak viskija. Zatim uzme penkalu i nacрта trokut na papir. U dva donja kuta napiše imena Ingrid Jespersen i Reidara Folke Jespersena. U gornji kut napiše ime Eyolfa Sromsteda. Na kraju nacрта tri križa ispod tro-kuta pazeći da budu isti kao križevi na čelu tijela Reidara Folke Jespersena.

AUTO UZ PLOČNIK

Kad je Frank Frölich ušao u ured, Gunnarstranda je sjedio zadubljen u Aftenposten. "Ima li što o nama?" upita.

Gunnarstranda odmahne glavom.

"A oporuka?" upita Frölich.

Gunnarstranda odloži novine. "Razočaranje. Bio je to samo popis određenih predmeta u njegovu vlasništvu - da Karsten dobiva određen ormar i slično. Stari nije napisao ništa o ograničenjima ili neravno-mjernim podjelama. Nikakvi tajni nasljednici, ništa. Bio je to samo popis dvadeset-trideset predmeta i kome će koji pripasti - dakle: In-grid ili Karstenu."

"Koje su posljedice poništavanja oporuke?"

"To znači da se cijela imovina miješa u jednu veliku juhu. Ingrid će dobiti pola juhe, plus svoj dio starčeva nasljedstva. Karsten će biti isplaćen. To je cijela priča. To što je oporuka poništena samo znači da će se Karsten i Ingrid morati svaditi oko toga tko će dobiti koju stvar."

"Ali zašto je poništio takvu bezveznu oporuku samo nekoliko sati prije nego što je ubijen?"

Gunnarstranda uzdahne umjesto odgovora. "Još jedan misterij u našem dosjeu."

"Kakve su to stvari bile na popisu?"

"Ormari, kineske pornofigurice i slično. Zabilježio sam ih. A ti?"

Frölich uzdahne i zakoluta očima. "Ispitivao sam sve stanare nji-hove zgrade do jednoga", reče oni baci pogled u bilješke. "Zaintere-siran?"

"Daj skraćenu verziju."

"U prizemlju su samo dućani. Što se tiče prvog kata, njega zauzima Ingrid Jespersen. Na drugome živi bračni par u jednom stanu - gos-podin i gospođa Holmgren. Oboje imaju između pedeset i šezdeset godina. On radi u predstavništvu proizvođača alata, a ona mu je tajnica. U petak nisu ništa čuli. Sjedili su pred televizorom i otišli na spavanje oko pola jedan. U stanu do njihova živi njegova majka, Aslaug Holm-gren. Ima skoro osamdeset godina, vršnjakinja je ubijenog i smatra da je Reidar Folke Jespersen bio napuhan snobovski klaun, ali ne može ništa izjaviti o toj večeri. Jako loše čuje i obično ide spavati poslije 'serije o detktivima', kako ih ona zove. Ne sviđa joj se što je NRK počeo kriminalističke serije emitirati tako kasno. Usto želi da se Kolumbo vrati na televiziju i misli da bismo mi iz policije puno mogli naučiti iz toga kuta. Zaključak je da je legla u jedanaest i nije čula ništa."

Inspektor je zamišljeno grizao donju usnu. "I to su svi koji žive u zgradi?" upita.

"Otišao sam i preko ceste", reče Frank Frölich. "Ondje sam dobio nekakav trag. Tajanstven automobil."

"A da?"

"Pokušao sam ustanoviti tko je mogao imati pogled na dućan. Budući da se umorstvo dogodilo noću, u praksi bi se to moglo vidjeti iz dosta stanova."

"Kakvi su to ljudi?"

"Presjek Osla 3, tu je tipograf koji radi u novinama V& rt Land. Živi sam sa psom. Zatim je tu mlađi par, on je kameran na TV-Norgeu, a ona radi u Dagbladetu. Razgovarao sam s jednom književnom ured-nicom koja je rekla da će pitati svoju djecu. Ima dvoje tinejdžera koji nisu bili kod kuće kad sam bio kod njih. Ona sama kaže da je primije-tila taksi koji je stajao parkiran ispred trgovine antikviteta barem sat vremena, tako bar tvrdi."

"Taksi?"

Frölich kimne. "I to je jedina vruća informacija dosad. Taksi - pitao sam je li znak na krovu bio upaljen ili ugašen. Bio je ugašen. Učinilo joj se malo neobičnim to što je motor radio u leru, ili što je tako dugo ondje stajao s motorom u leru."

"Koliko dugo?"

"Barem jedan sat, misli ona. Problem je u tome što je to bilo rano navečer - prije deset, rekla je. Dobro sam je pritisnuo u vezi s vreme-nom. Pokazalo se da je radila dokasna - bila je na sastanku i došla doma tek u osam - dakle pola sata nakon što je Folke Jespersen stigao. Nije bila sigurna je li auto ondje stajao kad je došla kući. Ali kad se istuširala, bacila je pogled kroz prozor i gledala ravno u taksi koji je stajao par-kiran s upaljenim motorom. Barem četrdeset pet minuta poslije još je jedanput pogledala van - i isti je auto stajao ondje."

"Je li..."

"Doći ću do toga", prekine ga Frölich. "Bacila je pogled još jedan-put prije nego što je legla. I onda je vani stajao taksi, mercedes, parki-ran na cesti. Misli da je taksi s upaljenim motorom koji je bila vidjela prije također bio mercedes. No ovaj koji je stajao kad je pogledala prije nego što je išla leći, njemu nije radio motor."

"Boja?"

"Tamna."

Dva su policajca sjedila i gledala se.

"To su mogla biti tri različita auta, tri taksija", reče Gunnarstranda.

"Svaki je drugi taksi u Oslu mercedes - barem. A to je jedna od najgu-šće naseljenih četvrti u gradu."

"U stanu na vrhu zgrade stanuju dva muškarca", nastavi Frölich. "Jedan radi na lokalnom radiju, zove se Teije Televijer, možda si čuo za tog dečka, naziva ljude i nekakav je telefonski terorist. Ako žrtva radi u hotelu, nazove i predstavi se kao noćni stražar koji se zaključao u spremište za metle i umire od gladi, ili nazove hitnu službu i kaže da leži na svojoj ženi i ne može izvaditi maloga iz njezine mačkice. Jako zabavan frajer."

"Zvuči prokleta zabavno", reče Gunnarstranda beživotno. "Pro-kleto zabavno."

"U svakom slučaju, popularan je. I živi s transvestitom, momkom koji se bavi nečim egipatskim, pleše trbušni ples. A to je tek posebno, muški trbušni ples."

"No, jesu li što vidjeli?"

"Ništa. Ovo s taksijem jedino je što sam saznao", zaključi Frölich.

"Kakav dojam imaju o našem starkelji?"

"Anoniman stariji čovjek. Oni koji su znali tko je on vezali su ga uz trgovinu. Međutim samo su Holmgren i žena znali da je u braku s Ingrid Jespersen. Za nju većina zna - zato što se dobro drži." Frölich se naceri pa citira: "A, na nju mislite - onu lijepu, koja nije više u cvijetu mladosti, ali se dobro drži!"

"Super", promrmlja Gunnarstranda.

"Onaj koji živi sam s kujicom pitao me znam li što o tome tko mu krade novine. Djelovao mi je kao neki manijak, montirao je široko- kutnu leću u vrata da vidi tko mu krade novine ujutro."

"Budan?"

"I ja sam to pomislio, ali problem je u tome da svu pažnju usmjerava na ulazna vrata. Nije mogao ništa reći o aktivnosti na ulici cijelo to vrijeme. A onaj par, onaj koji radi na TV-Norgeu i ona iz Dagbladeta - bili su u noćnom izlasku i došli kući tek u pet ujutro."

"I nisu ništa vidjeli?"

"Ama baš ništa, došli su taksijem - ali ni jedno ni drugo nisu pri-mijetili parkirane aute na ulici kad su došli. Uzeo sam broj dozvole taksija koji ih je dovezao, TV-snimatelj imao je račun pa ću razgovarati s vozačem - moguće da je on nešto vidio. Ali njih dvoje bili su skroz pijani i oteturali su ravno gore u krevet, nisu gledali izlog prekoputa niti išta slično. Mogli su osim toga potvrditi da u izlogu nikad nije upaljeno svjetlo noću."

Gunnarstranda se počеше dlanom ispod nosa. "Ja sam, zapravo, naišao na nešto što je sin - Karsten - napisao", promumlja on i opet se počеше prstom ispod nosa.

"Što?"

"Našao sam slučajno jedan članak u jednim starim novinama - nevjerojatno što sve ljudi skupljaju, stvarno", reče Gunnarstranda, "u jednom broju Farmanda."

"Farmanda?"

"Stare bezvezne novine za reakcionare intelektualce - list je propao prije mnogo godina."

"O čemu je pisao?"

"O zatvorskom sustavu."

"Isuse. Je li dobar? Ima li dara za pisanje?"

Gunnarstranda otvori gornju ladicu pisaćeg stola i doda. "Ima zanimljiv dio o tipu koji je postao psihotičan nakon dugog boravka u samici, ali ostalo..." Gunnarstranda slegne ramenima pa izvadi pincetu iz ladice, digne se i ode do ogledala koje je visjelo na zidu pokraj vrata, pa nastavi:"... su banalna promišljanja o postupanju s kriminalcima, ali, začudo, ništa od uobičajenog kukanja o zatočeništvu i ljudskim pravima." "Možda je tako redakcija tražila", reče Frölich. "Ako su novine bile reakcionarne kao što ti kažeš."

Gunnarstranda je usredotočeno držao pincetu i njome čupao dlake koje su mu rasle iz nosa. Pažljivo promotri plijen. "Sigurno", složi se. "Mislim da si možda u pravu."

KAPUT

"Kamo mogu objesiti kaput?" upita Susanne Jespersen pa svuče sa sebe taman, krznom podstavljen odjevni predmet i povjeri ga Franku Frölichu. Oгледа se oko sebe. "Uostalom, gdje vam je onaj vaš drski šef?"

Frank Frölich ostao je stajati nekoliko sekundi i pitao se kamo da stavi taj teški kaput. Konačno se odlučio pa pomakne dio stvari sa sto-lića ispred sofe i stavi ga onamo.

"Raspitala sam se kod svojeg odvjetnika", reče Susanne Jespersen. "Ne smije ovako postupati s nama i snosit će posljedice, pazite što vam kažem!"

"Da, u redu", promrmlja Frank Frölich. Znao je da je nekamo sta-vio blok. Držao ga je u rukama, koristio se njime dok je pisao izvještaj. No nije imao pojma gdje je sada.

"Istražila sam vašeg šefa", nastavi Susanne Jespersen srdito. "I znam da nije baš u milosti. Imam kontakte na najvišim položajima. I ne kanim više trpjeti takav tretman, pazite što vam kažem!"

"Točno", reče Frölich i pogledom preleti svoj i šefov pisaći stol. Nije vidio blok.

"Na najvišim položajima!"

"Tako je..."

"I dosta mi je drskosti!"

"Tako je..."

"Nikad nisam doživjela takvo nešto!" Susanne Jespersen zagleda se u svoj odraz u ogledalu i popravi remen kojim je stegnula haljinu u struku.

"Doći ćemo po vlastite stvari. Karsten je ta firma, uzet ćemo svoje stvari, nemojte misliti da će nas taj patuljak otjerati! Jasno? Ali s tim je gotovo, ja vam kažem!"

"Naravno", reče Frank Frölich i počеше se po nosu. "Uzeo sam njezin kaput..." promrmlja sebi u bradu.

"Osim toga, morala sam uzeti slobodno na poslu, odgoditi važne sastanke, ali ni toga više neće biti. Raspitala sam se ja - i znam da trebate sudski nalog!"

Ispod kaputa, ustanovi Frölich. Digne kaput. Blok je ležao ispod.

"Vidite, uhvatila sam vas! Niste imali pravni nalog, nisam li u pravu?"

"Molim vas, sjednite", reče Frank Frölich i pokaže joj prema slo-bodnoj stolici.

"Nisam namjeravala! No kad sam se već, jadna, potrudila doći, onda mogu i ostati", reče Susanne Jespersen. "Da to obavimo", dodala ona i prekriži ruke na torbici koju je držala u krilu.

"Tako je", reče Frank Frölich. Telefon zazvoni. "Ispričavam se", reče on, ode do Gunnarstrandina stola i digne slušalicu. "Gunnarstrandin telefon." Odsutno je gledao Susanne Jespersen. Promatrala se u ogledalu na zidu-, popravi svoju dugu kosu, zavuče ruku u torbicu i izvuče ruž kojim namaže usne.

"Da, došla je" reče Frank Frölich. "Da, sjetit ću se", reče on pa poklopi.

Susanne Jespersen sjedne. Radila je grimase. Frank Frölich prvo je mislio da ima grčeve, a onda se sjeti da je bila stavila ruž. Nekoliko se sekundi pitao koliko bi mogla biti stara. Trideset pet, pomisli, između trideset pet i četrdeset, ali nije starija od četrdeset. Bila je malo pu-našna, pogrbljena i imala je tanke usne. Sad kad ih je obojala u jarko- crveno, izgledale su kao neravan potez kistom na inače sivoj slici.

"Svekrva vas je nazvala usred noći?"

"Bože mili", uzdahne Susanne Jespersen očajno. "Pretpostavljam da mislite na svekrovu suprugu - Ingrid Folke Jespersen, rođenu Rasmussen. I da - istina je da je zvrtnula..." Susanne Jespersen izgovori zadnju riječ s grimasom na licu. "Ingrid Folke Jespersen, rođena Rasmussen, naime ne telefonira, ona, znate, i ne zove, ne, ona zvrtnu - i radi to kad joj se sprdne, u šest, pet, četiri, tri ili dva ujutro. I bilo ju je tako... strahl"

"Nazvala je dakle?"

"Karstene! Tako se bojim! Dođi me zagrliti, Karstene!"

Frank Frölich mirno ju je promatrao. "Želite li insinuirati da su ona i vaš muž u vezi?" upita on hladno.

"Što si vi to dopuštate?"

"Odgovorite na pitanje", reče Frölich naglašeno.

Susanne Jespersen iznenada se uzrujala. "Ne, nisam mislila insinui-rati ništa slično."

Frank Frölich zaključio da bi mu dobro došlo malo tišine. Zato namjerno polako zabilježi njezin odgovor u blok.

"Ali ona je nepodnošljivo naporna. I ponekad se čini da pokušava dobiti Karstena nasamo. Zato sam ga odbila probuditi kad je nazvala usred noći..." Susanne Jespersen pokušala se vratiti u ulogu svoje stare ja kad je nastavila srditim tonom: "Ali ne kajem se! Ipak je bilo pola tri ujutro. Mora kao i svi drugi ljudi shvatiti da ne može zvati ljude usred noći samo zato što joj je mužev krevet prazan. Što bih ja trebala ako Karsten ostane koju noć u gradu ili dođe kasnije doma - nazivati sve koje znam? Je li?"

Frank Frölich promatrao je ženu koja je sjedila na stolici. Zamisli da je to tvoja žena, pomisli on turobno. Zamisli da se budiš pokraj nje ujutro! Svakoga jutra. Zamisli da se vraćaš kući nekom takvom nakon dugog i teškog dana. Zastane i osjeti suosjećanje prema Karstenu Jespersenu, a onda reče:

"Vaš muž je dakle cijele noći ležao kod kuće i spavao?"

"Da."

"Imate li vi ili vaš muž ključ stana u Ulici Thomasa Heftyea?"

"Karsten ima", reče ona. "Pa tamo je odrastao."

"Ali vi nemate?"

Ona odmahne glavom.

"Niste probudili Karstena kad je ona nazvala. Što je točno rekla na telefon?"

"Rekla je: 'Susanne...5 Prošaptala je to zapravo...'" Susanne Jespersen prošapće: "'Susanne, ja sam, Ingrid, možeš li zamoliti Karstena da dođe ovamo? Reidara nema i mene je strah!'"

"Jeste li imali dojam da ju je stvarno bilo toliko strah kao što je tvrdila?"

Susanne Jespersen prene se i pogled joj poprimi otrovnu nijansu.

"Mislite...?"

"Ne", reče Frölich odrješito. "Ne mislim ništa takvo. Samo mi opišite kako ste doživjeli situaciju."

"Hah, probudila me. Bilo je pola tri u noći, legla sam dva-tri sata prije toga. Ali sjećam se što je rekla. I sama sam bila potresena!"

"I što ste joj odgovorili?"

"Rekla sam da ću reći da je zvala."

"Da?"

"Pričala je nešto kako se boji provale..."

Frölich pričeka nastavak.

"Ne sjećam se kako je to točno sročila. Bilo je nešto o tome da se boji da su im provalili. Nisam se više trudila slušati nakon toga, cijelu su večer razgovarali o provalama - mislim, večer prije - kad smo bili kod njih."

"Razgovarali su o provalama?"

"Da, bila je to grozna večer - tako turobna. Zna li o čemu smo razgovarali? O tome kako je meso mekano - razgovarali smo o hrani i o tome kako bi dolje u dućanu moglo doći do provale."

"Je li bilo drugačije nego inače?"

"Kako to mislite?"

"Je li uvijek bilo tako dosadno ili je te večeri bio izniman ugođaj?"

"Bilo je iznimno. Ingrid je djelovala jako nervozno - inače nije. A Reidar je bio samo mrzovoljan. Ali on je takav uvijek."

"Što mislite pod time da je bila nervozna?"

Susanne Jespersen zamisli se. "Prevrnula je čašu vina po stolnjaku, izgledala je malo hiperaktivno i nespretno. Jednostavno nervozno."

Frölich to zabilježi.

"Samo mi se čini da je taj razgovor koji je Ingrid započela te noći preko telefona - strah od provale - samo mi se čini da je izgledao prigodno."

"Prigodno?"

"Da, malo sumnjivo, da je pokušala to upotrijebiti kao ispriku da natjera Karstena da ustane usred noći. Rekla sam da Karstena nema kod kuće i onda poklopila."

"Mislite da je Ingrid Jespersen zainteresirana za vašeg muža?"

"Nisam to rekla!"

"Pa, ja sam to shvatio tako da su imali nešto zajedničko..."

"Zajedničko? E, sad ste pretjerali!"

"Koliko sam ja shvatio, Ingrid Jespersen bila je u boljim odnosima s vašim mužem nego s vama!"

"To stoji, dobro ste opazili. Točno tako. Dobro ste to rekli."

"Kako je došlo do toga?"

"Mene pitate?"

"O čemu vaš muž i Ingrid Jespersen mogu razgovarati?"

"O knjigama!"

"Ma nemojte? Knjige."

"Karstenu je to u krvi; ima dara za pisanje, znate. Čitao je preda-vanja na radiju i pisao za novine. Ali Ingrid, ona samo čita romane. I zato si je utuвила u glavu da imaju nešto zajedničko!"

"Te večeri", reče Frank Frölich značajno, "te večeri kad ste bili u gostima kod Folke Jespersena, znate li je li se dogodilo išta posebno, je li tko dolazio na vrata, je li tko zvao?"

"Bilo je nešto telefoniranja."

"Nešto?"

"Da, vidjela sam Reidara da razgovara na telefon, ali ne zanima me koga ljudi nazivaju..."

"Dakle Reidar je zvao?"

"To ne znam. Vidjela sam da razgovara na telefon."

"Koliko puta?"

"Jedanput, možda dvaput, moguće triput. Nisam pratila."

"Ali morate znati je li to bilo dvaput ili triput?"

"Bilo je više od jedanput. To je sve što mogu reći."

"U redu", reče Frank Frölich i požuri postaviti pitanje prije nego što ona nastavi. "Ingrid Jespersen nazvala vas je usred noći, ali nazvala vas je i poslije - istoga jutra."

"Da, u pola osam. Ali tad se Karsten javio. O, Bože, žao mi je što sam povelala djecu onamo - djed im je ležao ubijen!"

"Upoznao sam vašeg dječaćića, zapravo. Simpatičan dečkić."

"Hm", progunđa Susanne Jespersen.

"Jeste li voljeli svog svekra?"

"Da", odgovori žena na stolici energično.

"A da?"

"Pomagala sam mu ponekad s godišnjim obračunom. U to se ra-zumijem - računovodstvo. Imam smisla za brojke. Mogu ljudi reći što hoće o Reidaru Folke Jespersenu. Bio je on čovjek na mjestu, pošten!"

"Mislite li da je imao puno neprijatelja?"

"Imao je prijatelja i neprijatelja. Ja sam mu bila prijatelj. Ali nepri-jatelj? Sigurno. Ali mene to ne zanima. Ja sam ga smatrala prijateljem!"

"Nego, imali ste dojam da, da..." Frölich je tražio pravu riječ. "Imali ste dojam da je dobrog zdravlja?"

Susanne Jespersen nagne se naprijed. "Taj nas je čovjek sve mogao nadživjeti", reče ona, "sve nas skupa."

"Mislite li da je imao neprijatelja?"

"Nitko mi ne pada na pamet."

"Broj sto devedeset pet, govori li vam što?"

Ona slegne ramenima.

"Ništa ne možete povezati s tim brojkama? Cijeli broj, pojedine znamenke, ima li kakve veze s vašim svekrom; brojem računa, porezom, bilo čime?" Susanne Jespersen zurila je u prazno. "Nemam pojma", reče ona konačno. "A vaš muž? Jesu li otac i sin bili u dobrim odnosima?" Frank Frölich odmah požali što je to pitao. Svjedokinji se u očima pojavi sum-njičav, zavjerenički sjaj čim je izrekao te riječi.

"Naravno", reče Susanne Jespersen i doda: "Zar zbilja nemate više ljudi kojima biste mogli dodijeliti ovaj slučaj? Ipak trebate riješiti slučaj umorstva."

"Hvala", reče Frank Frölich, ustane i pridrži joj kaput. "Zasad nemam više pitanja."

RAZMIŠLJANJA

Emmanuel Folke Jespersen stanovao je u slijepoj ulici u Haslumu. Uz ograde je stajao parkiran pokoji automobil, dobrono zatrpan snijegom. Ralice su ostavile zmijolike uzorke između automobila. Inspektor Gunnarstranda parkirao se u džep između dva snijegom zametena auta. Kuća u nizu bila je obojena crveno i sastojala se od četiriju vertikalnih stanova. Svaki je dio imao komadić vrta oko ulaza. Na maloj stepenici pred vratima mirno je i pitoreskno sjedila crno-bijela mačka. Sa stepenice je bio pometen snijeg. Partviš je bio plave boje sa cvjetnim uzorkom na dršci. Čim je Gunnarstranda stao na stepenicu i pozvonio, mačka ustane i počne mu se maziti uz lijevu nogavicu.

Vrata otvori mlada i bucmasta žena kovrčave kose i s naočalama. "A tu si ti", nasmije se ona pomalo dezorijentirano kad se mačka pro-vukla unutra. "Vi ste iz policije?" upita i pridrži vrata Gunnarstrandi koji kimne. "Djed sjedi u dnevnoj sobi."

Tihi zvuči violine odjekivali su iznutra dok je Gunnarstranda vješao kaput na kuku koju mu je žena pokazala. "Ja ću uskoro ići", objasni mu ona. "Samo sam obećala pomoći."

Policajac krene za njom kroz uzak hodnik. Prođu uz stepenice prema drugoj etaži i nastave u omanju dnevnu sobu u kojoj se nalazio klavir i kožnata sjedeća garnitura u engleskom stilu. Zvuči violine dopirali su iz starog stereokabineta koji je stajao ispod prozora - na-dohvat ruci Emmanuela Folke Jespersena koji se uz velik trud digne i pruži mu ruku.

Emmanuel Folke Jespersen imao je dva škiljava oka na okruglom licu s velikim podbratkom. Kosa mu je bila posve bijela i sjajna kao kuglice za bor. "Oдох ja onda" reče djevojka Emmanuelu Folke Jespersenu nakon što je natočila kavu njemu i policajcu.

"Hajde", reče domaćin i baci pogled prema stolu na kojem je stajala termosica cvjetnoga uzorka, šalice i tanjur s kolačićima. Jespersen izvadi tanak cigarilo iz džepa na prsima svoje ružičaste košulje. "Smeta li vam ako zapalim?"

"Ne, dapače", odgovori Gunnarstranda pa posegne i on za svojim duhanom i stavi ga na stol. Zaškilji opet prema niskom zimskom suncu koje je iznenada zasjalo kroz prozor. "Ne mogu ovdje sjediti", reče i preseli se u suprotan kut sofe.

Emmanuel se okrene i mahne djevojci koja zatvori vrata za sobom. "Unuka", objasni on. "Kristin. Draga djevojka, puno mi pomaže." On škljocne upaljačem i zapali cigarilo. Iz zvučnika se razlije crescendo violine. "Lijepo", reče Gunnarstranda.

"Jedna od zvijezda u usponu", objasni Emmanuel Folke Jespersen pa ispuhne kolut dima koji drhtavo poleti uvis na sunčevo svjetlo i ondje se polako rasplina. Uzme omot CD-a koji je ležao na stolu između njih. "Dobro i izgleda - nevjerovatno su lijepe te mlade violinistice, gotovo da više igraju na seksepil nego na glazbu."

Gunnarstranda uzme omot od njega. Fotografija je prikazivala tamnokosu ljepoticu koja pozira s violinom u turobnom okruženju - mračnoj gradskoj ulici punoj oštih sjena. Bila je dosta smjelo odje-vena i izazovno našminkana te je zurila u njega vlažnih i razdvojenih usana. "Prije nekoliko godina pomislio bih da je to unajmljen foto-model, ali jeste li sigurni?" Kimne prema zvučnicima. "To stvarno ona svira?"

Emmanuel Folke Jespersen dobroćudno kimne i zakotrlja cigarilo među prstima. "Da, i ne samo to - usto još na koncertima svira samo u kupaćem kostimu. Zamislite vi to. Do čega je došlo. Nadarena violinistica, a mora se odijevati u bikini da bi uspjela!"

Gunnarstranda kimne: "To me podsjeća na..." počne on, no zašuti kad je Emmanuel Folke Jespersen mahnuo cigarilom da mu ukaže na virtuozičnost violinistice. Gunnarstranda pristojno poslušna, sve dok se opet nije uključio orkestar. Nastavi: "Kad sam bio mlad policajac, moralo je to biti... ne sjećam se točno kad, ali davno. Bilo je to na sjeveru. Jedna se dama doselila iz Osla i otvorila frizerski salon u po-drumu, ali nije mogla privući mušterije sve dok nije počela šišati ljude samo u kupaćem kostimu."

"Da, vidite... Kave?" Jespersen digne termosicu.

Gunnarstranda kimne. "Dolazili su joj neženje, školarci i oženjeni muškarci, dugi redovi muškaraca koji su dolazili na šišanje; neki od njih šišali su se više puta tjedno! Nije ni čudo, bila je ona zgodna cura, ali kad je čak i svećenik došao na frizuru, žene izsela krenule su u akciju."

Emmanuel Folke Jespersen tiho se nasmije. "Jeste li se i vi išli ši-šati?"

"Ne, mene su poslali jer su tvrdili da je počela s drugim aktivno-stima u salonu, a kojiput nije na sebi imala ni kupaći kostim." Gunnar-stranda se iznenada protegne unatrag. "Dakle nije to ništa novo, ti kupaći kostimi kao izvor sredstava", zaključuje on pa ispruži nogu i pohvalno kimne zvuku koji je izlazio iz zvučnika: "Svirati zna."

"Schubert", reče Emmanuel Folke Jespersen. "Bio je to, inače, Reidarov omiljeni skladatelj - Schubert."

"Ma nemojte?"

"Da, imao je on jednu stranu koju nije mnogima pokazivao. Kako da kažem? Svoju mekšu stranu čuvao je za vrlo malo ljudi."

"Ali vi ste bili jedan od njih?"

Emmanuel Folke Jespersen odgovori slijeganjem ramena i otpuhi-vanjem novog, manje uspješnog dimnog koluta prema plafonu.

Gunnarstranda primi šalicu kave i digne je. "Razgovarali ste onoga dana... Koliko sam shvatio, našli ste se, sva trojica, kod vašeg brata Arvida?" Srkne kavu pa odloži šalicu.

"Da, i bilo je turobno. Rastati se na takav način."

"Kakav način?"

"Malo smo se porječkali i Reidar se lagano uzrujao, baš šteta - da nismo stigli izgladiti prepirku prije nego što je umro."

"Svađa?"

"Taj par, Iselin i Hermann, želi kupiti trgovinu. Ja mislim da je to baš odlično. Mislim, mi smo - sva trojica - već lagano u godinama, i bilo bi zgodno dobiti oveći iznos novca i svršiti sa svime."

"Niste se složili oko cijene?"

Emmanuel Folke Jespersen namršteno odmahne glavom. "Reidar jednostavno nije htio prodati."

"Zašto ne?"

"Nemam pojma."

"Je li se odjednom predomislio ili nije bio uključen u prodaju?"

"Znao je za to. Nije se dotad baš izravno protivio, samo nije bio siguran. Zato smo se i našli."

"Kažete da ne znate zašto je odbio, je li moguće da je htio zaštititi sina? Karsten Jespersen naime ondje radi?"

Ovaj nakosi glavu kao da razmišlja o tome. "Moguće je..." promrmlja.

"Iako mi se to u tom trenutku nije činilo baš vjerojatnim. Eto, ne znam zašto. Reidar je bio skroz nepredvidiv, znate, on..." Emmanuel Folke Jespersen opet odmahne glavom. "Trebali ste doživjeti Reidara da biste shvatili zašto nisam siguran u to." Duboko uzdahne dok se uspravljao u naslonjaču, protegne ruku i stiša zvučnike do kraja.

Njih se dvojica pogledaju. Emmanuel Folke Jespersen nagne se naprijed.

"Reidara se fućkalo za Karstena", ustvrđi. "Reidar..." Jespersen se protegne još više naprijed kao da želi reći nešto u povjerenju.

Policajac učini isto pa se i on malo nagne iz naslonjača.

"Reidar je bio stara škola", reče Emmanuel Folke Jespersen.

"Ra-zumijete?"

Gunnarstranda ne odgovori.

"Reidar je za vrijeme rata radio stvari za koje ni vi ni ja ne bismo htjeli čuti. Reidar nije bio topla osoba. Bio je preoštar prema Karstenu. Vidjeli ste to. Dečko je upropašten, trese se kao psić na grmljavini. No Karsten je sada odrastao i ima dobar brak, imaju dosta novca, Karsten i Susanne. Ona dobro zarađuje, znate - šefica računovodstva i tako to. Ali Reidar - njega nikad nije bilo briga za Karstenove interese. A Karsten? Njemu se oduvijek fućkalo za dućan, zapravo. Radio je ondje svih ovih godina jer se bojavao svojeg oca. Karsten zapravo želi graditi karijeru, biti pisac."

Emmanuel Folke Jespersen ispravi leđa i uvuče još jedan dim cigarila.

"Uspijeva li u tome?"

"U čemu?"

"Novinarstvu."

"Hah... napravio je nešto reportaža o stvarima u koje se razumije nekoliko dosta zanimljivih članaka o Sotheby'su u Londonu i slično. Sjećam se da mu je izašao jedan članak o draguljima engleske kraljice majke. Moralo je to biti... čini mi se da je to mogao biti Aftenpostenov A-magazin."

"Ma nemojte?"

"Da, ali to je bilo prije nekoliko godina, inače uglavnom prevodi stripove." Emmanuel Folke Jespersen naceri se s cigarilom u kutu usta: "'Baci pištolj, šarlatane - uh - argh!5" Zadnja je riječ bila previše za Jespersena. Pocrvenio je kao paprika i obuzeo ga je napadaj kašlja. Gunnarstranda pristojno pričekala. "I mene to muči", reče on suo-sjećajno kad je ovaj počeo normalnije disati. "To je od pušenja."

"Da, i to igra ulogu", odgovori Emmanuel Folke Jespersen. "Nema više prokletog smisla prestajati kad čovjek prijeđe sedamdesetu. Ali prestao sam uvlačiti; to je u redu, samo ako je cigarilo dovoljno jak." "Da, ja još uvijek uvlačim", prizna policajac. "I ja ponekad varam."

"Ali vratimo se Karstenu", prekine ga Gunnarstranda. "Ne bi li on prodaju dućana vidio kao prijetnju, mislim, kad bi mu iznenada istr-gnuli ono čega se godinama držao rukama i nogama?"

Jespersen je raspoloženo škiljio u njega - kao da želi pokazati da je prozreo policajčevo pitanje - a onda još jedanput odmahne glavom. "Ne vjerujem, u stvari. Ja mislim da bi on to shvatio kao svojevrsno svojevrsno oslobođenje."

"A vi?" zapita policajac. "Ja?"

"Sigurno vam je bilo žao gledati kako ponuda odlazi u nepovrat." Emmanuel Folke Jespersen kimne. "Ne baš toliko žao", ogradi se. "Kako to mislite?"

"Ne toliko žao da bih našao vlastitom bratu." Gunnarstranda kimne za sebe i ogleda se oko sebe u tišini koja je uslijedila. Klavir je bio crn Brüchnerov pianino. Iznad klavira visjela je slika krajobraza, cvjetne

livade s ivančicom u fokusu. Drugi je zid krasila slika broda. Bilo je nevjere i jedrenjak je simbolično za pola dužine zaostajao za parobrodom koji je plovio punom parom. "U kakvim ste odnosima bili vi i brat?" zapita.

"Bliskim, ali i udaljenim", progundā Emmanuel Folke Jespersen i provalja cigarilo u pepeljari da otrese pepeo. "Imali smo svaki svoju obitelj, ali smo redovito komunicirali. Bliski ali udaljeni bio bi točan opis."

"Našli ste se u stanu trećeg brata - Arvida?"

"Da. I onamo smo pozvali i suprotnu stranu, simpatičan bračni par.

Razumiju se u antikvitete i mislili smo da je sve u redu, znate, a onda je došao Reidar... Znao sam da će biti problema čim se pojavio, bio je grozno loše volje."

"Je li bio iznenađen?"

"Kako to mislite?"

"Je li se iznenadio... zbog... situacije, dvoje kupaca, nije bio uključen u proces?"

"A da, svi smo pristali na prodaju, ali nekako je Arvid to pokrenuo."

Emmanuel Folke Jespersen tražio je riječi. "On je bio pokretačka snaga."

"Pokretačka snaga?"

"Da, on je to najviše gurao."

"Dakle vaš brat Reidar bio je izoliran od svega?"

Jespersen odmahne glavom. "Ne, taj izraz nije točan. Ali i Reidar i ja prepustili smo konkretan posao oko prodaje Arvidu."

"Onda se Reidar nije protivio prodaji?"

"Ne - zato mi je to tako čudno; mislim da se nešto dogodilo toga dana, da se zato odjednom digao na stražnje noge, jednostavno je bio grozno loše volje."

Gunnarstranda uzme paket duhana i počne motati cigaretu. "Jednostavno mrzovoljan?"

Emmanuel Folke Jespersen raširi ruke. "Nešto se moralo dogoditi. Vidio sam da je ljutit čim se pojavio. I onda sam požalio zbog cijelog dogovora - mislim, zato što su kupci došli prije Reidara - to ga je, znate, stavilo na zadnje mjesto - gotovo na mjesto stranca, i mislim da mu se to uopće nije svidjelo." Jespersen se mlako osmjehne. "Znam da mu se to uopće nije svidjelo. Reidar zadnji." Očajno zatrese glavom. "Taj čovjek nikad nije podnosio da ga stavljaju na zadnje mjesto."

"Što mislite zbog čega je bio loše raspoložen?"

"Nemam pojma, možda se posvadio s Ingrid. Iako..." Emmanuel Folke

Jespersen odmahne glavom. "To se jako rijetko događalo. Ne, ne znam."

"Što mislite o njihovom odnosu? Dakle o njihovom braku - vaš brat bio je mnogo stariji od nje..."

"Mislite, je li ona..."

"Da, mislite li daje očijukala s drugim muškarcima?"

Emmanuel Folke Jespersen teško zatrese glavom. "Niste je upoznali?"

"Jesam, naravno. Ali vi je poznajete bolje od mene."

"Ona je odana osoba", Jespersen odgovori. "Oduvijek je bila vedra, voli plesati, ali je odana, stvarno odana."

"Onda ne vjerujete da ima nekog sa strane?"

Jespersen se posramljeno nasmiješi. "Ne, to..." Zatrese glavom. "Ne", ustvrdi.

"A Reidar, tog je dana bio ljutit?"

"Ne. Nije puno govorio, zapravo, dok su kupci bili ondje, ali čim su oni otišli, nastao je pakao."

"Kako?"

"Cijeli taj prijedlog odbacio je bez ikakve diskusije, bez volje da se upusti i u kakvu diskusiju - ali to nije bilo nišu novo, zapravo. Novo je bilo nešto sasvim drugo. Naime kad smo mu počeli iznositi argumente, toliko se razljutio da je šutnuo Arvidova psića." Emmanuel Folke

Jespersen naceri se. "Nikad nisam vidio da je Reidar tako rea-girao, mislim, to je tako djetinjasto, razbijati stvari i slično, to je nešto što mladi ljubavnici rade kad su ljubomorni." On odmahne glavom. "To je bilo skroz čudno."

"Ali nije pokazivao da se protivi prije nego što je došao?"

Jespersen odmahne glavom. "To je čudno u cijeloj priči. Nije se pretvarao. Zna, Arvid je bio toliko potresen zbog toga s kujicom da je bilo nemoguće nastaviti razgovor, i sastanak je na neki način torpe-diran. Poslije sam se pitao je li to Reidar možda namjerno napravio."

"Što mislite pod time - namjerno napravio?"

"Da, završio sastanak, izvukao se od nas i otišao. Zna, bili smo uporni. Nismo se mislili predati, Arvid i ja. I onda kad smo navalili, dvojica na jednoga, on je udario životinju."

Gunnarstranda se počeo po usnama. "Razumijem", promrmlja i osvrne se oko sebe. "Volite križaljke?"

"Da." Emmanuel Folke Jespersen pratio je Gunnarstrandin pogled do police za knjige na kojoj su bile poredane knjige s križaljka i priručnici.

"Vidi se da ste detektiv..." Kimne i pokaže prema polici za novine ispod stola: "A da - svi unuci dolaze ovamo s časopisima i novinama. Križaljke i rebusi su mi strast, zašto pitate?"

Gunnarstanda odmahne glavom. "Samo sam se pitao, zna, imam jedan rebus koji uporno pokušavam riješiti, ali ne uspijevam."

"Recite", reče Emmanuel Folke Jespersen živahno.

Gunnarstranda ga pogleda ravno u oči i reče: "Četiri su znamenke. Prvo je slovo I kao Ingmar. Slijedi brojka jedan. Pa brojka devet i na kraju brojka pet: I - sto devedeset pet."

Emmanuel Folke Jespersen lagano odmahne glavom. "Hm", uz-dahne. "Morat ću malo razmisliti."

"Samo dajte", reče policajac pa nastavi: "Jeste li poslije kontaktirali Reidara?"

"Uh... Nemate drugih tragova... mislim, samo te četiri znamenke - slovo I i brojke jedan, devet i pet?"

Gunnarstranda kimne. "I sto devedeset pet - to je sve." Ponovi: "Jeste li ga kontaktirali?"

"Pokušao sam. Nazvao sam ga."

"Kad je to bilo?"

"Oko šest popodne, probao sam nekoliko puta, prvo kod kuće, ali je Ingrid rekla da će doći kući kasnije - obavijestio ju je o tome - onda sam okrenuo broj u Ensjou, ali ondje se nitko nije javio."

"Zna li u koje vrijeme?"

"Oko pola sedam. Ne sjećam se točno."

"Da?" Gunnarstranda uzme jednu od smotanih cigareta. "Kad ste sljedeći put zvali?"

"Pola jedanaest navečer. Toga puta Reidar je rekao da ne želi ra-spravlјati o tome. Karsten i familija bili su mu u gostima pa je razgovor bio kratak."

"Jeste li ga tražili poslije?"

Emmanuel Folke Jespersen tužno pogleda policajca i polako od-mahne glavom. "Ne. Nisam."

"Kad ste legli?"

Emmanuel Folke Jespersen zamisli se. "U jedan, možda pola dva ujutro."

"Jeste li bili sami kod kuće?"

Ovaj kimne.

"Kako ste saznali za umorstvo?"

"Zvao sam sljedećega dana. Javio se svećenik. Neki svećenik koji je bio kod Ingrid."

Gunnarstranda udahne i na nekoliko se sekundi usredotoči na žar cigarete. "Žao mi je, ali moram vam postaviti takva pitanja", ispriča se i na nekoliko trenutaka susretne njegov pogled. Emmanuel Folke Jespersen razumio je. U tom je trenu bio samo tužan čovjek debela vrata i velika trbuha, tužnih očiju i s ugašenim cigarilom u ruci.

Nakon što je završio posjet Emmanuelu Folke Jespersenu, Gunnar-stranda je na povratku krenuo prema Roi. Vozio je Griniveienom, ali je skrenuo prije Sorkedalsveiena u Roahagan, jednu od ulica s vilama tipičnim za zapadni Oslo, gdje su stare kuće s velikim dvorištima tije-kom godina rascijepali i podijelili da bi stalno rastuća srednja klasa, sve osjetljivija na status, mogla graditi kičaste palače tamo gdje su prije bili sjenoviti jabučnjaci. Kuća Karstena i Susanne Jespersen bila je crvena, očito funkcionalistička kocka sagrađena 1930-ih i preuređena do neprepoznatljivosti. Inspektor je nekoliko sekundi stajao na prilazu i oklijevao. Prije mnogo godina on i jedan kolega razvili su zajednički sustav šifri. Dodijelili bi svim svjedocima posebne oznake koje su mogli koristiti u prisutnosti drugih svjedoka. Neka žena bila bi LL, muškarac je mogao biti SN. Tim su se šiframa koristili da svjedoci ne bi razumjeli interne poruke koje su razmjenjivali, ali i zato što je takva kategorizacija bila važna u sastavljanju pregleda događaja. LL je značilo loša lažljivica, SN je značilo simpatična njuška. Njih su dvojica imali čitav niz takvih šifri i imali puno koristi od njih.

Gunnarstranda i Frölich nisu nikad radili na taj način. Razlog za to, po Gunnarstrandinu mišljenju, bio je taj što su bili na istoj valnoj duljini. No tu i tamo Frölich i on razišli bi se. Sad je pokušavao rastu-maćiti nešto što je znao da će mlađi kolega previdjeti, svjesno ili ne-svjesno. Inspektor je smatrao da ljudi navlače na sebe oklop koji im u danom trenutku najviše koristi. Bilo mu je savršeno jasno da takva utilitaristička teorija ima svojih slabosti i zato je uvijek nastojao pro-vjeriti i opravdati vlastite zaključke iz drugih gledišta. Problem je ondje, pred domom Karstena Jespersena, bio taj što nije mogao pro-tumačiti signale u cijeloj toj situaciji. Dobro je znao da bi onakva kuća u zapadnome dijelu Osla po današnjim cijenama mnogima bila nedo-stižna. S druge pak strane nije znao kako su Karsten i Susanne Jespersen došli do te kuće. Lako moguće da je to bila rodna kuća Susanne Jespersen. Uostalom, geografska lokacija njihova mjesta stanovanja bila je dotad posve nevažna. On prouči pročelje kuće. Stepenice pred ulaznim vratima bile su zidane i imale loše temelje, pa su od dugogo-dišnjeg smrzavanja bile nakošene i pune pukotina koje pak su se dalje raspucavale od snijega i leda. Ipak, ispucale cigle nisu izgledale kao da će se urušiti. Kako je kuća bila među najstarijima u ulici, nije imala razmetljive statusne simbole kojima su novije kuće bile krcate: oplata od neobrađena drva, travnate krovove ili glazirane holandske cijepove. Kako na prilazu nije stajao automobil, fasada kuće Karstena Jespersena izgledala je jednako suhoparno i neprobojno kao i on sam. Toga se časa pitao je li to važan zaključak, je li anonimnost Karstena Jespersena neobična i stoga stvarno vrijedna da joj posveti pažnju.

Kad je konačno pozvonio, trebalo je dosta dugo da se vrata otvore. "Nadao sam se da ću vas pronaći kod kuće", reče Gunnarstranda ljubazno, "s obzirom na to da smo vam zatvorili trgovinu."

Ravno s ulaza išli su u Karstenovu radnu sobu. Baš prigodno, po-misli Gunnarstranda ironično. No soba je djelovala udobno. Zidovi su bili prekriveni policama s knjigama. Stariji smeđ pisači stol stajao je ispred prozora. Na pisaćem stolu bila je crna, starinska Royalova pisaća mašina, u oštrom kontrastu s ogromnim zvučnicima na suprot-nom zidu.

Gunnarstranda se zadovoljno okrene prema pozamašnoj muzičkoj liniji i pomisli kako bi mogao proučiti nešto što je manife- starija dubljih osjećaja toga čovjeka. Nisko ali prilično široko pojačalo stajalo je na

policiji od glatkog kamena koji je izgledao kao mramor. Zvučnici su bili trokutasti i sezali gotovo do plafona. Ispod zvučnika stajale su dvije moderne dizajnerske stolice s pomičnim naslonima.

"Svratio sam da čujem o čemu ste razgovarali s ocem one večeri prije nego što je ubijen", objasni Gunnarstranda tiho nakon što se smjestio u jedan od naslonjača.

Karsten Jespersen sjedne za pisači stol. "Razgovarao sam s ocem te večeri?" upita on nesigurno.

"Kad ste bili kod oca na večeri."

"A... hah, razgovarali smo i razgovarali, bilo je to općenito ćaskanje za vrijeme večere. Razgovarali smo o hrani i o tome trebaju li djeca pojesti sve s tanjura, i slično."

"A poslije? Koliko sam shvatio, vi i vaš otac sami ste pili konjak?"

"Točno, jesmo, i razgovarali uglavnom o dućanu. Ispitivao sam ga koje cijene da stavim različitim predmetima pa smo o tome raspravljali."

"Kakvim predmetima?"

Karsten Jespersen izvuče ladicu iz stola i stavi nogu na nju. "Jedan stol, jedna stara uniforma, dvije čaše iz Nostetangena. To je nova roba sve je dolje u uredu."

"Kojem uredu?"

"Mojem uredu, u trgovini."

"I samo ste o tome razgovarali?"

"Nije to tako malo. Cijene antikviteta ne određuju se u dvije minute. Predložio sam da uzmemo konjak i siđemo u dućan pa da možemo baciti pogled na same predmete, ali njemu se nije dalo. Nije to bilo tako neobično, ipak je bio petak. Rekao je da će ih pogledati ujutro, dakle sljedećega dana, u subotu..."

"Je li možda zato sišao u dućan nakon što ste vi i obitelj otišli od njih te večeri? Je li moguće da je sišao u dućan da prouči te predmete?"

"Moguće je!", reče Karsten Jespersen. "Ne znam."

"Što vi mislite zašto je sišao?" upita Gunnarstranda.

"Moguće je, naravno, da je išao baciti oko na te stvari - s obzirom na to da su tek bile došle..."

"Ali nije htio sići s vama kad ste vi to predložili?"

"Točno, možda je onda malo čudno da je to učinio poslije navečer, ali ne znam, on je uvijek bio tako nepredvidiv."

"Ali što ste vi pomislili kad ste tek čuli da leži mrtav dolje u dućanu? Što ste mislili da je radio ondje?"

"Pomislilo sam samo da je otišao provjeriti je li sve na svome mjestu, jesu li vrata zaključana, ili samo uzeti nešto, nisam zapravo previše razmišljao o tome."

"A ako bismo trebali saznati zašto je otišao dolje, među koliko bismo opcija mogli birati?"

"Ja mislim da je otišao provjeriti je li zaključano, ne vjerujem da se namjerio ići proučiti tih nekoliko stvari koje sam spomenuo, uostalom, rekao mi je da će to napraviti sljedećega dana."

"Mislite li da je moguće da je dogovorio susret s počiniteljem?" upita Gunnarstranda.

Karsten Jespersen samo je zurio u njega.

"Zvuči li to tako nevjerojatno?"

"Ne, ali to onda znači da nije u pitanju provala."

"Nema znakova da je netko provalio unutra, ali još ne znamo nedostaje li što."

"Ako me pustite unutra, ja bih vam to mogao odmah reći - je li što ukradeno ili nije."

Gunnarstranda ispruži noge i namjesti naslon fotelje. Bila je jako udobna. "Ne možemo to tako - barem ne još. Moramo završiti obradu lokala. Dobit ćete popis predmeta koje smo zatekli u dućanu pa možete pogledati."

"Ali zašto..."

Gunnarstranda ga prekine: "Zato što je dućan mjesto zločina. Nema se tu što diskutirati."

Karsten Jespersen ušuti.

"Koristite pisaću mašinu?" reče policajac i pokaže prema crnoj mašini na pisaćem stolu. "Ne računalo?"

Karsten Jespersen odmahne glavom. "Pisaću mašinu i nalivpero. To je elegantnije. Ne mogu zamisliti da pišem ikako drukčije."

"Ali to je prastaro." Policajac kimne prema pisaćoj mašini. "Nema tipke za brisanje, ničega."

"Hemingway je tako pisao", reče Karsten Jespersen.

Gunnarstranda razmisli o njegovu odgovoru i zapamti još jedan otvor u njegovoj sivoj fasadi. "O čemu ste još razgovarali sa svojim ocem?" upita.

"Još?" Karsten Jespersen slegne ramenima. "Ne sjećam se, za-pravo."

"Je li spominjao da se našao sa svoja dva brata?"

"Da, spomenuo je, točno."

"Što je rekao?"

"Skoro ništa. Rekao je daje umarširao k Arvidu i spriječio prodaju trgovine."

"I to ste zaboravili?"

Karsten Jespersen napravi grimasu. Brada mu se počne lagano tresti od tikova. "Ne", reče on, "nisam zaboravio, ali to je... pa..."

Gunnarstranda je šutio i čekao.

Karsten Jespersen zamišljeno nasloni glavu na ruke kao da razmišlja kako da izgovori što mu je na srcu. "Da ste samo upoznali mojeg oca dok je bio živ", počne on i kimne prema stropu. "Znate, ja sam znao za taj... taj..." zamahne rukom po zraku dok je tražio pravu riječ, "taj dogovor o prodaji. Arvid je razgovarao sa mnom, on i Emmanuel bojali su se da ću se ja protiviti, s obzirom na to da ja vodim trgo-vinu..."

Gunnarstranda je šutio i čekao.

"Ali ja nemam ništa protiv - mogu otvoriti trgovinu doma u dnev-nom boravku da to želim, imam kontakte..."

Sjedio je i razmišljao.

"Dakle niste imali ništa protiv takve prodaje?"

"Baš ništa. Ali kad je moj otac to tako spomenuo, bilo je kasno navečer, sjedili smo svaki sa svojim konjakom, ja sam pričao o tim graviranim čašama, kompletnoj uniformi s medaljama i ordenima - on me samo mrko pogledao i rekao, kao da mi je izlio kantu vode na glavu: Torpedirao sam prodaju trgovine, hoćeš li nazvati Arvida i utješiti ga? Bilo je to skoro komično..."

"Tim je riječima to rekao?"

"Da, znao je dakle da je Arvid bio kod mene i razgovarao sa mnom o tim stvarima prije, to je zapravo htio reći, i bio je ljutit na mene jer je mislio da sam mu radio iza leđa ili tako nešto."

"I što ste mu odgovorili?"

"Nisam ništa puno govorio. Zapravo me on trebao obavijestiti o toj prodaji firme, a ne Arvid. Moj je otac cijelo vrijeme znao za taj proces, i cijelo to vrijeme nije se ništa bunio. Pa sam mu rekao da je meni iskreno svejedno hoće li trgovinu prodati ili ne. Da ću se, ako on, Emmanuel i Arvid prodaju, ja sigurno snaći - na kraju sam mu ispričao kako me Arvid pitao u kolikoj se mjeri protivim prodaji i objasnio da sam Arvidu rekao isto što i njemu. Na kraju sam mu rekao da mi je bilo čudno da me Arvid morao o tome informirati. Nakon toga više nismo razgovarali o tome."

"Završili ste razgovor?"

"Pa, ne, razgovarali smo mi, ali nismo više razgovarali o Arvidu, Emmanuelu i prodaji."

Gunnarstranda kimne.

"Kakav je bio te večeri? Drugačiji nego inače?"

"Ne, bio je isti, malo mrzovoljan." Karsten se mlako osmjehne. "Uvijek je bio pomalo mrzovoljan."

"Zbog čega?"

"Hm?"

"Nije bio bolestan? Mislim, možda je bio stalno mrzovoljan jer je bio bolestan?"

Karsten Jespersen nasmiješi se. "Moj otac baš nikad nije bio bolestan."

Gunnarstranda kimne. "Bio je", reče on. "Vaš je otac imao tumore na bubrezima. Patologov je zaključak da je vaš otac imao zloćudan rak. Međutim velika je vjerojatnost da ni sam nije znao za to." Gunnarstranda pročisti grlo. "Pitanje je je li on razgovarao s vama o eventualnoj bolesti?"

"Nikad." Karsten Jespersen zurio je ravno pred sebe. "Rak?" po-novi on prazno.

Gunnarstranda pročisti grlo. "Nego, vratimo se večeri prije nego što je ubijen. Je li telefonirao dok ste vi bili ondje?"

"Moguće da je koji put razgovarao, ali on sam nije išao telefonirati."

"Znate li s kim je razgovarao?"

"Ne, nemam pojma, bio sam usredotočen na druge stvari, klinici su već bili lagano pospani... Kad samo pomislim da je imao rak!"

Gunnarstranda iz unutarnjeg džepa izvuče fotografiju koju je pro-našao ispod podloška na radnom stolu Reidara Folke Jespersena. "Poznajete li nju?" upita.

Karsten Jespersen uzme sliku, pogleda je pa slegne ramenima. "Nemam pojma", reče kratko i vrati sliku.

"Nikad niste vidjeli dotičnu osobu?"

"Nikad."

"Našao sam je među papirima vašeg oca, mislio sam da vam je to možda majka."

"Moja majka?" Karsten Jespersen nasmiješi se i odmahne glavom. "Ne. Moja majka imala je plavu kosu, bila je posve drugačija od ove žene."

Karsten Jespersen ustane i ode do zida između zvučnika. Odande uzme sliku u ostakljenom okviru. U jednoj je ruci držao fotografiju, a u drugoj uokvirenu sliku. "Pogledajte sami", reče i pruži obje policajcu.

Majka Karstena Jespersena bila je žena svijetle, kratke kose. Malo se razlikovala od Karstena Jespersena u bradi i oko očiju. Fotografirana je u Bygdoyu. Sjedila je na stolici kafića i imala maramu oko vrata.

Djelovala je zamišljeno. Zgrada Frammuseeta dominirala je pozadi-nom.

Gunnarstranda odjednom požali što prije nije malo više poka-zivao staru fotografiju. "Bio sam uvjeren da je to vaša majka", reče on zamišljeno.

"Sinulo mi je da nisam prije vidio ni jednu njezinu sliku - vaše majke."

Karsten Jespersen pročisti grlo. "Nije tako čudno da niste vidjeli njezinu sliku. Ne vjerujem da bi Ingrid dopustila majčinu sliku na zidu. Ingrid je vrlo dobrodušna, ali mislim da je u tome bila neumoljiva. Ima puno majčinih slika u stanu, ali nalaze se u albumima."

Karsten Jespersen objesi majčinu sliku natrag na zid.

NASLJEDSTVO

"Što si držao u ovoj? Asfalt?" Frank Frölich pokušavao je oprati njihove šalice u sudoperu prije nego što će natočiti kavu. Gunnarstrandina porculanska šalica, koju je davno popalio iz jedne kantine, bila je skoro tamnosmeđa iznutra od taloga kave. Njegova je pak šalica bila zeleno keramičko remek-djelo koje je dobio za Božić od iste one Goril koja je popisivala sve predmete na poprištu umorstva. Frölich je stajao i razmišljao o Goril i noći koju su proveli zajedno nakon božićne zabave prije skoro četiri tjedna. Frank Frölich nije puno puta prevario Evu-

Britt. U rijetkim slučajevima kad bi se to i dogodilo, poslije bi ga tištala grižnja savjesti i paničan strah od spolnih bolesti ili neželjene trudnoće. Međutim ti su osjećaji nakon noći s Goril izostali. Dok je voda iz slavine curila u Gunnarstrandinu prljavu šalicu koja nije bila nimalo čišća nego prije pet minuta, razmišljao je kako bi je mogao nazvati i podsjetiti na popis predmeta iz trgovine Folke Jespersena. Zagleda se u svoj odraz u ogledalu. Ali čemu to? zapita se. Zašto bi to napravio? "Ha?" reče Gunnarstranda sa svoje stolice. Listao je večernje izdanje *Aftenpostena*.

"Što?" upita Frank Frölich.

"Nešto si bio rekao", odgovori Gunnarstranda s nosom u novi-nama. Frank Frölich uspravi se i shvati zašto je želi vidjeti. Ni jedan jedini put nije spomenula tu epizodu između njih. Jedini je trag bio sjaj koji je imala u očima kad su se sreli u trgovini antikviteta Reidara Folke Jespersena. Natoči kavu u obje šalice. "Rekoh da je Jonnyju Stokmu isključen telefon", reče on Gunnarstrandi i stavi punu šalicu kave pred njega. "Stokmo je nestao - kao da je u zemlju propao."

"Tim bismo ga više trebali provjeriti."

"Možemo probati kod njegovog sina - tog trgovca starim željezom u Torshovu", reče Frölich i napravi grimasu kad je konačno srknuo crnu kavu. "Ti ili ja?" upita.

"Ja", reče Gunnarstranda i digne pogled. "Što misliš o braći? Imaju li motiv?" Gunnarstranda presavije novine.

Frank Frölich, koji je još uvijek razmišljao o Goril i tome kako ga je njezina kosa šakljala po nosu jedne noći prije četiri tjedna, pokuša otrgnuti misli pa se usredotočeno zagleda u Gunnarstrandu koji je naherio glavu.

"No?"

"Reidar i Ingrid imali su zajedničko vlasništvo nad imovinom", rezonirao je Frölich pribrano. "Ni jedan ni drugi nisu se bunili zbog toga. Matica vjenčanih u Bronnoysundu nema registriran predbračni ugovor o odvojenoj imovini ni za nju ni za pokojnog muža, a oporuka je poništena. Ako Ingrid u praksi može zadržati nepodijeljenu imovinu staroga..." Ostavi ostatak rezoniranja da visi u zraku.

"Ne može. Karsten Jespersen ima pravo na nasljedstvo", reče Gunnarstranda. "On nije njezino dijete. Ima pravo na dio."

"Ali ako zamislimo da Ingrid može slobodno raspolagati stakelji-nim udjelom u dućanu", reče Frank Frölich, "meni je praktički priznala da će ga se riješiti. Drugim riječima, sad kad je Reidar Folke Jespersen mrtav, prodaja je gotova stvar."

"Misliš da to braći daje motiv?"

"Mislim da bi bilo glupo previdjeti taj motiv", reče Frank Frölich.

"Čovjek koji je spriječio prodaju dućana maknut je s puta. Dva brata imaju svaki po trećinu. Osim toga, svi tvrde da Karstena ne zanima dućan. U svakom slučaju", nastavi Frölich, "ne znamo tko preuzima dućan. Morat će doći do razgovora između Karstena i udovice - a njih su dvoje u jako dobrim odnosima. Kao nasljednik, Karsten ima pravo na toliku i toliku vrijednost, a iznos te vrijednosti izračunava se iz Reidarove polovice bračne imovine. Budući da su Ingrid i Reidar imali zajedničku bračnu imovinu, Ingrid će više profitirati od Reidarove smrti nego Karsten."

"Ne znamo ništa o Karstenovoj pokojnoj majci", reče Gunnarstranda.

"Što?"

"Karsten ima pravo i na nasljedstvo od nje. Ne znamo je li to nasljedstvo već riješeno. Kad samo pomislim što sve ne znamo, čini mi se da je to nasljedstvo tako komplicirano da sumnjam..."

Gunnarstranda ušuti.

"Što sumnjaš?"

Gunnarstranda odmahne glavom. "Ne znam. Teško je, u svakom slučaju, vidjeti cijeli motiv samo u nasljedstvu."

"Možda da pročešljamo popis predmeta iz dućana", reče Frölich zamišljeno. "Zašto?"

Frank Frölich sneno je zurio u prazno. "Mogu to ja obaviti u neko doba."

"Ne mogu zamisliti da bi braća koknula vlastitog brata zato što je odgodio prodaju trgovine", nastavi Gunnarstranda skeptično.

"Odgodio?"

"Da. Dva su brata ipak bili u većini. Nadglasali bi Reidara."

"Ali sada zanemaruješ odnose među njima", prekine ga Frank Frölich.

"Imamo obiteljski zatvoreni krug", nastavi. "Ova tri brata jako su dobro poznavali jedan drugoga. Reidar je svjetionik, onaj koji uvijek odlučuje, koji je oduvijek odlučivao i koji terorizira sve ostale da rade kako im on naredi. Iznenada im doleti ponuda. Posljedica: druga dva brata vide priliku za masnu penziju - a toj se masnoj penziji Reidar usprotivi. Druga dvojica imaju naviku podčiniti se Reidaru. Nije li malo sumnjivo da je najstariji brat baš sad ubijen?"

"Sve je sumnjivo, pod pravim okolnostima", odgovori Gunnarstranda.

"Ali povrh svega imamo sina Karstena - njemu je već muka što mora raditi za siću kod svojeg staroga..."

"O tome ne znamo ništa!"

"Ali Karsten Jespersen odrastao je u sjeni mačo frajera. Zamisli, dečko nikad u životu nije smio pokazati da se boji, siguran sam da se bojao sjena iza vrata kad je bio mali..."

Gunnarstranda se naslonio i čekao nastavak. Nije ga dočekao.

"Da?" upita Gunnarstranda.

"Da, pa vidio si i sam, Karsten je ruina!"

"Pa što?"

"Dva su brata znali da samo Reidar stoji na putu prodaji. Ni Karsten ni Ingrid Jespersen neće se protiviti prodaji. Dvojica braće..."

"Nisu morali napraviti ništa drugo nego dići ruku na sastanku", reče Gunnarstranda. "U stvari su imali većinu."

"Ali znamo da je Reidar Folke Jespersen pustio počinitelja u dućan", argumentirao je dalje Frank Frölich.

"Ali mogao je pustiti mnoge druge, ne nužno braću." Gunnarstranda je promatrao svojeg snažnog partnera: "Ima još jedna stvar koju si zaboravio. Govorio si o onoj Arvidovoj kujici - Solvi - ne govori ti to da je taj tip malo premekan?"

"Ne, ako ubrojimo i kujicu, to samo jača Arvidov motiv. Ipak ju je Reidar pokušao koknuti."

"Nisam mislio to, nego da je to jedan od onih pederskih pasa, zar ne?"

Frank Frölich namršti se.

Gunnarstranda raširi ruke, u potrazi za pravim riječima: "Da... jedan od onih malih čupavih štakora, takve pse imaju samo stare kurve i homići, ne?"

Frank Frölich promatrao je svojeg šefa - zabezeknut. "Moja baka imala je takvog psa", promuca on.

"Okej", reče Gunnarstranda kao da se brani, čvrsto stisne usne i sasvim nabora lice. "Arvid je sigurno skroz običan čovjek. Ali mislim da nije dobro prvenstveno se držati nasljedstva Folke Jespersena, je-dino posebno u ovom slučaju nasljedstva jest to što je tip poništio naizgled skroz beznačajnu qporuku prije nego što je ucmekan." Pročisti grlo i nekoliko sekundi ostane zuriti pred sebe. "U svakom je slučaju prerano da se previše usredotočimo samo na braću. Možda bi se dalo povjerovati da je brat kojeg sam ja upoznao - Emmanuel - napisao zagonetku na leš, ali nije neki razbijač. Jedva je uspio podići vlastito tijelo da dohvati pepeljaru."

Opet dobaci pogled Frölichu. "Bojao se sjena iza vrata?" zapita.

"Svi klinци boje se mraka."
"Zašto sjena iza vrata?"
"Sjene, to je nešto čega se ljudi boje."
"Ali iza vrata? Je li moguće vidjeti sjene kroza zatvorena vrata?"
Frölich je zurio u njega. "Ispod kreveta onda - je li to bolje?"
Gunnarstranda raširi ruke: "Dabome." Pročisti grlo i ustane. "Dobro, vratimo se na posao", promrmlja on i posegne za kaputom.

STARI PRIJATELJI

Gunnarstranda je šetao niz Vogtovu ulicu u potrazi za radionicom koju vodi Stokmov sin. Makne nekakve plastične trake koje su visjele i ljuljale se u visini glave - bila je to naprava kojoj nije mogao naslutiti značenje. Bi li te trake trebale nešto označavati, ili je to pomoćno sredstvo za slijepe da pronađu put zimi? Pločnik je bio zaleđen. On se stisne uza zid dok je prolazio tramvaj. Konačno pronađe pravi kućni broj. Međutim budući da iznad ulaza nije bilo nikakvog znaka, stajao je i oklijevao prije nego što je ušao i prošao otraga do dvorišta. Ondje prođe uz prljav viličar s kanistrom iza sjedala, a onda stane da promo-tri željezne stepenice koje su vodile dijagonalno uza začelje katnice. Svaka stepenica sastojala se od tri paralelna utora, no ipak su se na većini stepenica uhvatile skliske ledene kobasice. Gunnarstranda se čvrsto držao za rukohvat dok se penjao. Prozor je bio mračan. Proviri unutra kroz staklo i ugleda pred sobom staru Singerovu šivaću mašinu koja je stajala na klupi. Iza šivaće mašine bio je tobogan, bočno polo-žen na pod, a uza zidove su stajale kartonske kutije pune otpada koji je bilo nemoguće identificirati. Na drugom kraju prostorije nazirala su se vrata. Proba ulazna vrata. Bila su zaključana. Uspravi se pa se ogleda oko sebe. Pogled je bio ograničen kućama oko stražnjeg dvo-rišta. Bila su to stara zdanja; sa svih je padala žbuka. Donji dijelovi zidova u dvorištu sadržavali su drvene grede. Tramvaj zaštropeće onuda i neki auto zatrubi vani na ulici. Dolje u dvorištu stajala su dva odbačena stroja za pranje rublja, bačena na brdo cijevi. Na ulazu u radionicu bila su odškrinuta široka vrata, a unutra su se nalazile plin-ske boce za aparat za zavarivanje i ogromna kliješta na jednom kolutu kabela. Gunnarstranda privije kaput čvršće uz sebe i oprezno siđe niz stepenice. Po zidovima se nakupio snijeg. Bijele krpe čvrsto su visjele na zidu. Izgledalo je to kao poslije žestokoga grudanja. Proviri kroz poluotvorena vrata radionice. Nije bilo nikoga na vidiku. Produži iza ugla dalje u dvorište i sazna zašto se snijeg zalijepio za zid. Ralica marke Norlett stajala je parkirana ispod prozora sa žičanim staklom. Unutra je gorjelo svjetlo. Tri se glave okrenu prema vratima čim ih je otvorio. Dva muškarca u kombinezonima zamrljanim uljem sjedila su za stolom uz jedan zid. Između njih bili su gableci i termosice. Treći čovjek u prostoriji, na-izgled opak tip s bujnim brkovima, sjedio je za pisaćim stolom. Na glavi je imao šiltericu okrenutu naopako. Na kapi je sa strane pisalo Osiguranje Samvirke.

"Tražim Jonnyja Stokma", reče inspektor Gunnarstranda.

"Nije ovdje!" reče čovjek s brkovima ljubazno i prinese šalicu ustima. Na šalici je bio isti logo kao i na kapi. Srkne kavu.

"Ali ime vam je poznato?" reče policajac.

Jedan od muškaraca u kombinezonima se podsmjehne. Imao je neprozirne naočale. Dva mu gornja zuba provire između usana kao mišu koji njuška zrak.

Brkati si uzme vremena da odloži šalicu, a onda pogleda onu dvo-jicu pa se i sam naceri. "Jebote", uzdahne on pa usiše kavu s brkova. Njegov usklik potakne trećega na hihotav smijeh. "Sprži ih", zahioće se. "Napacaj i sprži."

Brkati je ignorirao njegov ispad. "Jeste li možda za kavu?" upita on policajca. "Ne slušajte Mosesa", kimne on prema hihotavome, "on vam je lud."

"Skroz lud", izjavi čovjek s naočalama i mišjim zubima.

"Polusirovo", odvrati Moses.

Čovjek za pisačim stolom promatrao je Mosesa. "O čemu ti to govoriš?" upita. "Nitko te živ ne razumije!" Brkati kimne prema Gunnarstrandi. On iskoristi priliku da se legitimira. "Policijski inspektor Gunnar-stranda", reče on. "Odjel za umorstva."

"A sranje", odgovori čovjek za pisačim stolom i nasmiješi se ispod brkova.

"Na pari s maslacem", reče Moses i mišoliki se zacereka pa lupi po bedru.

"Na pari s maslacem", ponovi mišoliki. "Na pari s maslacem i s makaronima."

"Ne - namasti ih", reče Moses. "Staviš ih u bačvu - u riblje ulje i sol pa u pozu 69."

"Moses pokušava smisliti vražje načine na koje se može jesti bakalarov jezik", objasni brkati. "I daj se sad smiri, idiote", reče on Mosesu.

"Nađi nešto drugo za večeru", reče mišoliki i počne se cerekati.

"Poznaj li tko od vas Jonnyja Stokma?"

"To mi je otac", reče brkati, skine šiltericu i otkrije голу i sjajnu ćelu usred vijenca sijede kose skupljene u dug konjski rep.

"Jako je važno da porazgovaram s vašim ocem", reče Gunnarstranda.

"Razumijem", reče junior. "Šteta što on sam to ne razumije. Što misliš gdje je, Mosese?"

"Na farmi", reče Moses.

"Jebote, ti si lud", odvrati brkati i okrene se prema Gunnarstrandi.

"Istinu će čovjek čuti od pijanaca i luđaka."

"Gdje je ta farma?" upita policajac ljubazno.

Junior se zavrti na stolici i dohvati novine sa stola. "Na slici izgledate mlađe", reče on i pokaže mu novine.

Gunnarstranda se zagleda u svoju sliku.

"Tu ste još imali kosu", reče junior.

Gunnarstranda se uvijek uzrujavao zbog slike kojom su se novine obično koristile. Tad je taman bio došao s ljetovanja na Sredozemlju. Na slici se idiotski mrštio. Lice mu je bilo crveno kao paprika, imao je tamne podočnjake i, budući da je bio tako nizak, zurio je gore prema kameri.

"Gdje je ta farma?" ponovi on odrješito.

"Poznajete Bendika Fleminga?" upita brkati. Gunnarstranda po-lako kimne.

"Pozdravlja vas", reče brkati.

Gunnarstranda polako kimne: "Dugo se nismo vidjeli, mislim..."

Gunnarstranda se zamisli. "Moralo je to biti devedeset druge", reče.

"Mislim da je dobio nekoliko godina..."

"Pamćenje vas dobro služi", ubaci se mišoliki, pa rukama crnim od ulja dohvati krišku kruha iz škarnicla. Zagriže velik zalogaj kruha i počne žvakati, zamišljenog pogleda.

"Kako je Bendik?" upita Gunnarstranda.

"Puno pije."

"Nije mu to dobro", reče Gunnarstranda zabrinuto.

"Ali više se ne tuče kad je pijan, sad samo cmolji."

"Bolje da cmolji nego da ubija ljude", reče Gunnarstranda. "Po-zdravite ga", doda pa pročisti grlo.

Sva trojica zurila su u njega.

"Vaš otac nema telefon?" upita Gunnarstranda.

"Ima, ali ga je isključio - mobitel."

"Zašto ga je isključio?"

"Sumnjao je valjda da ćete ga nazvati", naceri se brkati.

"Gdje je farma?" ponovi Gunnarstranda blago.

Čovjek kojega su zvali Moses sklizne sa stola na kojem je sjedio, prođe preko prostorije i pokaže uokvirenu fotografiju snimljenu iz zraka koja je visjela na suprotnom zidu: imanje snimljeno iz zraka. "Tu", reče on i naceri se svome šefu za pisačim stolom.

Gunnarstranda baci pogled na sat. Još malo i mora na večeru. Za-moli zato Stokma mlađeg da mu nacrtava kartu ako mu nije problem.

Dva sata poslije otvorio je vrata restorana Hansken gdje je Tove Granaas sjedila zadubljena u knjigu i čekala.

Prvi, ne baš privatni susret Gunnarstrande s Tove Granaas bio je na sastanku mjesnog vrtlarskog društva. Na plakatu su kao tema bili navedeni ljiljani. Budući da je poznavao predsjednika društva i nije mislio da ga on može naučiti nečem novom, a niti ga je želio sresti, ostao bi doma i te večeri da ga predsjednik nekoliko sati prije početka susreta nije nazvao i podsjetio. Uvodno predavanje trebao je održati stari direktor Bohren, arogantan, umirovljen birokrat koji je volio uvlačiti policajca u beznačajne prepirke o botaničkim fenomenima.

Nema smisla unovačiti ga kao člana, rekao je predsjedniku vrtlarskog društva. Već je pretplaćen na njihov časopis, što predsjednik vrlo dobro zna. Sasvim sigurno nije redovan član, što mu je već objasnio četiri tjedna prije kad je održao fotoprezentaciju o indikatorskim biljkama u vapnenačkim tlima u istom društvu.

No ipak se izvukao iz zgrade u gimnastičku dvoranu, u kojoj su sklopivi stolovi i pripadajuće plastične stolice bili poredani uz švedske ljestve. Gunnarstranda je ušao kroz požarni izlaz, osvrnuo se lijevo i desno pa pronašao slobodan stol u samom kutu. Većina posjetitelja došla je u parovima, kako to već ide. Zapravo mu nije smetalo da sjedi sam, pomislio je, samo da uspije izbjeći Bohrena, tog pompozno penzionera iz Ministarstva unutarnjih poslova koji tako voli slušati svoj glas. Zabrinuto je virnuo prema ulazu kad mu je u vidokrug iznenada ušla ruka s termosicom. "Slobodno?" upitala je. No Gunnarstranda nije stigao ni odgovoriti, a ona je već sjela.

"Hvala", rekla je. Znao je da ju je vidio prije pa je pretraživao arhivu u glavi.

"Ispitivali ste me u jednoj istrazi umorstva", objasnila je kad je vidjela njegovu reakciju. "Na poslu", dodala je.

"Tove", izjavio je on i opet pao na njezin osmijeh. "Tove Granaas."

"Zamislite, a niste me prepoznali prošli put."

Gunnarstranda se posramio kad je pomislio da je ona bila u publici na njegovu predavanju. "Bili ste tu prošli put?"

Probudila ga je njezina ruka. "Pratila sam vas", rekla je. "Kao de-ektiv koji istražuje umorstva, praktički ste zvijezda."

Muškarac za susjednim stolom dignuo je šalicu i dao znak da je prazna.

Ona automatski uzme termosicu pred sobom i pruži je susjedu. Lagan oblačak parfema pomilovao ga je po obrazu kad se okrenula natrag.

Djelovala je nekako ljetno, odjevena u jednostavan pleteni pulover i traperice. Imala je male ruke sa snažnim prstima i kratkim noktima. Ruke koje znaju raditi, pomislio je. Kad je opet dignuo pogled, njezin je pozorni pogled još uvijek bio na njemu. Podbočila je glavu rukom i pričala o problemima s narcisama. "Držim ih u urednoj gredici, sadim lukovice svake jeseni, ali nikako da prestanu propadati, gotovo ni jedna više ne izraste ponovno."

"Loša drenaža. Iskopajte duboku rupu i napunite je šljunkom ili pijeskom."

"Koliko duboku?"

"Toliko da lukovica bude za tri svoje visine ispod brdašca."

"Zvuči tako jednostavno kad to tako kažete."

"Stavite ih puno u svaku rupu, puno lukovica, petnaest, dvadeset komada, tako da cvjetovi budu u lijepim skupovima!" Nagnuo se entuzijastično preko stola i prije nego što se stigao zbrojiti, čuo je vlastiti glas:

"Mogu vam ja pomoći."

Riječi su bile izgovorene i mogao se samo ugristi za jezik.

"Sad je već ionako prekasno", odgovorila je. "Sad kad je već zima."

Gunnarstranda je gutnuo od olakšanja. "Možete ih posaditi unutra pa ih premjestiti van na proljeće kad tlo bude dobro", utješi je.

Malo poslije primijetio je da je direktor Bohren došao, bez kravate ali s idiotskom maramom oko vrata. Dugačkim se trupom navalio na štap i pažljivo skenirao dvoranu. Policajac je znao da traži njega. Ali kad je osjetio da ga je Bohren spazio, on pogleda u drugu stranu.

"Eno nam Bohrena", reče Tove Granaas glasno.

Bohren je zurio ravno u njih, ali je ostao na mjestu.

Gunnarstranda mu polako kimne.

Penzioner mu uzvratil mikroskopskim rezerviranim pogledom. Umirovljeni direktor polako se okrene i odšepa u dvoranu, u drugom smjeru.

"Nisam valjda zauzela njegovo mjesto?" prošapće Tove Granaas zavjerenički.

"Ostani sjediti ako Boga znaš", prošapće joj Gunnarstranda jednako tiho.

I treći put u neobično kratkom roku ona mu lagano stisne ruku.

Od tog puta ni jedno ni drugo nije bilo ni na jednom sastanku mjesnog vrtlarskog društva. Već su triput međutim izišli na večeru.

Kad je Gunnarstranda sjeo i ugledao njezin osmijeh, razgovoru se veselio jednako koliko i obroku.

KUĆA U ŠUMI

Brigado, stoj, pomisli Frölich i sjeti se marševa u vojsci prije mnogo

godina. Kiše koja je pljuštala s neba, potpuno mokre uniforme, ukočenosti, hladnoće, nevoljkosti da pomakne i jedan jedini mišić.

Jedini izlaz bio je čekati, stajati mirno i čekati da ili nebo ili časnik naredi promjenu stanja. Sada: Eva-Britt i on u restoranu. Iako su već odavno pojeli, iako je morao obaviti sto stvari, njegova je dužnost bila mirno sjediti i čekati. Bio je to ritual u koji su njih dvoje zapali jer Eva-Britt nije podnosila žurbu. No bio je to ritual koji je njega već počeo silno zamarati. Dva srodna osjećaja, osjećaj stresa zbog pasivnosti i osjećaj iritiranosti jer joj dopušta da ga zastrašuje inzistiranjem na sporosti, sada su se borili za prevlast iza njegove mirne fasade.

Protegne noge, podere foliju s već treće ili četvrte čačkalice pa se osvrne oko sebe. Za susjednim stolom sjedio je ćelav mladić i slušao jednako mladu djevojku koja je gestikulirala objema rukama dok je govorila. Frank Frölich uspio je shvatiti da je konobarica. Pričala je ćelavcu priče o nepodnošljivim mušterijama dok je ovaj nastojao ne zijevati i čačkao zube kao i on.

Frank Frölich prijeđe pogledom po restoranu pa se konačno zauzastavi na licu Eve-Britt. Već je dulje vrijeme govorila bez prekida. Frank nije imao pojma o čemu.

Kako mi se ovo dogodilo? pomisli dok je prinuđeno strpljivo pio iz svoje čaše i promatrao lice koje je govorilo; donju usnu koju je nekoć imao želju grickati do besvijesti, oči koje je uspoređivao s djelićem Sredozemnog mora, zarobljenim iza spuštenih kapaka. Ispravi pitanje u sebi: Kako nam se ovo dogodilo?

Prije nekoliko godina bilo bi mu i prirodno i posve izvedivo njezino trabunjanje zaustaviti poljupcem. Danas bi se naljutila, uvrijedila i zasramila zbog njega. A on bi sigurno pritom prevrnuo čaše.

Razmišljao je o pupku u udubini na njezinu trbuhu, kako joj se trbuh zaobli kad se ujutro proteže. Bile su to slike koje je morao pre-birati, koje više nisu same nadolazile.

Gdje je žar? razmišljao je i promatrao dugu nogu ispod stola. Visoke čizme, zaštitni znak Eve-Britt, baza koja nosi njezino tijelo. Obuća koja naglašava erotičnu tajanstvenost koju ženske noge prizivaju i koju muški pogledi traže.

Sada više nije osjećao nikakav žar. I gajio je iluziju da i ona zasigurno primjećuje isti taj osjećaj praznine. Zašto se pretvaramo da nije tako? zapita se.

Jeli su filete atlantskog soma. Konobar je došao po njihove tanjure. Ona napokon zašuti dok je on raščišćavao stol. U tom djeliću sekunde u očima Eve-Britt pročitao je nešto grozničavo. Čim se konobar po-vukao, ona opet počne, sada o televizijskim voditeljima i glupostima koje cvjetaju u novim televizijskim serijama.

"Zar ne?" zapita ona i u djeliću sekunde on u njezinu pogledu osjeti dozu agresivnosti. Vjerojatno je pomislila da ga je uhvatila kako pro-daje zjake.

"Gledali smo sinoć debatu na televiziji", odgovori on polako.

"Ra-spravili su tu temu do zadnjeg detalja."

Ona se nade povrijeđena. Možda zato što je odgovor bio prebrutalan, pomisli on. Drugim riječima, prebrutalno je biti posve nezainteresiran, ne praviti se da me zanima. On pak osjeti da ga sve više i sve jače iritira to što je nju povrijedio njegov osjećaj da trati vrijeme. Eva-Britt uvijek se uvrijedi, nikad se ne naljuti. Ali istu tu povrijeđenost nije si dopu-štalala pokazati u prevelikim porcijama. Umjesto toga pobjegla bi u stanje uma koje je sama konstruirala, prazan prostor u kojem nije primjećivala bit promjena raspoloženja i atmosfere - demilitariziranu zonu Eve-Britt. Tu se radilo o razoružavanju, pronalaženju neutralne teme za razgovor što je brže moguće. Kao i obično, ona napuše obraze. "Kako sam se prejela", reče ona i zaobli lice. "Ono, fuf!" Zadnja riječ trebala je ilustrirati napuhnute obraze. "Fuf!"

Frank Frölich tupo kimne.

"Ta mi je riba skoro dokrajčila okusne pupoljke'."

Frank Frölich opet kimne taman kad je konobar došao s kavom i konjakom.

Kad je otpila malo konjaka, napravi krug jezikom po ustima. "Mm", cmakne.

"Mm, mm, sad mi se čini da su mi okusni pupoljci pošandrcali!"

Frank Frölich kimne.

"Zadnji put kad smo bili ovdje, jeli smo puževe za predjelo, sjećaš se? I raviole s kaduljom i maslacem, to-tal-no masno, a onda filet mignon!"

Frank Frölich kimne.

"Kako sam se prejela, samo sam ovako sjedila..."

Obrazi joj se ispupče.

Frank Frölich izgovori riječ u sebi.

"Fuf!"

On opet kimne. Nakon toga baci pogled kroz prozor jer je znao da bi se još dodatno uvrijedila kad bi preočito pogledao na sat. Na drugoj strani ulice svijetlio je sat kod urara. Pokazivao je devet i deset.

Otišao je na sat vremena na posao, ali pod uvjetom da poslije dođe do nje. Došao je oko ponoći. Eva-Britt upravo je izišla iz kupaonice. Na sebi je imala samo spavaćicu, što je značilo da Julie sigurno spava. On je bio iscrpljen pa je otišao pod topao tuš. Kad je završio, ona je već bila u krevetu. Ležala je gola i topla pod poplunom. Odmah se privije uz nju, i ona ga primi za ud objema rukama. Vodili su ljubav dugo i u više poza. On je međutim cijelo vrijeme zamišljao Goril. Poslije je zaspao kao klada, ali je nastavio sanjati Goril. Sanjao je da leži na njemu, kao u jutarnjim satima prije skoro četiri tjedna. U snu se uspravila, no kad su se pogledali, imala je lice Ingrid Jespersen. On se prene i pro-budi.

Bilo je gluho doba noći. Imao je erekciju. Nekoliko je minuta ležao i zurio u mračnu spavaću sobu, a onda opet legne na Evu-Britt i probudi je poljupcima. Ujutro joj je donio doručak u krevet. Eva-Britt toplo se i blago nasmiješila i rekla da je dobro što žive odvojeno dokle god su u stanju razvijati vezu u pozitivnom smjeru.

Odvezao je Julie u školu, a onda se zaputio prema švedskoj granici. Svitao je još jedan oštar zimski dan. Snijegom pokrivena netaknuta polja Ostfolda počivala su omeđena šumama i autocestom. Nebo je bilo plava plahta. Drveće je pružalo debele grane u zrak i nalikovalo na kineske znakove - ili bi nalikovalo da nije bilo okovano mrazom, kao statue u bijelim oklopima od mraza i ledenih kristalića.

Nakon što je nekoliko puta krivo skrenuo, konačno je pronašao zaleđeno jezero. Samo su pojedini žuti vrhovi stogova sijena stršili iznad snijega na jednom polju gdje je zasjedalo jato vrana. Sudeći po njihovoj aktivnosti, činilo se da raspravljaju o nekoj neugodnoj aferi. Snijeg je svjetlucao i reflektirao svjetlo tako da je sve boljelo za oči; bilo bi vjerojatno odlično vrijeme za skijanje da nije tako hladno.

Na farmi koja je morala pripadati Jonnyju Stokmu dimilo se iz dimnjaka. Frank Frölich vozio je putom uz brdašce prema bijeloj kući i prođe uz malu staju, a onda skrene u dvorište. Ispod mosta na ulazu u staju stajao je belarusov traktor s montiranom ralicom. Očito je negdje puštao jer je snijeg ispod motora bio crn od motornog ulja. Pored mazdina kamioneta s hrđavim mrljama duž utora stajao je po-legnut kanistar dizela. Frank Frölich okrene se prema kući i učini mu se da vidi neko kretanje iza prozorskog stakla. Uskoro se otvore ulazna vrata. Na stepenicama se ukaže muškarac u kariranoj košulji i s brko-vima u dvjema prugama koji su postrance završavali iznad brade.

Dnevna je soba vonjala na mješavinu znoja, smole, duhanskog dima i užegle masti od pečenja. Zidovi su bili goli, na podu je bio linoleum. Jonny Stokmo sagne se i otvori vratašca okrugle peći da provjeri je li vrijeme da je naloži, no na kraju samo zatvori vratašca. Frank Frölich nije se izuo s obzirom na to da je i Jonny Stokmo bio u zimskim čiz-mama. "Oni su gnjide", reče Jonny Stokmo kad ga je Frölich pitao poznaje li obitelj Folke Jespersen.

Smjestio se u stolicu za ljuljanje ispred televizora. Frank Frölich zaputi se na divan prekoputa kojega je stajao stolić zatrpan novinama i prepunim pepeljarama. Stokmo promrmlja:

"Operušali bi te do gole kože. Moguće je da sam nekoć imao dobro mišljenje o Reidaru, ali to je sigurno bilo prokleta davno, bio je isti kao oni."

"Kao tko?" prekine ga Frölich i izvadi svoj stari, poluraspadnuti blok.

"Kao one dvije svinje od njegove braće. To su oni, a njegov mali,

Karsten, jedan je od njih. Moj je otac dobro poznavao Reidara, ja nisam, a sad su ubili tog bijednika. Razmislite samo oko čega su se svadili!

Oko jedne trgovine na uglu. Prljava posla, to je samo kiosk napunjen starim namještajem, je li vam to palo na pamet? Ta trgovina nije ništa, baš ništa, osim predmeta koje je Reidar ukrao drugima, ili otpada, stvari koje su drugi bacili. Razumijete? To su gnjide!" Jonny Stokmo napravi grimasu svojim kamiondžijskim brkovima. "Možda vam ne bih trebao govoriti takve stvari, s obzirom na to da ste policajac. Ali bit ću iskren i reći vam tko je Reidar bio: vražji skupljač stare krame koji si je skrpao za lijepu ženu i stan na zapadu Osla. Ali o tome se ne govori. Ne, Reidar Folke Jespersen bio je nekakav poslovni čovjek, velik čovjek bijele kose i brade, koji je nekoć bio na ti s Maxom Manusom iz pokreta otpora i nosio crnu beretku na Dan nezavisnosti! Trebali ste vidjeti tog starog jadnika, nosio je aktovku da bi sišao po stepenicama do svojeg kioska koji mu je bio sve što je imao, zamislite samo! Reidar je bio starkelja koji je mislio da će postati besmrtni zato što dvaput tjedno vozi sobni

bicikl. Sam sam to vidio, jebote, a ja sam jedini radio fizičke poslove - što mislite tko je vozio na sve te ostavin-ske dražbe ili kuće predviđene za rušenje i iznosio stare pisaće stolove i kutne ormare ili stare peći, pa ih dobro glancao da bi mogli na aukciju ili neki buvljak?"

"Ali je ipak privređivao za obitelj, sin mu sigurno ima nekakav prihod..."

"Karsten ima skoro pedeset godina. Što mislite koliko zarađuje u dućanu koji ima dva kupca dnevno? Sjedi otraga u onoj sobici i piše pornografske romane i takozvane priče iz stvarnog života za razne tjednike. Karstena ne uzdržava dućan, uzdržava ga ona njegova baba. Ona radi kao šefica računovodstva u nekoj velikoj firmi u Oppegärdu."

"Karsten je za oca radio besplatno?"

Stokmo odmahne glavom. "Morate razumjeti da ništa u Reidarovu poslovanju nije bilo normalno, imao je osamdeset godina, ali nije ni pokušao prepustiti kiosk svojem malom. Zamislite!"

"Ali zašto?" zapita Frölich.

"Znalo se dogoditi", reče on podrugljivo, "da se pojavi neka koka iz Frognera i plati soma kruna za komad trulog drva i onda bi Reidar spremio krune ravno u džep, na crno, bez poreza. Kažem vam da je Reidar bio gnjida!"

"Želite reći da je bio pohlepan?"

"Malo je reći pohlepan", progundā Jonny Stokmo. "Osvrnite se oko sebe", reče on i mahne po sobi snažnom šakom. "Ovo nije bogzna što, mala farma. Ali sve što je išta vrijedilo u ovoj kući Reidar je za siću kupio od mog oca i prodao kao antikvitete. Jednom sam donio neki stari radni stol iz jedne stolarije gore u Granu, pa sam našao klupicu koja je pasala uz njega i mislio ih staviti ovdje u staju za kola, no prije nego što sam ga stigao dovesti ovamo, Reidar ga je prodao kao antikni stol za blagovanje, za deset tisuća kruna - a ja od toga nisam dobio ni krune. Vidio sam Reidara kad je prodao staru motociklističku kacigu tvrdeći da je to zdjela za rižu iz Konga. To je Reidar kakvog ja znam. Zaljubljen u novac i samoga sebe."

Frank Frölich mirno je promatrao Jonnyja Stokma i procjenjivao ga. Nekoliko je sekundi vladala tišina.

"Malo je reći", ponovi Jonny Stokmo, "da je bio pohlepan."

"A vi", reče policajac polako i digne pogled s bloka. "Vi ste dobivali plaću od tog dućana."

"Da."

"A posao vam je bio prijevoz stvari, rabljenih stvari?"

"Rabljenih stvari i antikviteta. Kao što sam rekao, ostavinske dražbe, kuće predviđene za rušenje i slično; Reidar bi digao slušalicu kad bi me trebao, i ja bih sjeo u kamionet i dovezao se s farme."

"Onda to nije bio stalan posao?"

"Ne."

"A kad je to završilo?"

"Prije tri tjedna. Finito."

"Zašto?"

Jonny Stokmo oklijevao je nekoliko sekundi prije nego što je odgovorio:

"To je privatna stvar."

"Ne može biti privatna - ne kad je jedna od strana ubijena."

"Radilo se o novcu - sve se vrti oko novca, pogotovo kad je riječ o Folke Jespersenovima."

"Morate odgovoriti preciznije."

"Nije mi isplatio što mi je dugovao. Prekipjelo mi je."

"I otišli ste istoga dana?"

"Istoga dana? Nisam se pojavio kad me gad nazvao."

"Neki misle da je bilo obrnuto, da je Reidar vas najurio."

Jonny Stokmo nasmiješi se, iskosa i prezrivo. "Razumijete li što sam htio reći? Oni su gnjide, svi skupa."

"Dakle Reidar Folke Jespersen nije vas najurio?"

Oči Jonnyja Stokma zabljesnu i on ispreplete šake. "Ne čujete dobro?"

Frank Frölich mirno ga je promatrao dok mu se agresivan izraz nije smirio. "Jeste li bili u radnom odnosu ili su vas plaćali za usluge?"

Jonny Stokmo opet se opusti i prekriži noge. "Reidar Folke Jespersen spazio bi kovanicu od pola krune na drugoj strani ceste", reče on.

"Mislite da bi takav čovjek svojevolutno plaćao radne doprinose? Odgovor je ne. Nisam nikad bio zaposlen. Sam sam mu ispisivao račune."

"Rekli ste da su se svađali zbog dućana", reče Frölich i okrene stranicu bloka.

"Kao što rekoh, gložili su se oko tog dućančića. Svi su htjeli dio kolača i svi su htjeli zarađivati od otpada. Ali meni nisu plaćali kad bih ispostavio račun."

"Zašto bi Reidarova braća zarađivala od dućana?"

"Oni su vlasnici cijele butige. Bila su trojica. Sad su dvojica. I bilo je to dioničko društvo pa je sad Ingrid ispala iz te priče. Dakle bio je to pametan potez, razumijete. Kad su koknuli Reidara, u isti su se mah riješili i babe. Sada opet šefuju Karsten, Arvid i Emmanuel. Sad ćemo vidjeti hoće li se pojaviti oporuka, i ako se pojavi - evo vam ubojice."

Jonny Stokmo lukavo se naceri i ustane. Zatim se odvuče do sanduka koji je stajao pokraj vrata kuhinje, uzme dvije brezove klade, prošeće do peći i klekne. Frank Frölich promatrao ga je, gledao kako šakama prima klade, kako ruje cjepanicom po žaru prije nego što je nagurao jednu kladu u peć, zatvorio vratašca i prilagodio jačinu. Frank Frölich pokušao je u sebi pratiti Stokmovo rezoniranje, ali odustane. Reče: "Ali ako trgovina ništa ne vrijedi, kao što vi kažete, ta teorija ne drži vodu."

Jonny Stokmo ustane. Oči mu se zacakle. "Koja teorija?"

"Teorija da je netko od nasljednika koknuo Reidara da bi naslijedio dućan."

Stokmo sjedne natrag na stolicu za ljuljanje, izvadi crven paket duhana i smota si cigaretu. "To je ono što je tragično u cijeloj priči. Ti ljudi glože se oko bilo čega. To vam je tu negdje kao kad gledate nasljednike kako se prepiru, braću i sestre koji prestaju razgovarati, glože se oko komadićaka zemlje koji sami po sebi ne vrijede pišljiva boba, ne? Za nekoliko godina, kad budemo u Europskoj uniji, sve ove male farme ljudi će morati napustiti i zatvoriti, no svađe ih pokreću pa se prolijeva krv. Sjećate se onog slučaja gore iz Skedsma kad su ubijeni majka, otac i kći, prije nekoliko godina? Ovo vam je isto. Reidar je vodio jebeni dućan rabljenih stvari, rupu u zidu, ni pedeset kvadrata, a nisu imali dovoljnu zaradu da meni plate stari dug. Oko toga su se svađali, za to su ubili."

"Koliko vam je dugovao?"

"To je privatna stvar."

"Ali vi mislite da je imao dovoljno novca da vam plati."

"Nemam komentara."

"Ha?"

"Nemam komentara, rekoh."

Frank Frölich uspravi se na stolici. "Ovo je saslušanje, Stokmo, ne tiskovna konferencija."

Jonny Stokmo ne odgovori.

Frank Frölich kimne. "Što mislite, je li Reidar imao veliko bogatstvo?"

"Ne bih rekao."

"Sigurno je imao novac u banci", razmišljao je Frölich.

Jonny Stokmo slegne ramenima.

"Ali vi ste bili ondje, večer prije nego što je ubijen?"

Stokmo kimne.

"Što ste radili ondje?"

"Htio sam razgovarati s Reidarom."

"O čemu to?"

"O dugu."

"Jeste li uspjeli razgovarati s njim?"

"Ne."

Frölich zabilježi odgovor pa digne pogled s bloka. Šutio je.

Jonny Stokmo konačno zapali cigaretu koju je smotao. Udahne jezičac dima i zadrži ga u sebi. Zatim se s rukama ovijenim oko cigarete nagne naprijed na stolici i odsutno zagleda ravno pred sebe dok je držao dah. Frölich se pitao koliko će dugo uspjeti šutjeti. Ovaj se nasloni, gotovo izgubljen u vlastitim mislima dok se polako ljuljao naprijed- natrag na stolici. Škripanje stolice po linoleumu, pucketanje goruće breze i šum propuha u peći bili su jedini zvuči u sobi. Odjednom se Stokmo trgne, kao da se probudio iz sna. "Još nešto?" upita.

"Želim znati što se dogodilo kad ste sreli Reidara te večeri", reče Frank Frölich.

"Došao je taksijem i ja sam tražio svoj novac. Poslao me k vragu i ušao unutra ženi."

"Čekali ste ga vani?"

"Prvo sam se popeo gore, ali njega nije bilo. Njegova je žena rekla da ga očekuju svakoga časa."

"Što ste napravili kad je on ušao?"

"Otišao sam."

"Kamo?"

"K jednoj dami koju poznajem."

"Kojoj?"

"Zove se Carina. Stanuje u Theresinoj ulici."

"Koliko ste dugo ostali kod nje?"

"Ne sjećam se. Bili smo tamo nekoliko sati. Otišao sam k sinu, kod njega spavam kad sam u gradu. Prenoćio sam kod njega i došao ovamo sljedećega dana."

"Kad ste došli k sinu?"

"Rekao bih oko jedanaest."

"Jeste li više puta pokušali stupiti u kontakt s Reidarom?"

"Ovisi što pod time mislite."

Frank Frölich digne obje obrve.

"Pokušao sam rano ujutro."

"Kad to?"

"Došao sam onamo u osam - u Ensjo. Gore imaju skladište i ured."

Stokmo ušuti.

"Čekali ste ga u Ensjou u petak u osam ujutro?"

"To sam rekao."

"Tamo je bio jednako nesusretljiv?"

"Nije ga bilo cijelo to vrijeme. Čekao sam ga do jedanaest. Sjedio sam u autu i čekao tri jebena sata. Nije se pojavio."

"Sigurni ste?"

"Mislite da bih sjedio ovdje i lagao? Nije se pojavio, zato sam i pokušao dolje u Heftyevovoj navečer."

"Gdje ste bili u međuvremenu?"

"Otišao sam Karlu Eriku, svome sinu. Pomagao sam mu u radionici do negdje pet. Nakon toga smo ručali, a onda sam otišao do Reidarove kuće."

"Je li vam sin bio kod kuće kad ste došli navečer - nakon što ste bili u Ulicu Thomasa Heftyea?"

"Mislim da jest."

"Što vam to znači, mislite, zar niste razgovarali s njim?"

"Ne. Čuo sam ženski glas u njegovu stanu, stanuje iznad radionice.

Pretpostavljam da ste već bili ondje - u Torshovu - s obzirom na to da ste me našli ovdje, a da me niste pitali za put. Obično ležim u

pro-storiji iza ureda u baraci kad mu je ta dama u gostima. Otišao sam onamo i zahrkao do jutra."

"Sreli ste Folke Jespersena oko devetnaest i petnaest. Ostavili ste ga i otišli k toj Carini, kako se preziva?"

"Da vidimo", promrmlja Stokmo, razmišljajući naglas: "Smidt? Smestad? Nešto na S, ne sjećam se."

"Imate li njezin telefonski broj?"

"Da. I adresu."

"Dobro, otišli ste k toj Carini i bili ondje do otprilike petnaest do jedanaest?"

"Moguće."

"I došli ste u radionicu u Torshov, kada? U dvadeset tri sata?"

"Otprilike."

"I otišli ste ravno u krevet?"

"Prvo sam zapalio cigaretu, čitao novine..."

"Kad ste legli?"

Jonny Stokmo slegne ramenima. "Nisam gledao na sat."

"Ali niste ni s kim razgovarali?"

"Ne."

"Jeste li se vraćali Folke Jespersenu te noći?"

"Ne, rekao sam vam!"

Frank Frölich promatrao ga je, ali nije znao što da misli. "Jeste li sreli sina sljedećeg jutra?"

"Bože dragi, bila je subota i ta je žena bila kod njega."

"Drugim riječima..."

"Drugim riječima, nemam alibi, kako vi to kažete!" drekne Stokmo razdraženo.

"Zašto ste tako agresivni?" Frölich je htio znati.

"Nisam agresivan, samo mi je dosta tog okolišanja. Nisam više htio imati posla s Reidarom zato što mi je i njega i cijele njegove obitelji već bilo dovoljno!" Ilustrira to primivši se za vrat pa nastavi: "Ali htio sam dobiti svoj novac i bio dovoljno glup da odem po njega!"

Udari šakom po stolu. Frölich ga je promatrao. U njegovu mračnom pogledu nije bilo mjesta ničemu osim bijesu. Pokušao je zamisliti kako tog čovjeka odbija osamdesetogodišnji starčić, ali zaustavi vlastiti tok misli i umjesto toga upita:

"Rekli ste da je postojala neka veza između Reidara i vašeg oca?"

"Bili su prijatelji."

"Vi i Reidar upoznali ste se dakle preko vašeg oca?"

"Da, jeste li sad gotovi? Moram nacijepati još drva - i moram srati."

Frank Frölich zamisli se. "Nisam siguran jesam li čuo sve što trebam. Pa postoji velika šansa da ćemo morati još razgovarati."

"Onda radije završite sada."

"Koliko vam je Reidar dugovao?"

Jonny Stokmo podsmjehne se i ne odgovori.

Frank Frölich ustane, ode do prozora i baci pogled na livadu dje-lomično pokrivenu snijegom koja se protezala dolje prema zaleđenoj vodi. Vrh nekog niskog krova nazirao se iza vrha brda na suprotnoj strani. Među drvećem se okupilo krdo srna. Pasle su balu sijena koju je netko ostavio u snijegu. Bio je to idiličan i prilično harmoničan zimski krajolik.

"Lijepo vam je ovdje, inače", reče on čovjeku na stolici za ljuljanje.

"Da ja ovako živim, sumnjam da bih cijelo vrijeme bio tako naddrkan."

Stokmo ne odgovori.

"Što vam govori broj sto devedeset pet?" reče Frölich s prozora.

"Isto što i broj jedan i sedam ili pedeset dva, ništa."

Frank Frölich promatrao ga je. "Nego", reče on kratko. "Bili ste kažnjavani."

Dugo je čekao s tim udarcem jer je znao da će pogoditi. Stokmu klonu ramena, smrkne se, i uputi mu pogled lovljene životinje.

Zurili su jedan u drugoga: Frank Frölich prazno, naslonjen na zid, a Jonny Stokmo ukočeno na stolici.

"Ne izgleda dobro što ste se sakrili skroz ovdje, s obzirom na to da ste bili jedan od posljednjih koji su vidjeli Reidara Folke Jespersena živog."

"Bilo je..."

"Tišina", Frölich će hladno. "Priznali ste da ste imali neriješenih posla s Folke Jespersenom, bili ste među posljednjima koji su ga vidjeli živog, nemate alibi za vrijeme umorstva i cijela vam je priča za cijelo to vrijeme prokleta klimava."

Jonny Stokmo gledao je u pod.

"Dobili ste svoju priliku i ja ne namjeravam ponovno dolaziti skroz ovamo. Imate li što dodati svojoj izjavi?"

Jonny Stokmo polako odmahne glavom.

"Izvolite biti dostupni", reče Frölich mirno. "Odazvat ćete se i na najbeznačajniji poziv. Nazovem li samo jedanput ovamo i vi se ne ja-vite, poslat ću dvojicu da vas pokupe na dan-dva pritvora, jeste li ra-zumjeli?"

Jonny Stokmo kimne.

Frank Frölich baci pogled na sat. "Dotad", reče kratko, "možete pokušati iskopati nekoga tko može potvrditi vašu verziju događaja od petka trinaestoga i noći s petka na subotu."

KROZ VATRU

Parkiralište na groblju Vestre bilo je poprilično puno i Gunnarstranda je kasnio. Dah mu se dimio kad je nesigurno primio ogromnu kvaku na teškim vratima kapelice. Međutim prije nego što je stigao povući vrata prema sebi, netko ih pažljivo gurne iznutra. Djelatnik pogrebnog poduzeća u tamnoj odjeći pusti ga unutra.

"... čovjek koji je uspio proživjeti dug i sadržajan život" začuje se me-talan glas svećenika kroza zvučnike u kapelici. Gunnarstranda produži unutra što je tiše mogao i sjedne u zadnji red, na mjesto uz središnji prolaz. Uhvati pogled još jednog pogrebnika pa mu pristojno kimne. Ovaj je zurio u njega. Lijes Reidara Folke Jespersena bio je bijel s mesinganim ukrasnim ručkama i smješten na podizno postolje ispred oltara. Poklopac lijesa bio je ukrašen vijencima i buketima cvijeća. Dugačka traka s jednog od vijenaca ležala je nabrana na prolazu. Gunnarstranda polako skine rukavice. U kapelici je bilo toplo, ali velika većina prisutnih još uvijek je sjedila u debelim zimskim kapu-tima. Naočale su mu se zamaglile. Skine ih i odsutno obriše u maramicu dok je gledao gore i promatrao freske po zidovima. Stavi naočale natrag pa pusti pogled da luta po okupljenima. Razabere zatiljak Karstena Jespersena u prvome redu, zajedno s udovicom Ingrid. Troje male djece, koja nisu mogla mirno sjediti ondje naprijed, uporno su ustajala sa stolica pa ih je stroga Susanne Jespersen vraćala na mjesto. Lagano je frustrirano pogledavala svojeg supruga Karstena koji kao da nije obraćao pažnju na nju - pogled mu je bio prikovan na ukočenog sve-ćenika koji je rutinski držao propovijed.

"Još vrlo mlad, Reidar Folke Jespersen susreo se sa smrću i strahotama, u našoj ratom poharanoj zemlji", propovijedao je glas preko mikrofona.

Svećenik je imao četrdeset i nešto godina i govorio dijalektom južnog Vestlandeta. Slušatelji su sjedili gusto zbijeni u prva tri reda, a drugi ožalošćeni raširili su se posvuda. On pronade zatiljke dva brata Folke Jespersen i pokuša pronaći tjele koje bi pripadalo Jonnyju Stokmu, ali ga ne nađe. Zaustavi pogled na lijesu i počne razmišljati kako je pokojnik

izgledao - prvo u izlogu vlastitog dućana, pa poslije na klupi profesora Schwenkea.

Iznenada se opet zatvore vrata ravno iza njega. On se okrene na sjedalu. Bila je to neka žena. I ona se smjesti u zadnji red, ali s druge strane prolaza. Stolica joj lagano zaškripi kad je sjela. Gunnarstranda ju je kradomice promatrao. Na sebi je imala debelu jaknu od ovčje kože koja joj je sezala do polovice bedara. U rukama je držala jedno-stavnu crvenu ružu u prozirnem celofanu. Imala je kratku plavu kosu, a frizura joj je naglašavala mladost i fine crte lica. Kosa joj je stršila u zrak; bila je začesljana unatrag, kao da joj jak vjetar puše u lice. Bila je prava ljepotica - zraka sunca s prozora visoko na zidu probila se kroz prostoriju i pala na nju, ocrtavši konture njezina lica u mekan reljef. Ona se okrene. Policajac shvati da je osjetila da je promatra pa skrene pogled. Svećenik je pričao o Reidara Folke Jespersenu i njegovoj lju-bavi prema planinarenju i netaknutoj prirodi. Gunnarstranda se jedva suzdrži da ne zijevne. Unucima u prvoj klupi bilo je dosadno od svega toga pa su polako počeli kukati majci upornim, razmaženim glasićima. Šaputav i pomalo odsječan glas odrasle žene koja ih je korila dopirao je sve do zadnjeg reda. Gunnarstranda odjednom postane svjestan nečeg električnog u zraku i okrene se ulijevo. Žena koja ga je dotad bila gledala brzo odvrti pogled.

Kad je svećenik završio, Karsten ustane da održi govor. Prikuje pogled u jednu točku negdje na stropu, prekriži ruke iza leđa i počne službenim riječima govoriti o tati, nimalo bombastično. Brada mu se nekontrolirano tresla. Puno je pričao o očevu slavnom doprinosu u ratu i tome kako je bio ponosan na njega zbog toga.

Bilo je više govornika; stariji čovjek oštra profila žustro je salutirao ispred lijesa a onda zahvalio na svemu. Kad je svećenik pogledao hoće li još netko preuzeti riječ, Gunnarstranda je razmišljao da se povuče prije nego što sve završi. Odjednom primijeti da je mlada ljepotica ustala. Nekoliko je sekundi mirno čekala na mjestu a onda odmaršira prolazom lakim, žustrim koracima, s crvenim šalom koji joj je lepršao preko ramena. Položi ružu na lijes Reidara Folke Jespersena, nakloni se i ostane stajati. Djelatnik pogrebnog poduzeća dade joj znak da pristupi mikrofону, no žena nije obraćala pažnju na njega. Samo je mirno stajala na istome mjestu u tišini, leđima okrenuta sali i pognute glave, kao da meditira. Nakon što je neko vrijeme tako stajala, naglo se okrene i odmaršira natrag, pogleda uprtog pred sebe.

Gunnarstranda joj je promatrao lice. Nešto oko brade i usana bilo mu je odnekud poznato.

Karsten Jespersen, udovica Ingrid i autoritativna majka djece okrenuli su se svi zajedno i začuđeno gledali za ženom koja je produžila van. Kad su se teška vrata zatvorila, okrenuli su se natrag na svojim mjestima. Gunnarstranda ustane i žurno krene prema vratima.

Hladnoća ga ujede za obraze čim je izišao. Zaslijepi ga je blještavilo niskog sunca. Rukom zakloni oči u potrazi za ženom, no nije je vidio.

Navuče rukavice i siđe niz stepenice, ljutit što ju je pustio da pobjegne. "Imate li možda telefon?" upita ga glas ravno iza njega.

Gunnarstranda se žurno okrene. "Zašto?" odgovori on nehajno.

Stajala je naslonjena na zid pored vrata crkve. Zvuči orgulja i cr-kvena pjesma bili su prigušeni iza njih. Ona napravi korak naprijed i zadrhti dok je palila cigaretu koju je držala među dugim, bijelim pr-stima.

Lijevo joj je palac krasio debeo, crn prsten. "Mislila sam nazvati taksi", odgovori ona i lagano zadrhti.

"Kamo idete?"

Ona digne pogled. "Imate auto?"

Policajac kimne.

"Torshov."

"Super, počite sa mnom", reče Gunnarstranda i povede je prema parkiralištu.

Kad su malo poslije sjeli u auto, hladnoća je već napravila nekoliko gotovo prozirnih ledenih ruža na vjetrobranskom staklu. Gunnarstranda pokrene motor, uključi odmrzavanje stakala na najjače, protrlja ruke pa posegne za cigaretom. Žena je tiho i ukočeno sjedila pokraj njega na suvozačkom sjedištu. Gunnarstranda primijeti da se u međuvremenu riješila cigarete. Razmisli nekoliko sekundi pa na kraju vrati svoju smotanu cigaretu natrag u džep.

Kad je auto malo poslije krenuo prema križanju ulica Skoyenveien i Sorkedalsveien, topli je zrak već uspio na staklu raščistiti jasan po-lumjesec bez kondenzata. Vlak prođe. Zeleno se svjetlo dugo nije palilo.

Inspektor iskoristi priliku i pruži joj ruku. "Gunnarstranda", reče. "Wyller", reče ona i svisoka se zagleda u ruku koju je policajac pustio da visi u zraku nekoliko sekundi prije nego što ju je povukao. "Zar nemate ime?" upita je.

"Zar vi nemate?" Neveselo se nasmije vlastitoj dosjetki pa se od-sutno zagleda kroz prozor.

"Ja sam policajac", reče Gunnarstranda kad se upalilo zeleno.

Ona se obrati prozoru: "A ja sam glumica."

"Poznavali ste Folke Jespersena?"

"Molim vas, zaćepite", reče ona kratko.

Gunnarstranda se nasmiješi u sebi.

Nastave sjediti u tišini. Skrene desno kod željeznićke postaje Sme- stad pa na zaobilaznicu Ring 3. Progovorila je tek kad su prošli na-platne kućice kod istraživaćkih centara: "Možete me ostaviti kod stadiona Ulleväl. Bilo gdje."

"Vozim vas kući", inzistirao je Gunnarstranda.

"Zašto?"

"Istražujem umorstvo Folke Jespersena."

Ona nastavi šutjeti.

"Poznavao je mogeg oca", reče ona konaćno, više zamišljeno nego prijateljski.

"Tko?"

"Folke. Poznavao je mog oca."

"Tko je vaš otac?"

"Mrtav je."

Gunnarstranda kimne. "Gdje stanujete?"

"U Hegermannovoj ulici."

"Kod fontane s bikovima?"

"Malo dalje, kod Ulice Marcusa Thranea, na Ringu 2."

Gunnarstranda zakoći na crvenom svjetlu kod UIlevalskog stadi-ona.

Ukljući desni žmigavac. Sunce je sad bilo toliko nisko na nebu da je bilo nemoguće razabrati išta osim silueta ljudi na ulici. Policajac spusti zaslon za sunce i zabaci glavu da bi bolje vidio.

"Otkud su se poznavali?"

"Tko?"

"Jespersen i vaš otac."

"Bili su prijatelji."

Gunnarstranda kimne. "Kako se zovete?"

"Imam dva imena."

"Imam i ja", reče policajac.

"Koje od njih hoćete?"

"Oba."

"Mislím, koje od moja dva imena želite ćuti?"

"Koje vam je draže."

Morao je opet zakočiti, i ona se čvrsto primi za instrumentnu ploču te nasmiješi kad je rekla: "Hege."

Gunnarstranda okusi ime: "Hege Wyller", promrmlja. "A vaš otac?"

"Harald Wyller."

Gunnarstranda joj dobaci skeptičan pogled. Nije bilo vremena za više od letimičnog pogleda - vozio je osamdeset na sat.

Ona je gledala ravno pred sebe i smiješila se kao da razmišlja o nečem zabavnom.

"I glumica ste?"

Ona kimne.

Vozili su se dalje u tišini. Kad su se približili Hegermannovoj ulici, Gunnarstranda ponovi pitanje: "Koliko ste dobro poznavali Folke Jespersena?"

"Nisam ga poznavala."

"Ali bacili ste mu ružu u lijes."

"Mislite da je nije zaslužio?"

Gunnarstranda ne odgovori.

"Ondje", reče ona i pokaže. "Pred ulazom, iza one crvene toyote."

Gunnarstranda uspori. Ona odmah primi kvaku.

"Kad ste posljednji put vidjeli Reidara Folke Jespersena živoga?"

Gunnarstranda zapita.

Ona se načas ukoči, ali i odškrine vrata.

"Kada?" ponovi policajac.

"Ne sjećam se."

"Davno?"

"Da."

Ona otvori vrata i iziđe. I Gunnarstranda iziđe. "Doviđenja", reče ona kratko i zalupi vrata automobila. Gunnarstranda ustane; jednu nogu posadi na tlo, a drugu nasloni na prag auta. Pratio ju je pogledom. Ona produži prema ulazu na pročelju od opeke. Dobaci zadnji pogled policajcu dok je otključavala vrata. Gledali su se dvije kratke sekunde, a onda ona produži unutra.

Gunnarstranda iziđe iz auta i polaganim korakom ode do istih vrata.

Pokraj jednog dugmeta na portafonu pronađe njezino ime na-pisano bijelom bojom na crnoj pozadini, malu pločicu s imenom: Gro Hege Wyller.

PAS DE DEUX

"Je'n, dva, ča-ča-ča, je'n, dva, ča-ča-ča!" Samo su dvije osobe vježbale u prostoriji koja je vonjala kao zagušljiva stara gimnastička dvorana. Muškarac koji se vrtio po dvorani imao je uvijena leđa kao toreador. Na sebi je imao kratak i širok vuneni pulover preko žutog trikoa. Bio je srednje visine i poluduge kovrčave kose, ali prilično atletske građe. Vrtio se oko mlade djevojke od možda sedamnaest-osamnaest godina, koja je pokušavala slijediti njegove pokrete. Njegovo vikanje nad-glasavalo je glazbu koja je svirala iz zvučnika na polici sa stereom na podu. "Je'n, dva, ča-ča-ča!" Snažno je udarao nogama o pod. "Ajmo ponovno!" drekne on i dramatično zabaci glavu, pokrenuvši vjhor šarmantno kovrčave kose na svojoj glavi. "Ne-bitni-teška-i-troma! Diži-noge!" Djevojka je na sebi imala triko i debele štucne na nogama. Plava kosa koju je bila svezala u konjski rep počela je iz njega ispadati. Muškarac je pusti i još jedanput sam demonstrira kako idu plesni koraci. Promatrao je svoje tijelo u ogledalu. Mišići bedara i stražnjice ocrtavali su mu se kroz tajice. Na djelić sekunde susretne pogled Franka Frolicha koji je bacio pogled na ručni sat. Već je dvadeset minuta sjedio na klupi u velikoj plesnoj dvorani. Djevojka je sad već izgledala tako iscrpljeno da je pretpostavio da je sat pri kraju.

Pet minuta poslije dva su muškarca ostali sami u dvorani.

"Eyolf Stromsted?" upita Frank Frölich i pruži mu ruku. "Riječ je o Ingrid Jespersen", reče on nakon što se predstavio.

"Bože dragi, kakva situacija", reče Stromsted i obriše znoj s lica.

"Imamo razloga vjerovati da jako dobro poznajete Ingrid Jespersen", reče Frank Frölich.

"Može se to i tako reći", parirao mu je Stromsted, pogleda odsutno uperenog pred sebe.

"Ja sam dio tima koji istražuje umorstvo njezina muža", reče Frank Frölich pa zašuti.

Eyolf Stromsted nastavi jednako ukočeno zuriti pred sebe.

Frank Frölich uzme si vremena. Pokušavao je smisliti pametan način da se izrazi.

"Znamo da ste vi i Ingrid Jespersen u vrlo intimnim odnosima."

"A tko to tvrdi?" reče Stromsted rezerviranim glasom. "Ona?"

"Zapravo smo vas pratili zajedno." Frank Frölich ustane i prokopa po torbi koju je nosio na ramenu. "Imam slike koje dokazuju moje riječi, ali..." On odustane od traženja. "Očito ih nemam kod sebe, ali vi i udovica primijećeni ste u relativno intimnim okolnostima u jednom parkiranom automobilu, večer nakon što je Reidar Folke Jespersen nađen ubijen."

Eyolf Stromsted teško uzdahne.

"Kad ste je zadnji put vidjeli?" upita Frölich ležerno.

"U nedjelju. Odvezli smo se na parkiralište Munchova muzeja."

"A prije toga?"

"U petak. Trinaestog siječnja."

Frank Frölich zabilježi to pa digne pogled. "Možete li mi ispričati što se događalo u petak?"

"Ona je došla k meni, između pola dvanaest i dvanaest - ujutro. Nekih pola sata poslije otišli smo u krevet. Prije toga popili smo čaj i malo razgovarali. Radimo to svakoga puta - svakoga petka."

Frank Frölich digne pogled kad je drugi umuknuo.

Eyolf Stromsted natmureno je zurio pred sebe. "Možda pola sata nakon toga nazvao je njezin muž. Nazvao je dok smo se ševili. Bilo je tako super!" Stromsted se lagano nasmije.

"Što ste rekli?"

"Dok smo se ševili."

Frölich je ukočeno zurio u muškarca s kovrčama. Čelo ispod lokni bilo je znojno.

"I onda je nazvao tko?"

"Njezin stari. Ubijeni. Reidar Folke Jespersen."

"Što je htio?"

"Razgovarati sa svojom ženom."

"I je li?"

"Jest."

Eyolf Stromsted još uvijek je zurio ravno pred sebe. U ogledalo na suprotnom zidu. Pogledi im se susretnu u ogledalu. "Jeste li vas dvoje dugo bili u tom odnosu?" upita policajac.

"Predugo!"

"Što pod time mislite?"

Stromsted provuče ruke kroz kovrčavu kosu. "To znači da mi se čini da je ta situacija prilično usrana."

"Koja situacija?"

"To što moram ovdje stajati i odgovarati na vaša škakljiva pitanja kad u bilo kojem trenutku može upasti neki učenik."

"Koliko je taj odnos trajao?"

"Otprilike tri godine."

"Jeste li ikada upoznali Reidara Folke Jespersena?" zapita Frank Frölich.

"Jedanput. Prije mnogo godina, dok sam plesao kod Ingrid."

"Jeste li ga vidjeli nakon toga?"

"Nikad." Stromsted obriše čelo nadlanicom i zagrabi prsni dio pulovera. Potegne pulover kao da želi pustiti zrak ispod njega. "Koliko je sati?" upita on.

"Pet minuta preko", reče Frölich.

"Dolazi mi novi učenik svakoga časa."

"Sigurno vam dobro ide. Jeste li sreli Folke Jespersena tog petka?"

Stromsted se prene. "Sreo njezina muža? Ne." Opet obriše lice. Kad je maknuo maramicu, nasmije se. Gornja mu se usnica razvuče preko reda savršenih zubi kad se nasmiješio. Bio je to vrlo razoruža- vajuć, ali i dobro izvježban osmijeh. Franku Frölichu bilo je jasno zašto lako osvaja žene.

"Koliko je dugo Ingrid bila kod vas?"

"Do malo poslije tri."

"Što ste radili nakon što je on nazvao?"

Stromsted se naceri. "A što mislite?"

"Samo odgovorite na pitanje."

"Nastavili smo." Stromsted je prkosno zurio u njega. "Pušila mi je", reče on i ukočeno se nasmiješi.

"Jeste li razgovarali o telefonskom razgovoru?"

"Nije joj bilo lako razgovarati u tom trenutku."

Frank Frölich teško i strpljivo izdahne.

Stromsted je zamišljeno zurio pred sebe poluotvorenih usta. "Do-bro, ispričavam se. Situacija nije baš lagana. O čemu smo razgovarali? O njezinu smo mužu razgovarali. Razgovarali smo uglavnom o tome koliko je mogao znati, koliko je dugo mogao znati i što će to značiti."

"Što pod time mislite?"

"Čime?"

"Što će značiti to što je on nazvao?"

Stromsted se slabašno i sneno nasmiješi. "Njezina nevjera izašla je na vidjelo, malo je razmišljala o budućnosti svoga braka. Bila je sva izvan sebe."

"Dakle suprug nije imao običaj nazivati?"

"Zar ste poludjeli?"

"Muž ju je dakle razotkrio tim pozivom. To govorite?"

"Da."

"Mislite li da je, zapravo, htjela van iz tog braka?"

"Što pod time mislite?"

Frölich upita: "Mislite li da joj je bilo krivo što je razotkrivena, da je u tome vidjela rizik za razvod?"

"Hah", reče Stromsted. "Možete zamisliti, njezin muž nazvao je dok je...

dok je... je R Mislila je ijedno i drugo. Bila je malo izbačena iz ravnoteže, kako se to kaže - izbačena iz ravnoteže, doslovno." Gor-nja mu usna opet pokaže zube. Frölich pomisli kako mu se taj osmijeh sve manje sviđa.

"Mislim da se vraški bojala te večeri", reče Stromsted ozbiljnijim tonom.

"Kako to?"

"Zamislite da ste razotkriveni na takav način i onda još morate otići kući svojem mužu i provesti cijelu večer s njim."

"Zašto je nazvao?"

"Htio je zaustaviti nas dvoje, našu vezu."

"Sigurni ste u to?"

"Da, ispričala mi je što joj je rekao, bio je to vrlo kratak razgovor."

"Što ste radili - poslije te večeri?" upita Frölich ležerno.

"Bio sam kod kuće."

"Može li netko potvrditi da ste bili kod kuće?"

Stromsted ustane i prošeće do ogledala na suprotnome zidu. Primi šipku i zamahne desnom nogom u zrak. Bio je to klasičan plesni korak, klasična

plesna poza. "Je li ovo trenutak istine?" Upita on prenaplašeno i teatralno dok je promatrao Frolicha u ogledalu. "Pustit ćete me na slobodu, striko policajac, ako odgovorim da?"

Frölich je proučavao svoj odraz u ogledalu. Bio je sve što plesač nije bio. Njegova je sijeda kosa izgledala nepočešljano i beživotno. Brada ga je činila turobnim. Tijelo mu je bilo preveliko i preteško.

Eyolf Stromsted bio je kao kip. Mišići i tetive ispreplitali su se na njegovu tijelu kao uže u klupku. Njegova kovrčava kosa naglašavala je gotovo ženski lijepe crte na glatko izbrijanom licu.

"Znači li to da sad govorite da je odgovor ne?" upita policajac le-žerno. Eyolf Stromsted uživao je u pogledu navlastito tijelo dok je polako spuštao nogu, pažljivo nastavio pokret i skliznuo u špagu. "Naravno da ne", reče on svojem odrazu u ogledalu. "To sam shvatio nakon onog telefonskog poziva, da mi veza s Ingrid nije bila najpametniji potez. Ali da", nasmije se, "možete dobiti potvrdu kad god hoćete, da sam bio doma - cijele večeri i cijele noći."

DAMA U SNIJEGU

Sljedećeg jutra Gunnarstranda je pokušao telefonom dobiti Ingrid Jespersen, ali bez uspjeha. Nakon što je pročitao izvještaje i prošao Frolichovo ispitivanje udovice, mogao je, kao prvo, konstatirati: Ingrid Jespersen nerado se javlja na telefon. Kao drugo, na doručak najradije odlazi u lokal s kojim je prije bila povezana.

Trebala su mu još tri telefonska poziva i malo raspitivanja prije nego što je u pola jedan parkirao svoju relativno novu škodu octaviju uz pločnik u Frognerveien. Odgega se nekoliko metara dalje do kafića, otvori vrata i preda zimski kaput Vijetnamki, po izgledu sudeći, koja je čekala na garderobi. Pogleda se u ogledalu iza žene, malo popravi prorijeđenu frizuru, a zatim se okrene i promotri lokal. "Samo jedna osoba?" upita šefica sale, žena u tamnoj haljini. "Nažalost", reče po-licajac obrambeno. "Ali mislio sam se pridružiti Ingrid Jespersen." Kimne unutra prema stolu do prozora za kojim je Ingrid Jespersen jela tjesteninu, zadubljena u novine.

"Slobodno vam se pridružim?" upita on, no ona ga nije čula isprve. Kad je podigla pogled, nije uopće djelovala zbunjeno. "Sjesti? Na-ravno." Pokaže mu rukom prema slobodnoj stolici. Polako presavije novine. Bio je to Verdens Gang, tabloid. Slika Reidara Folke Jespersena iz mlađih dana nestane u preklopu. "Čitam da imate malo tragova."

Gunnarstranda se nasmiješi i odrješito odmahne glavom konobaru koji je došao s jelovnikom. "Samo kavu", reče on konobaru i doda: "Crnu." Obrati se Ingrid Jespersen: "Dodali su i da držimo sve mogućnosti otvorenima?"

Ona kimne. "Kako ste znali da sam ovdje?"

"Jer držimo sve mogućnosti otvorenima", odgovori on ležerno.

Ona napravi opterećenu grimasu. "Dakle..." Gledala je dolje u desni dio stola, no činilo se da je izgubila interes za jelo. "Dali ste me slijediti?"

Gunnarstranda je u tišini primio šalicu s kavom i miješao je s od-sutnim izrazom na licu. Konobar pruži ruku prema tanjuru Ingrid Jespersen i upitno je pogleda. "Hvala, ne mogu više", reče ona. Poli-cajac je miješao kavu i gledao za konobarom koji se udaljjavao.

"Slijedite me?" ponovi Ingrid Jespersen.

"Pazimo vas koliko možemo."

"Ali..."

"Je li vam poznato ime Eyolfa Str0msteda?" prekine je on.

Ingrid Jespersen spusti pogled. Šutjela je. Gunnarstranda se nasloni na naslon stolice.

"Je li to ono što zovu hvatanjem na prepad?" upita ona, pogleda još uvijek uprtog u pod.

Gunnarstranda ne odgovori.

"Ili što?" nastavi ona, povrativši snagu glasa dok je dizala glavu. Oči su joj izgledale umorno ali istovremeno agresivno.

"To je pitanje", reče Gunnarstranda mirno. "Ili odgovorite ili ne-mojte, samo budite iskreni."

"Pazite..." promrmlja Ingrid Jespersen ogorčeno. "Nije li to jed-nostavno špijuniranje?"

Gunnarstranda ne odgovori. Umjesto toga srkne malo kave.

"Poznajemo se", reče ona malo mirnijim tonom. "Poznajemo se jako dobro. Ali to vjerojatno znate."

Gunnarstranda kimne.

"Seže to daleko... on je... nekoć je bio moj učenik, on je bivši plesač."

"Koliko ste dugo u vezi?"

"Tri godine."

"To je dosta dugo."

"Ima ih koji se skrivaju i dulje od toga."

"Naravno."

Ingrid Jespersen ispruži jednu ruku prema podu. "Bože, postaje mi vruće..." Počeše se po listu. Gunnarstranda primijeti da joj se iz-među obrva pojavila bora. S njom je djelovala strogo. "Imate li kakve zajedničke planove?" upita on.

Ona se opet uspravi. "Kako to mislite?"

Gunnarstranda je pogleda ravno u oči: "Pitam što vam Stromsted znači, je li to samo erotska razbibriga ili vam znači nešto više?"

"Nešto više?" Ona spusti pogled i podupre glavu rukama. "Zar nije dosta to što smo ostali zajedno tri godine?"

"Ja bih da mi odgovorite na pitanje."

"Je li on erotska razbibriga ili nešto više? Možete li presuditi o mojem karakteru na temelju toga znam li razlikovati erotiku i ljubav?"

Gunnarstranda srkne kavu.

"Znate što sam čula?" reče ona i zagleda se kroz prozor. "Čula sam da je, ma koliko snažnu žudnju osjećate, uvijek istovremeno prisutan osjećaj praznine."

Okrene se prema njemu, smirena.

"Seks", počne ona pa zašuti na nekoliko sekundi prije nego što će nastaviti: "Seks je nešto tjelesno, fizički fenomen koji se može mjeriti i odrediti, matematička krivulja s rastom, najvišim i najnižim točkama. Seksualnost polazi od svoje forme."

Pogledaju se. Policajac je šutio. Još nije završila:

"Seksualnost je ljudska tvorevina i, kao i sve ljudske tvorevine, ima svoje nedostatke. Seks u sebi sadrži očekivanje nečeg drugačijeg ili većeg. Sva fizička materija nužno postiže točku sazrijevanja - jedno-stavno zato što ima fizička ograničenja. Isto vrijedi i za seks. Zato je u prirodi erotike da dolazi do zasićenja, bilo partnerom, bilo samim seksualnim činom."

Zamišljeno se ogleda po prostoriji prije nego što će nastaviti: "S druge strane, tu je energija koja ne ovisi o fizičkoj blizini. Osjećajima uvjetovana psihološka čežnja koju dvoje ljudi osjećaju jedno za drugo pravi je oblik ljubavi. Čežnja je ljubav koja ne poznaje granice. Čežnja nikad ne može propasti, izblijedjeti ili umrijeti."

Gunnarstranda ju je promatrao preko ruba šalice. Zvučalo je kao da mu recitira nešto što je nabubala napamet pa se sada prisjećala vremena u kojem je to naučila. Morao je gutnuti. Njezine riječi prizvale su mu sliku Edel. Pročisti grlo da bi došao do glasa, toliko je bio jak osjećaj da se obratila izravno njemu. "Lijepo ste to rekli", prizna pa opet pročisti grlo. "I moguće je da sam već čuo nešto slično. Ali je li to

tako? Većina bi radije pokušala spojiti ta dva aspekta ljubavnog života. U svakom slučaju, oni koji za brak biraju partnera s kojim će dijeliti život."

"A ako to nije moguće?"

"Što to?"

"Nekima je nemoguće spojiti tjelesno i emocionalno. Reidaru je bilo", doda ona.

"Reidaru?" zapita policajac. "Ja sam mislio da govorite o sebi."

Ona odmahne glavom. "Ne znam što mislim o tome. Nikad nisam imala neki promišljeni stav o takvim stvarima. Ali dugo sam bila op-sjednuta pokušajem da razumijem zašto moram sedam godina živjeti u celibatu."

"Bio je impotentan?"

"Impotentan?" Ona se opet umorno nasmiješi. "Jeste li svjesni da višegodišnju neravnotežu u zajedničkom životu pokušavate utemeljiti na jednoj jedinoj riječi? Je li bio impotentan, pitate, i kao da očekujete objašnjenje kroz jedno da ili ne. No objašnjenje čega točno? Jeste li u svemu tome razmislili što pitate? Dobro, držat ću vas za riječ: Mogu reći da. Da, posljednjih godina Reidar nije bio u stanju obavljati fizičku aktivnost potrebnu za pravljenje djece. I što onda? Znači li to da je ljubav manje čista ili..." Na nekoliko se sekundi zagleda u strop dok je izgovarala: "Ili manje nježna, manje topla? Ja ne mislim tako. Niste se bunili kad sam tvrdila da postoji granica između erotike i čežnje. To su bile njegove riječi. Reidar je to često govorio, a ja sam o tim riječima razmišljala toliko puta da njegovo rezoniranje znam napamet. Reidar nije imao nikakvih hormonalnih problema. Granica između seksualnoga i čežnje bila je mentalna, bilo je to njegovo intelektualno stajalište. Za njega je bilo gotovo s erotikom. Jednostavno me nije htio voljeti tjelesno, da upotrijebim takav kliše. Dugo sam mislila da me prezire, da sam mu neprivlačna ili odbojna. Ali on to, naravno, nije mislio. Reidar je bio tako jednostavan i nekomplikiran - daje govorio iskreno. Kad je ostario, napravio je razliku između tjelesne ljubavi i mentalne čežnje. Prezreo je jedno, a drugo uzdizao."

"Ali što to znači?"

Ona očajno odmahne glavom. "Što to znači? To znači da o meni znate nešto što nitko drugi ne zna. To znači da ste me naveli da vam izdam svoju ljubav prema svojem mužu. To znači da se osjećam pr-ljavu!"

"Je li imao druge žene?"

"Ne. Apsolutno ne."

"Je li išao prostitutkama?"

"Prije bi umro nego otišao prostitutki."

"Za kim je čeznuo?"

"Hah, recite vi meni." Ingrid Jespersen zamišljeno je gledala pred sebe.

"Pretpostavljam da je čeznuo za onom koja je umrla, mojom prethodnicom u ulozi supruge."

"Je li to izravno rekao?"

"Ne. Nije to otvoreno priznao, ako me to pitate. To je moja misao. Moje mišljenje. S druge strane, to je zaključak koji sam izvela iz du-gogodišnjeg iskustva. Sve u svemu, moj je brak bio fijasko."

"Fijasko?"

"Taj je izraz možda pretjeran. Recimo radije da možete vjerovati mojoj procjeni."

"Što je s vašom trenutačnom vezom, u koji tip ljubavi ona spada - u erotiku ili čežnju?"

"Ja ne razmišljam kao Reidar. Ja radim samo ono što osjećam da je ispravno. A za mene je ispravno nalaziti se s Eyolfom."

"Ali onda je moje prijašnje pitanje sasvim na mjestu: Imate li za-jedničkih planova?"

Ona lagano odmahne glavom. "Ne, ništa ne planiramo."

"Jeste li prekinuli?"

"Ne, ali..." Ona slegne ramenima. "Računam na to da ćemo nastavit i kao prije."

"A što bi to značilo?"

Ona se iskosa nasmiješi. "Gunnarstranda..."

On odsječno digne ruku u zrak. "Što bi to značilo?" ponovi on oštro. Nekoliko ga je sekundi zbunjeno gledala.

"Nalazimo se jedanput tjedno."

"Gdje?"

"U njegovu stanu, stanuje u Ulici Jacoba Aalla. Ali to već znate."

Ona uzdahne pa započne. "Sad kad razmišljam o tome, iznenada mi je sinulo da bi on mogao mene posjećivati sad kad Reidara... više nema." Izazovno je gledala policajca u oči.

On polako kimne. "Da, ne morate se više nalaziti po parkiralištima..."

Ona se uspravi na stolici, nadugo se zagleda u površinu stola, a onda polako digne pogled i susretne njegov. Zacrvenjela se, ustanovi on, zacrvenjela od bijesa.

"Istražujem umorstvo", reče on blago. "Ne zanima me što vi i Stromsted radite u autu po parkiralištima diljem Osla."

"A ne? Zašto ste onda postavili ljude da nas špijuniraju?" upita ona oštro.

"Zato što želim razriješiti zločin, a to je posao koji uključuje potrebu da znam više o vama i vašem krugu poznanika, a i zato što ne znamo zašto je vaš muž ubijen pa vam želimo biti fizički blizu. Ali prije svega želim znati što ste vi i vaš muž radili u danima prije nego što je ubijen. Jeste li vidali Stromsteda tih dana?"

"Da."

"Kad?"

"Tog dana. U petak. Bila sam kod Eyolfa u petak trinaestoga." Gledala je dolje kao da se želi pribrati, a onda s prljavim malim osmi-jehom u kutu usana prkosno pogleda policajca u oči. "Otišli smo u krevet negdje između dvanaest i jedan, zadržali smo se u krevetu ... nekoliko sati.

Pridrijemala sam dok nam je Eyolf kuhao ručak. Jeli smo tjesteninu. Penne d'arrabiata. Njegove su čak bolje od ovih koje ovdje poslužuju. Otišla sam od njega oko tri. Zadovoljni?"

"Skoro", reče policajac, nagne se naprijed i položi laktove na stol.

"Ništa od toga niste spominjali u prijašnjim izjavama."

Ona ne odgovori.

Gunnarstranda se zamisli. Našao se usred ispitivanja. Ispitivanja se ne obavljaju po restoranima. Međutim bilo je prekasno da stane. Reče:

"Znači li to da želite promijeniti izjavu?"

Ona se zagleda u njega. "Uzimate li sada moju izjavu, ovdje?"

"Možete doći u Gronlandsleiret danas poslije sedamnaest sati. Na recepciji će vas čekati nova izjava. Možete je potpisati. Dobro je pročitajte prije toga. Ako nešto u tekstu ne odgovara istini, nećete potpisati, nego ćete me odmah kontaktirati."

"Dobro."

"Odmah znači istog trena!"

"Shvatila sam."

"Dan nakon što je vaš muž pronađen mrtav u izlogu otišli ste do plesne škole koju vodi vaš ljubavnik. Povelili ste ga sa sobom, ali je morao pronaći nekog instruktora da ga zamijeni. Odvezli ste se do parkirališta između Munchova muzeja i Botaničkog vrta - zašto?"

"Zato", reče ona nesusretljivo i opet zatvori usta.

Gunnarstranda se podozrivo nasmiješi. "Želite reći da je to privatno?"

"Naravno."

"Onda ću ponoviti pitanje i tražiti vas da odgovorite sljedeće: Zašto ste posjetili Eyolfa Stromsteda te nedjelje?"

"Zato što smo u odnosu u kojem jesmo", vikne ona razdraženo. "Osjećala sam potrebu za njegovom blizinom."

"Ali zašto na parkiralištu?"

"Zašto ne?"

Sjedili su i gledali se u tišini. "Žao mi je", reče ona konačno, "ako niste zadovoljni, ali to je moj odgovor na to pitanje."

"O čemu ste razgovarali s Reidarom kad je nazvao?"

"Molim?"

Gunnarstrandine oči zasjaju. "Čuli ste što sam rekao. Znam da je Reidar nazvao dok ste vi i Stromsted bili u krevetu tog petka."

Ona zatvori oči i problijedi kao da ju je pljusnuo. "Je li Eyolf..."

"Odgovorite", inzistirao je policajac prigušenim glasom.

"Tražio je da..."

Gunnarstranda je nestrpljivo lupkao prstima po stolu.

Ona uzdahne i zagleda se kroz prozor. Policajac je pratio njezin pogled.

Neka žena u uskom kaputu iskorači iz auta i šmugne u frizer- ski salon na drugoj strani ulice.

"Bio je to tipični Reidar", reče Ingrid Jespersen. "Bio je efikasan u svemu čime se bavio. Nazvao je onamo, vjerojatno da bi mi pokazao da on sve zna. Tražio je da se prestanem viđati s Eyolfom. To je bilo sve."

"Tražio je?"

"Pa, zahtijevao je."

"Što ste mu odgovorili?"

"Ništa. Poklopio je slušalicu."

"Ali što vam je rekao kad ste ostali sami - poslije navečer?"

"Nismo o razgovarali o toj temi."

"To mi zvuči čudno."

"Niste poznavali Reidara. Nisam se ni usudila ni htjela započinjati tu temu."

"Vaša nevjera izišla je na vidjelo."

"Da." Ona prođe prstom ispod oka, dirnuta.

"To vam je moglo dati motiv."

"Motiv?" Ona se rezignirano nasmiješi. "Zašto bi mi to pobogu dalo motiv? Zapravo sam se spremala prekinuti vezu s Eyolfom."

"Stoji li to ili ne stoji ovisi o tome govorite li istinu."

Ona se opet umorno nasmiješi: "Što mislite, Gunnarstranda, govorim li istinu? Koliko sam shvatila, razgovarali ste s drugim akterom te priče."

"Dopustite mi radije da se ovako izrazim", odgovori policajac oštro. "Ako šutite o dokazima ili bilo čemu što bi moglo biti važno za ovaj slučaj, to vam ne ide u prilog." On uzdahne. "Tvrдите da ste tog petka bili spremni prekinuti s Eyolfom Stromstedom, ali kako onda tu tvrdnju usklađujete s činjenicom da ste se našli s njim tako skoro nakon toga?"

"Trebala sam to, trebala sam ga ponovno vidjeti."

"Zašto?"

"Zato što mi je muž ubijen, zato što sam se osjećala usamljeno, zato što mi je trebalo da me netko zagrlji. Zar je to tako užasno teško shvatiti?"

"Uopće ne, ali isto tako mogu postojati drugi razlozi zbog kojih ste se sastali s njim, razlozi koje prešućujete."

Ona odmahne glavom, tužno.

"Možda ste se vi i Reidar posvađali nakon što ste ostali sami."

Ona nastavi šutjeti.

"Ako ste se posvađali - mnogo je ishoda moguće zamisliti."

I dalje je šutjela.

"Jeste li se svađali te večeri?"

"Ne."

"Ne mogu si dopustiti da u istrazi zanemarim činjenicu da ste bili u vezi s drugim muškarcem."

"To mi je jasno."

"Onda vam je sigurno jasno i to da ćemo se morati vratiti na tu temu."

"Nisam sigurna da to želim razumjeti."

"Što mislite zašto Reidar nije došao u krevet te večeri?"

"Ne znam", procijedi ona. "Možda vi znate."

"Ja mogu samo stvarati hipoteze - i opovrgnuti ih ili potvrditi."

"Nisam se svađala s Reidarom."

"Jeste li spominjali Stromstedovo ime te večeri, bilo vi bilo vaš muž?"

"Ne."

"I to mi zvuči čudno."

"Oprostite, ali ja tu ništa ne mogu. Eyolfovo ime nije se uopće spominjalo."

"Već ste jedanput morali mijenjati izjavu. Još vas jedanput pitam: jeste li vi i vaš suprug te večeri razgovarali o vašoj nevjeri?"

"Odgovor je ne", reče ona ukočeno, tihim glasom i spuštenu po-gleda.

Policajac ju je promatrao. "Znate li je li Stromsted imao druge žene?" upita on mirno.

"To morate pitati njega, ne mene."

"Ali on je već dugo vremena vaš ljubavnik, sigurno ste razmišljali u tom smjeru: je li se nalazio s drugima."

"Naravno. Pretpostavljam da se nalazi s drugim ženama - spora-dično. Ali spava li s njima - odlučila sam da neću spekulirati o tome."

"On živi s nekime", reče Gunnarstranda.

Ona na djelićak sekunde razrogači oči, a onda spusti pogled, gutne pa opet podigne glavu i nasmije se svisoka. "To definitivno nije točno, to bar znam."

Policajac se blago i iznenađeno nasmiješi. "Zar ne znate da živi s nekime?"

"Ne vjerujem vam."

"Zašto sumnjate u to?"

"Ipak ga posjećujem svakoga tjedna zadnje tri godine. Nikad nisam vidjela ni ženske gaćice ni kutiju tampona u toj kući, ni cipele na petu..."

"Zar nema bračni krevet?"

"Svi muškarci imaju bračni krevet."

"A da?" Gunnarstranda gutne i napući usne, kao da je upravo naučio nešto novo, pa pita: "Što mislite zašto vas nije odveo k sebi doma u nedjelju navečer, kad ste se našli u plesnoj školi, što mislite zašto ste završili na parkiralištu?"

"Takve vas se stvari ne tiču."

"Živi s muškarcem", Gunnarstranda će kratko.

Ingrid Jaspersen lecne se. Zagleda se kroz prozor, prekriži drhtave ruke i na nekoliko sekundi zaškilji u površinu stola, a onda naglo ustane i zgrabi torbicu. Bez riječi se okrene i odmaršira između stolova.

Policajac je gledao za njom. Vijetnamka u garderobi potraži po nizu kaputa, dohvati jedan i s osmijehom na licu pruži ga Ingrid Jaspersen koja ga uzme, leđima okrenuta policajcu. Naglo se okrene i odmaršira van. Kad je prošla uz prozor kraj kojega je policajac sjedio, zurila je ravno pred sebe i nije mu uputila ni pogled. Upravo tada posklizne se na ledu i padne ustranu. Dočeka se na kuk i jednu ruku. Neki mladić s dugačkim šiškama priskoči joj u pomoć. Ona ga rukom potjera. Us- pentra se na koljeno. Nije joj bilo lako; cipele su joj bile glatke, bez ikakvih utora na donovima. Tamna leđa kaputa zabijeljela su se od snijega. Imala je snijega u kosi. Imala je snijega na čarapama. Ostala je stajati nekoliko sekundi, naslonjena na parkirni automat. Dva djeteta na drugoj strani ulice smijala su se i upirala prstom. Sve se to dogodilo u manje od pola minute. Ni na sekundu nije pogledala u pravcu policajca. Kad se Gunnarstranda konačno pribrao, kraj njega je stajao isti onaj konobar. Mahne računom koji je držao u ruci. "Samo sam pripre-mio račun", reče konobar ljubazno i spusti ga na stol.

MOTIVI

Frölich je koračao hodnikom kad je sreo Gunnarstrandu koji je upravo gasio svjetlo i zatvarao vrata za sobom. Gunnarstranda se vrati s njim u ured. Užegao miris dima cigareta visio je u sobi kao miris haringi u vagonu vlaka između Osla i švedske granice.

Frank Frölich sjedne i podigne noge na pisaći stol, a onda počne listati izmijenjenu izjavu Ingrid Jespersen.

Gunnarstranda je pušio cigaretu na odškrinutom prozoru i reče: "Inače, netko nas je prijavio."

"Nas?"

"Mene, zapravo", reče Gunnarstranda. "Netko tvrdi da pušim u zonama zabranjenog pušenja." Nagne podnu pepeljaru iza stolice i baci pogled unutra. "Jesi li to bio ti?" upita.

Frölich se okrene. "Ja? Ne."

"Anonimna prijava."

"Je li uopće važno tko te prijavio? Možeš lijepo pušiti vani kao i svi ostali."

"I pušim vani."

"A pušiš i ovdje."

"Jesi li siguran da me nisi ti prijavio?"

"Da."

"Hm." Gunnarstranda sjedne, odloži cigaretu u dugovratu pepeljaru i zagleda se u Franka Frölicha koji je još uvijek proučavao izvještaj. "Ako je Ingrid koknula muža", počne Frölich. "Dakle razotkrivena je njezina nevjera. Reidar je nazove - uhvati je na djelu - i zaprijeti joj da se prestane viđati s tim tipom. Čime bi joj mogao zaprijetiti? Ra-zvodom? Mislim, ona ima pedeset četiri, on je imao osamdeset..."

"Sedamdeset devet", ispravi ga Gunnarstranda.

"Da, dobro", reče Frölich. "Ono što ne razumijem jest zašto bi se ona bojala da joj preljub izađe na vidjelo? Čime joj je mogao prijetiti? Ili: Što ona može izgubiti ako se razvede? Nasljedstvo?"

Gunnarstranda ga je odsutno promatrao. "Da", reče on kratko. "Gubi nasljedstvo. Ali to nije aktualno. Razvodom bi ionako sve di-jelili napola."

Frölich odloži papire. "Zamisli tu atmosferu", usklikne on. "Ta je večera negdje bila tiha misa. Reidarov sin i njegova obitelj ondje sjede dok si njih dvoje šalju signale - ali kad su Karsten, žena i malci otišli, Ingrid je morala potegnuti to pitanje s mužem!"

"Zašto?"

Frölich očajno uzdahne. "Pa morala je! Leći će u krevet. Bit će in-timni..."

"To ne znamo."

"Ne mislim na seks. Ali intimno je leći u krevet navečer. Spavaju u istom krevetu. On - Jespersen - uhvatio je ženu s drugim tipom. Stromsted je mlad i muževan - frajer kojeg je njegova žena sigurno izabrala jer je htjela seksualnu korist od veze. Razmisli malo: Reidar Folke Jespersen ima skoro osamdeset godina i impotentan je - ženin izbor ljubavnika bio mu je kao pljuska. Naravno da su te večeri morali razgovarati o njezinoj nevjeri!"

"Ne nužno."

Frölich će zbudjeno: "Ti misliš da nisu razgovarali?"

"Mislim da ne mora nužno biti da su razgovarali o njezinu pre-ljubu", reče Gunnarstranda.

"Zašto ne?"

"Ima stvari o kojima ljudi ne žele razgovarati."

"Ali to je preljub."

"Znam da je to preljub, ali nije sigurno da ti i Folke Jespersen imate isti moralni kodeks."

"Kodeks?"

Gunnarstranda odmahne rukom. "Zajebi to. Nastavi, što si htio reći?"

"Ja bih rekao da su se posvađali. Rekao bih da je postala agresivna kad je on odbio razgovarati o tome - ili se samo držao svoje priče i inzistirao da se prestane viđati s frajerom. Budući da ga je varala, odbio je leći s njom u isti krevet te noći. Vjerojatno je sišao u dućan da ondje spava. Ona nije mogla prihvatiti njegovo durenje pa se spustila u dućan - i na kraju je uzela bajunetu koja je visjela na zidu i izbola ga!" Frölich to demonstrira ubadanjem zraka rukom.

"Spavati u dućanu? Zašto ne bi legao na jedan od brojnih kaučeva koje imaju po stanu?"

"Dobro, nije otišao u dućan leći, spustio se u dućan da pogleda onu robu o kojoj mu je Karsten bio govorio, ili da provjeri jesu li vrata zaključana, ili samo meditirati, što ja znam. To ništa ne mijenja, završilo je tako da ga je ona izbola!"

"A onda?"

"Ha?"

"Što se dogodilo nakon toga?" upita Gunnarstranda blago.

"Da, svukla je s njega odjeću, nažvrljala mu ono na prsa i na čelo, odvukla leš u izlog. Sve to već znamo..."

"Da, ali nastavi. Što je onda bilo?"

"Da, otišla je gore sama - i uspaničila se. Odglumila je nekakav slom živaca i smišljala kako da se izvuče." Frölich raširi ruke. "Završilo je tako da je nazvala Karstena da uvjeri cijeli svijet u nekakvu klimavu fantaziju o provali."

"I onda?" Gunnarstranda mu mahne da nastavi.

"Mogla je nazvati ljubavnika", reče Frölich trijumfalno. "Da se stvarno bojala, trebala je nazvati ljubavnika. Ali nije to napravila, na-zvala je Folke Jespersenova sina. Zašto bi to napravila, ako ne zato da si osigura alibi..."

"I onda?"

Frölich: "Da, to propada. Karstenova žena - Susanne - otpilila ju je kad je nazvala u pola tri ujutro. I tako ona sjedi do jutra i grize nokte. Srećom, pojavila se ona dostavljačica novina pa je izbjegla da sama mora otkriti tijelo. Izbjegla je i zvanje policije."

"Teorija ti ima rupa."

"Pa dobro, ali barem je nekakva teorija. A kad sam je pitao je li čula kakve zvukove te noći, sva je probljedjela. Siguran sam da ona nešto skriva, sto posto."

"Moguće je", prizna inspektor. Gledali su se kad je Gunnarstranda dodao:

"Pa ipak: Zašto je stavila leš u izlog?"

Frank Frölich zamisli se. "To je pitanje koje ćemo morati postaviti svim osumnjičenicima", reče. "To nije relevantan protuargument ovoj teoriji."

"Nije relevantan? Nije logično da žena izloži ubijenog muža u izlog trgovine. Ako je htjela zakamuflirati umorstvo kao posljedicu provale, bilo bi logično da ga je ostavila ležati u odjeći, ondje - na podu dućana. Bilo bi logično da je oštetila dovratnik ili razbila prozor - puno logičnije nego da skine svu odjeću s leša i odvuče ga do izloga." Sjedili su i gledali u prazno.

"Mogao je zaprijetiti razvodom tako da izgubi pravo na nasljedstvo", doda Frölich napoljetku. "To bi objasnilo zašto je povukao prvobitnu oporuku. To bi objasnilo i zašto nije rekao odvjetnici da sastavi novu." Frölich žustro ustane. "Očito je. Moralo je biti tako! Iskoristio je razvod i pravo na nasljedstvo da izvrši pritisak na ženu!"

Gunnarstranda odmahne glavom. "Već smo prošli kroz to s nasljedstvom."

"Dakle..." Frölich je razmišljao naglas: "Sto posto je od samog početka izabrala starog jarca zbog novca. Žene koje se udaju za starce rade to radi novca - to nam sve govori. Ako se to odnosi i na nju, iz-držala je skoro dvadeset pet godina i samo je čekala bogatstvo, i sad je njezin san o raju iznenada ugrožen njezinom nevjerom. Zato je ubila Reidara prije nego što je stigao oporučno ostaviti lov drugima."

"Dva protuargumenta", reče Gunnarstranda. "Kao prvo, najvjero-jatnije se ovdje ne radi o velikom novcu. Supružnici su stanovali u skupom stanu u Frogneru i bili su donekle dobrostojeći. Međutim ništa ne pokazuje da je Reidar Folke Jespersen bio nešto posebno bogat čovjek. Kao drugo, ne mislim da je Ingrid Jespersen žena koja se udaje samo da bi naslijedila muževu imovinu. Još nešto u što nisam siguran jest ideja da je njezina nevjera Reidaru Folke Jespersenu tako užasno puno značila."

"Pa nazvao ju je", prigovori Frölich. "Naredio je ženi da se prestane vidati sa Strömstedom."

"Sve je to u redu, ali ne smijemo zaboraviti da je Reidar Folke Jespersen poprilično dugo živio s razlikom u godinama između sebe i žene. Sjećaš se što sam rekao kad sam prvi put vidio Ingrid Folke Jespersen? Bio sam siguran da ima ljubavnika - zašto bi Reidar Folke Jespersen vidio išta drugo u tome? Kladam se da je uzeo zdravo za gotovo da će ona tu i tamo imati ljubavnike."

Frölich razmisli o Gunnarstrandinim riječima, ali i on nađe protu-argument: "Da je Folke Jespersen prihvatio da mu žena spava s drugim muškarcima, ne bi se trudio nazvati je baš toga dana, ne?"

"Ne znamo točno zašto je nazvao. Možda je nazvao da šokira ženu, da joj pokaže da zna za njezinu vezu", Gunnarstranda će tmurno, "da joj kaže da se sredi. Može biti i..."

"Moguće je", prekine ga Frölich. "Ali onda je neobično da je prvo nazvao ženu taman dok ga je varala i da je nekoliko sati poslije nazvao odvjetnicu i povukao oporuku koja joj, što god ti rekao, ide u prilog na ovaj ili onaj način. Čudno je daje nedugo nakon toga ubijen. Osim toga, i ti previđaš crnog petra: Stromsteda. Mogao bi biti umiješan."

"Može biti", nastavi Gunnarstranda neumorno, "da se dogodilo nešto što je poslužilo kao povod, ili što je isprovociralo Reidara da nazove Stromsteda!"

"A što bi to bilo?"

Prekine ih zvonjava telefona. Gunnarstranda digne slušalicu, po-slušala nekoliko sekundi pa reče: "Fino, Yttergjerde, samo nastavi."

"Nevolje u raju", reče on kad je poklopio. "Bio je to Yttergjerde. Ingrid Jespersen imala je još jedan tete-ä-tete s Eyolfom Stromstedom. Još se uvijek voze okolo u autu."

"Malo usklađivanje priča?" upita Frank Frölich.

"U svakom slučaju, izgledalo je kao da se svađaju."

Dva se policajca pogledaju.

"Uostalom, u vezi su za koju znamo. Bilo bi čudno da sad ne raz-govaraju."

Frölich se počеше po bradi. "Nije ni čudo da je ljutita", reče,

"Strom-sted mi je priznao za njihovu vezu, dok je ona lagala o tome kad sam s njom razgovarao."

"Bit će zanimljivo vidjeti hoće li potpisati novu izjavu", reče Gunnarstranda i zamišljeno se namršti. "Taj pak Stromsted živi u dugoj vezi s muškarcem. Istovremeno jedanput tjedno praši Ingrid Jespersen - čemu to?" Inspektor odgovori sam sebi: "Vjerojatno da zadovolji svoju biseksualnu orijentaciju. Da je lud za Ingrid Jespersen, ne bi živio s nekim drugim, zar ne?"

"Želiš reći da je Stromsted isključen kao počinitelj zato što s nekim živi?" upita Frölich pa reče: "Ne znamo mnogo o osjećajima između njih

dvoje - koliko mi znamo, možda je praši da okrene koju krunu sa strane..."

Gunnarstranda je još uvijek imao sumnjičavu boru na čelu.

"Odvezli su se do Toyenparkena sljedećega dana", reče Frölich mirno.

"Oboje žive skroz na zapadu, zašto bi vozili sve do Toyenparkena ako ne da se sakriju od nas i usklade izjave?" Raširi ruke. "I sad su opet počeli."

"S time se možda mogu složiti, Toyenparken je malo daleko..."

"Zašto bi vozili sve do Toyenparkena, osim ako se nisu htjeli riješiti Yttergjerdea?" Frank Frölich žustro ustane. "Ako zbog Stromstedova dečka ne mogu u njegov stan, mogli su otići k Ingrid. Ali zašto nisu? Pa zato što je, kao prvo, pred njezinom kućom policajac na straži, a kao drugo, morali bi se seksati kat iznad mjesta zločina. Zamisli noć u kojoj se dogodilo ubojstvo: Ingrid je provjerila vrata u kući. Ako je surađivala sa Stromstedom, ona je trojanski konj."

Gunnarstranda uzdahne. "Ako je Ingrid trojanski konj koji je otključao vrata počinitelju, zašto je ispričala onu priču o snijegu na podu? Da je pustila počinitelja unutra, ne bi li prešutjela lokve od snijega? Pa lokve znače da je netko bio u stanu!"

"Ali ako se probudila u panici pa zbog toga nazvala Karstena, a poslije toga neočekivano ju je posjetio počinitelj..."

"Onda više nije trojanski konj", prigovori Gunnarstranda.

"Ne, ali ako je bilo tako, onda je izmislila priču o snijegu na podu da nas skrene s traga! Snijeg na podu znači da je netko bio unutra prije nego što se probudila, a istina je da joj je došao gost nakon što je telefonirala!"

"Naravno, moguće je..."

"Stromsted je čak mogao ubiti staroga bez njezina znanja", Frölich se sav uživio. "Stromsted ubija Reidara. Poslije uzima ključ s tijela, odlazi gore na kat, otključa si vrata, sreće nju, priča joj što je napravio i..."

"Dva protuargumenta", prekine ga Gunnarstranda.

Frölich duboko uzdahne.

"Kao prvo, Stromsted ti je sam ispričao kako je Reidar Folke Jespersen zvrncuo i prekinuo njegov ljubavni sastanak s Ingrid. To nije morao napraviti. Drugim riječima, servirao nam je motiv na pladnju. To možda ukazuje na to da nema što skrivati. Kao drugo..." Gunnarstranda umukne. Frölich je sjedio i promatrao ga.

"Još je uvijek tu problem s izlogom i škrabotinama na čovjekovu tijelu", reče Gunnarstranda.

"Tko god da je ubio Folke Jespersena, ta će nam strana slučaja predstavljati problem", odbaci Frölich razdraženo njegovu primjedbu.

"Istina", složi se Gunnarstranda. "Ali duboko u sebi vjerujem u jedno: naime nekome je bilo sasvim logično napraviti to s tijelom! Osim toga, izgleda da odnos Ingrid Jespersen i učenika Stromsteda nije sasvim uravnotežen. On živi u homoseksualnom suživotu s drugim muškarcem." Gunnarstranda demonstrira navodnike prstima: "Za tu homo-vezu Ingrid kao da nije znala. Trebao si vidjeti kako se držala kad je izjurila iz restorana. Bio je to izlazak vrijedan Oscara. Prigodno se raspala taman pred mojim očima."

"Nije se pretvarala da je površina skliska!"

"Možda ne, ali nisam siguran da vjerujem da nije znala za Stromstedove sklonosti. Nikad nisam upoznao ženu koja ne zna prepoznati da je muškarac homič. Zamisli ovo: Ingrid Jespersen godinama se šivila s tim likom jedanput tjedno, u stanu njegova dečka! Posve mi je nevjerojatno da Ingrid Jespersen nije prepoznala da je Stromsted homič!"

"On je biseksualac, ne homič."

"Yttergjerde tvrdi da mrda guzicom kao brzi hodači na Olimpijadi!"

Frölich digne obje obrve. "Ma nemoj?" promrmlja on tiho. "Ja ne vidim razliku između homića i heteroseksualaca. A kamoli brzih ho-dača. Ne bih nikad rekao da je Stromsted dvocijevka."

"Ti nisi žena!"

"A ti jesi?"

"Pa..."

Frölich se nasmije.

"Ona je to morala primijetiti. Ali dosta o tome", presiječe Gunnar-stranda. "Moguće je da Ingrid Jespersen stoji iza umorstva, ali zasad mislim da nije baš razumno usredotočiti se samo na taj smjer. Ali kad zamisliš da Stromsted živi s nekim drugim, malo je vjerojatno da je ubio zbog nje."

"Onda, koji je zaključak?"

"Zaključak je, kao i uvijek, da moramo otkriti tko je što radio u svakom trenutku", reče Gunnarstranda umorno. Kvrčne prstom po papirima koje je držao u ruci: "Moramo razgovarati s njegovim deč-kom i čuti može li on Stromstedu potvrditi alibi. Ali prvo ćemo vidjeti hoće li udovica potpisati ovu izjavu - ili će se izmigoljiti iz potpisiva-nja svega toga." Okrene se i podigne drugi papir. "Ovo je izvještaj istrage provedene u uredu u Prilazu Bertranda Narvesena. Imamo otiske prstiju na objema čašama od šerija koje sam pronašao. Iz jedne je pio Reidar Folke Jespersen. Druge je ostavila neka druga osoba."

"Što misliš tko?"

Gunnarstranda se naceri. "Tu osobu nemamo u evidenciji. Imam osjećaj da ga je posjetila žena. A to u svakom slučaju nije bila njegova žena."

ŽENA U CRVENOME

Gunnarstranda je bio na putu prema centru. Zaustavio se i gledao djecu koja su u pratnji diskoglažbe klizala na zaleđenom bazenu fon-tane u parku Spikersuppa. Reflektori su bacali oštro bijelo svjetlo napravivši scenu koja je podsjećala na filmski set, i na kojem je snježni prah koji su klizaljke sastrugale s leda izgledao kao šećer u prahu. Dvije plavokose dvadeset i nešto godišnjakinje teturale su po ledu. Radile su nestabilne piruete i hihotale se jedna drugoj, uzbuđene što su pod reflektorom.

Gunnarstranda produži kroz Lille Grensen, skrene u Akersgatu i pohita kroz četvrt vladinih zgrada pa do kafića Justisen gdje je popio kavu, pročitao dva tabloidna lista i usput slušao mudrosti stalnih go-stiju. Svježe sređen klošar u odjeći iz Caritasa sjedne uspuhan za stol do prozora. Konobarica, koja je bila dosta zgodna, donese mu pivo, krumpir i jaja na oko. "Jesi li oprao ruke, Roger?" upita ona majčinski strogo. "Sad sam čist kao puritanac u Philadelphiji", uzdahne Roger i halapljivo navali na hranu i pivo.

Gunnarstranda se zamislio nad njegovim odgovorom dok je zatva-rao vrata kafića. Vani se već bilo smračilo dok je došao do Storgate gdje je uhvatio tramvaj do Gro Hege Wyller.

Oklijevala je kad se predstavio preko portafona. No brava ulaznih vrata naposljetku zazuji. Uz stepenice se protezao metalan rukohvat koji šuplje zazvoni kad ga je slučajno udario nogom dok se penjao.

Nije djelovala iznenađeno što ga vidi. "Baš sam se pitala kad ćete se vratiti", reče ona i pridrži mu otvorena vrata.

Gunnarstranda prođe uz nju u jednosobni stan koji je odavao da pripada mladoj, slobodnoj ženi ograničenih prihoda: nekoć velik stan podijeljen i razdijeljen u manje jedinice. Dio u kojem je stanovala Gro Hege Wyller prije je možda bio djevojačka soba ili smočnica. Stan je imao ni trideset kvadratnih metara i visok strop. Iznad dnevne sobe, u kojoj su se nalazili sofa i naslonjač preko kojih je prebacila nekoliko velikih ljubičastih komada materijala, podignuta je galerija koja je služila kao

krevet. Gore su se mogli razabrati jastuci i ugao plahte. Na radijatoru ispod prozora sušila su se tri para gaćica i crne hulahupke. Stajala je pokraj vrata i odmjeravala ga. Traperice su joj bile uske i iznošene. Stajale su joj opasno nisko na bokovima i otkrivale duboko uvučen pupak, ukrašen srebrnom kuglicom. Inspektor bez ustručavanja sjedne u naslonjač. Na stoliću je stajao prijenosni televizor promjera dvadeset pet centimetara i s antenom na vrhu. "Kad ste posljednji put vidjeli Reidara Folke Jespersena?" upita on ležerno.

"Dan prije nego što je umro", odgovori ona.

"Četvrtak ili petak?"

"Petak trinaestog siječnja."

Pogledaju se. Ona nije htjela skrenuti pogled, zbog čega Gunnar-stranda odluči da neće komentirati promjenu stava koju je njezin odgovor predstavljao. "Kojim ste se povodom vidjeli s njime?"

"Poslovno."

"Radili ste i prije za njega?"

"Da."

"Uredski posao?"

"Ne."

Gunnarstranda pričeka.

"Jedan zadatak jedanput mjesečno. U pravilu smo imali fiksno vrijeme", nastavi ona i spusti se na sofu ispod niske galerije. "U Ensjou, u Narvesenovej."

Gro Hege Wyller podvuče jednu nogu pod sebe na sofu.

"Ondje ste pili šeri", ustvrđi Gunnarstranda.

"Da, pili smo šeri i slušali Schuberta."

"I to vam je bio posao?"

"Dvije tisuće kruna. Za sat vremena posla." Blazirano zamahne rukom i zakoluta očima, a onda doda: "Kao što vidite, trebam novac."

"Prostituirate se?"

Ona uzdahne i polako odmahne glavom, da naglasi koliko joj to pitanje glupo zvuči. "Ne", reče. "Nikad se nisam prostituirala. I nikad se neću time baviti."

"Striptiz?"

Ona se svisoka nasmiješi i odmahne glavom. "Zar vam tako jeftino izgledam?"

Policajac nato slegne ramenima. "Pa što ste onda radili?"

"Ja sam glumica. Glumila sam." Nasmije se policajčevu izrazu lica. "Folke mi je plaćao da izvedem komad koji je sam pripremio, i koji je sam režirao. Folke nikad nije ništa pokušavao. Nikad."

"Zašto ga zovete Folke?" upita Gunnarstranda.

"Nemam pojma. Reidar mi se ne sviđa, zvuči glupo - ime Reidar."

"Koliko je dugo to trajalo?"

"Što to?"

"Ta kazališna posla."

"Godinu i pol."

"Kakav je čovjek bio Folke Jespersen?" upita Gunnarstranda izne-nada. Sjedila je i razmišljala prije nego što je odgovorila. "Dobar, fin momak", reče ona konačno. "Bio je star - impotentan - i o tome je mogao otvoreno razgovarati. Dosta smo se zbližili, nakon što smo igrali iste uloge iz susreta u susret. Međutim nije mi se htio približiti na tjelesni način."

"A vi?"

"Ne znam", odgovori ona i nastavi sjediti nagnuta naprijed i pre-križenih ruku, usredotočena. "Ali tvrdim da je to što smo osjećali jedno prema drugome bila... bila neka vrsta ljubavi", reče ona, zagledana u neku

točku u daljini. "Mala, jedna ljubav koju smo ponavljali i ponavljali u tom sobičku, tom malom uredu, sat-dva svakih nekoliko tje-dana."

Gunnarstranda pričekala. Nije bila gotova.

"Bio je... obrazovan, ironičan, tajanstven i..."

Ona se izgubi u razmišljanjima.

"I..." ponovi policajac upitno.

"I bio je opčinjen mnome. To je ono važno: bio je opčinjen mnome."

Između njih nastupi tišina.

"Bio je korektan", reče ona konačno. "Uvijek lijepo odjeven. Mi-risao je na kavu i cigarete i...neki specifični dezodorans..." Usnice joj zadržte od emocija na nekoliko trenutaka.

"Kako to da ste izvodili tu predstavu baš toga dana?"

"Ne znam."

"Zašto baš toga dana?" ponovi on polako.

"Ne znam. Nismo trebali taj dan."

"Što ste rekli?" Gunnarstrandu izda glas kad se iznenada nagnuo naprijed.

"Nismo se trebali naći toga dana. Opustite se, izgledate skroz hiperaktivno."

"Kako to mislite? Nije bilo u planu da se nađete?"

"Nije. Nazvao me."

"Kada?"

"Nazvao me oko - između dva i pola tri. Pitao me bismo li se mogli naći ranije. Zapravo smo se trebali naći dvadeset trećega."

"Je li se to često događalo - da vas tako nazove i pomakne sastanak?"

Ona odmahne glavom. "Nikada."

Gunnarstranda se opet nagne naprijed. Prsti su mu se tresli. "U razdoblju od godine i pol nikad nije pomaknuo sastanak, nikad nije promijenio vrijeme sastanka?"

"Tako je."

"Je li vam rekao razlog toga puta?"

"Ne."

Policajac pričekala.

"Nisam pitala."

"Zašto ne?"

"Jer mi je bilo drago kad me pozvao da dođem."

Gunnarstranda ju je skeptično promatrao. "Kakav je to komad bio?"

"Bila je to ženska uloga, i imala sam dvije replike."

"I trebala su vam dva sata za dvije replike?"

"Bio je to teatar - improvizacija. Imala sam dvije unaprijed određene replike. Dvije stvari koje sam morala reći svaki put - bez obzira na to kako su se naši razgovori odvijali. Bili su to različiti razgovori, samo u istim okvirima, s istim početkom, komad koji se ponavljao i ponavljao, ali je svaki put završavao potpuno drugačije. Te dvije replike bile su dvije fiksne točke u velikoj, neodigranoj predstavi. Ali te su replike bile tako važne da me izabrao na audiciji. Da", kimne ona i naceri se zanijemjelom policajcu. "Bila sam na audiciji... Mislite da vas zafrkavam. Ali bilo je to ozbiljno."

"Onda je ona priča da je vaš otac poznavao Folke Jespersena bila izmišljotina?"

"Nije bila izmišljotina. Bila je to laž."

"Dobro, kakve ste to replike imali?"

Ona se nasloni. "Scena je uvijek bila ista. Na stol bi stavio bijel stolnjak i dvije čaše šerija. Na prozoru bi bio star kasetofon sa straho-vito lošim zvukom..."

Gunnarstranda joj nestrpljivo mahne da nastavi.

"... i on sjedi ondje..." Pokaže prema stolici koja je stajala za nje-zinim pisačim stolom. Ustane i ode do ulaznih vrata i namjesti se leđima okrenuta prema njima."... Ja pokucam..." reče pa pokuca na vrata

iza sebe. Nastavi: "... Uđem... i počnemo koji već razgovor. Dakle na sebi imam crvenu haljinu, mogu vam je pokazati, i tamnu periku."

"Periku?"

"Da, periku. Dugu crnu kosu koja mi pada preko ramena."

"Još nešto?"

"Umjetan madež." Ona pokaže jednu točku na bradi. "Nacrtnan madež, ovdje..."

Policajac uzdahne, pištavo. "Madež na bradi", ponovi.

Ona kimne.

"A replika?" upita policajac nestrpljivo slijedeći je pogledom dok se spuštala natrag na sofu.

Kad je progovorila, imala je zatvorene oči kao da joj to pričinja velik napor: "Kad od bitnih stvari u životu ostanu samo sjećanja - uvijek su to fragmenti dobrih stvari koje su se događale. Ono što je bilo dobro opstaje i uspomene postaju naše najvažnije blago - sposobnost da se prisjetimo, ne samo da bismo nešto vratili nego i da bismo čvrsto zadržali sebe i svoju dušu." Ona se tužno nasmiješi.

"I to ste morali reći svakoga puta?"

Ona kimne. "Na ovaj ili onaj način u tih sat vremena izgovarala bih te riječi - vrlo bih često to podijelila. Prvo dio rečenice, pa ostalo kad bi pasalo. Postala je to igra - čekao je nastavak, postavljao mi prepreke i vodio razgovor u smjerovima koji bi otežavali dovršetak. Bio je to teatar - težak, zahtjevan - ali teatar."

Policajac okrene nov list u zapisniku, pa joj pruži blok i penkalu.

"Zapišite mi je", zamoli je, "tu repliku."

Ona uzme penkalu i papir pa zapiše. Bila je ljevoruka i držala je penkalu pomalo nespreno.

"Još nešto?" upita je kad je završila.

Ona slegne ramenima. "Mnogo je ovisilo o meni - kako ću započeti razgovor kad uđem - kakve ću volje, kakvog raspoloženja biti. Neki put otišlo bi u drugom smjeru - skoro. Ali sve se odvijalo u istim okvirima - šeri, Schubert..." Ona se zamisli.

"Schubert?"

"Da, uvijek Schubertova Osma simfonija na kasetofonu - Nedovršena."

"Oko čega se vrtio razgovor toga dana?"

"Oko praštanja."

"Da?" Gunnarstranda će nestrpljivo.

"Razgovarali smo o praštanju, raspravljali o praštanju kao feno-menu."

"Je li se spomenulo koje ime?"

"Nikakvo."

"Je li se spominjao kakav konkretan događaj?"

"On nije spominjao, ako to pitate."

"Ali htio je oprost i od vas?"

Ona kimne.

"Za što, što je htio da mu oprostite?"

"Nije rekao. Osim..."

Gunnarstranda je napeto čekao. No ona je šutjela i gledala ustranu. On pročisti grlo. "Imate li ideju što je značila ta tema - ta predstava?"

"U početku sam nagađala. No s vremenom mi se počelo..." Zašuti.

Gunnarstranda se zagleda u nju.

"To je bar sigurno. Htio je da budem netko drugi, neka žena o kojoj je sanjao, ali je nikad nije imao. Nije mi se to baš svidjelo."

"Zašto ne?"

Ona se turobno nasmiješi. "Sanjao je o nedostižnoj ženi, a dobio je mene. Dio moje osobnosti koji je postojao upravo u toj prostoriji u tom kratkom satu. U početku je tražio da predstavljam nekog drugog, ali - u početku sam mislila da to tako funkcionira, da bih trebala biti njegov tajni san

o ženi koju ne poznajem, ali nije bilo tako. Ne", ona prekine i zatrese glavom kao da je to što je htjela reći glupo.

"Recite", ponuka je policajac.

"Jednom sam se razboljela, bilo je to prije nekih šest susreta, ot-prilike prije pola godine - ležala sam u krevetu s gripom, s tempera-turom skoro četrdeset, i morala sam otkazati." Nasmiješi se. "On je nato skroz poludio. Nabavila sam mu zamjenu, jednu drugu glumicu - stvarno dobru, ali Folke je odbio. Htio je mene." Ona digne pogled. "Razumijete?" upita. "Htio je mene! Nikog drugog osim mene. Iako sam svakoga puta imala isti kostim i periku, nije to više bila ona, nego ja!" Gunnarstranda ustane i počne nemirno kružiti po maloj sobi. Za-ustavi se kod prozora i baci pogled prema drveću koje je stajalo pore-dano dolje na ulici i pružalo teške gole grane u zrak.

"Ali oprost je imao veze s njom", začuje se krhak glas iza njega. Inspektor se okrene.

"Morala sam mu oprostiti u njezino ime. Mislim da joj je jednom napravio nešto loše i da to nikad nije uspio ispraviti."

Gunnarstranda zamišljeno kimne. "I posljednji put našli ste se večer prije nego što je ubijen. Koja je bila druga replika?"

On se okrene, obiđe stolicu i privuče njezin pogled, no ona je ipak gledala ustranu. "Koja je bila zadnja replika?"

Oklijevala je.

Gunnarstranda čučne pred nju. "Tko je bila žena u čije ste mu ime trebali oprostiti?"

Ona odmahne glavom. "Ne znam."

On uzdahne. "Ma dajte, sigurno znate. Trebali ste biti netko drugi, vi ste glumica, sigurno ste ga ispitivali o ulozi!"

"Ne znam, stvarno ne znam tko je ona."

"Ali morali ste biti u iskušenju da ga pitate - žena duge ravne kose, s madežom i vjerojatno vašim stasom i crtama lica. Reći ću vam nešto", reče Gunnarstranda kao da je izaziva. "Imam njezinu fotografiju."

Gro Hege Wyller prene se. Pogled koji je tad uputila policajcu bio je nemiran, nesiguran, a tijelo joj joj se grčevito ukočilo, što dotad nije bio slučaj.

"Sličite joj", reče Gunnarstranda mrtav hladan. "Primijetio sam to već na ispraćaju."

"Ne vjerujem vam", promrmlja ona pa ponovi čvršćim glasom. "Blefirate."

Gunnarstranda sjedne natrag u naslonjač. Prekriži noge i pusti da je izjeda nesigurnost. "Zašto bih lagao o tome?" upita on konačno.

"Gdje vam je ta slika?"

On se potapša po džepu na prsima.

"Pokažite mi je onda!"

Gunnarstranda je oklijevao.

"Nećete mi je pokazati?"

"Zašto je želite vidjeti?"

"Pokažite sliku", ponovi ona zapovjednim tonom.

Gunnarstranda se lukavo nasmiješi. "Pitate se jeste li savladali ulogu, jeste li je uspjeli odglumiti?"

"Ne", reče ona teškim glasom.

"Naravno da ne", nasmije se Gunnarstranda hladno. "Ali trebali ste izreći dvije replike. Morale su to biti replike koje imaju veze s tom ženom?"

"Hoćete li mi je pokazati ako vam kažem koja je bila druga replika?" prekine ga ona.

"Dobro."

"Volim te."

"Kako, molim?"

"To je bilo drugo što sam trebala reći: Volim te." Sjedila je zatvore-nih očiju, u nekom drugom svijetu. Ponovno je bilo nešto u konturama njezina

profila, načinu na koji svjetlo susreće sjaj njezine kože, nešto od čega bi policajac ostao bez riječi i sad je sjedio opčinjen dok nije polako otvorila oči. Pogledaju se. "A slika?" upita ona.

On zavuče ruku u unutarnji džep i izvuče fotografiju koju je pro-našao u Folke Jespersenovu uredu. Pokrije je rukom i diskretno pro-čisti grlo.

"Jeste li sigurni da želite vidjeti?"

Opet se pogledaju. Zurio je u nju; plave oči na nekoliko sekundi pokažu ranjivost koja ga natjera da gutne, i primijeti da je ona to pri-mijetila, da osjeća bol, primijetio je to onoga trena kad je skrenula pogled i prošaptala: "Ne... možda bolje ne."

On se ne pomakne.

"Da", reče ona dezorijentirano, "još nešto?"

"Jeste li", počne on pa protrlja usne dvama prstima, "jest li osjetili da je nešto drugačije toga dana?"

"Hah, svakoga je puta bilo drugačije, ali djelovao je možda malo... tužno", reče ona.

"U kojem smislu tužno?"

"Raspakao se", reče ona. "Ne puno, malo. I to se već događalo, ne znam, mislim da je djelovao tužnije nego inače, mirnije, malo neusredotočeno."

Gunnarstranda ju je promatrao. Bila je negdje drugdje. Kad je ko-načno podigla pogled, izgledala je kao da je izronila iz vode. Zatrepće da ga fokusira. "Što se dogodilo poslije?" upita on i vrati fotografiju u unutarnji džep.

"Vozili smo se skupa u taksiju."

Gunnarstranda pričekala.

"Odande", reče ona. "Iz Ensjoa."

"Kamo?"

"Ovamo."

"Oboje?"

"Ja sam izašla iz auta ovdje, a on je produžio dalje - kući, pretpo-stavljam."

"Tko je naručivao taksi?"

"On."

"Sjećate li se ičega ispred zgrade u Narvesenovoj, možda, kad ste izašli?"

Ona baci kratak pogled preko ramena. "Na što sad mislite?"

"Ne mislim ništa, samo pitam - a vaša reakcija govori mi da ste nešto primijetili."

Ona ne odgovori.

Policajac ustane, odgurne stol ustranu i klekne pred ženu na sofi.

"Nemate što izgubiti", prošapće on tiho. "I nemate što dobiti, ali ako ste rekli A, morate reći i B - takva je igra. Vjerujte mi, znam pravila, igram tu igru pola života. Nemojte mi lagati. Je li vas vozio netko koga poznajete?"

Ona spusti pogled. "Kako to mislite?"

"Ništa kako to mislite!" drekne Gunnarstranda razdraženo. "Odgo-vorite mi što sam vas pitao, jeste li prepoznali vozača?"

"Došla sam taksijem."

"Odgovorite što vas pitam, dovraga!"

"Zove se Richard. Živi ovdje u zgradi - ali vozi taksi", doda ona razdraženo. "Ne lažem."

Gunnarstranda s olakšanjem uzdahne pa sjedne natrag u naslonjač. "Jeste li tražili od tog vozača da vas odveze onamo - do Jespersenova lokala u Prilazu Bertranda Narvesena - ili se slučajno baš on pojavio kad ste trebali prijevoz?"

"Ja sam ga pitala može li me odvesti - bio je ovdje kad me Reidar nazvao."

"Bio je ovdje unutra - zajedno s vama?"

"Da."

"Vi i taj vozač bili ste sami ovdje?"

"Da."

"Ali zašto to niste odmah rekli?"

"Ne znam."

"Je li vam on dečko?"

"Ne."

Policajac ju je promatrao sa skeptičnim izrazom na licu.

Ona je ignorirala njegov pogled.

"Richard - kako se preziva?"

"Ekholt. Zove se Richard Ekholt. Vozi samo večernje i noćne smjene.

Jednom sam se vozila s njim pa mi je dao svoju posjetnicu, koju sam još nekoliko puta iskoristila - kad je teško naći taksi, kasno navečer i slično, dobro je nazvati nekoga koga poznajete. Da, nekoliko sam puta to napravila. A sad si je umislio da je zaljubljen u mene."

"Jeste li Ekholta vidjeli opet, poslije toga dana ili navečer?"

Šutjela je.

Gunnarstranda se nervozno počeo po usnama. "Uvjeravam vas, to je bitno za ovaj slučaj."

"Dogodilo se nešto, nešto zbog čega ga ne želim više nikad vidjeti."

"Što se dogodilo?"

"Nemam želju pričati o tome."

Gunnarstranda ju je promatrao. "Je li vam naudio?" upita on opre-zno.

"Ne izravno."

Gunnarstranda pričekala.

"Nije baš bio dobar - na putu onamo durio se i svađao - a kad smo stigli, počeo me pipkati i htio me svući. Morala sam pobjeći, a bilo je zaleđeno i užasno hladno." Gledala je Gunnarstrandu kao da razmatra situaciju.

"Morala sam zbrisati", reče. "Bio je jako ljutit. Mislim da je bio ljubomoran, da je shvatio da se idem naći s drugim muškarcem."

"Kamo ste pobjegli?"

"Unutra, k Folkeu. Ključ je bio u poštanskom sandučiću, kao i uvijek.

Srećom, uspjela sam otključati vrata i zalupiti ih prije nego što je..."

"Niste se ozlijedili?"

"Ne, razbjesnjela sam se."

"Jeste li spomenuli tu epizodu Reidaru Folke Jespersenu?"

"Da - ubacila sam to u predstavu. Praštanje", reče ona bezizražajno, zagledana u pisači stol. Policajac ju je promatrao u tišini.

"Šokirala sam se poslije. Znaite, nisam mislila da će me čekati, ali kad sam izašla, on je još uvijek bio ondje", reče ona konačno. "Kad smo Folke i ja izašli do taksija, Richardov je auto stajao na istome mjestu. Sjedio je u autu i sigurna sam da nas je pratio dovde."

"Kako možete biti sigurni?"

"Kad sam trebala otključati ulazna vrata dolje - ovdje sam izišla, a Folke se odvezao dalje. Nisam mogla naći ključ u torbi pa sam stajala dolje i tražila ključ kad se Richard provezao uz mene i nastavio pratiti Folkeov taksi."

"Sigurni ste da ga je pratio?"

"Da."

"Jeste li to prijavili?"

"Prijavila?"

"To da vas je napastovao u autu."

"Nema se tu što prijaviti. Bila je to epizoda u kojoj je pokazao pravo lice."

On posegne u unutarnji džep, izvadi penkalu i upita: "Imate papir?" Ona se ogleda oko sebe.

"Nema veze", promrmlja on i uzme novine koje su stajale na stolu. Na marginu napiše šifru koja je bila narisana na prsa ubijenoga i pokaže joj. "Govori li vam ovo što?"

"Jeste li sigurni da je to pravo slovo?" upita ga ona. On se lecne. "Kako to mislite?"

"Mislim da je broj Richardova taksija sto devedeset pet", reče ona. "Ali ispred broja je A, ne I."

NESTALA UNIFORMA

Kad je inspektor Gunnarstranda došao kući te večeri, stao je i proma-trao zlatnu ribicu koja je kružila u okruglom akvariju, više zelenome nego prozirnome. Pa ipak, uspio je izdržati ribin tužni pogled. Ode u kuhinju te izvadi dva jaja i pola paketa slanine koje je pojeo zajedno s dvjema kriškama prepečenca i čašom mlijeka. Zatim je otišao pod vruć tuš, a onda sjeo za pisači stol i čitao izvještaje istrage. Naposljetku ode do stare škrinje i izvadi bocu viskija. Natoči si čašu koju je popio dok je pisao izvještaj o posjetu Gro Hege Wyller. Tek kad ga je još jedanput pročitao, ode do telefona.

Frank Frölich javi se zijevajući.

"Ja sam."

"Znaš li ti koliko je sati?" upita Frank Frölich.

"Sjećaš se da je jedna od susjeda u Heftyeovoj govorila o parkira-nom taksiju s upaljenim motorom?" upita Gunnarstranda.

"Da", izdahne Frölich. "Radi u Egmontu, nakladniku dječjih knjiga."

"Vjerujem da se vozač zove Richard Ekholt."

"Dobro?"

"Pozvat ću tipa na saslušanje. Ali bilo bi dobro da provjeriš ima li dosje i da se raspitaš u taksi-centrali ili kod kakvog dobrog doušnika koji ima kontakte u tom miljeu."

"Doušnika?"

"Ekholt vozi samo noćne. Sigurno poznaje nekoga od naših redov-nih mušterija. Inače, broj je dozvole njegova taksija sto devedeset pet.

Spavao si?"

"Što si sad rekao?"

"Pitao sam te jesi li spavao."

"Spominjao si nekakav broj."

"Broj je taksija Richarda Ekholta A195."

"O, jebote!"

"A, Frölich, ne I. A nije isto što i I."

"Ali to ne može biti slučajnost."

"Svaki dan koji ti i ja preživimo ovisi o slučajnostima. To da se baš poseban spermij tvojeg oca izborio za jajnu stanicu tvoje majke i stvo-rio tebe, ovisilo je o slučaju. Slučajnost je da ljudi žive na Zemlji, a ne na Marsu. Jesi li spavao?"

"Još pitaš? Znaš li ti koliko je sati?"

"Ne, ali čujem muziku u pozadini."

"Nisam rekao da sam legao."

"Još nešto?"

"Javio se Glenn Moseng."

"A tko je Glenn Moseng?"

"Vodi kafić i prodavaonicu vafla u Ulici Jacoba Aalla. Što je najbo-lje, njegov kafić nalazi se točno prekoputa zgrade Ingridina ljubavnika Stromsteda. Taj Glenn Moseng prepoznao je Folke Jespersena na slici u novinama. Naš pokojnik sjedio je u kafiću od otprilike devet pa do negdje između jedanaest i dvanaest tog petka trinaestog."

Gunnarstranda zazviždi.

"Stokmo je rekao istinu", nastavi Frölich. "Folke Jespersen nije išao ravno na posao tog dana, otišao je u taj kafić čekati ženu."

"Ali nije je zaustavio kad je došla", odgovori Gunnarstranda i po-tone u stolicu sa slušalicom u ruci. "Što je dovelo našeg pokojnika onamo - u prodavaonicu vafla?"

"Pio je kavu i čitao novine - barem dva sata."

Gunnarstranda je razmišljao u tišini.

Frölich se uživio: "Posvađao se s braćom pa onda nazvao ženu dok je još bila kod ljubavnika. Cijeloga se tjedna vraćamo na ženu i ljubav-nika", nastavi Frölich gorljivo. "Motiv, prilika."

"Osim toga?" upita Gunnarstranda i priguši zijevanje.

"Došao sam do one prijateljice Jonnyja Stokma. Carine. To je kurva koja operira sama iz jednog stana u Thereseinoj ulici. Može potvrditi da je bio kod nje te večeri. Ne sjeća se međutim točno kad je došao."

"Ne točno?"

"Ne, Stokmo je te večeri nenajavljeno došao k njoj. Međutim ona je u ponoć imala sastanak s nekom televizijskom zvijezdom i uspjela se riješiti Stokma na vrijeme, kako kaže. Stigla se i istuširati i malo pospremiti prije nego što je zvijezda pozvonila. Nije nemoguće ni da je Stokmo otišao i legao u jedanaest kao što sam tvrdi."

Gunnarstranda zijevne. "Izgleda da imamo s čime raditi sutra." Primijeti optužujući pogled zlatne ribice Kalfatrusa pa pun krivnje svrne pogled. Čim je završio razgovor, bacio se na pražnjenje akvarija. Morao je prekopati nekoliko ormarića da pronađe Edelin sifon za vino. Uzme njega i kantu, pa gurne sifon u akvarij. Usiše malo vode pa napravi zgađenu grimasu prije nego što ju je ispljunuo u kantu. Pustio je da curi sve dok u kugli nije ostalo pet centimetara vode. Onda donese kriglu i termometar. Kalfatrus je mirno plivao na dnu akvarija i optužujući zurio u njega. "Kriv je stari Jespersen", ispriča se Gunnarstranda.

U tom trenu zazvoni telefon.

On digne slušalicu i drekne: "Da!"

"Ovdje Karsten Jespersen."

"Ada?"

"Ispričavam se što zovem ovako kasno, ali prošao sam kroz popis registriranih predmeta - iz dućana."

"I?"

"Izgleda da nije odneseno ništa vrijedno."

"Što vam to znači?"

"Samo mi jedna stvar nedostaje, zapravo. Jedna uniforma."

"Uniforma?"

"Da, stajala je u smeđoj kartonskoj kutiji u mom uredu."

"Kakva je to uniforma bila?"

"Nisam siguran. Nije bila raspakirana. Kutija je bila naslovljena na mojeg oca. Spomenuo sam mu je posljednje večeri, bila je to jedna od stvari o kojima smo razgovarali."

Gunnarstranda prođe pogledom po stolu u potrazi za cigaretom. Potapša se po džepovima. "Sjećam se", promrmlja on. "Spomenuli ste to prije, tu uniformu. I nije je bilo na popisu koji ste dobili od nas?"

"Ne."

"Nema ni ničega nepreciznoga? Nikakva kutija s odjećom ili voj-ničkom opremom ili tako nešto?"

"Ne. Ovdje nema ničega takvoga."

"A niste je raspakirali? Kako znate da je u kutiji bila uniforma?"

"Nisam stigao ništa s njom napraviti, ali razrezao sam poklopac kutije. Unutra se nalazila uniforma, znate, vunena i vojničke boje, malo plavkasta."

"Plavkasta? Tamnoplava? Sivoplava?" upita Gunnarstranda, pro-nađe opušak u pepeljari na uglu stola pa ga zapali.

"Sivoplava."

"Dakle više zrakoplovna nego mornarička?"

"Ne znam."

"Nije mogla biti nešto poput kondukterske? Čak i činovnici u vladinim zgradama nose uniforme."

"Bila je vojnička, imala je činove i ordene. No samo sam je nakratko pogledao. Spomenuo sam tati da je stigla, spomenuo sam i te dvije čaše iz Nostetangena - one su na popisu - ali nije djelovao zainteresirano ni za što od toga."

"Onda ne vjerujete da se spustio do dućana te večeri da pogleda uniformu?"

"Ne mogu to zamisliti."

Gunnarstranda pohlepno uvuče dim pa reče: "Ne znate je li uni-forma bila posebno vrijedna?"

"Kao što rekoh, nisam je stigao pogledati", reče Karsten Jespersen.

"Od koga je taj paket stigao?"

"Ne znam, ne sjećam se, ali mislim da nije pisalo tko je pošiljatelj."

"Ali zar to nije skroz čudno, da vašem ocu stigne uniforma, tako anonimno?"

"Hah..."

"Ali došla je anonimno?"

"Ne sjećam se, nisam je registrirao."

"Jeste li to rekli ocu?"

"Što?"

"Da na paketu nije bilo pošiljatelja."

"Da, mislim da jesam, ili sam pak rekao da je stigla uniforma i da je nisam pregledao, ali da mi se čini da je kompletna s jaknom, hla-čama..."

"Je li kutija ondje?"

"Ne, na popisu sasvim sigurno nema nikakve kartonske kutije."

Gunnarstranda pokuša zamisliti dvojicu gospode uz kavu i konjak, same s nasmijanom djecom koja trče naokolo i s mnogo neizrečenoga u zraku. "On je dosta telefonirao te večeri", nastavi on, "možda ga je nazvao čovjek koji mu je bio poslao uniformu."

"Moguće je", složi se Karsten Jespersen. "Ali teško je to znati."

"OK", reče Gunnarstranda. "Hvala što ste nazvali. Puno ste pomo-gli."

Nakon što je poklopio, nekoliko je sekundi ostao stajati i nervozno se grepsti prstima po usnama. Iznenada se sabere pa ode u kuhinju po kriglu vode. Pažljivo naliže temperiranu vodu u akvarij. Zatim otvori kutiju hrane za ribice i nasipa malo po površini vode. "Suhe larve muha i dimljene noge paukova", promrmlja on ribici koja je grickala hranu na površini. "Prava poslastica."

Gunnarstranda si natoči viski, sjedne i okrene jedan list iz hrpe papira pred sobom na stolu. Na bijelom papiru bila je kopija fotografije koja je ležala ispod podloška za pisanje na stolu Reidara Folke Jesper-sena. Ovoga puta izgledalo mu je kao da se žena smije - njemu.

PAS KOJI SPAVA

Dok je Frank Frölich sljedećeg dana putovao ravno s doručka u potragu za vozačem čiji je broj dozvole A195, Gunnarstranda je provodio dug dan u uredu i prolazio kroz izvave, prepisivao izvještaje i obavljao niz više ili manje beskorisnih telefonskih razgovora. U vrijeme ručka in-spektor se spremio i zaputio u Stokmov metal-servis u Torshov. Pro-zori radionice bili su u mraku, ali prozori stana na katu osvjetljavali su dvorište žutim prijateljskim svjetlom. Inspektor digne pogled prema nebu koje je bilo sivo od zagađene zimske sumaglice prije nego što se prenuo, primio metalni rukohvat i počeo se penjati po klizavim stepenicama. Morao je triput pokucati prije nego što je Karl Erik Stokmo, odjeven u trenirku i raspadnute tenisice, otvorio i rekao: "Uđite."

Stan je mirisao na hranu. U dnevnoj sobi pred televizorom sjedila je vitka žena od tridesetak godina i s tanjura koji je držala u rukama jela

nešto što je izgledalo kao riblji nabujak. Na ekranu je bila reklama TV-prodaje u kojoj je muškarac nekakvom kemikalijom prskao prljav vrtni namještaj i brisao ga krpom.

Gunnarstranda joj kimne. Bila je bosa i odjevena u uzak bijel donji dio trenirke i crnu potkošulju. Koža joj je bila neprirodno preplanula za ono doba godine, nadlakticu joj je krasila plavocrna tetovaža, a kad se nasmiješila, vidjelo se da joj nedostaje jedan očnjak. Kad su dvojica muškaraca sjela, iskrala se u kuhinju.

Na TV-prodaji bodibilder je demonstrirao spravu za vježbanje. Karl Erik Stokmo uzme daljinski upravljač sa stolića za kavu i ugasi zvuk.

Gunnarstranda odmah prijeđe na stvar: "Vaš otac nema alibi za noć umorstva." Doda: "To je nezgodno. Vaš otac kaže da je legao u jedanaest tog petka, u stražnju prostoriju u vašoj radionici." Policajac kimne. "Ovdje dolje."

Stokmo se nasloni u naslonjač za opuštanje, digne noge i stavi ih na tabure.

"Je li došao u jedanaest te večeri?"

Stokmo uzdahne. "Pretpostavljam da jest."

"Pretpostavka mi ne vrijedi. Možete li se zakleti da je vaš otac došao leći ovamo u stražnju prostoriju i prospavao noć?"

"Ne", reče Stokmo kratko. "Znam da je bio ovdje, ali niti smo razgovarali niti smo se vidjeli."

"Dakle niste sigurni niti kad je došao niti kad je otišao?"

"Ali znam da je bio ovdje", ponovi muškarac. "Lillian!" vikne on prema kuhinji.

Žena otvori i pojavi se na vratima kuhinje. Bila je navukla žute gumene rukavice. Čula se voda koja je pljuštala u sudoper negdje iza nje.

"Jesi li primijetila kad je stari došao ovamo u petak?" upita Stokmo.

Žena je gledala u Gunnarstrandu. "Čula sam paljenje auta - sljedećega jutra", reče ona.

"Točno", reče Stokmo. "To je bio njegov auto."

"Koliko je moglo biti sati?"

Žena počese bradu u rame. "Prije podne, prije nego što smo ustali."

"Prije ili poslije dvanaest?"

"Prije dvanaest, rekla bih. Ne?" Upitno se zagleda u Stokma, koji je isto morao slegnuti ramenima.

"Ali jeste li vidjeli njega ili auto - svojim očima?"

Stokmo odmahne glavom.

Gunnarstranda pogleda prema ženi koja je odjurila u kuhinju i zatvorila vodu pa se opet pojavila na vratima. "Ne", reče. "Ali sigurna sam da je to bio njegov kamionet."

Stokmo kimne. "Auspuh mu je zahrđao. Ta njegova kanta čuje se nadaleko."

"To biste čuli, da je auto korišten te noći?"

Njih se dvoje pogledaju pa na kraju slegnu ramenima.

"Jeste li te noći čuli nešto što bi sličilo njegovu autu?"

Oboje odmahnu glavama.

"Dobro", reče Gunnarstranda i digne pogled prema ženi koja je opet pokazala rupu na mjestu očnjaka. Ona reče: "Vi ste onaj koji poznaje Bendika, zar ne?"

Gunnarstranda kimne.

"Dobro", reče ona i zatvori se natrag u kuhinju.

Stokmo pročisti grlo. "Ona i Bendik živjeli su zajedno", objasni on.

"A sad ona živi ovdje, koliko vidim." Gunnarstranda se ogleda oko sebe.

Na TV-prodaji onu istu spravu za vježbanje demonstrirala je neka žena u dobroj formi. Na zidovima nije bilo gotovo ničega, osim kornjačina oklopa koji je visio iznad vrata kuhinje. Na oklopu je bio naslikan smeđ orao bijele glave. Policajac se zagleda u orla. On mu jednim okom uzvrat

pogled. "Znate li zašto je vaš otac bio toliko nabrušen na Folke Jespersena?" upita Stokma.

"Rekao bih da se radi o tome da je moj djed za vrijeme rata bio krijumčar."

"A da?" Gunnarstranda upitno digne paket duhana.

Stokmo kimne pa dohvati cigaretu iz kutije Princea koja je ležala na stolu. "Koliko sam ja čuo, Folke Jespersen vodio je ilegalnu tiskaru u Oslu - jednu od onih koje su objavljivale vijesti iz Londona i slično. No netko ga je otkucao pa je morao pobjeći iz zemlje."

"To sam i ja čuo", reče Gunnarstranda i zapali mu cigaretu.

"Moj djed s očeve strane prokrijumčario je Folke Jespersena u Švedsku." Stokmo uvuče dim i prekriži noge. "Pri kraju rata mojega djeda uhvatila granična patrola - Grep. Skoro su ga ustrijelili vojnici. Uхватила ga je panika i počeo je bježati u šumu. Nacisti su mu vikali da stane, ali on je paničario jer je bio naoružan pištoljem. Dok su nacisti vikali, moj je djed izvukao pištolj, ali se popiknuo preko velikog korijena. Zaronio je na nos u mahovinu - ruka u kojoj je držao pištolj zaronila je u močvaru. S rukom ukopanom u blatu ispustio je pištolj i ustao - nenaoružan. Pretražili su ga, ali nisu našli ništa - imao je anđela čuvara, zar ne? - pa je djed tvrdio da je tražio borovnice. Pustili su ga, ali su mu naredili da se javi u Halden sljedećega dana." Stokmo otrese pepeo s cigarete, a onda ispuhne dim kroz napućene usne.

"Je li se pojavio?"

"O, da. I uspio skinuti sumnje sa sebe. I u tome je zapravo bit, razumijete. Budući da se moj djed lako izvukao, počele su kružiti glasine. Duga je to priča: ljudi koje je krijumčario iz zemlje jako su mu dobro plaćali i dobivao je mnogo darova. Sve je te stvari skrivao. Ne sjećam se koliko je toga bilo, ali bilo je to poprilično bogatstvo. Znate, mnogi Židovi koje je prošvercao preko granice bili su bogataši, zlatari i urari, i bili su velikodušni. Međutim odmah nakon rata počele su kružiti priče o pobjeglim Židovima koje su opljačkali pohlepni krijumčari i slično. Kružile su glasine i o mom djedu jer je netko pomislio da se sumnjivo lako izvukao od granične policije. Zbog toga se nije usudio ništa napraviti s tim stvarima nakon rata. Folke Jespersen preuzeo je na sebe prodaju tih stvari - bio je posrednik."

Gunnarstranda smota cigaretu. "Da", reče i upali upaljač, "dakle kružile su glasine da je vaš djed radio za Nijemce?"

Karl Erik Stokmo turobno kimne.

Gunnarstranda zamišljeno uvuče dim. "Postao je krijumčar narušena ugleda, to sam shvatio. Ali sam raskol između vašeg djeda i Folke Jespersena - kako je do toga došlo?"

Stokmo ugasi cigaretu i nasloni se. "Razgovarao sam s ocem prije nekoliko tjedana", počne on.

"Da?"

"Dosta sam znao otprije. No priča s uhićenjem u Haldenu nova je. Ovo da je Folke Jespersen preprodavao te darove koje je dobio također. Znate - ni moj otac to nije znao - to o srebru i svemu što je spremio na stranu za vrijeme rata. No našao je neke stare papire nedavno - između ostaloga ugovore sklopljene između mog djeda i Reidara Folke Jespersena. Na papirima je pisalo koliko mu je Reidar Folke Jespersen dugovao. Moj otac tvrdi da taj dug nikad nije plaćen. Moj otac misli da je Reidar Folke Jespersen prevario djeda za gomilu novca."

"Kako?"

"Folke Jespersen preuzeo je zadatak da proda te stvari, to je i napravio, ali nikada djedu nije ništa isplatio."

Gunnarstranda kimne. "Razumijem", promrmlja.

"Mene zaboli za to, uglavnom, ali moj otac, Jonny, on je sav op-sjednut tom pričom. To je zato što su ga zlostavljali kad je bio malen, ja mislim, znate da su kružile priče da mu je tata naci-špijun i slično. Mene ne plaši to osobno u cijeloj priči, razumijete. Moj je otac tražio novac od Reidara Folke Jespersena i toga puta o kojem pričam skoro su se zakačili."

"Potukli?"

"Folke Jespersenova verzija je da su te stvari bile ukradene Žido-vima za vrijeme rata. To je stvarno sranje. Kao prvo, moj djed pomogao je Folke Jespersenu da pobjegne iz zemlje i njih su dvojica prije godi-nama zajedno radili. Ali sada kad je on mrtav, Reidar Folke Jespersen tvrdi da je moj djed bio glavni šupak. To je navelo mog oca da vjeruje da je Folke Jespersen ucijenio njegova oca, s obzirom na to da djed nije poduzeo ništa da natjera Folke Jespersena da plati. Tata misli da je Reidar Folke Jespersen nečime držao djeda u šaci - da je Reidar prijetio da će servirati gomilu sranja i laži o tome kako je djed pljačkao Židove za vrijeme rata i špijunirao za Nijemce."

Gunnarstranda zamišljeno kimne.

"Vaš je otac sigurno bio ozbiljno ljutit na Reidara Folke Jespersena", zaključi. "Što vašem ocu najviše znači? Za što je htio osvetu, za izgubljeni novac, za izgubljenu čast - ili oboje?"

Stokmo slegne ramenima. "Kao što rekoh, meni se jebe za tu priču. Ali mislim da ovdje čast dolazi prije novca."

"To zvuči razumno", počne Gunnarstranda, "ali ova priča vašem ocu daje motiv."

"Morate razmišljati logično. Zašto bi moj otac ubio Reidara Folke Jespersena? Sad kad je on mrtav, ljaga s mog djeda nikad neće biti isprana, a tata neće dobiti zadovoljštinu."

"Dobro, ali moglo se dogoditi i da je vaš otac izgubio kontrolu. Događalo se to i prije. I sami ste to rekli: vašem ocu bilo je to nešto osobno."

"Ali on nije neko dijete", pobuni se drugi. "Nikad ne bi bio tako glup da fizički ozlijedi Reidara Folke Jespersena."

Gunnarstranda ustane. U kuhinji je utihnulo.

"Ali je li on osumnjičen?" upita Karl Erik Stokmo pa i on ustane. Njih dvojica krenu prema ulazu. Gunnarstranda odjene kaput. "Mora dati izjavu. To znači da je svjedok." Okrene se prema ogledalu, trima kvadratnim staklima smještenim jedno iznad drugoga na zidu. Odras mu je bio podijeljen na tri dijela, glavu i vrat, trup te noge u hlačama.

Zakopča zimski kaput i popravi frizuru. "Mora se pouzdati u istinu i u nas", zaključi i otvori vrata.

Kad je deset minuta poslije sjedio u autu na putu kući da se istušira i presvuče prije nego što će otići u kazalište s Tove Granaas, nazvao ga je Frank Frölich.

Gunnarstranda zamoli mlađeg muškarca da pričeka da stane us-tranu, pa se parkira neposredno prije Betsebrugate.

"Upravo sam razgovarao s doktoricom Lauritsen s onkološkog odjela bolnice Ulleväl", reče Frölich.

"Poznajem je", reče Gunnarstranda kratko.

"Poznajesh je?"

"Grethe Lauritsen svojevremeno je liječila moju ženu."

"Aha."

"Dobro", reče Gunnarstranda mirno. "Da nije slučajno imala i Folke Jespersena kao pacijenta?"

"Tako nešto", reče Frölich. "U svakom slučaju, obavijestila je Reidara Folke Jespersena da ima zloćudan tumor. Ali najzanimljivije je vrijeme."

"A da?"

"Petak trinaesti još jedanput, šefe. Folke Jespersen nazvao je doktoricu Lauritsen u četiri sata da čuje rezultate nekakvih pretraga. Isprva nije

ništa htjela reći preko telefona i molila ga je da zakažu nov termin. Međutim on se razljutio i počeo gnjaviti. Postavio joj je pitanje tako da mu je morala priznati da je tumor zloćudan i agresivan. Zakazala mu je novi termin na koji on nikad nije stigao."

"Koliko je agresivan bio tumor?"

"Dala je starome dva mjeseca života, najviše. To je saznao pola sata prije nego što je nazvao odvjetnicu i povukao oporuku."

RENDEZVOUS

Na bankomatu pošte na Egertorgetu stajala je žena. Frank Frölich stao je u red i kratko vrijeme čekanja promatrajući mladića koji je pjevao i svirao gitaru pred ulazom u podzemnu. Uvijek se pitao kako krhki instrumenti podnose temperature toliko debelo ispod ništice, a kamoli nokti gitarista. Ovaj momak na sebi je imao rukavice odrezanih prstiju i drhteći je obilazio kolica na koja su bili montirani zvučnici dok je pjevao poprilično prorijeđenoj publici: dva narkomana nalik na mu-drace koji su visjeli na ogradi, zajedno s izbacivačem iz bara Tre Brodre. Žena na bankomatu završi i iznenada se okrene. "Hej", reče ona i zaječi od bola kad se uhvatila rukom za leđa, ispustivši pritom vrećicu. Frank Frölich uhvati vrećicu u zraku. Bila je to Goril. Stajala je presa-vijena i jecajući se smijala.

"Što je to bilo?" upita on.

"Leđa", reče ona i posegne za vrećicom. "Prokleta leđa tako me bole. Prepala sam se. Malo si se naglo pojavio."

"A", reče Frank Frölich. Nekoliko su sekundi stajali i gledali se. Na sebi je imala debelu vunenu jaknu živih boja i izlizane traperice. Polako je kvrčila prste u rukavu jakne. Frölich tek tada postane svjestan koliko je hladno.

"Hvala ti na popisu", reče on. To je bilo jedino čega se sjetio.

"Popisu?" reče ona, kao da ne razumije.

"Predmeti koje si registrirala u trgovini antikviteta", reče on i po-sramljeno se nasmiješi.

"Nema na čemu", reče ona i naceri se.

Frank Frölich ustanovi da ulični svirač pjeva Streets of London. Imao je ugodan glas. Prekine ga rumeni čovjek u kaputu i s vunenom kapom koji oštro upita Frölicha stoji li u redu za bankomat.

Frank Frölich pusti ga da prođe. "Hladno je", reče on Goril i spu-sti njezinu vrećicu. Unutra je bila boca koja se htjela prevrnuti. Nasloni vrećicu na nogu. "Hoćemo negdje sjesti?"

Ona pokaže glavom prema satu s natpisom Freia iznad restorana Mama Rosa, polako i oprezno.

On se htio ugristi za jezik pa pokuša ispraviti svoju preuzetnost. "Možda nemaš vremena?"

Ona nato slegne ramenima. "Zapravo bih trebala u posjet u bolnicu Aker." Nije mu rekla koga treba posjetiti, a ni on se nije mogao prisiliti da je pita. "Možda neki drugi put?"

"I ja mislim", reče ona i malo zadrhti. "Morat ćemo."

"Kada?"

"Neko pivo poslije posla koji dan?"

On kimne. Neprecizirano koji dan zvučalo je malo obeshrabrujuće i neobvezujuće. S druge strane, ni sam nije mogao ništa preciznije predložiti.

Zajedno su se gegali prema Akersgati, uz redakcije Aftenpostena i Dagbladeta. On joj je nosio vrećicu. Hodali su polako. "Kašljanje je najgore", reče ona. "Smijanje je super - za leđa."

Pokušaju požuriti i pretrčati zadnjih nekoliko metara da stignu prije busa koji je skretao iz Apotekergate.

"Pazi se", reče on kad su se dovukli preko.

Ona se nasmije sama sebi.

Kad je stala na stepenicu autobusa, njemu sine da nisu dogovorili vrijeme i mjesto. Vikne za njom: "Gdje?"

Vrata se zatvore uz težak tresak. Zbog toga prasnu u smijeh kad su se pogledali kroz staklo na vratima.

Ona odglumi odgovor, pokaže prstom na sebe pa digne ruku kao da drži telefon na uhu.

"Ja?" vikne Frank Frölich. "Da ja tebe nazovem?" No bus je već krenuo. Viknuo je pitanje u prazno.

MANA U PUSTINJI

Gunnarstranda je pokupio Tove Granaas u pola osam. Unaprijed je odlučio da neće izlaziti iz auta. Bio je zadovoljan što joj je to bio rekao preko telefona. Rekao je: "Sidi kad vidiš auto na prilazu." Tove Granaas unajmljivala je kat jedne kuće u Sazteru, bijele vile u švicarskom stilu usred vrta punog starih stabala jabuke koja su zbog nepravilnog i nemarnog orezivanja izgledala kao hrpe grančica na kolcima. Tove Granaas potužila se da su jabuke uvijek bile male i crvljive. Jabuke i moraju biti male i crvljive na ovakvim stablima, Gunnarstranda je to znao. Ali nije joj to rekao, naravno. Da je rekao takvo što, onda bi se on morao primiti orezivanja, a za to nije imao ni snage ni volje. Vlasnici kuće bili su bračni par od pedeset i nešto godina: jedni od onih koji ljetuju u kamp-prikolicama po švedskoj obali i odlaze u večernje šet-nje u usklađenoj šminkerskoj odjeći. "Žena bježi i skriva se kad dolazim s posla, samo da me ne mora pozdraviti", rekla mu je Tove Granaas. "Nemamo ništa zajedničko."

"Razgovarate li?"

"Razgovaramo samo kad povećaju najam, ali to je mužev posao. On mrzi taj zadatak, ali se ne usudi usprotiviti. Žena se sakrije ispod stepenica prije nego što on pozvoni i čim ja otvorim vrata, počne mu suflirati. To toliko pišti i pršti da bi čovjek pomislio da je netko zaboravio otvorenu bocu gaziranog soka."

Koliko god kućevlasnici bili ekscentrični, Gunnarstranda ih nije želio upoznati. Bio je prestar da bi stajao kao školarac pred curinim vratima. No kad se dovezao na prilaz i digao glavu, vidio je da Tove Granaas stoji na prozoru i maše mu. Tri minute poslije sjela je u auto.

Ispod njih grad je svjetlucao kao izvrnuto nebo dok su se vozili kroz zavoje Kingsveiena. Gunnarstranda upali radio. Imali su sreće s voditeljem programa, bio je to netko tko voli mirnu glazbu. Kad su se približili garaži u Ibsenovoj ulici, Billie Holiday pjevala je I lave you, Porgy, no unutra je počelo krčati u zvučnicima.

Tove Granaas dobaci mu pogled. "Ti si jedini kojeg znam a da nema kasetofon ili CD-plejer u autu", reče ona.

Gunnarstranda ugasi radio sa sjajnim gumbima. "Kupio sam ga sedamdeset druge", reče on. "Nema potrebe mijenjati radio samo zato što mijenjaš auto."

"Problem je u tome što više ne postoji pošten radio", reče Gunnar-stranda dok su hodali uz red parkiranih automobila u pravcu dizala. "Prije se mogao pročitati program radiopostaja u novinama, mogao si izabrati neku emisiju i veseliti se nečemu određenom, naprimjer nekom predavanju koje bi držao pisac kojeg cijeniš, ili samo ugodnom glasu Aase Bye koja čita Hvitsymre i utslaatten Hansa E. Kincka." Pridrži joj vrata dok su išli prema dizalu. "Stvar je u tome da si mogao tem-pirati poslijepodnevnu kavu tako da čuješ takve svečane trenutke", nastavi on. "No sad je sve ispremiješano zajedno u neprobojan kaos zvuka. Voditelji na radiju brbljaju usput sami o sebi, emitiraju vlastito neznanje koje razrjeđuju pop-melodijicama i to nazivaju jutarnjim programom, poslijepodnevni emitiranjem i prometnim radiom. A ako se i nađe neki biser, nešto što

vrijedi sekundu-dvije koncentracije, poštovanja ili razmišljanja, promaknut će ti, osim ako nemaš sreću da sjediš u autu baš kad je taj-i-taj glas u eteru. Ali vjerojatno sam ja taj koji je zaostao."

"Vjerojatno", nasmiješi se ona, ali ušuti kad im se ispred dizala pridružio još jedan par. Vrata dizala otvore se. Svi četvoro uđu. Njih se dvoje pogledaju u ogledalu.

Ona ga je odlučno primila pod ruku dok su hodali Ulicom Kristiana IV. i skrenuli kroz staklena vrata u Norveško kazalište. Unutra su stali i osvrnuli se po predvorju. "Uranili smo", reče Gunnarstranda.

"Jesi li nervozan?" upita ga ona tihim glasom - ne ispuštajući nje-govu ruku.

"Molim?"

"Jesi li nervozan?" ponovi ona.

Gunnarstranda pročisti grlo i promotri se u ogledalu pokraj kojeg je stajao. "Zašto pitaš?"

"Izgledaš mi ukočeno i malo odbojno."

"Nisam nervozan."

"Je li ti neugodno zato što si sa mnom?"

"Ne." On pročisti grlo pa doda: "Lijepo mi je."

Ona mu pusti ruku i stane pred njega pa naheri glavu. "Hoćeš da radimo nešto drugo? Da odemo u kino ili na pivo u neku sumnjivu birtiju?"

"Ne, kazalište je u redu. Ali možda da promijenimo temu."

Ona ga opet primi pod ruku i povede ga prema nizu slobodnih stolica u predvorju. Mahne nekoj ženi malo dalje u prostoriji. "Nisam je vidjela godinama", prošapće Tove. "Dakle ovdje se skrivaju stari prijatelji - u kazalištu. A ja to nisam znala."

"U dvorani su uglavnom sijede glave", odgovori on.

"Sad više nisi prisutan", konstatira ona. "O čemu točno razmišljaš?"

"O brojkama i slovima."

"Zrna mane?"

"A to je?"

"Ja bih aperitiv", prekine ga ona. "Možeš li mi kupiti šeri?"

On se lecne. "Uzet ću crno vino - ne podnosim šeri. Što si to rekla o zrnima?" On joj pruži svoje rukavice i stane prekopavati džepove da pronađe novčanik.

"Zrna mane", ponovi ona pa objasni: "Pretpostavljam da se, ako se posiju, dobije kruh koji je padao s neba po Izraelcima u pustinji."

"Ali zašto pričaš o tome?"

"Toga sam se sjetila kad si spomenuo brojke i slova. Moja je baka bila vrlo religiozna, znaš. Na kuhinjskom ormaru uvijek joj je stajala zdjela puna papirića, tisuće njih. Bili su ispisani brojkama i slovima: Ez 5,4 ili Lk 8,12. Citati iz Biblije, Ezekielova knjiga..."

Gunnarstranda se ukoči. "Naravno", prošapće on tihim glasom.

"Da, zar ne - mana u pustinji. Biblijski citat dana. Mislim da je bila pentekostalka."

"Biblijski citat", uzdahne inspektor Gunnarstranda pa potone na klupu.

"Što ti je sad?"

"I, Iv kao Ivan. Devetnaest pet."

"Evandjelje po Ivanu, devetnaesta glava, peti stih", nasmiješi se Tove Granaas iznenada. "Gdje je taj šeri?"

"Bristol Cream", Gunnarstranda će odsutno. "Je l' voliš taj?"

Ona kimne. "Svejedno, ne znam ni jednu jedinu marku šerija."

"Onda idemo u Bibliotekbaren, u Bristol - tu je odmah preko ce-ste", reče Gunnarstranda blago. "Pa možeš popiti cijelu bocu ako želiš..."

"Jedna je čaša dosta", reče ona. "Zašto idemo odavde?"

"Zato što se želim dočepati Biblije."

Kad su pet minuta poslije u Bibliotekbarenu u Hotelu Bristol konstatirali da nije moguće dobiti mjesto, Gunnarstranda se počeo ner-vozno češkati po usnama. "Sranje", promrmlja.

"Opusti se", reče ona i nasmiješi se.

"Trebao bih..."

"Imaš Bibliju kod kuće?" Ona se okrene prema prozoru kroz koji se vidio ulaz u Norveško kazalište. "Predstava je sigurno neko dosadno sranje."

"John Gabriel Borkman? Mislio sam da voliš Ibsena", promrmlja on.

"Ne na novonorveškom", reče ona. "Prevođenje Ibsena na novo- norveški utjelovljenje je svega što smatram idiotskim u norveškom kulturnom životu."

Primi ga pod ruku. "Idemo k tebi doma", reče ona i pogleda ga u oči. "Ako se usudiš."

Dok je Gunnarstranda tragao za jednom od svojih triju Biblija na polici za knjige u hodniku koju je svojedobno napravio od ormara za cipele, Tove Granaas stajala je na vratima dnevne sobe i promatrala televizor čiji je ekran bio okrenut prema zidu, stare botaničke postere prebačene preko naslonjača, staru podnu svjetiljku na izrezbarenom stalku, zid prekriven redovima knjiga nejednake visine, i džepnim izdanjima i tvrdo uvezenima, gomilama časopisa, bilježnica i knjiga koje su bile nagurane posvuda pa je polica za knjige podsjećala na prenapućenu stambenu zgradu u nekom šarenom getu. Proučavala je naslove, bez riječi promatrala Edelin portret, odlutala pogledom dalje do okruglog akvarija sa zlatnom ribicom pa uskliknula: "To je tvoj kućni ljubimac?"

Inspektor je iskopao dvije Biblije koje je stavio na radni stol ispod prozora. Energično je listao obje prije nego što je digao pogled. "Ne-mam šerija", reče on, "ali imam puno dobrog viskija."

Ona se zainteresirano okrene. "Gdje?"

"U drvenoj škrinji." Kimne prema staroj američkoj putnoj škrinji koja je stajala pokraj kamina.

"Ovdje?" Ona otvori poklopac i promotri boce koje su stajale gusto zbijene dolje u škrinji. "U svakom slučaju, imaš dovoljno viskija", promrmlja ona dok je dizala jednu po jednu bocu i čitala etikete.

"Koji ćeš?"

"Neki koji je već otvoren", odgovori Gunnarstranda prateći pr-stima retke u Bibliji. "Luka... Ivan", promrmlja.

Tove Granaas odluči se za Ballantine's kojeg je ostala četvrtina boce, pa ode do kuhinje, pronađe dvije čaše i natoči.

Gunnarstranda odsutno uzme čašu koju mu je pružila.

"Evo", reče on i pokaže.

"Što piše?"

"Isus i Pilat."

"Živjeli", reče Tove Granaas. "Za moju baku."

"I Poncija Pilata", doda Gunnarstranda.

Tove Granaas uzdahne i s odobravanjem baci pogled u čašu.

"Pilat koji pere ruke - i ljudi koji stavljaju trnovu krunu Isusu na glavu. Tri križa na čelu trupla. Trnova kruna! Crvena nit oko vrata, grimizni plašt." Gunnarstranda se zamišljeno zagleda ravno pred sebe pa upita: "Ali zašto?"

"Pa ti si drot", reče Tove Granaas. Uzimala je knjige s police i proučavala naslove dok je on čitao Bibliju. Nakon nekog vremena natoči si još viskija i upita želi li i on.

Gunnarstranda digne pogled i odmahne glavom. Nije ni taknuo čašu dok je čitao. "Ovo je zanimljivo", promrmlja. "Četiri su evanđe-lista. Ali od njih četvorice samo trojica pričaju ovu epizodu. Luka se razlikuje..." Prolista knjigu da joj pokaže.

"I ja mislim", reče Tove Granaas i otpije još malo. "Prokleta dobar viski."

"Luka uopće ne spominje ovaj događaj, ni grimizni plašt, ni trnovu krunu, ni izrugivanje. Luka je umjesto toga umiješao Heroda, čini se da uopće nije na dobrome tragu. Ostala pak se trojica slažu da je Isus ogrnut grimiznim plaštem..."

"Crveni svileni konac", prekine ga Tove Granaas. "To si već rekao."

Gunnarstranda kimne. "Trojica se slažu i oko trnove krune i oko toga da je Isus bio izložen javnom izrugivanju. Ali Ivan se razlikuje."

Tove Granaas spusti pogled na svoju čašu i ustanovi da je opet prazna.

"Ja ću još jednu", reče ona i uzme bocu. "Nazdravlje", reče.

Gunnarstranda digne čašu, otpije malo pa pročita naglas: "A vojnici spletoše vijenac od trnja i štoviše mu ga na glavu; i zaogruše ga grimiznim plaštem. I prilazili su mu i govorili: 'Zdravo, kralju židovski!' I pljuskali su ga. A Pilat ponovno iziđe i reče im: cEvo vam ga izvodim da znate: ne nalazim na njemu nikakve krivice.'" Gunnarstranda digne pogled pa nastavi: "Sada dolazi sami citat, Ivan 19,5: Iziđe tada Isus s trnovim vijencem, u grimiznom platu. I on im kaže: 'Evo čovjeka!'"

Tove Granaas hodala je uz policu s čašom u ruci. Gunnarstranda uzbuđeno ustane i nastavi razmišljati naglas: "Samo Ivan ima tu re-pliku. Ako postoji neki razlog što je počinitelj izabrao citirati Ivana, a ne Marka ili Mateja, onda to mora biti zato što Ivan ima tu repliku: Evo čovjeka!" Tove Granaas jedva se okrene, blaženo se nasmiješi i malo otpije prije nego što se opet usredotočila na policu.

"Ali onda ostaje pitanje", nastavi inspektor usredotočeno. "Što znači ta replika? I tko ju je izgovorio?"

"Pilata", reče Tove Granaas. "To Pilat govori."

Gunnarstranda kimne. "Pilata nastavlja svoj govor, kaže da ne nalazi krivicu i pokazuje osramoćenog zarobljenika i kaže: Evo ga! Gledajte!"

Gunnarstranda nabora čelo. "Ali ako uzmeš pravopis i držiš se njega, zamjenica on pojavljuje se odmah iza imena Isus. Moguće je dakle in-terpretirati tu rečenicu kao da je sam zatvorenik izgovorio te riječi."

"Sigurno", reče ona nezainteresirano.

"Pitanje je s kime se počinitelj identificirao!" Gunnarstranda opet pročita citat: "Iziđe tada Isus s trnovim vijencem, u grimiznom platu. I kaže: 'Evo čovjeka!' Nije dakle sigurno tko to govori i što to znači."

"Jesu li ga razapeli na križ?" upita Tove Granaas. Sasvim joj se malo počeo petljati jezik.

"Isusa?"

"Ne, antikvara!"

"Bio je staretinar, ne antikvar. Nije prodavao knjige. Ne, Folke Jespersena nisu razapeli", promrmlja Gunnarstranda precizno. "Tijelo nije imalo ni rane na šakama i stopalima - dakle mora da je važno pokazivanje i ta replika. Način na koji je ubijen nije bitan. Važna mora biti situacija, replika i poniženje. Ali ako Pilat izgovara tu repliku, onda je to kao da moli za Isusa, čini se kao da preklinje gomilu da se predomisli: Gledajte - sad je ponižen, pokažite milost! Ali ako Isus izgovara te riječi, onda ta replika ima prokletu mnogo slojeva. Sam je tvrdio da je sin Božji, besmrtn i sve to, a sad istupa i govori: Gledajte me, mene čovjeka!"

Tove Granaas prasne u smijeh.

"Što?" reče Gunnarstranda dezorijentirano.

"Nadam se da ti to neće naškoditi", zahioće se ona. "Nadam se da nećeš postati vjernik." Nasmije se naglas.

Gunnarstranda je zbunjeno zurio u nju. "Uh, da", reče ona i pribere se.

"To je sigurno od viskija. Stvarno je dobar. Mislim da ću ja još malo."

"Ali može biti i da to ima veze s krivnjom", rezonirao je Gunnar-stranda dok je Tove Granaas točila za oboje. "Ta epizoda - Pilat koji ne želi

pogubiti Isusa, Pilat nudi narodu da oslobodi zatvorenika, ali narod odlučuje izabrati onog drugog... Kako se ono zove..."

"Baraba", reče Tove Granaas i prigne lice zlatnoj ribici. "Baraba", ponovi. "Kao neka egzotična vrsta ribe."

"Tako je, Baraba, i Pilat pere ruke od krivice, možda cijeli slučaj ima veze s time - s krivnjom."

Tove Granaas iskosa se nasmiješi. "Kako se zove?"

"Tko?"

"Ribica."

"Kao četvrti mudrac." "Četvrti?"

"U Bibliji postoje tri mudraca, ovo je četvrti." "Tvoja ribica?" Lice Tove Granaas bilo je velik upitnik. "O, Bože dragi, već osjećam taj viski", nasmije se. "Kalfatrus", reče Gunnarstranda. "Što si rekao?" Gunnarstranda se nasmiješi.

"Vidi ti to", reče ona. "Pa ti se smiješ!" Nasmiju se, oboje. "Oprosti", reče ona. "Ometam te u razmišljanju." Napravi dva nestabilna koraka prema boci. "Samo ti razmišljaj, ja ću ovo." "Gdje sam stao?" "Govorio si o krivnji."

"Da, Pilat kaže da čovjek nije kriv, to je zbunjujuće..." Gunnarstranda nabora čelo. "Moguće je da se ta konkretna replika u Bibliji odnosi na tematiku Isusova lika: Je li on, zapravo, sin Božji, Bog ili čovjek? Stoji ondje i kao kralju mu se rugaju. Konceptu kralja - znaš, židovska je predodžba mesije bio nekakav razbijački imperator koji mlati neprijatelje i proglašava se kraljem, a onda im dođe nekakav Isus sa svojom metaforom kralja i koristi se konceptom kralja u tako du-hovnom smislu. Replika se dakle odnosi i na odnos koncepata: kralj, Bog, čovjek i otac. No pitanje je je li poruka njegovo izlaganje u izlogu, ili je to samo pitanje krivnje - ona je seansa kod Pilata suđenje..." "Živjeli", reče Tove Granaas.

Gunnarstranda nagne čašu. "Što ako su svi elementi koje imamo tu uključeni: suđenje, krivnja, javno izlaganje, slika Boga." "Ubojstvo oca", reče Tove Granaas.

Gunnarstranda digne pogled. Ona je držala bocu između palca i kažiprsta te je ljuljala u zraku. "Prazno", reče. "Što si rekla?" upita on.

"Prazno", reče ona. "Prije toga." "Toliko pijan nisi." On se nasmije.

"Uzmi novu."

"Odlično", reče ona i sagne se po novu bocu u američki kofer. "Što sam rekla?"

"Spomenula si ubojstvo oca. Ali koji bi Karsten Jespersen motiv imao da kokne svog oca?"

"Osvetu", reče Tove Granaas i otvori novu bocu. Digne je i pogleda etiketu. "Glenlivet, taj je sigurno skup i dobar."

"Kakvu osvetu?"

"Ti si policajac."

Gunnarstranda iskapi čašu i rukama prignječi lice.

Tove Granaas padne na sofu. Zbaci cipele s nogu, digne vitku nogu u hulakupkama i stavi je na stol. "Bože, kako mi je drago da si gotov s tom biblijskom pričom", uzdahne ona te nastavi sjediti i gledati ga s osmijehom na licu. "Ti živiš ovdje pa je najbolje da pitam." Odloži bocu i čašu na stol te počne kopati po torbi. "Slobodno zapalim?"

DVOKORAK

Te noći Frank Frölich sanjao je Line iako je prošlo barem petnaest godina otkad ju je zadnji put vidio. U snu su bili u njezinoj brvnari. Onkraj prozora ptice su mahnito cvrkutale. Ležao je na boku u kre-vetu i osjećao kako mu sunce grije stopala. Ugodan miris ljeta ulazio je unutra kroz odškrinuti prozor. Line se okrenula na krevet. Ležao je i gledao u njezine naglašene trbušne mišiće. Sunce je ocrtavalo oštru sjenu

prozorskih letvica preko kreveta. Njezina se kosa razasula po jastuku. Razlistana grančica bršljana protezala se sve do hrpe do-njeg rublja na podu. A onda više nije bio u brvnari, bio je u šumi. Bila je jesen i zrak je bio oštar, te su imali pogled na jezero gdje je lišće breza na drugoj strani bilo požutjelo i s tračkom narančaste, tako se detaljno odražavajući u crnoj vodi da je ta izvrnuta slika izgledala jasnije od stvarnosti. No sad kraj njega više nije bila Line, nego Eva- Britt. Pogledala je prema njemu s pramenom kose u kutu usana i bacila naramak lišća u njega. Lišće je bilo suho. Umjesto da padne, zahvatio ga je dašak vjetra i digao ga u zrak, i ono se smanjivalo i smanjivalo sve dok nije nestalo, sitno kao prašina na nebu. Okrene se od nje i ugleda policu s knjigama. Nije pokušavao čitati naslove na hrptima knjiga. Polica je stajala predaleko. Umjesto toga ugleda sliku motora na vratima, Harley-Davidsonova Fat Boya na kojem je sjedila tamnokosa žena golih grudi i dugih nogu u uskim trapericama. Bila je to Goril. Probudi se i ustanovi da leži doma u svome krevetu. Bez Line, bez Eve-Britt. Samo je njegova odjeća ležala na hrpi na podu. Na vratima ormara visio je star plakat Harley-Davidsonova Fat Boya - bez Goril. Konačno prebaci noge na pod i ostane sjediti te promatrati svoj očajni odraz u ogledalu. Hvala Bogu, pomisli on, da me nitko ne kinji ujutro.

Sat vremena poslije otvorio je ulazna vrata i izišao. Bilo je nešto blaže vani, oko nule, i preko noći je bilo sniježilo. Ralice su zatrpale sve parkirane aute prekrivačem mokrog snijega. Ritmično struganje lopata govorilo mu je da je ovaj ili onaj zagrižen činovnik čvrsto od-lučio ići autom na posao. No kad su motori i krenuli, zvuk im je bio prigušen jer je zrak bio vunast i svi su se zvukovi morali probijati kroz vlažno polje debelog snijega koji je bio napadao. Frank je poželio da je ljeto, da se može ujutro probuditi uz sunce koje mu grije stopala.

Kad je ušao u bar Hotela Continental, pronađe mjesto na kožnatoj fotelji u unutrašnjosti lokala. Gosti u baru bili su uglavnom gospoda u poslovnim odijelima koja su se pokušavala iskobeljati iz kaputa Huga Bossa. No tu i tamo obilato našminkane majke dolazile bi u lokal u bundama, vukle za sobom nezgrapne kćeri tinejdžerke nabujalih grudi, napućenih usana i dobro izvježbanih srnećih pogleda koje su upućivale gospodi koja su najbogatije izgledala. Frank Frölich naruči kavu. Po-služe mu je u vrču. Malo poslije iz predvoija hotela pojavi se poletan muškarac u crvenom sakou. Jedna od žena za šankom pokaže mu prema Franku Frolichu koji ustane i mahne. Hermann Kirkenaer imao je kratku kovrčavu kosu koja se počela rijediti na tjemenu. Bio je neo- brijan i imao rinčicu u lijevome uhu. Čim je sjeo, žena koja mu je po-kazala policajca poslužila mu je čašu kole.

Kirkenaer mu ispriča kako su on i žena iz Tonsberga, ali stanuju u Continentalu kad imaju posla u gradu, kao toga dana kad trebaju po-gledati tri stana.

"Preselit ćete se u Oslo?"

"Da", reče Kirkenaer i baci pogled preko Frolichova ramena. Visoka žena duge kose i budnog pogleda stajala je i čekala pokraj policajca.

"Iselin", reče Kirkenaer. "Ovo je Frank Frölich."

Ruka joj je bila suha i topla, s dugim prstima. Bila je odjevena u kratak sako i suknju koja joj je pokrivala koljena.

Sjedne na sofu do Kirkenaera. Široka su joj usta bila nagrđena ruž-nim herpesom na donjoj usni. Frank Frölich odvrati pogled kad ga je pogledala ravno u oči.

"Frölich istražuje umorstvo Reidara Folke Jespersena", objasni Kirkenaer.

"To je bilo grozno", reče Iselin Varaš sućutno.

"Iselinine reakcije uvijek su iskrene", reče Kirkenser s loše prikri-venim sarkazmom, a onda, okrenut prema ženi, nastavi tonom koji je

bio negdje u neugodnoj sredini između prkosnog i bahatog: "I to je jako dražesna osobina, ali policajca, zapravo, zanima jesmo li imali kontakta s Reidarom Folke Jespersenom prije sastanka kod Arvida u petak trinaestoga."

Iselin Varaš držala je balzam za usne u ruci. Oprezno ga namaže na herpes.

"Razgovarali smo s njim nešto malo", reče ona. "Ti si bio upoznao Reidara, zar ne? Ja ga nisam prije vidjela."

"Ispalo je tako da smo komunicirali s Arvidom, njegovim bratom", reče Kirkenser. "Pisali smo mnogima, mislim, većem broju trgovina. U početku smo se obratili Reidaru Folke Jespersenu. No, kontaktirao nas je Arvid, brat, on je reagirao na pismo, da to tako kažem."

Ako je pismo bilo naslovljeno na Reidara, onda su braća morala razgovarati o tome, zaključio Frank Frölich za sebe i nasloni se kad se konobarica vratila do stola s bocom mineralne vode koju polako natoči u čašu i posluži Iselin Varaš. Ona je pratila pogledom kako voda pljušti u čašu i reče: "Ime Reidara Folke Jespersena vodi se u registrima." Kad je konobarica otišla, ona digne čašu prema Frölichu da nazdravi. On pristojno nagne šalicu s kavom.

"Oni su, zapravo, bili za, sva trojica. Arvid je čak rekao da mu je jako drago što smo se javili", reče ona i spusti čašu. Objema rukama uhvati kosu i složi konjski rep koji pričvrsti gumicom.

"I još uvijek nisu rekli ne", nastavi Kirkenaer. "A i dopušteno je..."

"Hermanne", prekine ga ona majčinskim glasom.

"Što?"

"Čovjek je mrtav, Hermanne", reče ona i prijekorno se zagleda u njega, a zatim opet namaže herpes balzomom.

Muškarcu se nije nimalo svidjelo što mu je tako spustila.

Ona neumorno nastavi: "Prepustit ćemo njima da nam se obrate. Nama je novost to što kažete, da se Reidar Folke Jespersen protivio prodaji. Mislili smo da su sva trojica složni, ali ako je situacija takva kakva jest..."

"Još smo samo trebali potpisati ugovor", prekine je Kirkenaer i uputi joj bijesan pogled.

"Kad ste se susreli s braćom, niste dakle primijetili neslogu među njima?"

Oboje odmahnu glavom.

"Sasvim sam sigurna u to", ustrajala je ona i kotrljala balzam među prstima. "I sigurna sam da on nije ništa rekao dok smo bili ondje."

Nasmiješi se i dobaci pogled suprugu kao da dijele neku internu šalu.

"Zapravo je samo Arvid govorio."

"Stari Arvid zaljubljen je u Iselin", reče Hermann Kirkenaer veselo pa promišljeno nastavi, prije nego što je ona stigla išta reći: "Naime u braku sam sa ženom koja uživa u društvu starijih muškaraca."

"Nema ništa loše u tome da se žena voli osjećati privlačno", reče ona i oprezno namaže herpes kažiprstom.

"Dokle se god ne počne nuditi na pladnju."

Komentar je bio izravan i osoban. Frank Frölich proučavao je slike po zidovima. Odjednom je pomislio na Evu-Britt i na to kako se on povremeno znao izivcirati zbog nje. Sav se oznojio kad je pomislio do čega bi takva iritiranost mogla dovesti u društvu drugih.

Iselin Varaš progovori glasom koji je očito nastojala držati pod kontrolom: "Kažu da Hermann zna biti tako simpatičan."

Nakon toga uslijedi neugodna tišina. Iselin Varaš usredotočila se na čašu mineralne vode.

"Vi se također bavite antikvitetima", reče Frölich da ublaži atmosferu. Hermann Kirkenaer nastavi šutjeti.

Ona digne pogled i polako kimne.

"Zašto baš ta trgovina?"

Iselin Varas pročisti grlo. "Opća procjena stanja unutar branše."

"Mnogi su neozbiljni", doda kratko Kirkenaer.

"Zbog toga je teško početi od nule", reče žena, koju je očito sme-tao herpes. Već je opet bila odvrnula poklopac s masti. "Dakle u potrazi smo za već etabliranim poduzećem u jednom od finijih dijelova grada", nastavi ona. "Znate, time kupujete i reputaciju."

"Jeste li se raspitivali i kod drugih?"

Kirkenauer kimne.

"Kakvu reputaciju kupujete od braće Folke Jespersen?"

Njih se dvoje pogledaju. "Ti odgovori", reče ona.

On raširi ruke. "Prodaju mnogo finih stvari", reče on.

"Dobar ukus", doda ona. "Imaju dobar ukus."

Frank Frölich digne šalicu. Bila je prazna. Spusti je.

"Zašto biste baš u to uložili?"

Zbunjeno su zurili u njega.

"Čime ste se prije bavili?" upita Frölich.

"Profesorica", reče ona. "Predajem jezike i povijest umjetnosti." Ona s osmijehom kimne svome mužu. "Ti si na redu."

"Pogodite", reče on Frölichu, koji slegne ramenima.

Kirkenauer sam odgovori: "Automobilska branša."

"Mislím da se to zove trgovac automobilima", ispravi ga ona, po-malo ironično. "Hermann je čvrsto uvjeren da je sama prodaja važna, a ne ono što se prodaje. To je stajalište zbog kojeg se prestao nazivati trgovcem automobilima."

"Ona je recimo stručnjak za to", dometne on. "Povjesničarka umjetnosti."

"Kakvi automobili?" upita Frölich.

"Skupi automobili. Mercedesi, BMW-i, najveći i najskuplji auti."

"OK", reče Frölich, kojeg su polako počeli živcirati međusobnim blaćenjem. "Jedna me stvar zanima. Našli ste se kod Arvida. Zašto je uopće zakazan taj sastanak?"

Njih se dvoje pogledaju. "Ti odgovori", reče Kirkenaer.

"Trebali smo zaključiti ugovor", reče ona. "Dogovor je bio da nas sva trojica upoznaju, čuju kakve ideje imamo, ukratko, da ih uvjerimo."

"Onda sama cijena nije bila relevantna tema na tom sastanku?"

"Ne", reče Kirkenaer. "Cijenu smo već bili raspravili."

"Onda je Reidar Folke Jespersen bio unaprijed upoznat s planovima za prodaju i bio je upoznat s vašom ponudenom cijenom..."

Oboje kimnu. "Ni sastanak ni svrha sastanka nikome od njih nisu bili nepoznati", reče Kirkenaer. "Niti se sjećam da sam primijetio ika-kav negativan stav kod bilo koga od njih", doda.

"Niste dodali nikakav nov uvjet, ništa zbog čega bi Reidar Folke Jespersen promijenio stajalište?"

"Baš ništa", reče Hermann Kirkenaer.

"Je li moguće da su mu dva brata nešto tajila?"

Oni se pogledaju. Iselin Varas polako digne ramena. Odgovori mu Kirkenaer: "U teoriji je moguće. Ali to morate pitati njih. Meni..." dobaci pogled ženi koja je kimala u znak slaganja, "... nama nije izgledalo kao da mu je nešto bilo iznenađenje ili nepoznanica na tom sastanku."

"Ako je bio protiv tog dogovora, morao je to odlučiti neposredno prije nego što se pojavio", doda Iselin Varas.

"Jeste li se poslije čuli s nekim od braće?"

"Razgovarali smo s Arvidom", reče ona, još uvijek s kažiprstom na herpesu.

"Kada?"

"Nazvali smo Arvida isto poslijepodne i rekao nam je da bismo trebali pustiti da se stvari slegnu nekoliko dana, da će se sve srediti."

"Dakle nije uopće spominjao da se Reidar Folke Jespersen protivi samoj prodaji?"

"Ne."

"Sjećate li se kako je to točno sročio?"

Iselin Varäs pročisti grlo: "Izrazio se točno ovako: 'Mislim da ćemo pustiti da se situacija slegne dan ili dva, pa će se sve srediti kako smo se i dogovorili.'"

"Što ste tada pomislili?"

Ona slegne ramenima: "Bila sam malo... kako da kažem... prepala sam se. Pa sam pitala ima li kakvih problema. No Arvid je na to rekao da se pojavila mala prepreka, ali da će se sve izgladiti do kraja dana."

Frölich ju je promatrao. "Prepreka koja će se izgladiti do kraja dana?"

"Tako je rekao."

"A to je bilo kada?"

"Bilo je to istoga dana kad smo se našli. Bilo je negdje četiri po-podne, ja mislim."

"A nakon toga? Jeste li razgovarali nakon toga?"

"Nazvao je dan poslije, prije nego što smo saznali da je netko ubi-jen. Bilo je to ujutro. Ispričao nam je da je njegov brat Reidar mrtav, i da moraju riješiti neke formalnosti među sobom na sudu prije nego što bude govora o zaključenju prodaje. I pitao je imamo li strpljenja pričekati." Sad su oboje zurili u Frölicha. "Imate li?" upita on.

Kirkenauer dezorijentirano upita: "Imamo li što?"

"Imate li vremena čekati?"

Njih dvoje pogledaju se i nasmiješe. "Pa to i radimo", reče ona.

"Čekamo."

"Koliko ste dugo spremni čekati?"

Ono dvoje gledalo se dug trenutak, a onda se Iselin Varäs okrene prema Franku Frölichu s pomalo rezigniranim izrazom na licu. "O tome smo baš raspravljali", reče ona. "I sumnjam da će to još dugo trajati."

CHERCHEZ LA FEMME

Emmanuel Folke Jespersen zamislio se. Gunnarstranda odagna dugu tišinu zagledavši se van. Razmišljao je o Tove, dok su mu oči počivale na pogledu s terase Emmanuela Folke Jespersena. Mraz je ležao na krovovima kuća i ogradama trijemova kao debeo sloj rastopljenog šećera. Nisko zimsko sunce padalo je na prozor pod takvim kutom da je otkrivalo masne mrlje i otiske prstiju na staklu. Ograda je isparavala od sunčeva svjetla. Emmanuel Folke Jespersen premetne fotografiju po rukama, protrlja oči, s naporom digne nogu da je prekriži preko druge, ali odustane.

Gunnarstranda je pustio misli da lutaju-, nekoliko sati prije prvi se put nakon dugo vremena probudio u krevetu sa ženom pored sebe. Naslonio se i promatrao zrake sunca koje su padale na zid na drugom kraju sobe. Svjetlo je treperilo, strujanje topline iz kamina uznemiravalo je svjetlost sunca.

Emmanuel Folke Jespersen sasvim je sigurno već vidio ženu sa slike. Međutim Gunnarstrandi je bilo jasno da će trebati vremena da izvuče priznanje. Emmanuel Folke Jespersen prvo je teško uzdahnuo dok je uobličavao usne u melankoličnom prepoznavanju, izraz lica koji je pustio da se raspline prije nego što se formira do kraja. Zatim, lica ukočenog u neobičnu grimasu, na dvije duge sekunde pogleda policajca u oči pa izbaci donju usnu dok je odmahivanjem glave priznavao da ga slika žene s madežom na bradi ni na što ne podsjeća.

"Razgovarao sam s Arvidom", reče Emmanuel Folke Jespersen konačno.

"Ispričao mi je da vas je jako zanimalo zašto se Reidar počeo baviti antikvitetima..."

Stol je bio krcat tjednicima i drugim časopisima. U sredini je kraljevala hrpa knjiga koja se sastojala od Velike knjige križaljki i Velikog norveškog leksikona u izdanju Aschehouga i Gylendala. Treća je knjiga bila toliko izlizana da je bilo nemoguće pročitati naslov na hrptu. Na kauču, na jastuku između njih, sklupčala se njegova crno-bijela mačka.

Emmanuel još jedanput promotri fotografiju, lagano odmahne glavom i samo odloži sliku na hrpu knjiga na stolu. "Ne", uzdahne on teško i počese se po bradi. "Tako lijepa dama urezala bi mi se u sjeća-nje."

Gunnarstranda se umorno osmjehne. "Možda vi znate zašto se vaš brat počeo baviti antikvitetima?" upita on ne skrivajući određenu suzdržanost. Emmanuel Folke Jespersen napokon je uspio prekrižiti noge, nakon što je bio dobro natezao koljena hlača. S rukom na koljenu, krado-mice pogleda sliku.

Gunnarstranda se nagne preko stola i počne se poigravati fotografijom. "Zapravo, mislim da je Reidar u sebi imao veliku prazninu. Možda se zato počeo baviti antikvitetima. Skupljao je stvarno svašta. Da nije posjedovao stvari, bio bi... bio bi ništa." Emmanuel Folke Jespersen raširi ruke: "Prazan. Reidar je bio ovisan o sakupljanju." "Trofeji?"

"Da, moglo bi se to nazvati trofejima. Mislim da je gotovo živio kroz stvari, kroz stvari koje je posjedovao." Emmanuel Folke Jespersen baci pogled na sliku pa reče: "Mislim da je to bila Reidarova noćna mora - gotovo kao da je pokušavao opravdati svoje postojanje kroz posjedovanje. Mislim da je duboko u sebi imao zabranjeno područje, možda kakvu ranu od nekakvih udaraca, događaja ili iskustava - u svakom slučaju, nešto što je zaslužno za to što je njegov život krenuo baš tim pravcem." Emmanuel umukne zatvorenih očiju, kao da duboko razmišlja, a onda nastavi: "S druge strane, nisam siguran da je Reidar bio jedinstven u tome. Mnogo sam puta pomislio da smo svi takvi, da svi živimo s fundamentalnom sumnjom u same sebe. Razumijete li? Kad maknemo pogled s jutarnjih rutina i posla - ili ako se usudimo maknuti pogled s ritualnog aspekta života: pranja zuba, posla, objeda, slavljenja Božića, Uskrsa i vremena koje provodimo u masonskim ložama, što ja znam, ili čak u razgovorima s drugim ljudima - svi se ukopamo na mjestu kojiput, zar ne? Može biti da čujemo nešto što je netko rekao - bilo gdje, u dućanu ili doma u naslonjaču - ili prepoznamo nešto što nas podsjeti na djetinjstvo, neki miris, ili zvuk, ili raspoloženje - pa se ukopamo na mjestu i otkrijemo, ili shvatimo, kakvi smo duboko u sebi postali, bez šminke - te moramo zatvoriti oči i odagnati tu spoznaju jer vidimo sami sebe na taj način, vidimo ravno kroz oklop prijateljskih veza i društvenog života iza kojeg smo se sakrili. Stojimo zatvorenih očiju i želimo pobjeći, možda zato što je teško stati, okrenuti se ili uhvatiti ukoštac s tom ranjivošću. Samo nastavimo živjeti takvi kakvi jesmo bez razmišljanja - a da - a da ne zgrabimo tu priliku da se pro-mijenimo odmah na licu mjesta. Mislite li da trabunjam?"

"Uopće ne", reče Gunnarstranda, "mislim da ste u pravu - mnogi se ljudi prije ili poslije moraju suočiti s vlastitim snovima - nazovimo to održavanjem godišnje sjednice sa samim sobom. Ali neki to ipak iznađu ranije nego drugi. Mnogi to možda nikad neće doživjeti." Još malo poravna fotografiju pa njome lagano prođe po hlačama. "Nasta-vite."

"Hah, gledati svog brata na taj način - kao žrtvu... Morate se sjetiti da mi je Reidar bio stariji brat, moj uzor, osoba s aurom nepobitnog autoriteta - gledati njega na taj način..."

Inspektor je pristojno čekao dok je Emmanuel Folke Jespersen tražio prave riječi.

"Bilo je još teže jer je on shvatio kako razmišljam. Moguće je da nije primijetio brigu koja je stajala iza svega, ali primijetio je promjenu. Intuitivno je shvatio da je pročitano, da je razotkriven. Ali nisam

siguran je li shvatio što sam točno razotkrio. Primijetio je samo promjenu atmosfere između nas - primijetio je da ga žalim. A to mi nije bio spreman oprostiti."

"Oprostiti?"

Emmanuel Folke Jespersen kimne. "Oprostiti."

"Zašto to nije mogao?"

"Možda je to imalo veze s njegovom prazninom iznutra, od koje je u osnovi pobjegao sagradivši takav oklop oko sebe. Ali i zato što je ravnoteža između nas bila narušena. Kad je razotkriven - još uvijek mi se čini da je ta riječ pomalo čudna - no budući da sam prozreo tu njegovu pomalo bolesnu potrebu da bude u formi i u pokretu, da posjeduje, da izgradi tvrđavu stvari oko sebe, nije mogao, naravno, zadržati istu onu prednost preda mnom kao brat. Jednostavno rečeno, nije volio imati posla sa mnom."

Gunnarstranda podboči glavu na svinuti kažiprst pod bradom pa reče:

"Sigurno imate neku ideju što su to sakupljanje stvari i ta grčevita razina aktivnosti trebali kompenzirati. Stoji li iza toga nešto ideološko, je li to bila trauma povezana s groznim iskustvima, jesu li to potisnuta sjećanja na nešto?"

"Pa da, malo jesam razmišljao..."

Gunnarstranda se nagne još više naprijed. Na kauču, pokraj Emma- nuela Folke Jespersena, mačka tržne glavom. Tiho zaprede, protegne stražnje noge i nastavi ležati na jastuku kao egipatska kraljica. Oči su joj bile otvorene, ali nije bila budna; zatrepće pa polako spusti glavu na prednje šape. "Da čujem", prošapće Gunnarstranda nestrpljivo.

"Isprva sam mislio da ga proganjaju sjećanja, ljudi koji su mirno spavali kad ih je raznio na komadiće..."

"Neka sabotaza?"

Emmanuel Folke Jespersen tiho je zurio pred sebe. "Bog zna daje Reidar imao puno gadosti na savjesti. Mrtvih i..." Prekine sam sebe. "Ali saznao sam da ne može biti ništa slično."

Policajac napeto pročisti grlo.

Emmanuel Folke Jespersen teško uzdahne i nasloni glavu unatrag. Mačka opet proviri, a Emmanuel Folke Jespersen zagleda se u strop i počese po bradi uz tiho struganje. "Kako ono kažu..."

"Tko to?"

"Francuzi - što ono kažu kad treba razriješiti neku zagonetku..."

Gunnarstranda baci pogled na fotografiju koja je ležala na plavome leksikonu. Zimsko sunce koje se probijalo kroz prozor na stol palo je na površinu slike i zasjajilo je kao staro matirano ogledalo. "Cherchez la femme", prošapće.

Emmanuel, pogleda još uvijek uprtog u neku točku na stropu, duboko uzdahne i ponovi: "Cherchez la femme..."

Gunnarstranda gutne, uzme fotografiju i digne je u zrak. "OK." Uzdahne i započne: "Kako se zove?"

SAUNA

Najinformiranija osoba koju je inspektor Gunnarstranda znao bio je njegov šogor. Problem je bio u tome što mu je iz godine u godinu bilo sve teže i teže razgovarati s njim. Kao prvo, bilo ga je teško vidjeti, a da se ne sjeti Edel. Kao drugo, razgovori su obojici teško padali jer se činilo da je nelagoda zbog susreta obostrana. Policajcu je uvijek bio svojevrsan napor stupiti s njim u kontakt. Sad je međutim imao ispriku. Nakon što je prošlo vrijeme ručka, digne slušalicu i utipka njegov broj.

Šogor ga je zamolio malo vremena da razmisli. Iz nekog nepozna-tog razloga, zvučao je pozitivno, gotovo kao da je sretan što čuje po-licajčev glas.

Dogovorili su se sastati nakon radnog vremena.

U pola četiri inspektor uzme opremu za plivanje iz ormara pokraj vrata, izađe i sjedne na tramvaj do kupališta Vestkantbadet. Na javnim kupalištima Gunnarstranda se uvijek koristio kapom za plivanje. Bez kape bi mu se kosa vukla kao mokro jedro za čamcem. Tove Granaas još uvijek nije komentirala način na koji češlja kosu. Znao je međutim da će do toga doći. Kupaće gaće kupio je prije petnaest godina na Fuerteventuri. Naočale za plivanje i kvačicu za nos mijenjao je svake godine. Nekoliko je sekundi stajao i gledao u zelenu površinu prije nego što je lagano savio koljena i skočio u vodu. Zapliva naprijed ukočenih nogu, pomalo iznenađen što voda nije hladnija, sve dok glava s kapom, kvačicom na nosu i naočalama za plivanje nije izronila. Zatim je otpli-vao dvadeset pet dužina bazena u oba smjera, prsnim stilom, usredo-točen na disanje i svaki zaokret. Kad je završio, baci pogled na sat da provjeri koliko je sati, dok je polako jednu dužinu bazena plivao leđno. Bio je dvije minute brži nego prošloga puta, ali još uvijek četiri minute sporiji od osobnog rekorda. Konačno se popne van iz vode, lagano se istušira i ode u parnu kupelj. Ima li mjesta, uvijek legne na leđa na najvišu klupu. Toga je puta bilo. Vruć, suh zrak žario mu je nepce. Da se ne opeče na klupu, pazio je da raširi ručnik. Ipak, prvo kimne drugima koji su unutra sjedili, sagne se da uzme zaimaču koja je stajala u kanti na podu, pa zalije peć vodom. Još su četiri muškarca bila ondje. Jedan mlad i slabašan momčić koji je tek prešao dvadesetu razrogače- njih je očiju zurio u tuđa spolovila. S posebnim je zanimanjem pratio jednog atleta u četrdesetima - Willyja W., kojeg je Gunnarstranda triput uhitio zbog nasilja i pokušaja iznude. Willy rezervirano kimne policajcu, a onda nastavi zamišljeno gladiti mišiće i maramicom otirati znoj s čela. Preostala dvojica bili su stariji muškarci iz iste ekipe u kojoj ih je obično bilo više i koji su obično raspravljali o umrlim drugovima. Danas su pažnju posvetili nekome tko se zvao Per i tko je, prema njihovom mišljenju, bio uvjeren da je sam samcat dobio rat. Razgovarali su o Ronnyju kojeg su, dok su išli u školu Lakegata, maltre-tirali jer je spavao sa svojom sestrom. Razgovarali su o Francisu koji je cijeloga života radio u zgradi ministarstava i koji je korio i samog premijera. Gunnarstranda legne na leđa na klupu i nastavi ih slušati dok je čekao šogora.

Bilo je malo poslije sedam kad je opet ušetao kroz vrata svojeg ureda. Mogao je birati među trima imenima. Prvi čovjek bio je novinar iz Trondheima koji je napisao nekoliko popularnoznanstvenih knjiga na tu temu. Drugi je bio učen laik koji je znao izvući čudesne nove podatke o temama koje većina ljudi smatra odavno iscrpljenima. Mana mu je, prema šogoru, to što je povezan s neonacističkim krugovima. Gunnarstranda se odluči za treće ime s popisa - umirovljenog profe-sora povijesti. Smjesti se na uredski stolac dok je ispijao šalicu kave za koji mu je želudac govorio da je ne bi trebao piti. Nogom izvuče donju ladicu pisaćeg stola. S nogom na latici i slušalicom u ruci, promatrao je crnu čarapu navučenu preko ruba plavih dugih gaća dok je zvonilo.

"Da", reče drhtav ženski glas.

"Ovdje Gunnarstranda", reče policajac. "Radim za policiju grada Osla. Je li to stan profesora Engelschona?"

"Da... Roare!" vikne glas nakon kratke tišine, i policajac začuje spuštanje slušalice na stol. "Roare! Zovu te iz policije!"

Usljedi tišina i Gunnarstranda začuje teške korake po škripavu parketu.

"Engelschon", reče hrapav glas.

Gunnarstranda se predstavi.

"Drago mi je", reče Engelschon, u iščekivanju.

"Čujem da ste vi osoba koja najviše u cijeloj zemlji zna o pokretu otpora za vrijeme njemačke okupacije", reče Gunnarstranda proma-trajući staru fotografiju koja je ležala na stolu.

"Ma ni govora", reče Engelschon pa ponovi: "Ni govora."

"Pokušavam ući u trag jednoj ženi", reče policajac.

"Vi u policiji trebali biste imati bolje uvjete za to od mene."

"Radi se o vremenu okupacije", objasni Gunnarstranda. "Žena je Norvežanka, ali vjerojatno je bila u braku s nekim dosta istaknutim gospodinom za vrijeme rata. Ime joj je Amalie, a djevojačko prezime Bruun - s dva u. Amalie Bruun."

Kuća profesora Engelschona bila je jedna od onih za koje trgovci nekretninama odriješe kesu i stave sliku kad oglašavaju prodaju u novinama. Kuća se nalazila na Snaroyi. Sljeme krova koje se izdizalo iznad drveća imalo je dva dimnjaka i izgledalo je kao da pokriva ka-tranom premazanu drvenu vilu iz tridesetih, suptilno projektiranih prozora i sa stupovima ispred ulaznih vrata. Zdanje je Gunnarstrandu podsjetilo na Frognerseteren i imanja u dolini Gudbrandsdalen.

Pa ipak, kuća se razlikovala od većine drugih u tom području. Nije bilo spuštenih talijanskih automobila u neposrednoj blizini. Po vrtu nisu trčkarali okretni ptičari, a nije bilo ni prijetećeg znaka upozorenja nekog osiguravajućeg društva iznad vrata. Nigdje nije bilo nikakvog traga vulgarnoj skorojevičkoj kulturi koja je opkolila ono malo kuća po glavnome gradu i oko njega koje su još uvijek imale dušu. Prilaz je bio prekriven snijegom. Samo je uska i krivudava staza bila prokopana u sniježnom prekrivaču i protezala se od širokih stepenica pa sve do hrđavog poštanskog sandučića, žicom privezanog za stup ograde odavno izliven iz betona. Na stepenicama nije bilo snijega. Lopata za snijeg i metla bili su naslonjeni na zid. Suhe grane loze čvrsto su se držale za obao drven stup, gdje su čekale priliku da u ljetnom dijelu godine preobraze ulaz u zelen portal.

Vrata mu otvori pogrbljena starija žena s punđom koja je škiljila u njega kroz debela stakla naočala.

Kad je Gunnarstranda kročio unutra, dočeka ga je miris zelenog sapuna, lavande i lagano nasoljenog bakalara. Taj ga je miris podsjetio na djetinjstvo. Odmah je zamislio majčine jake listove ispod pregače dok je miješala kuhana jaja i maslac kao prilog kuhanoj ribi te je zami-slio miran kut stana u kojem je crn hrastov stol za blagovanje bio smješten između kamina i očeve police s knjigama. Dok je tako stajao, iznenađen susretom s mirisom iz djetinjstva, pogled mu je lutao po interijeru. Dva su naslonjača sami kraljevali pred starim televizorom. Na jed-nome je ležao pribor za pletenje. Na stoliću za kavu stajale su naočale širokih crnih okvira. Pokraj naočala stajala je pepeljara s logom cigareta Abdullah koje su se odavno prestale proizvoditi. Lula od vrisova ko-rijena naslonila je okrhnut usnik na rub pepeljare. Na zidovima su visjele obiteljske slike u ovalnim okvirima oko goblena s motivom norveške prirode: dva losa koji piju vodu iz jezerca u šumi. Zidni sat prigušeno otkuca pola devet kad je profesor Engelsch0n došepao prema njemu.

Profesor ga povede sa sobom u radnu sobu u kojoj je svaki centi-metar zida bio prekriven knjigama. Monitor na kojem je radio screen saver svijetlio je na radnome stolu zatrpanom papirima. Engelschon je imao ravnu, sijedu kosu začešljanu više u zrak nego unatrag. Koža lica bila mu je blijeda i puna dubokih bora. Jaka brada visjela mu je ispod napućenih usta kao ladica. Zavaljen za pisaćim stolom, s naoča-lama na nosu, sličio je psu krvosljedniku isturene donje čeljusti koji čuva hrpu kostiju i iznutrica.

"Ta žena koju tražite zapravo je jako zanimljiva", progundā on hrapavim glasom pa pročisti grlo. "Pronašao sam više njezinih slika. Djevojačko joj je ime bilo Bruun, da, Amalie Bruun. Bio je to težak posao. No uputili ste me na pravi trag ovoga puta. Udala se 1944. za Klausu Fromma,

koji je sasvim sigurno bio Nijemac. Ali nije bio bilo tko. Bio je sudac, stacioniran ovdje u Norveškoj za vrijeme rata."

Gunnarstranda tiho zazviždi.

"Evidencija Klause Fromma u NSDAP-u i SS-u seže sve od 1934. kad je imao 24 godine."

Gunnarstranda nabora čelo dok je računao, a onda reče: "I sigurni ste u to?"

Engelschon spusti naočale na nos. Pogled koji mu je tad uputio bio je hladan i procjenjivački. "Što ste ono rekli, tko me preporučio?"

Gunnarstranda odmahne rukom. "Malo me iznenadilo to što ste rekli, ali možemo se poslije vratiti na to. Ali ako je taj tip 1934. imao 24 godine, sad bi trebao imati devedeset, ako je živ."

"Hah, pa moguće je. Nisam to uspio saznati. Pušite?"

Gunnarstranda kimne.

"Hvala Bogu", reče profesor i zagriže usnik Ronsonove lule koju je uzeo iz jedne ladice pisaćeg stola. Govorio je kutom usana dok je pokušavao pripaliti lulu: "Klaus Fromm imao je vojno i pravno obra-zovanje te je krajem tridesetih postao sudac na SS-ovu sudu u Berlinu. U Oslo je došao u svibnju 1940. na visok položaj u takozvanom SS und Polizeigericht Nordu - sudu koji je, zapravo, bio namijenjen Nijemcima, ali je sudio i Norvežanima iz pokreta otpora." Iz Engelschonove se lule sobom raširi sladak miris duhana.

"Sudac", promrmlja Gunnarstranda zamišljeno. "Koja je to titula bila - na njemačkome?"

"Bio je SS-Obersturmbannführer."

Gunnarstranda kimne. Uzbuđeno zapali smotanu cigaretu i poh-lepno uvuče dim. Prostorijom je vladala jedna od najugodnijih atmo-sfera koje je bio osjetio u jako puno vremena.

"Obersturmbannführer je u rangu potpukovnika", objasni Engelschon.

"Drugim riječima, visok rang."

"O, da."

"Ali titula suca na neki je način pomalo civilna, koliko je visoko rangiran bio, u praksi?"

"Koliko znate o SS-u?" upita Engelschon iza pisaćeg stola.

"Elitni vojnici - i dobro se sjećam priče o Hitlerovoj paranoji. Noći dugih noževa."

Engelschon kimne. "SS je zasnovan kao reakcija na rast SA Sturmabteilunga. Röhm je upravljao SA-om koji je s vremenom postao enormno velik. A što je SA više rastao, to je više rastao i strah da će SA ugroziti Hitlerov autoritet - barem je on sam to mislio. Devetsto trideset i treće bilo je tristo tisuća smeđekošuljaša pod vodstvom Röhma. Zato je Hitler 1934. naručio ubojstvo većine časnika SA-a - Noć dugih noževa, kao što ste rekli. Nakon toga sa SA-om je bilo svršeno, a SS je zastrašujuće narastao. Naziv Waffen-SS službeno se počinje koristiti u ožujku 1940. Tada je osnovana i policijska divizija u kojoj je radio Fromm - kao, između ostalog, i Totenkopfdivision koji se bavio čuvanjem i administracijom u koncentracijskim logorima."

"Ali nije li se SS dotad bio sastojao od policajaca?"

"Pa jest", objasni Engelschon. Malo je prekopavao po stolu pa ustane i izvuče prazan list papira iz snopa umetnutog u pisač koji je stajao na klupici ispod prozora. Nacrta malen dijagram organizacije na papiru. "SS-om je upravljao Himmler", objasni on. "Himmler je 1936. postao ministar unutarnjih poslova i uklopio je policiju u SS. Policija se tada sastojala od dva dijela. Ordnungspolizei i Sicherheitspolizei. Ovaj drugi dio, sigurnosna policija, dijelio se pak na dva dijela: kriminalistički odjel, Kripo, i državnu tajnu policiju, Gestapo. Međutim kao dodatak policijskim odjelima postojale su specijalne snage - SS Verßigungstrupe - koje su bile čvrsto vezane uz samog Hitlera. Možda ste čuli za Hitlerovu tjelesnu

stražu Stabswache - oni su pripadali tim snagama Verßigungstrupe. Hitlerova tjelesna straža poslije je dobila naziv Leibstandarte SS Adolf Hitler. Razlika između Leibstandarte i ostatka SS-a bila je u tome da su se vojnici Leibstandarte zaklinjali na vjernost izravno Hitleru, što se, naravno, radilo zato što je vjernost Führern slabila Himmlerov utjecaj i moć unutar SS-a."

"Onda Hitler nije vjerovao Himmleru?"

"Recimo da je Hitleru bilo jasno da je njegov autoritet moguće uzdrmati. Ta bio je žrtva različitih pokušaja atentata, što sigurno znate. Pobriniu se, u svakom slučaju, da Verfiigungstrupe čini osnovicu svih divizija organizacije koja je nazvana Waffen-SS. Međutim sama reor-ganizacija 1940. bila je, prije svega, provedena imajući na umu brzinu kojom organizacija raste. Waffen-SS sastojao se od ukupno trideset osam divizija. Ha? Možete to zamisliti? Znate, Nijemci su imali smisla za organizaciju."

Profesor Engelschon ponovno sjedne: "Jesam li vam odgovorio na pitanje?" zapita se a onda odgovori: "Nisam. Klaus Fromm imao je dakle titulu Obersturmbannfiihrera, ali nije radio na terenu."

"Siva eminencija", zaključi Gunnarstranda koji je nakon dugo vre-mena pogledao pepeo na cigareti i usredotočio se na to da mu ne padne s cigarete.

"Da. U svakom slučaju, čovjek s vojnom i civilnom moći." Profesor pomoću usnika pogurne pepeljaru preko mora papira koje ih je dijelilo. Zatim uzme sliku koju je policajac pronašao ispod Folke Jespersenova podloška za pisanje. Proučavao je sliku i zamišljeno bubnjao usnikom lule po sljepoočnici. "Ali Amalie", započne, "Amalie, kojoj je dakle djevojačko prezime Bruun, odrasla je ovdje u Oslu. Stanovala je u Ulici Armuera Hansena 19 sve do udaje. Ona i Fromm vjenčali su se iz. prosinca 1944. na svečanosti u Kristinelundveien 22 - u takozvanoj Brydevilli - gdje je stolovao SS-ov tribunal za vrijeme okupacije. Evo", reče profesor i zaškilji u papire, a onda digne list papira A4: "Kopija vjenčanog lista: Klaus Dietrich Fromm oženio se Amalie Bruun."

"Dakle, četrdeset četvrte on je imao trideset četiri godine - koliko je imala ona?"

"Amalie je rođena u rodilištu Rikshospitalet 3. srpnja 1921. - dakle udala se s dvadeset tri godine."

"Jedanaest godina mlađa od Fromma."

"Da, tada to nije bilo toliko neobično..."

"Ali u ovom slučaju na kojem radim", reče Gunnarstranda i pokuša napraviti kolut dima, bezuspješno, "imam jednog drugog momka - imam razloga vjerovati..." počne i na nekoliko se trenutaka zagleda u strop pa ponovi: "Imam razloga vjerovati da je taj muškarac bio u vezi s Amalie Bruun, ili je samo bio u nju zaljubljen, svojedobno - i on je 1944. imao dvadeset tri godine."

"A da?"

"Taj muškarac bio je dakle njezin vršnjak. Poznat pripadnik pokreta otpora."

Profesor se pažljivo zagleda preko stola. Gunnarstrandu podsjeti na pse koji se tuku za kosti i iznutrice. "Koji?" drekne Engelschon oštro.

"Reidar Folke Jespersen."

Engelschon kimne. "On je bio jedan od Lingeovih momaka, zar ne? Ne", požuri se reći, izvadi lulu iz usta i zamišljeno se zagleda u strop.

"Reidar Folke Jespersen, ne, nije radio s Lingeom, on je - tako je - Folke Jespersen - bio je saboter. Jedan od najopakijih i najzloglasnijih, zapravo, ali to ste možda znali?"

Gunnarstranda odmahne glavom.

"I mislio sam. Reidar Folke Jespersen bio je čovjek s puno... jako puno krvi na rukama."

"On je sad ubijen, prije nekoliko dana, ja radim na tom slučaju."

"Da, čitao sam o tome, o umorstvu. Samo nisam odmah povezao..." Profesoru Engelschonu odjednom se napravi sumnjičava bora na čelu. "Je li Folke Jespersen bio u krugu poznanika Amalie Bruun? To bi bilo... pa..."

Gunnarstranda je strpljivo čekao da profesor nade pravu riječ.

"Senzacionalno", reče profesor konačno.

Gunnarstranda opet raširi ruke. "Moguće je i da su ona i Folke Jespersen bili samo prijatelji iz djetinjstva, ne znam ja. Oslo nije bilo velik grad. Ali zaboravite. Mene zanima Amalie."

"Hm." Profesor slegne ramenima a onda počne listati po hrpi mapa pred sobom. "Imao sam ovdje jednu fotku bračnog para", promrmlja on i digne papire. Konačno izvuče jednu veću fotografiju. "Vidjet ćete sliku koja će vam biti interesantna - s jedne otmjene zabave u njemačkoj kome miljeu." Na fotografiji je bila velika sala ili salon. Bili su ondje muškarci u uniformama i žene u dugim haljinama. Neki su sjedili na stolicama, neki na sofama, a dva su muškarca stajala naslonjena na kamin u pozadini.

"Koliko sjajne mjedi", reče Gunnarstranda.

"O, da, ima tu puno finih ljudi..." Profesor ustane i pogrbljen po-žuri oko stola, sagne se i debelim, drhtavim prstom žutim od nikotina prođe po slici. "Ovaj ovdje... to je general Wilhelm Rediess, glavni čelnik norveške policije glavom, a ovaj ovdje - SS-ov Oberführer Otto Baum u posjetu iz Berlina - znači da je to moralo biti važno okupljanje. Baum je završio kao glavni zapovjednik šesnaeste oklopne divizije.

Bio je jedan od najodlikovanijih časnika u ratu. Vidite sva ta njegova odličja - ne vidi se dobro na slici, ali imao je i Viteški križ i Željezni križ prvog stupnja, možete li to zamisliti? A ovaj ovdje, njega znate..."

Gunnarstranda kimne: "To je Terboven?"

"O, da, sjedi pokraj vaše prijateljice - Amalie Bruun."

Gunnarstranda popravi naočale. Iako je žena na slici lice samo djelomično okrenula prema fotografu, prepoznao ju je po madežu na bradi i visokom čelu. Nagadao je da je ona bila u središtu zabave - onako lijepa - da su joj se važna gospoda udvarala. Naslutio je nešto svjesno lascivno u pogledu koji je uputila fotografu. Ali brada joj je bila izduženija i odlučnija nego što je zamišljao. Nije to bila povučena žena - prije je bila samouvjerena, duhovita i dominirala je društvenim okupljanjima. Profesor pomakne kažiprst još malo desno: "Vidite ovoga s razdjeljivom na strani i punim usnama..."

"Da?"

"To je Fromm, njezin muž - na slici stvarno i izgleda pobožno kao što mu prezime kaže, sigurno je upravo bio izrekao nekoliko smrtnih presuda..."

"Meni slični Sigurdu Hoelu, onom piscu", reče Gunnarstranda pa doda: "S tim okruglim naočalama..."

Profesor Engelschon nabora čelo na nekoliko trenutaka. "Pa..." promrmlja ne baš uvjereno pa prođe prstom do muškarca i žene na desnom kraju slike. "Ovaj ovdje koji sjedi pokraj druge plavuše, on je Müller - njemački šef propagande u Norveškoj - a ovaj zauzet očiju-kanjem jest Carlo Otte glavom - čovjek koji je vodio njemačku eko-nomsku administraciju u Norveškoj."

"Prava krema."

"Upravo tako, ovdje nema sitne ribe." Profesor se nasmije. "Kao što vidite, nisam trebao biti vještac da bih našao materijala o vašoj prijateljici Amalie Bruun. Imala je dobre veze, recimo to tako." Odgega se oko stola i sjedne natrag na mjesto.

"Znate li kakvo je ovo okupljanje?"

"Ne. Mogla je to biti nekakva delegacija - slični takvoj nekakvoj delegaciji - s obzirom na gosta iz Berlina: Otta Bauma."

"Ali kako je završila ondje, ta cura od dvadeset tri godine - u tome miljeu?"

"Nisam siguran otkad je ta slika, ali pretpostavljam da je slikana krajem '43. ili početkom '44.", Engelschon se zasmijulji i pučne lulu. "Jedan od razloga zašto to mislim jest taj što imam popis Baumovih odličja. A na toj slici nedostaje mu nekoliko ordena koje je dobio 1944. - dakle..." Engelschon uspravi glavu, "... slika je morala nastati barem pola godine prije nego što se udala za Fromma. Znači da mu je ona ovdje pratilja u ovome društvu, ja mislim. Ali kako..." Profesor Engelschon žvakao je usne. "Kako se ljudi nađu i vjenčaju, isto kao pčela i cvijet, nekako su se našli. Znači, radili su skupa."

"Radili su skupa?"

"Ona je dobila posao kao sekretarica u njemačkoj administraciji. Nije to ništa novo da kolege završe u braku."

Gunnarstranda je proučavao sliku - Nijemce s oznakama činova na ramenima i samouvjerenim držanjem. Proučavao je Fromma. Nešto mu je zapelo za oko. Ponovno se zagleda u Fromma. Bio je to isti onaj osjećaj kao kad se pokušavaš sjetiti imena koje si zaboravio. Nešto u njegovu stavu privuklo mu je pogled. Međutim nije znao što točno. Bio je to neugodan osjećaj. Zato radije prijeđe pogledom na Amalie Bruun. Pokušao je zamisliti kako je ta žena morala biti u središtu pažnje kad su završile formalnosti i orkestar zasvirao za ples. On upita: "Je li bila deklariran nacist?"

"To ne znam. Ali ništa ne ukazuje na to da je bila član Nasjonal Samlinga, nacističke stranke, ako me to pitate."

Gunnarstranda je sjedio i gledao sliku. Pogled mu je i dalje privlačio Fromm.

"Radila je i u Aftenpostenu prije nego što je počela raditi za Nijemce."

"U Aftenpostenu?"

"Molim?" Profesora zbuni Gunnarstrandin usklik.

Gunnarstrandi zadržte usne. "Kad je radila u Aftenpostenu?"

Engelschon slegne ramenima. "Negdje do '40. ili '41. Iskoristila je formalno obrazovanje - možete i sami naslutiti kakvo - vaša dama položila je ispit iz njemačke trgovačke korespondencije i uskoro se zaposlila kao pomoćnica u uredu Ministarstva unutarnjih poslova, ali je dala otkaz i prešla u njemačku administraciju. Nemoguće je znati zašto - rekao bih da je presudilo znanje njemačkoga."

Kimne prema slici i predloži: "Prilično reprezentativno izgleda... moguće je da je i to igralo ulogu."

"Ali imala je podlogu kao novinarka Aftenpostena?"

"Ne baš. Obrazovala se za uredski rad. U ono vrijeme žene su u novinarstvu bile rijetka pojava. Pretpostavio bih da je imala neki uredski posao."

Gunnarstranda odloži sliku. Sjedio je i gledao pred sebe dok je smišljao sljedeće pitanje: "Što je bilo s tim ljudima nakon rata?"

"Hah, gledajte... Bilo je manje-više kao i s drugim Nijemcima - uhitili su ih, deportirali, neki su oputovali kući, neki su postali advokati u Njemačkoj, koliko znam. Šef propagande Müller otišao je u neko poduzeće. Što se Fromma tiče, ne znam što je s njim bilo. Ali svi suci koji su radili u Brydevilli uhićeni su i suđeno im je ovdje u zemlji. Ali znate, Vrhovni sud odlučio je da na SS und Polizeigericht Nord treba gledati kao na vojni sud u rangu Wehrmachtovih sudova - suce dakle nije bilo moguće kazniti jer su samo radili svoj posao, recimo to tako. S druge pak strane..."

Profesor se počeo po glavi.

"Da?"

"Bio je jedan slučaj koji su pokušali prišiti tim sucima, znate. Da, vi ste bili premladi da biste se sjećali mnogo toga iz rata, ali ja nisam. U

veljači 1945. - dakle samo tri mjeseca prije njemačke kapitulacije - nekoliko je norveških talaca strijeljano za odmazdu..."

"Kako to?"

"Često su strijeljali taoce, zapravo, ali tog je puta pokret otpora likvidirao jednog norveškog nacista - major-generalu Marthinsena, šefa sigurnosne policije u NS-u. Nakon toga je strijeljano mnogo norveških talaca..."

Engelschon ustane i zamišljeno se zagleda u pod. Promrmlja: "Je-dan od njih bio je, inače, brat jednog dečka iz mogeg razreda. Išao sam u IIa skole, znate. To je bio najgori dan u školi za vrijeme rata. Svi su znali, svi školski kolege, učitelji, svi su znali da su Jonasova brata od-vukli iz stana i strijeljali. Ali on, Jonas, o tome nije rekao ni riječi. Samo je mirno sjedio i buljio u prazno. Nitko od nas nije ništa rekao..."

Engelschon zadrhti kao da je sa sebe otresao nešto neugodno, a onda se odgega natrag na svoje mjesto za stolom. "Da, da", uzdahne on teško. "Kraj priče bio je takav da je odlučeno da ti vojni suci nisu kršili međunarodno pravo."

"Svi su suci oslobođeni?"

"Da, ali to je međunarodno pravno pitanje razriješeno tek 1948. Moguće je da je Fromm sjedio u zatvoru cijelo to vrijeme." Profesor se odvuče do zatrpanog radnog mjesta, sjedne za kompjutor i počne nešto tipkati. "To je teže saznati, koliko je sjedio u pritvoru", ustvrđi i zavrti se na stolici.

"A Amalie?"

"Ne zna se."

"Nestala je?"

"Hah... Sumnjam. Da je nestala, bio bi to policijski slučaj i bio bi registriran u izvorima kojima imam pristup."

"Ali ne znate ništa o njoj?"

"Ne."

"A suđenja za izdaju? Ipak je ona radila za Nijemce."

"Nakon rata proganjeni su članovi NS-a, ne ljudi koji su radili za Nijemce."

"Što vi mislite što se dogodilo?"

Engelschon slegne ramenima. "Kao žena, možda leži nama na sa-vjesti. Dio njemačkih supruga deportiran je u Njemačku. Ili je možda završila na otoku Hovedoyi - ženskom zatvoreničkom logoru."

"Kao zatvorenica?"

"Formalno zatvorenički logori nisu bili zatvori, nego institucije za takozvane njemačke kurve, osnovane da pruže zaštitu tim ženama. Ali ovaj slučaj malo je poseban - s obzirom na to da je Frommov slučaj trebao biti razmatran kao pitanje međunarodnog prava. Ili su je de-portirali u Njemačku ili je ostala ovdje. Moram priznati da je to teško točno reći."

"A njezin muž, Fromm? Ne znate što je bilo s njim?"

"Oslobodili su ga." Engelschon odmahne glavom. "Što je bilo s njim? To je možda moguće saznati, ali..."

"Pokušajte", reče Gunnarstranda odlučno i uzme sliku sa zabave u njemačkoj vili. Još se jedanput zagleda u Fromma, iako nije znao zašto. "Bih li mogao posuditi ovu sliku?"

HOKEJ

"Sviđa mi se ovo", reče Eva-Britt odsutno kad je linija zasvirala prve nježne tonove Khmera Nilsa Molvaera. Frank Frölich ustane i pojača zvuk. Iako je peć na drva u kutu bila odvrnuta na najjače, u sobu su kroz goleme prozore ulazili hladni zapuši vjetra. Radijator pod prozom nije bio u stanju zaustaviti hladnoću. Nekoliko je sekundi stajao i meditirao pred prozorom dok mu je pogled prelazio po osvijetljenoj obilaznici koja

je, žuta i zmijolika, vijugala kroz noć u zimskom krajo-liku. Automobili su bili bezbojni pod reflektorima. Kiša iskri premje-štala se niz vrh brda. Bio je to pantograf kasnog vlaka koji je strugao led. Mjesec koji je prije te večeri lebdio kao ogroman žut lampion od rižina papira iznad krovova Ostmarke, šume na istoku Osla, sad je sličio kanti bijele boje prolivene po površini vode.

On se okrene i pogleda Evu-Britt.

Iživcirao se što je bila došla. Uvijek kad bi došla k njemu, sjedila bi i čekala. Kad bi nešto htjela, čekala bi da joj on to donese. Zamisli ti to, reče on sam sebi. Već godinama spavamo zajedno, a ona se još uvijek smatra strancem u mom domu.

Sjedila je te nagnute glave i s nezadovoljnom grimasom na usnama proučavala Ikein katalog, listajući brzo stranice. Izgledala je kao da čita tabloid u tramvaju. On se uhvati kako žali što na njezinu mjestu ne sjedi netko drugi.

Pogledaju se kad je zazvonio telefon.

"Javit ćeš se?" upita ga ona smjesta.

"Daj mi jedan dobar razlog da to ne napravim", odgovori on klo-nulo.

Eva-Britt digne glavu i pogleda prema vratima spavaće sobe, a za-tim baci pogled na sat. Nakon toga teatralno spusti ruku na kojoj je bio ručni sat. Malo nakon toga telefon prestane zvoniti.

"Ja pobjeđujem", reče ona pa nastavi listati katalog. On je sjedio i gledao je kako je prekrižila noge i stisnula se u onom velikom naslo-njaču, sasvim svjesna da je promatra. Trenutak poslije zazvoni joj mobitel. Opet se pogledaju.

"Javit ćeš se?" upita on nju.

Ona prijeđe pogledom od njegova telefona do svoje torbe, iz koje je dopirala zvonjava. Nezadovoljno nabora čelo. "Ako je za tebe, ne znam gdje si", odluči, okretno ustane pa izvuče mobitel iz torbe pokraj vrata. On ju je pratio pogledom.

"Da", reče ona izvinutih leđa i s mobitelom na uhu. "Ne, on..."

Okrene se prema njemu i oblikuje riječi usnama:"... tvoj šef..."

On je sjedio i smiješio joj se.

"Ne znam..." reče ona i nastavi slušati.

Frank Frölich morao se nasmiјati kad je čuo kako je Gunnarstrandino prodorno zapovijedanje zaprštalo preko sobe. Eva-Britt probli-jedi i napravi grimasu kao da ju je netko natjerao da pije riblje ulje. Zloslutno ukočeno i agresivno napravi tri koraka do njega i bez riječi mu dobaci telefon.

Frank Frölich uhvati ga u zraku. "Hej", reče.

"Ovo je vjerojatno još jedna slijepa ulica", reče Gunnarstranda bez uvodnih gluposti. "Ali razgovarao si s Arvidom Folke Jespersenom o bratovoj karijeri, zar ne -zašto je počeo trgovati antikvitetima - je li tako?"

"Da", reče Frölich. "Ali..."

"I Arvid Folke Jespersen govorio je nešto o proizvodnji novina, je li tako?"

"Ne, ne proizvodnji, Folke Jespersen preuzimao je ostatke papira od različitih novina i..."

"Upravo tako", prekine ga Gunnarstranda. "A te role papira spajale su se - gdje?"

"To ne znam."

"A prodavale su se dalje - kamo?"

"Ni to ne znam."

"Ali glupan je morao nešto reći!" Gunnarstrandin glas zvučao je bijesno.

"Daj se smiri", reče Frölich polako. "Novinski papir prodavao je tiskarama novina po afričkim i južnoameričkim zemljama. Ali zašto si tako zapeo za to?"

"Imam još jednu vezu s Južnom Amerikom, Frölich."

S druge strane začuje se suh škljocaj upaljača kad je Gunnarstranda dohvatio cigaretu i zapalio je. "Vratimo se na Arvida Folke Jespersena i tu priču s novinama. Je li spomenuo nekoga po imenu Fromm?"

"Ne, sasvim sam siguran u to."

"Nego, imaš li kakvih posebnih planova za sutra?"

Frank Frölich baci pogled na Evu-Britt koja mu je okrenula leđa i demonstrativno stala pred veliki prozor dnevne sobe. Zidni sat poka-zivao je da je prošla ponoć. "Radim ono što zatražiš od mene, znaš to."

"Odlično. Želim da odeš do ureda Reidara Folke Jespersena u Narvesenovej. Ako ondje ništa ne pronađeš, želim da pročesiš arhivu u uredu trgovine u Heftyevovej."

"Što tražimo?"

"Pismo ili pisma gospodina koji se zove Klaus Fromm, ili kopije pisama poslanih njemu. Klaus sa K i dva m u Fromm."

"Koliko unatrag?"

"Koliko god arhiva seže."

"Ništa drugo?"

"Ne."

"Ništa više nećeš reći o tome?"

"Posebnu pozornost obrati na period s novinskim papirom, dakle na četrdesete i pedesete."

Frank Frölich duboko uzdahne. "Ima li još što?"

"Misliš li da je Reidar Folke Jespersen mogao biti nacist?"

Frank Frölich prekine otegnuto zijevanje. "Zar si poludio?"

"Ne", reče Gunnarstranda, "ali zašto bi to bilo ludo?"

"Reidar Folke Jespersen vodio je s ilegalnu tiskaru ovdje u Oslu sve do 1943. kad su ga cinkali pa je morao pobjeći u Švedsku. Iz Šved-ske je otišao u kamp za obuku u Škotskoj gdje je prošao vojnu obuku i naučio sve o sabotiranju. Odande su ga slali na više zadataka po Nor-veškoj - sabotaze i..."

"Likvidacije", završi Gunnarstranda kratko. "Dobro, sad sam mir-niji. Lijepo spavaj."

Frank Frölich odloži telefon Eve-Britt na stol. Uzdahne, ustane i smjesti se na ugodnoj toplini peći dok je promatrao njezina okrenuta leđa i kimao u ritmu glazbe, smjeloga gitarskoga sola, teškog ritma bubnjeva i čistih nota sintesajzera koji su odjekivali sobom. Iz kuhinje se osjećao smirujući dašak pomalo zagorene kave koja je točno dva sata predugo stajala u aparatu.

Ona se počela okretati. Frank se zapita kakav će izraz imati na licu. Hoće li to biti večer svađanja i durenja.

"Dao si tom idiotu moj broj", reče ona ukočeno.

Frank Frölich ne odgovori.

Iz zvučnika je još uvijek dopirala prigušena mješavina teškog rocka i modernog jazz-a kad je telefon opet zazvonio.

On i Eva-Britt pogledaju se.

"Ne predaje se", reče ona smrknuto.

Frank Frölich znao je. Dugo je to visjelo u zraku. Te se večeri došla svađati.

Odrješitim koracima ode do telefona i digne slušalicu.

"Ovdje Richard Ekholt", reče glas.

Frank Frölich vidio je jednu jedinu sliku Richarda Ekholta, fotogra-fiju koja prikazuje hokejaša kluba Furuset prije mnogo sezona, u klup-skome dresu, lica punog crnih čekinja i kratke tamne kose sa šiškama. Glas je odgovarao slici.

"Kasno je", reče Frank Frölich mirno.

"Čujem da ste me tražili."

"Javite se u kriminalističku ujutro pa ćemo razgovarati."

"Nemojte poklopiti", glas će energično.

"Hoću", bio je uporan Frölich. "Nazovite nas ujutro."

"Sto devedeset pet."

Frank zastane.

Iz slušalice se začuje šuškanje. Smijeh, ustanovi Frank. Muškarac mu se smijao.

"Kao da sam rekao lozinku, ha? Kako dobro..." Nepoznati muž-karac piskutavo se smijao a onda zatuli: "Sto devedeset pet." Smijeh se nastavi. Podsjećao je na škripu stolice za ljuljanje. Tih rok taj govorio mu je da je Ekholt uzdahnuo kad se prestao smijati: "Kako dobro... Sto devedeset pet."

Frank Frölich dobaci pogled Evi-Britt. Strijeljala ga je pogledom.

Glas u slušalici prošapće: "Nešto znam. Tražili ste me, zar ne? Sad sam spreman za razgovor."

Frank Frölich još uvijek je promatrao Evu-Britt koja je sarkastično nagnula glavu da mu pokaže da točno zna o čemu razmišlja. Odjednom Frank Frölich shvati da mu je dosta njezine mrzovolje. "Možete li doći ovamo, k meni?" upita Ekholta.

Eva-Britt strelovito digne glavu.

"Ne. Vi morate doći ovamo", reče glas, odjednom jasan i sabran.

Oslobođenje, pomisli Frank Frölich pa upita: "Gdje ste?"

Glas u slušalici zašuška. Frank Frölich pokuša odrediti kakve još zvukove čuje u pozadini. Čuo se još jedan glas. Barem jedan. "Jeste li u nekoj pivnici?" upita on.

"Slušajte sad", reče Ekholt. "Doći ćete za točno sat vremena - sami, u grad."

Frank Frölich opet pogleda Evu-Britt, koja polagano i prijeteći zatrese glavom.

"Imate samo ovu priliku!" Glas mu sada nije zvučao ni omamljeno ni očajno, samo bezizražajno i poslovno.

Frank Frölich ustanovi da nije sasvim pratio promjene raspoloženja. Na drugom je kraju sada bilo potpuno tiho, bez buke u pozadini, bez ikakvih zvukova. Reče: "Kako da znam da ste osoba za koju se izdajete?"

"Imate moj broj? Mobitel?"

"Da."

"Nazovite me pa ću se javiti."

"Pričekajte." Frank pronađe telefonski broj u zapisniku koji mu je stršio iz džepa kožnate jakne obješene na zidnu vješalicu. "Poklopite", nastavi on. "Pa ću ja vas nazvati."

"Samo čas", reče glas i Frank začuje kako je netko pokrio telefon rukom. Nešto što ne bih trebao čuti, pomisli on i pokuša shvatiti što se događa. "Moram znati tko ste", reče Frölich. "Poklopite."

Stajao je i zurio u telefon nekoliko sekundi prije nego što se pribrao.

"Ne ideš valjda sada van?" reče Eva-Britt zloslutno blago.

"Moram samo nazvati taj broj..."

"Trebala su mi tri sata da nađem dadilju", reče ona. "Već tjednima nismo imali malo vremena za sebe, samo nas dvoje - sami. I pretrgnula sam se za ovo. Nećeš valjda sad otići van, usred noći?"

Frölich utipka broj.

"Da, ovdje Richard", reče glas.

Frank Frölich zurio je u Evu-Britt koja je stajala i čekala prekriženih ruku.

"Gdje se nađemo?" upita on ležerno.

Frank Frölich skrene na križanju, nastavi voziti srednjim trakom au-toputa oko zaljeva Bjorvika i prođe staru carinsku upravu po Langkaiji, dugačkome doku. Bila je noć i sve je bilo pusto i mirno. Sat je pokazivao 1.33 kad se približio kružnom toku kod Revierkaije. Frank Frölich počeo se osjećati pomalo umorno i očajno kad nije vidio ni jednog

jedinog čovjeka na ulici. Uporan osjećaj sumnje bubnjao mu je negdje u podsvijesti: pomisao da je možda nasamaren. Posegne u džep za mobitelom. Mislio ga je staviti na suvozačko sjedalo, ali se predomisli i vrati ga natrag u džep. U tom trenutku uspori i nastavi se kretati u leru dok se auto nije sam zaustavio uz ogradu koja je dijelila cestu od ruba doka uz more. Ugasi motor i ostane sjediti. Nakon što je čekao gotovo petnaest minuta, iziđe iz auta. S rukama u džepovima jakne, prošeće dalje prema kružnome toku. To ga je podsjećalo na neki film. Ulična rasvjeta bacala je blijed krug svjetla na mjesto gdje su se dogovorili naći i istovremeno formirala proziran zid prema mraku. Ulično svjetlo reflektiralo se u prozorima naplatnih kućica koje su stajale na pola puta prema trajektima. Voda u zaljevu bila je zaleđena - crn led s bijelim nanosima prhkog snijega. Led je hvatao i reflektirao treperavo svjetlo središta grada iza luke. Bilo je barem dvadeset stupnjeva ispod ništice. Frank Frölich drhtio je, disao u šal i pokušavao se sjetiti na koji ga film ta scena podsjeća. Razbacana svjetla zgrada duž Festningskaije odražavala su se u krovovima auto-mobila koji su bili parkirani prekoputa. Odvuče se dalje, iz sjaja jedne ulične svjetiljke u sljedeći. Zeblo ga je za noge, stopala, uši, ruke. Za-pita se što je napravio s rukavicama. Vjerojatno su opet ostale na sje-dištu auta. Zakrene zapešće da pogleda na sat. Još najviše pet minuta, pomisli. Jedini auti koje je vidio stajali su parkirani u nizu malo dalje, blizu semafora na Festningskaiji.

Izuzev brujanja prometa iz tunela i u tunel, bilo je mirno. Zabaci glavu i izdahne uvis prema svjetlu ulične svjetiljke. Okrugla duga po-kaže se na svjetlu u dimu koji izdahnuo. Izdahne još jedanput. Nova duga. Bila je to igra iz djetinjstva. Zeblo ga je čak i za nokte na nogama. Malo poskoči, labavo, pa prekriži ruke. Već je prošlo skoro deset mi-nuta od dogovorenog vremena. Uzme mobitel iz unutarnjeg džepa i ukočenim prstima utipka broj Richarda Ekholta. Drhtio je, ali načuli uši kad je čuo da negdje zvonit telefon. Refleksno se sagne. Pohita sa svjetla i prekine vezu. Tišina se sad činila jednako prijetećom kao i zvonjava telefona koju je maločas bio čuo.

Prođe pogledom po okolini. Nigdje nije bilo ni jednog jedinog čovjeka. Nema sumnje: da mu je netko želio nauditi, mogao je to učiniti još davno. Baci pogled na telefon. Pokuša se sjetiti melodije koja je maloprije odjeknula kroz noć. Bila je blizu, ali gdje blizu? Po-lako digne palac i zadrži ga iznad tipke kojom se bira zadnji nazvani broj. Stisne tipku pa stane i načuli uši. Uskoro zrakom odjekne prigu-šena melodija. Frank Frölich pokrene se. Slijedio je zvuk. Ubrza korak pa stane, zadrži dah i osluhne. Zvuk je bio bliže, ali još uvijek nije vidio nikoga. Pretrči pusti kružni tok. Automatski glas prekine vezu u nje-govu telefonu, metalnim ga glasom obavijesti da osoba koju je nazvao trenutačno nije dostupna. Spusti pogled na telefon i ponovno pritisne istu tipku. Displej telefona pokazivao je koji broj naziva. Melodija zvana vrati se. Pogled mu padne na red parkiranih automobila. Zvuk je dolazio iz jednoga od njih. Obrisi zgrada duž doka razabirali su se kroz stražnje staklo najbližeg auta. Telefon je morao biti unutra. On prekine vezu. Tišina ga podsjeti da je sam i da postupa krivo. Zamišljao je američke filmove u kojima auti eksplodiraju kad netko okrene ključ. Odagna fantaziju i umjesto toga zamisli nepoznatog čovjeka koji je ostavio telefon na sjedištu i izišao iz auta da se nađe s njim. Ali gdje je sada taj čovjek? Na djelić sekunde pomisli nazvati Gunnarstrandu. Umjesto toga krene prema autu. Više mu nije bilo hladno; znojio se.

Auto je bio taman mercedes s odrezanim nosačem za skije na krovu. Taksu, pomisli Frank Frölich. Samo jedna prečka - dakle taksu s kojeg je skinut znak s brojem dozvole. Skrene ulijevo da u širokom luku obiđe auto, koji mu više nije izgledao anonimno i napušteno, nego ogromno i prijeteće.

Držao se otprilike pet metara od auta. Kad mu je prišao s bočne strane, primijeti da je bočni prozor razbijen. Ono za što je prije mislio da je led na staklu bilo je samo staklo, bijel zid okrhnuti stakla. I vjetrobransko je staklo bilo razbijeno. Nastavi još nekoliko metara dok nije bolje vidio poklopac motora. Nešto je ležalo na haubi. Bilo je premračno da bi otprve vidio što je to. Čučne da bolje vidi. Tada sazna što je to: stopalo. Netko je sjedio na vozačkome mjestu, netko tko je nogom probio vjetrobransko staklo i ostavio stopalo vani. Frank Frölich uspravi se i nazove policiju.

MUŠKARAC I ŽENA

Gunnarstranda reče vozaču da parkira uz ogradu, prije kružnog toka. Čim je taksisti stao, priđe im policajac u uniformi i nagne se k prozoru. Gunnarstranda spusti prozor na svojoj strani. "To sam ja", reče on redarstveniku, koji kimne i vrati se natrag.

Gunnarstranda zatvori prozor i okrene se prema Tove Granaas. "Još se jedanput ispričavam", reče on.

"Smiri se", reče ona i zaustavi se da ne zijevne. "Ja sam inzistirala na tome da ustanem." Umorno se nasmiješi kad ju je taksist nesvjesno pogledao u retrovizoru. "Mislím, da ostanem s tobom", ispravi se i pogleda na drugu stranu kružnog toka gdje su dva policijska vozila bacala plava svjetla prema nebu. "Izgleda baš uzbudljivo."

"U svakom je slučaju bilo jako uzbudljivo", reče Gunnarstranda ravnodušno, nagne se između prednjih sjedala i pruži vozaču novčanicu od petsto kruna. "Ja ovdje ispadam, ali ona ide dalje, kući", reče on pa se okrene Tove Granaas, koja superiorno odmahne glavom. "Ti staromodni muškarče."

"Hvala ti na ugodnoj večeri", reče on i pogleda je u oči.

Ona ga primi za ruku. "Hvala tebi."

"Dobro, idem ja sad", reče on, okrene se na sjedalu i pogleda van. Još jedan automobil s plavim rotirkama na krovu prođe uz njih. "Da, stvara se gužva ovdje", reče on.

Ona mu opet stisne ruku.

"Dobro, onda bok", reče on.

"Moraš prvo otvoriti vrata", reče ona.

"Tako je", reče on, u potrazi za kvakom. Vozač tada iziđe i otvori mu vrata s vanjske strane.

Gunnarstranda iziđe, zakopča kaput i ostane nekoliko trenutaka stajati i gledati za taksijem koji se udaljavao. Kad se okrenuo, ugleda barem petero ljudi koji su naglo skrenuli pogled, neki sa smiješkom na licu. Frank Frölich stršio je iznad ostale četvorice. "Da sam znao da imaš društvo, pričekao bih do jutra", reče Frölich suosjećajno.

Gunnarstranda mu odgovori gundanjem.

"Ali budući da je umro Richard Ekholt, pomislio sam da ćeš u svakom slučaju htjeti vidjeti mjesto zločina."

Još dva policajca odmaknu se ustranu kad su se približili parkiranom automobilu s razbijenim prozorima. Tijelo je ležalo na leđima, pokriveno na nosilima. "Siguran si da je to Ekholt?"

"Devedeset devet zarez devet posto."

"I ubijen je?"

"Tako izgleda. Netko je sjedio na stražnjem sjedalu, prebacio mu flaks oko vrata i stegnuo. Ekholt je podivljao i izbio vjetrobransko staklo i bočni prozor prije nego što je umro."

"Krovni znak?"

Gunnarstranda baci pogled kroz razbijeno staklo.

"Bio je demontiran. Leži na stražnjem sjedalu."

"Je li ga mogao sam demontirati?"

Frank Frölich slegne ramenima.

"Novčanika i novca nema", reče Frölich. "Ali telefon je ovdje. Mo-bitel je bio pod pedalama. Moguće je da počinitelj nije vidio telefon."
"Kad te nazvao?"
"Između dvanaest i jedan ujutro."
Gunnarstranda zijevne.
"Govorio je o broju dozvole", reče Frölich. "Rekao je sto devede-set pet i počeo se smijati kao lud."
"Sto devedeset pet?"
"Da."
"Ne devetnaest pet?"
Frölich odmahne glavom.
"A kad si našao tijelo?"
"Pet minuta prije nego što sam te nazvao. U dva i deset."
Gunnarstranda produži oko auta.
"Sav sam se šokirao", reče Frölich razgovorljivo. "Kad se žena javila na tvoj telefon."
Gunnarstranda je šutio.
"Ali to je baš lijepo. Zvuči kao draga žena..."
"Je li zvučao kao da je bio sam kad te nazvao?" prekine ga Gunnar-stranda po kratkom postupku.
"Ekholt? Čuli su se zvukovi, mislim da je bio u nekoj pivnici."
"Nije ni s kim razgovarao?"
"Moguće je da jest. U svakom slučaju, u jednom je trenutku pokrio slušalicu."
Gunnarstranda kimne i zijevne.
"Je li ti ono bila djevojka?" upita Frölich obzirno. "Ono u taksiju?"
Gunnarstranda ga bezizražajno pogleda. "Je li moguće da je zvao odavde?"
"Iz auta?" Frölich nato slegne ramenima. "Čini mi se da sam čuo više glasova u pozadini, muziku možda."
"Ali nije moguće da si čuo CD ili radio?"
"Ne znam", reče Frölich.
"Koliko ti je vremena trebalo da dođeš ovamo?"
"Četrdeset minuta. Eva-Britt bila je kod mene", doda Frölich kao da se ispričava, "i nije bila oduševljena što mora doma."
"Razumijem", reče Gunnarstranda zamišljeno.
"Sjedio sam u autu otprilike petnaest minuta i nisam vidio nikoga."
Frölich se zamisli. "A deset minuta poslije našao sam tijelo."
"Ako si razgovarao s Ekholtom, onda je ubijen između pola jedan i jedan trideset pet?"
"Tako nekako, da."
"Sutra je briefing kod državnog odvjetnika Fristada", reče Gunnar-stranda i baci pogled na sat. "U devet. Imamo još šest sati." Pogleda u nebo. Zatim promotri sve ljude koji su se kretali po mjestu zločina. "Ovdje smo im sigurno na putu. Idi kući i odspavaj malo dotad."

SMJER ISTRAGE

Gunnarstranda je tog jutra došao doma u pet. Spavao je do pola devet, ustao, odjenuo se i počeo strugari led s prozora auta u pet do devet. S državnim odvjetnikom Fristadom trebao se naći pet minuta poslije. Prolazio je kroz slučaj u glavi. Fristad je bio fakultetski obrazovan čovjek s djetinjastim poimanjem vlastitog autoriteta i zato je uvijek kasnio petnaest minuta.
Gunnarstranda pripali cigaretu dok se motor zagrijavao, a grijač odleđivao vjetrobransko staklo. Pokušavao je proći kroz sve momente povezane s Ekholtom, ali je morao odustati od pozornog razmišljanja. Umjesto toga uključio je radio i čuo da su prilazi gradu zakrčeni jer

taksisti štrajkaju. Onda dohvati mobitel iz džepa, nazove Fristadov ured i javi da će kasniti. Malo nakon toga ugasi motor, zaključa vrata auta te krene pješice prema Trgu advokata Dehlija da uhvati prvi i najbolji autobus.

Državni odvjetnik Fristad sjedio je, kao i uvijek, i pokazao pruženom rukom prema plavoj stolici za konferencijskim stolom. Inspektor Gunnarstranda posloži hrpu izvještaja pred sebe na stol, stavi četvr-taste naočale koje je bio naručio poštom i bez daljnjeg odugovlačenja počne tihim glasom: "Ubijeni Reidar Folke Jespersen posjednut je na stolicu u izlog vlastite staretinarnice. Ubijen je u uredu iza dućana. Tijelo je ondje razodjenuto, odvučeno po podu dućana i stavljeno u izlog. Počinitelj mu je zavezao crven konac oko vrata. Tijelo je pronašla dostavljačica novina, Helga Kvisvik, u subotu 14. siječnja u šest i tri-deset ujutro. Riječ je o kućanici koja radi pola radnog vremena i is-ključena je iz istrage."

"Nije pretrpjela šok?" Fristad zagriže svoje naočale.

"Moramo pretpostaviti da jest", nastavi Gunnarstranda jednolič-nim glasom. "Što se tiče žrtvinih posljednjih kretanja, uspjeli smo načistać izvesti sljedeće: Reidar Folke Jespersen u petak 13. siječnja ustao je u uobičajeno vrijeme. Napustio je dom u uobičajeno vrijeme ali nije pozdravio suprugu koja je bila pod tušem. Malo nakon toga, dakle oko devet, pojavio se u jednom kafiću u Ulici Jacoba Aalla gdje je pio kavu i mineralnu vodu te čitao nekoliko dnevnih novina. Vlasnik Glenn Moseng - u svakom ga je slučaju vidio prije, ali nije siguran kada. Folke Jespersen inzistirao je na tome da sjedne uz jedini prozor kafića, za stol s kojeg je imao pogled na zgradu u kojoj se nalazi stan stanovitog Eyolfa Stromsteda, koji je, ili je u svakom slučaju bio, lju-bavnik njegove žene. Vlasnik kafića nije siguran kad je Folke Jespersen napustio lokal, ali znamo da je ondje sjedio dosta dugo - više sati. Nekoliko minuta poslije dvanaest pojavio se kod svog brata Arvida, gdje je bio i drugi brat, Emmanuel. Prisutan je bio i bračni par Kirkenaer koje je predstavljao osnove ponude za kupnju trgovine u vlasniš-tvu trojice braće."

Državni odvjetnik Fristad zaljulja se na uredskom stolcu za pisaćim stolom i spoji prste na rukama. "A što se za to vrijeme događalo u dućanu?"

"Da, Karsten Jespersen, sin ubijenoga, otvorio je radnju u deset sati i nije bio sam. U vrtiću njegova sina Benjamina bio je dan zanima-nja pa je dječak bio s njim u dućanu. Malo poslije spustila se i Ingrid Jespersen s termosicom kave i dvjema šalicama. Nije bilo mušterija u radnji. Njih su dvoje sjedili i čavrljali dok se dječaćić igrao i crtao, sve do jedanaest i petnaest prijepodne."

Fristad kimne zatvorenih očiju. "Pali li se Karsten na udovicu? Mislim, otprilike su vršnjaci, zar ne?"

"Dobro se slažu, imaju zajedničkih interesa."

"Ševe se?"

Gunnarstranda digne pogled.

Fristad se nasmiješi kao da se ispričava. "Pročitao sam u jednom od vaših izvještaja da je žrtva bila impotentna - ševe li se sin i udovica?"

Gunnarstranda će bezizražajno: "Nisam pitao."

"Ali mislite li da je tako?"

Gunnarstranda upita: "Možda da se prvo usredotočimo na moje izlaganje?"

Fristad kimne: "U redu..." promrmlja on kao da želi naglasiti. "U redu... udovica napušta sina i odlazi spavati s time momkom čudnog imena..."

"Str0mstedom..."

"U redu... I taj siroti rogonja od osamdeset godina sjedi i čeka da njegova stara dođe k muškarcu po svoju tjednu porciju..."

Gunnarstranda je gledao u Fristada kao da čeka da ga prođe.

"Nastavite", Fristad će ležerno, "samo nastavite."

"Reidar Folke Jespersen zaputio se pak k svojoj braći..."

"Da, u redu..."

Gunnarstranda digne pogled i ušuti.

Fristad mu mahne da nastavi.

"Ono što znamo jest da su ih Kirkenserozi uvjeravali da će Folke Jespersenovo životno djelo nastaviti dalje i izložili konkretnu ponudu za kupnju prodavaonice, naziva prodavaonice i skladišta - mislim da se to zove goodwill..."

"Da, tako je,,goodwill..."

"Međutim o tome ne razgovaraju tom prilikom. Bračni par daje svojevrsnu procjenu prodavaonice i sažetak vlastitih planova, a onda ostavljaju braću da porazgovaraju nasamo. Tada Reidar Folke Jespersen postaje agresivan i negativan."

"Zašto se tako razljutio?"

"Mislím da to seže daleko u prošlost. On je trebao u mirovinu još prije deset-dvadeset godina. Ponašao se kao da im je svima gazda, bio je najstariji brat. Njegov brat Emmanuel kaže da je Reidar Folke Jespersen prodaju dućana shvatio kao urotu protiv sebe."

"U redu... ali ovo sa ženom i ljubavnikom, može li to biti u igri?"

"Da, to je, naravno, moguće", potvrdi Gunnarstranda. "Oba brata i kupci kažu da je Reidar Folke Jespersen bio unaprijed informiran o pozadini sastanka. Dobro, teško je znati u kolikoj su gamjeri naljutili ti pregovori. Znamo naprimjer da je malo nakon što je napustio braću nazvao ženina ljubavnika..."

"Da, to sam pročitao. To je bilo baš brutalno, zar ne? Odbačeni suprug naziva dok su njih dvoje u krevetu i praše se..." Fristad se nasmije vlažnih usana.

"Upravo tako. Uglavnom, Folke Jespersen u tom se razgovoru nije ni raspravljao ni svađao sa ženinim ljubavnikom. Odmah je zatražio da razgovara sa ženom, a onda joj je postavio ultimatum."

"No moreflicking around, ha?"

"Upravo tako. Najkasnije u 14.30 naziva mladu glumicu, slobodnu umjetnicu po imenu Gro Hege Wyller, i traži da se sastanu ranije nego što je bilo planirano. Promjena dogovora između njih dvoje sama je po sebi vrijedna pažnje. Trebali su se naime sastati 23. siječnja, ali je tražio da umjesto toga dođe istoga dana, u petak trinaestoga."

"U redu - nešto u stilu bilo jednom na mjesecini?"

"Da, Gro Hege Wyller prerušila se i trebala je glumiti figuru za koju moramo pretpostaviti da je jedna žena iz Folke Jespersenove prošlosti. Wyllerova glumi u predstavi zajedno s Folke Jespersenom - u nekakvom ritualu s improvizacijom, šerijem i Schubertom."

"Bez seksa?"

"O tome nisam spekulirao."

Fristad se naceri. "Vi ste neki puritanac, Gunnarstranda?"

Policajac uzdahne. "Ingrid Jespersen potvrdila je da Reidar Folke Jespersen nije bio - kao što ste sami rekli - seksualno aktivan. I gos-pođica Wyller tvrdi da je Folke Jespersen otvoreno govorio o tome. Meni se čini da je za staroga gospodina bilo gotovo s tim stvarima."

"Nije bilo bočica Viagre u dedinu ormariću za lijekove?" Fristad se opet slinavo zacereka.

Inspektor Gunnarstranda duboko uzdahne.

"Ispričavam se", reče Fristad.

"Sad sam zaboravio gdje sam stao", reče Gunnarstranda razdraženo.

"Slika", požuri Fristad. "Wylleričin model. Tko je dama sa slike?"

"To je Amalie Bruun, ali njezin odnos s Folke Jespersenom nije razjašnjen."

"Ali nekoć je valjda bio zaljubljen u nju?"

"Odnos nije razjašnjen." Gunnarstranda skine naočale s umornim izrazom na licu.

"U redu. Prijeđimo na ubojstvo taksista - pretpostavljam da je to sljedeće pitanje? Frolichovo pomalo dramatično noćno lutanje po Bjorviki?"

Gunnarstranda je odsutno zurio u papire na stolu.

"Ne", reče on. "Idemo po redu. Prije nego što je Wyllerovala došla u pokojnikov ured, Folke Jespersen nazvao je svoju odvjetnicu i za-tražio da poništi njegovu oporuku."

"Je li to važno?" upita Fristad napeto.

"Važno je utoliko što je Folke Jespersen sad iz nepoznatih razloga fokusiran na vlastitu smrt."

"A dispozicije, što za nasljednike znači ako se oporuka povuče?"

Gunnarstranda digne ruku da ga ušutka: "Samo tren", reče. "Dok-torica Grethe Lauritsen, specijalistica za tumore u bolnici Ulleväl, kaže da ju je Folke Jespersen nazvao toga dana. Dobio je rezultate nekih pretraga i saznao da ima zloćudan tumor, što su, uostalom, i patolozi potvrdili."

"Mislite da je zato poništio oporuku?"

"Ne znamo zašto je to napravio. Ali znamo da je prošlo relativno malo vremena između poziva Ullevälu i poziva odvjetnici."

"Ali koje su posljedice tog poništavanja oporuke?"

"Nema gotovo nikakvih posljedica š obzirom na to da nije sastavio novu oporuku. Odvjetnica kaže, a i ja sam pročitao poništenu oporuku, da je u njegovoj posljednjoj volji riječ o podjeli, dakle tko će dobiti koji predmet, nakon što se podijeli financijski dio imovine. Znamo da je Karsten Jespersen bio zainteresiran za jedan konkretan ormar, ali čisto sumnjam da je ubio vlastitog oca radi tog ormara."

"Čudno", reče Fristad. "Vraški čudno", ponovi on, pogleda upere-nog u površinu stola.

"Uz njegove posljednje sate povezana su dva velika misterija", reče Gunnarstranda, "a to su telefonski poziv Wyllerovali i telefonski poziv odvjetnici."

"A ako je znao da će umrijeti?"

"Onda bi valjda sastavio novu oporuku, kad se već pobrinuo da poništi prethodnu. Ali nije to napravio."

Fristad se počeo niz rukav sakoa. "Dobro, nastavite."

Gunnarstranda duboko udahne. "Igrom slučaja, svjedočenje Gro Hege Wyllera ključno je u cijeloj priči. Richard Ekholt živi u istoj zgradi kao i Gro Hege Wyller..."

"Živio je", prekine ga Fristad.

"Znam da je mrtav", reče Gunnarstranda zloslutno tiho. "Možete li me prestati prekidati?"

Fristad u tišini raširi ruke.

"Dakle. Ekholt je bio poznanik Wyllerovali i zanimao se za nju, ali nisu se upustili ni u kakav odnos. Ekholt je odvezao Wyllerovu u Ensjo. Ondje je pokušao iznuditi seks u autu, ali nije uspio - barem ona tako kaže."

"Vjerujete li u to?"

"Ne znam zašto bi izmislila cijelu tu priču. Pobjegla je od Ekholta, pronašla ključ skladišta u poštanskom sandučiću na zidu; to s ključem bio je ustaljeni dogovor. Otključala je vrata i došla u Folke Jespersenov ured u 17.15. Obavila je, uglavnom, taj... taj svoj zadatak... i nazvala taksi malo više od sat vremena poslije. Auto je došao u 18.42. Za to imamo ispis. Kad su se smjestili u auto, Gro Hege Wyllera primijetila je Ekholta koji je još uvijek sjedio u svom taksiju, parkiran pred zgradom. Po svemu sudeći, cijelo ju je vrijeme čekao. Međutim ona je sjela u isti taksi kao i Folke Jespersen. Kaže da je namjerno izbjegavala Ekholta zbog onoga grubog ispada otprije."

"U redu..." Fristad mahne Gunnarstrandu da nastavi.

"Ekholt je pratio njihov taksi. Gro Hege Wyller kaže da je primi-jetila njegov auto kad su je ostavili pred njezinom zgradom. Kaže, nadalje, da je Ekholto auto nastavio pratiti Folke Jespersenov taksi kad je nastavio dalje prema svojoj kući."

Gunnarstranda ustane i ode do aparata za vodu koji je stajao pored ogledala. "Suha su mi usta", promrmlja on i natoči si vode u plastičnu čašu.

"I svi se slažu da se Folke Jespersen odvezao taksijem kući i da se taksi zaustavio pred njegovom zgradom u Heftyeeovoj u 19.15?"

Gunnarstranda popije još jednu čašu vode pa se zamišljeno zagleda u praznu čašu. "Svi se slažu."

"A ondje ga je dočekao onaj čovjek iz šume - Jonny Stokmo?"

"Da."

"On nam je stari prijatelj, je 1' da?"

"O, da, ima nekoliko osuda, posjedovanje ukradenih dobara i pre-prodaja prokrijumčarenog alkohola."

"Kakve su to neriješene račune imali njih dvojica?"

Gunnarstranda opet sjedne. "Frölich je ispitivao Stokma. No Stokmo je odgovarao neodređeno i okolišao o neprijateljstvu između sebe i ubijenoga. Jedino što je Stokmo htio reći bilo je to da je u igri bio novac. Znamo da su njih dvojica razgovarali prije nego što je Folke Jespersen sam otišao gore."

"Ali razgovarali ste sa sinom?"

"Stokmo junior tvrdi da je sukob između njih pitanje časti koje seže sve do rata i Stokmova oca, Harryja Stokma, kojeg je Reidar Folke Jespersen navodno prevario za veliku svotu novca. Harry Stokmo krijumčario je ljude preko granice za vrijeme rata i..." Gunnarstranda nacrtava navodnike prstima... "Harry Stokmo navodno je dobivao darove od Židova koje je prebacio u Švedsku. Folke Jespersen vjerojatno je uzeo zdravo za gotovo da je ta roba zapravo bila ukradena, zato što se vođač nije usudio ponuditi robu na prodaju nakon rata. Folke Jespersen uletio je kao preprodavač, ali nije dao Stokmu zaradu od prodaje ukradene robe. To je Jonny Stokmo nedavno saznao - preko nekakvih starih potvrda ili tako nečega, i zato je zahtijevao nekakvu isplatu od Reidara Folke Jespersena u ime svojeg pokojnog oca."

"Vjerujete li Stokmu mlađem?"

Gunnarstranda se umorno nasmiješi. "Zašto ne? Ako ta priča drži vodu, Jonnyju Stokmu to daje motiv, a nama dobar trag. Zašto bi Karl-Erik Stokmo izmislio motiv vlastitome ocu? U svakom slučaju, trebamo još jedanput saslušati Jonnyja Stokma. Sinovo svjedočenje ne vrijedi ništa više od glasine."

"U redu... Zabilježite to", reče Fristad.

"Što to?"

"Da trebamo provjeriti tu priču."

Gunnarstranda se zagleda u njega.

"Da?" reče Fristad.

"Želite preuzeti moj posao?"

Fristad pročisti grlo. Usljedila neugodna tišina.

"Što je onda bilo?" nakašlje se Fristad i ležerno nastavi.

Gunnarstranda duboko udahne i počeo se po kosi. "Folke Jespersen zatim je otišao gore k ženi, sinu, snahi i dvama unucima."

"A Stokmo?"

"Znamo da je navečer posjetio prostitutku koja se predstavlja kao Carina. Nju smo isključili iz istrage. Stokmo je napustio tu ženu ot-prilike sat vremena prije ponoći. Ona je naime morala pospremiti i pripremiti se za sljedeću mušteriju koja je dolazila u ponoć. Sam Stokmo tvrdi da se odvezao u Torshov i legao - oko jedanaest - u prostoriju iza sinovljeve

radionice, i ni s kim nije razgovarao niti ga je itko vidio. I to je bio petak."

"Laž, drugim riječima."

"Zadovoljit ćemo se time da je Stokmo mogao doći u Ulicu Thomasa Heftyeya nedugo nakon što je Ingrid Jespersen otišla sama u krevet. Možemo također ustvrditi da Stokmo nema alibi za vrijeme umor-stva."

Oni se opet pogledaju. Fristad se grohotom nasmije. "Razumijem što mislite. Taj je Stokmo, bome, vrlo zanimljiv."

Gunnarstranda kimne.

"A gore u stanu Folke Jespersenovih, je li došlo do svađe za večerom?"

"Ne."

"A nakon jela, je li se bračni par posvadio?"

"Ne - kaže udovica, koja tvrdi da je otišla u krevet kao i obično, ali sama. Uzela je tabletu za spavanje i probudila se usred noći, ne znajući što ju je probudilo."

"Ako je ubila muža, nije bila pretjerano kreativna u pribavljanju alibija."

"Prijeđimo na samo umorstvo", prekine ga Gunnarstranda. "Vrlo je vjerojatno da je pokojni Reidar Folke Jespersen poznavao počini-telja. Ili se dogovorio da se s njim nađe u dućanu ili se nalazio u dućanu iz drugih razloga kad je počinitelj došao. Ali budući da umorstvo izgleda isplanirano, najvjerojatnije se žrtva dogovorila naći s ubojicom u dućanu."

Gunnarstranda digne pogled. Državni odvjetnik Fristad sjedio je u tišini zatvorenih očiju kao da meditira.

"Znamo da je Folke Jespersen više puta telefonirao tijekom poslijepodneva i večeri. Gro Hege Wyller kaže da je barem jedanput telefonirao i u uredu, ali vjerojatno je bio obavio više poziva prije nego što je ona došla. Udovica kaže da ju je nazvao kući navečer. Nismo međutim uspjeli saznati tko ga je zvao. Jedini koji je priznao da je zvao te večeri njegov je brat Emmanuel. On kaže da je zvao kasno navečer, ali Reidar nije htio razgovarati s njim."

Fristad kimne za sebe, obriše naočale u prsa pa ih vrati na nos. "Nitko drugi?"

"Kupac, Kirkenser, kaže da je Arvid trebao nazvati brata da izgadi novu prepreku na cesti."

"Je li?"

"Što? Nazvao ili izgadio prepreku?" upita Gunnarstranda umorno. "Ne, on kaže da je Arvid pokušao nazvati starijeg brata Reidara, ali mu se ovaj nije javio."

Sjedili su i zamišljeno se gledali sve dok policajac nije nastavio:

"Reidar Folke Jespersen ubijen je jednim jedinim ubodom antikle bajunete koja je bila na prodaju u dućanu. Izbor oružja ukazuje na to da ubojstvo nije bilo unaprijed planirano. Pod uvjetom da ubojica nije znao za bajunetu i planirao je iskoristiti za ubojstvo. Bilo kako bilo, moramo pretpostaviti da je ubod počinila snažna osoba. Vrh oštrice je naime probio duboko u tijelo, probušio plućno krilo i okrnio važne krvne žile - patolozi pretpostavljaju da je počinitelj čvrsto držao i žrtvu i bajunetu sve dok nije bio siguran da je žrtva mrtva. Dakle nije bilo borbe. Ubijeni je samo uboden, zadržan u čvrstom stisku, a onda je, po svojoj prilici, uredno položen na pod. Nema nikakvih tragova na njegovu tijelu koji bi ukazivali na to da je pao svom težinom na leđa. Polako je položen na mjesto gdje je ležao. Ovo je glavni argument forenzičara s mjesta zločina. Na podu je bilo vrlo malo krvi, vjerojatno je zato počiniteljeva odjeća bila natopljena velikom količinom krvi."

Fristad kimne pa obriše naočale u prsa.

"Karsten Jespersen prošao je kroz popisane predmete iz dućana i rekao da nedostaje jedna uniforma. Ona je navodno anonimno poslana u firmu

nekoliko dana prije umorstva. Uniforma je još uvijek bila u kutiji tog petka kad je on ubijen. Ako Karsten Jespersen govori istinu - a imamo samo njegovu riječ da je ta uniforma postojala - onda je moguće da je počinitelj navukao uniformu, stavio vlastitu krvavu odjeću u kutiju i nestao s njom. Taj dio s uniformom dakle ide u prilog planiranom umorstvu, ako je počinitelj poslao uniformu da bi se imao u što presvući u dućanu."

"Ne čini vam se to previše komplicirano?"

"Planirana ubojstva uvijek su komplicirana."

Fristad kimne. "Ali ne bi li vojnik koji hoda naokolo privlačio pre-više pozornosti?"

"Vani je bilo jako hladno. Počinitelj je lako mogao sakriti uniformu zimskim kaputom."

"Uniforma je u svakom slučaju logičan odgovor na pitanje zašto nitko nije primijetio čovjeka s krvavim mrljama na odjeći", reče Fristad sam sebi.

"Može li Karsten Jespersen dokazati da je uniforma postojala? Ima li neku potvrdu iz pošte?"

Gunnarstranda digne pogled. "Bi li takvo što vrijedilo na sudu?"

Fristad raširi ruke.

Gunnarstranda nastavi: "Počinitelj je zatim svukao svu odjeću s tijela."

"A bajuneta?"

Gunnarstranda kimne. "Kao što rekoh, bila je na prodaju u dućanu - pripadala je puški kojom se koristio neki engleski vojnik za vrijeme napoleonskih ratova - imamo je, ali ni na njoj ni na puški nema otisaka prstiju. Kad se ubojstvo dogodilo, dućan je bio u mraku kao i ostalih noći. Imamo međutim marker - potpuno običan marker kakvi se prodaju po svim papirnicama u zemlji. Pretpostavljamo da ga je počinitelj donio sa sobom zato što je njime ispisao onu čudnu poruku na tijelu. Poruka je također znak da je ubojstvo planirano - ako je počinitelj ponio sa sobom marker da napiše nešto na tijelo, to ukazuje na pre-dumišljaj. Usput, ni na markeru nema otisaka."

"A to je ono slavno -I kao Ivar, sto devedeset pet?"

"I kao Ivan. Devetnaest. Pet."

"Dobro, dobro. Imamo taj broj taksija."

"Idemo redom."

"Dobro. Kad se dogodilo umorstvo?"

"Negdje između pola dvanaest navečer i tri ujutro."

"A u džepovima ubijenoga nije bilo ključeva?"

"Nije bilo ključeva. Cigarete, da - upaljač, sitniš, ali ključevi ne."

"A za taj podatak, pretpostavljam, ni jedan svjedok ne zna?"

"Samo vi, ja i Frölich znamo da nedostaju ključevi."

"Pročitao sam da udovica tvrdi da je na podu spavaće sobe bilo snijega kad se probudila?"

"Da - ako govori istinu - moguć bi bio tijek događaja da je počinitelj, koji je još uvijek imao ostatke snijega u utorima na potplatima obuće, uzeo ključeve ubijenoga, popeo se po stepenicama, otključao vrata Folke Jespersenova stana, ušao u spavaću sobu i otišao van."

"Ili?"

"Ja bih rekao da je snijeg na podu ostavio Reidar Folke Jespersen nakon večernje šetnje, prije nego što je ubijen."

"Zašto to mislite?"

"Zato što teško da je počinitelj imao snijega na cipelama ako se presvukao u uniformu nakon što se namučio da namjesti tijelo u izlog. Osim toga utori na potplatima cipela ubijenoga bili su relativno du-boki."

"Ali počinitelj je maznuo ključeve? Zašto bi to napravio ako ih nije upotrijebio?"

"Nestali su ključevi misterij. Ili nisu nestali i nalaze se negdje u stanu, ili je počinitelj ukrao ključeve iz nekog drugog razloga."

"Vi ne mislite da je počinitelj bio u stanu?"

"Ako se stranac ušuljao k Ingrid Jespersen, učinio je to samo zato da bi je gledao kako spava i zatim nestao - ili da uzme nešto za što ona ne zna, što nije primijetila da nedostaje, dakle nešto što je vrlo vjero-jatno pripadalo njezinu suprugu. Da skratimo: snijeg na podu ima vrlo logično objašnjenje ako je to Folke Jespersen ušao i gledao je." Fristad pročisti grlo s namjerom da nešto upita, ali Gunnarstranda se ubaci: "To je jedna mogućnost; druga je mogućnost da je Ingrid Jespersen iskonstruirala cijelu priču o snijegu na podu."

"Zašto bi to napravila?"

"Hah, baš. Teško mi je shvatiti zašto bi konstruirala tu priču. Jedini razlog bio bi da potkrijepi našu teoriju o tome da je počinitelj uzeo ključeve."

Opet su samo sjedili i gledali se. "S druge strane", rezonirao je Fristad, "ako je udovica izmislila onu priču o snijegu na podu..." Ostavi nastavak da visi u zraku.

Gunnarstranda kimne.

Fristad završi zaključak: "Onda je najvjerojatnije izmislila priču o provali zato što je ona ubila muža."

"Taj zaključak može proći, ali argument koji ste upotrijebili ne zvuči uvjerljivo", reče policajac. "Skloniji sam vjerovati da je snijeg na podu ostavio muž."

Državni odvjetnik i policajac još se jedanput pogledaju preko stola. "Ali što vi mislite, Gunnarstranda, što vam kaže osjećaj, je li udovica koknula muža?"

"Motiv?" zapita Gunnarstranda.

"Novac, seks, afekt", reče Fristad. "Mlada žena udala se za mnogo starijeg muškarca. Odbijanjem prodajne ponude Kirkenaera i braće Folke Jespersen odbio je hrpu love ravno u džep, a osim toga zabranio je ženi da se troši s ljubavnikom. Ta dva faktora uzrokovala su svađu. Udovica je imala hrpu motiva!"

"Prilika?" zapita Gunnarstranda.

"Pa ona je barem mogla ubiti čovjeka bilo kad."

"Sama ili s nekim?"

"S ljubavnikom; on ubada bajunetom, ona ga drži."

"Ljubavnik ima alibi."

"A, kvragu", prošapće hrapavim glasom. "Kakav alibi?"

"Živi s drugim muškarcem, Sjurom Flatebyjem, koji tvrdi da Stromsted cijele noći nije izlazio iz kreveta."

"Taj alibi kod mene na sudu ne prolazi. Izjava partnera jednaka je • izjavi bračnog druga - bezvrijedna."

"Slažem se s time. Ali bolje je da partner prizna laž nama na ispi-tivanju nego da ga vi smlavite na suđenju."

"Zna li taj tip da Stromsted ševi udovicu?"

Gunnarstranda slegne ramenima. "Moguće je da nešto sluti - s obzirom na to da smo ga pitali o Stromstedovu kretanju te večeri i noći."

"Otkrijte nevjeru partneru pa ćemo vidjeti koliko će dugo Strom- sted zadržati svoj alibi. Bilo kako bilo, udovica je to mogla napraviti sama."

"Moguće je. Ali ne smijemo zaboraviti ni druge. Ni Jonny Stokmo nema alibi."

"Ali koji je njegov motiv?" zapita Fristad. "Nije otuđen nikakav novac, samo ta vražja uniforma, a imamo samo riječ Karstena Jesper-sena da je ona uopće postojala. Ako je Stokmo ubio..."

Gunnarstranda kimne. "Problem je sa Stokmom u tome što on ništa ne dobiva smrću Folke Jespersena. Niti će dobiti novac niti je sprana ljaga s imena njegova oca. Ako je Stokmo ubio Folke Jespersena, morao ga je ubiti ili

iz čistog bijesa ili je morao imati neki drugi motiv osim one priče o okaljanom tati krijumčaru. Drugi problem: teorija o Stokmu kao počinitelju ne slaže se s činjenicom da je ubojstvo pla-nirano. Ako je Stokmo planirao ubojstvo, zašto ga nije isplanirao tako da usput spere ljagu s tate?"

"Razumijem", reče Fristad tmurno.

"Nadalje, imamo dva brata", reče Gunnarstranda. "Oni imaju brdo motiva."

"Ali imaju li i priliku? Mislím da sam u nekom izvještaju pročitao da su bolesni, pretíli i jedva stoje uspravno."

"Imali su puno prilika", usprotívi se Gunnarstranda. "Stari su i sijedi kao i sama žrtva. Vlasnici su dućana zajedno s bratom. Mogli su rovati po dućanu, a da nitko ne reagira. Imaju ključeve dućana. Mogli su ući i čekati da Reidar siđe. Nemaju baš nikakav alibi - oba tvrde da su slatko spavali sami."

"Jesu li sposobni?"

"Zašto?"

"Ubiti vlastitog brate?"

"Sad odlazite u normativne procjene, Fristade. Pravilo je da se držimo činjenica, motiva i prilika."

"Dobro, nastavite."

"Ovi kupci - Kirkenžer i Varaš - kažu da je Arvid Folke Jespersen izjavio - prije nego što je Jespersen ubijen - da je..." Gunnarstranda napravi navodnike prstima: "... da je to prepreka koju moraju izgla-diti."

Fristad se nasmiješi. "To zvuči tako urotnički."

"Tako je."

"Dobro. Braća su to mogla napraviti", zaključí Fristad.

"Udovica je nazvala Karstena Jespersena kad se probudila te noći. Ali Susanne Jespersen tvrdila je da on nije kod kuće."

"Ali znači li to da je sin bio u prizemlju i ubijao oca? Njegova žena kune se da je Karsten spavao kad je udovica nazvala", reče Fristad naboranog čela.

"Kod i tetovaže na tijelu imaju smisla jedino ako je sin ubojica."

Fristad odmahne glavom. "Ako si u pravu i kod ima veze s evanđe-ljem po Ivanu, da, onda možda možemo otići tako daleko sa zaključí-vanjem. Ali onda previđaš činjenicu da je na ulici pred ulazom stajao taksi."

Gunnarstranda uzdahne. "Ne previđam. Poenta je u tome da ne znamo je li svaki put viđen isti taksi. Jedna svjedokinja vidjela je par-kiran taksi, mercedes, na tome mjestu, ali barem četiri sata prije nego što je počinjeno ubojstvo."

"Ali taksije imao broj dozvole 195."

"To svjedokinja nije tvrdila."

"Što sad pokušavate reći, Gunnarstranda?"

Policajac pročisti grlo te reče jasno i glasno: "Znamo da je Richard Ekholt vozio taksi broj A195. Ali svjedokinja koja je vidjela misterí-ozni taksi u Ulici Thomasa Heftyeya vidjela je samo neodređen taksi - ne nužno Ekholtovo auto. I ne znamo je li Richard Ekholt parkirao auto u Heftyeovoj..."

"Ali znamo da je Ekholt slijedio Folke Jespersena te večeri!"

"Upravo tako", nasmiješi se Gunnarstranda državnom odvjetniku jer je znao koliko on ne voli iznošenje pukih indicija. "To što je Ekholt slijedio ubijenoga svojim autom ukazuje na mogućnost da je Ekholtovo auto bio parkiran u Heftyeovoj sat vremena poslije. To što se Ekholt nabacivao Gro Hege Wyller i možda bio ljubomoran na Folke Jesper-sena te večeri ukazuje na mogućnost da postoji motiv. To što je Ekholt slijedio ubijenoga ukazuje dakle na mogućnost da je Ekholt upleten u ubojstvo, ili precíznije, Ekholtovo broj taksija ukazuje na moguću po-vezanost sa zapisom na prsima ubijenoga - s obzirom na to da se brojevi podudaraju. Najjaču indiciju da je Ekholt upetljan predstavlja činjenica da je sinoć

nazvao Franka Frölicha i upotrijebio broj sto devedeset pet kao svojevrsnu lozinku kako bi ga Frölich shvatio oz-biljno. Ali Ekholt je, nažalost, mrtav. Ako je bio upetljan u ubojstvo, moramo potražiti druge svjedoke da bismo to razjasnili. Imamo cijelo brdo indicija, ali..." Gunnarstranda raširi ruke i velikodušno prepusti Fristadu da izgovori zadnje oslobađajuće riječi:

"Ali nemamo vražjih dokaza", zaključi Fristad mrzovoljno.

"Vi biste htjeli da taj taksist bude upetljan?" upita policajac i zapali cigaretu koju je na čudesan način stavio između usana.

"Nemojte pušiti unutra", reče Fristad.

Gunnarstranda uvuče dim, napola otvori kutiju šibica i položi je otvorenu na dlan.

"Da, i mislim to cijelo vrijeme - da je taj taksist upleten. Ako ne ugasite tu cigaretu, dobit ćete pismeno upozorenje."

Gunnarstranda opet uvuče dim pa otrese malo pepela u poluotvorenu kutiju šibica. "Pretpostavimo da postoji veza", reče. "Znamo motiv, naime da je Ekholt vjerovao da je Gro Hege Wyller njegova djevojka, šokirao se jer je pomislio da je u vezi i sa starim. Ekholt se osjećao odbačenim i pogaženim pa je zato pratio staroga da mu obja-sni kako stvari stoje. Tako nekako razmišljamo?" Opet uvuče. "Ako je to što mislimo točno - ako je Ekholt posjetio staroga dok je bio sam u dućanu - zašto bi ga stavio u izlog i ispisao mu svoj broj dozvole na prsa?"

"Ne znam, jebemu!" reče Fristad i raširi ruke. "To biste vi trebali znati! I sad ovdje sjedim sav nervozan jer ste mi vi tako drsko zagadili cijeli ured vražjim dimom! Znate li vi da imam tajnicu koja bi mogla na bolovanje na dva tjedna jer je alergična?"

"Smirite se", reče policajac, ugasi dopola popušenu cigaretu u ku-tiju šibica i zatvori je. "Kad ocjenjujemo je li Ekholt mogao ubiti Folke Jespersena, ne smijemo zaboraviti svoje najjače karte - kao prvo, da je ubojstvo planirano, kao drugo, da je Folke Jespersen morao svojevolutno pustiti počinitelja unutra i da ga je stoga morao poznavati. Sumnjam da je Folke Jespersen poznavao taksista Ekholta."

"Ali ako je Ekholt stao i pokucao na staklo, Folke Jespersen mogao ga je pustiti unutra", prigovori Fristad. "Ekholt je bio taksist, imao je uniformu, mogao se praviti da traži mušteriju ili..."

"Vi najbolje znate što ćete procesuirati", odgovori Gunnarstranda i raširi ruke. "A nismo još ni počeli razgovarati o sinovim motivima. Ono o čemu ja želim razgovarati jest natpis napisan markerom..."

U tom trenutku prekinula su ih vrata koja je otvorio Frank Frölich. Frank se osjećao grozničavo nakon što je projurio kroz novinare ta-bloida na putu prema državnom odvjetniku Fristadu. Ušavši u ured državnog odvjetnika, osjetio je jednako olakšanje kao da se sklonio od pljuska pod veliku jelu. U uredu je zatekao Fristada i Gunnarstrandu koji su tiho i zamišljeno sjedili svaki na svojem plavom uredskom stolcu.

"Ovdje smrdi po dimu", reče Frölich i onjuši zrak.

"Eto vidite", reče Fristad optužujući i razdraženo zatrese glavom gledajući Gunnarstrandu. "Eto vidite. Sad je gotovo."

"Sranje", uzdahne Frölich. "Novinari su poludjeli zbog ovog uboj-stva taksista."

Gunnarstranda zakrene stolac prema Frölichu. "Na radiju su rekli da su gradski taksisti totalno pošizili", promrmlja. "Uobičajena gnja-važa. Urlaju o groznim uvjetima i nedostatku sigurnosti vozača. Prije je stotinu auta stajalo pred zgradom parlamenta i trubilo. Svaki vražji činovnik u gradu zakasnio je na posao - uključujući i one koji rade u ovoj zgradi i u Ministarstvu pravosuđa. Kolona je sezala sve do aero-droma. Ubojstvo je možda povezano s našim slučajem", doda on. "Ali ne mora biti."

"Mobitel pod pedalama", reče Fristad, "poziv Frölichu i šifra sto devedeset pet..."

Gunnarstranda raširi ruke: "Broj dozvole ili citat iz Biblije. Izbor je tvoj."

Fristad zaustavi vrtnju stolice i iživcirano lupi objema nogama o pod.

"Ali nazvao je i rekao taj broj. Čovjek koji vozi taksi broj..."

"Da, da", prekine ga Gunnarstranda razdraženo. "Ali moraš se sjetiti da je Frölich danima tražio vozača taksija broj sto devedeset pet! Taj broj isto je tako mogao izgovoriti da se predstavi." Okrene se prema Frölichu: "Je li spominjao natpis na tijelu?"

"Ne", potvrdi Frank Frölich. "Rekao je samo broj. Sto devedeset pet."

"Ništa drugo?"

"Ne, osim..."

"Osim?"

"Spomenuo sam ti to. Da je nešto znao. Mislim da nije bio sam kad me nazvao."

Druga dvojica zurila su u Frölichu koji se smiješio kao da se ispričava:

"Moguće je da je bio u pivnici ili kafiću. Čuo sam dosta zvukova.

Pozadinsku buku. I nekoliko puta učinilo mi se da je pokrio telefon rukom."

"Moguće je da se Ekholt dogovarao s nekim dok je govorio", obja-sni

Gunnarstranda državnom odvjetniku koji se značajno namrštio.

Frölich slegne ramenima. "Ne znam. Samo razmišljam."

"Tko je to mogao biti?" zapita Fristad. "Gro Hege Wyller?"

Frölich odmahne glavom. "Ako je i bio netko, bio je to muškarac."

"Je li to važno?" upita Fristad.

"Budući da je nađen ubijen sat vremena poslije, važno je", odgovori Gunnarstranda.

"Ali kako objašnjavamo to da je Ekholt ubijen nakon što je razgo-varao s Frölichom?" drekne Fristad.

"Ne znam", reče Gunnarstranda i slegne ramenima.

"Ali to ubojstvo mora biti povezano s ubojstvom staretinara!"

"Mora?"

"Pa rekao je da nešto zna!"

"Svi nešto znaju, uključujući i vas i mene!"

"Ali bilo bi suludo misliti išta doli da su ubojstva povezana!"

Gunnarstranda slegne ramenima. "Ha, dobro."

"Da, ali to onda ti moraš reći!" nastavi Fristad nešto blaže.

"Ne nužno."

"Ne nužno? Vozio je taksi broj sto devedeset pet. Taj je broj napi-san na prsa leša, i čak je nazvao policiju te se smijao i cerekao dok je izgovarao taj broj!"

"Radije pokušajte opisati što se zapravo dogodilo", predloži

Gunnarstranda nezainteresirano.

"Što se dogodilo? Ekholt je ušao u trgovinu, uzeo bajunetu i probo

čovjeka zato što je mislio da mu stari jarac ševi curu!"

Gunnarstranda i Frölich pozorno su gledali u Fristada koji je ustao i stajao za stolom dok je naizmjenice brzo opuštao i stezao šake.

"Da?" reče Gunnarstranda nestrpljivo.

"Da, onda je svukao staroga, narisao mu broj na prsa i posjeo ga u fotelju u izlogu."

"Zašto?"

"Zašto? Ne znam zašto, jebemu!"

"I onda?"

"Što i onda?"

"Ključevi."

"Da", reče Fristad mirnije. "Uzeo je ključeve, otišao gore na kat..."

Frölich se naceri.

Fristad sjedne - ispuhan.

"To je drek, eto što", reče Frölich. "Ali meni se čini logičnije da je netko htio staviti tijelo u izlog. A ako je to točno, onda mislim da šifra ukazuje na citat iz Biblije."

"Ali zašto je Ekholt ubijen?" zapita Fristad blagim glasom.

"Možda ga je opljačkala i ubila neka mušterija", Gunnarstranda će tiho.

"To ni sami ne mislite, Gunnarstranda."

"Svi taksisti u gradu to misle."

"Ali mi vjerujemo da postoji veza s drugim ubojstvom, zar ne?"

"Ako postoji veza između ubojstva Folke Jespersena i ubojstva Ekholta", reče inspektor i ustane, a onda pokupi svoje papire, "onda to mora biti zato što je Ekholt znao nešto o prvome ubojstvu. Među-tim nemamo dokaza da takva veza postoji. Bilo kako bilo, Frölich i ja ne možemo istraživati Ekholtovo ubojstvo."

Frölich pročisti grlo pa reče: "Kladim se da je Richard Ekholt ubi-jen zato što je svjedočio prvome ubojstvu!"

"Ako ćemo se kladiti, bit će ti slab koeficijent", nasmije se Gunnar-stranda.

Fristad digne pogled: "Onda se i vi slažete da postoji veza."

"Nisam to rekao. Ali to se ubojstvo mora istražiti prema vlastitim premisama. Cijela jedna profesija u gradu to traži."

Fristad očajno pogleda Gunnarstrandu koji je skupljao papire. "Koji je vaš doprinos tom slučaju?"

"Nastavljam raditi", Gunnarstranda će ležerno. "Istražujem povi-jest Folke Jespersenova lika i djela."

"Dokle ste došli?"

"Očekujem da ću za nekoliko sati završiti 1944.", odgovori Gunnar-stranda, sklopi naočale i gurne ih u unutarnji džep.

PROVEDBA

Frank Frölich pogleda na ručni sat. Pokazivao je tri i petnaest. Pogleda prema ulaznim vratima skladišta Reidara Folke Jespersena u Prilazu Bertranda Narvesena. Ugasi motor, povuče ručnu kočnicu i iziđe. Ulazna vrata bila su otključana i u hali je gorjelo svjetlo. "Hej", vikne policajac kad su se vrata zalupila za njim. "Hej", vikne još jedanput pa nastavi u prolaz koji je vodio kroz sve predmete.

"Ovdje", odgovori mu poznat glas. Goril je stajala između dviju hrpa stolica. U rukama je držala velik blok. "Jesi li obavila?" upita on.

"Što to?" nasmiješi se ona zbunjeno.

"Posjet. U bolnicu Aker."

"A, to." Ona kimne. "A ti?"

"Obavio sam što sam trebao, da."

Stajali su i gledali se u tišini. Uvojak crne kose pao joj je preko lica. Dvama prstima zatakne ga iza uha.

"I bilo je dobro", reče on i počne se osjećati glupo i nemaštovito.

"A ti?" reče ona. "Mislim, što radiš ovdje?"

"Trebam proći kroz arhive, ako ih ima."

"Imaju dva ormara."

"Gdje?"

Ona mu pokaže prema stepenicama koje su se penjale uza zid do vrata u sredini. "Gore - na katu." Napravi suosjećajnu grimasu. "Gore je ured. Ali ima puno papira. Dovoljno za doktorat."

Frank Frölich uzdahne i baci pogled na sat. "Noć je još mlada", reče on forsirano ironično.

Ona mu se nasmiješi. "Noć još nije ni počela", reče.

U hali je bilo hladno. Dah im se dimio dok su razgovarali. Primijeti da su joj prsti koji drže penkalu crveni od hladnoće. "A ti?" upita je sramežljivo.

Ona digne blok. "Ja popisujem."

"Mislilo sam na tvoja leđa. Kako leđa?"

"Dobro", reče ona. "Znaš što pomaže? Masaža stopala. Jučer sam sat vremena sjedila na masaži stopala. Divota. Pri kraju sam zaspala."

"Prokletito je hladno ovdje", reče on.

Ona kimne pa puhne u ruke. "Gore je toplo. Što tražiš?"

On slegne ramenima. "Nemam pojma."

Ona zatrepće. "Ne znaš što tražiš?"

On se okrene prema stepenicama i pokuša biti duhovit: "Nikad ne znam što tražim."

"Samo ponekad", pobuni se ona suženih očiju.

Opet se pogledaju. Osjeti kako mu obrazi bukne. "Da", uzdahne pa se okrene prema stepenicama. "Idem tražiti."

Zaustavi se na prvoj stepenici. Goril zatvori vrata nekog ormara pa nešto zabilježi. Izgledalo je kao da je osjetila njegov pogled jer je digla glavu. Pogledali su se.

On uđe u Folke Jespersenov ured. Bilo je vruće kao u paklu. Nasloni se leđima na vrata i opsuje sam sebe što je bio glup, nespretn i nesposoban započeti razgovor.

Namjeravao ju je nazvati. Sad kad su se slučajno sreli, nije znao što da kaže. Teškim koracima ode do Folke Jespersenova ormara za spise i otvori gornju ladicu. Debela hrpa fascikala prepunih požutjelih papira borila se za mjesto u ladici. On automatski uzme pune ruke fascikala, prenese ih sve skupa do pisaćeg stola, sjedne i počne listati papire. Bilo mu se teško usredotočiti. Razmišljao je o Goril vani u hali. Razmišljao je o svojem nedostatku socijalnih vještina. Pola sata poslije svuče sa sebe jaknu i pulover. Ona jedna hrpa bila je podijeljena na dva dijela i bio je napola gotov s prvom ladicom. Baci pogled prema vratima i zapita se bi li trebao izići i razgovarati s njom. Ne, reče sam sebi. Samo ćeš zasrati.

Sat poslije začuje kako su se vrata zalupila. Baci pogled na sat. Prošlo je četiri. Završio joj je radni dan. Duboko uzdahne i opet si predbaci što nije iskoristio priliku dok ju je još imao.

Ustane, prođe kroz čajnu kuhinju do odmorišta na vrhu stepenica.

Velika hala bila je u mraku. Obrisi ormara, stolica i neodređenog otpada ocrtavali su se na prigušenom svjetlu s reda prozora pri vrhu zida. Prvi put nakon dugo vremena zavidio je ljudima koji puše.

Do osam i deset navečer proučio je sve papire iz šest od osam ladica.

Potruga je još uvijek bila neuspješna. Bio je iscrpljen i trebao je svjež zrak. Odškrine prozor.

Kroz otvoreni prozor začuje tresak ulaznih vrata. Ustane, prošeće kroz kuhinju i iziđe na odmorište.

Bila je to Goril. Uspinjala se po stepenicama. Pod rukom je imala pakiranje od šest piva Frydenlunds. Digne pogled prema njemu i po-kaže mu pivo. "Nadam se da nemaš drugih važnih dogovora večeras."

Podijelili su preostale fascikle između sebe i razgovarali o glazbi se-damdesetih. Naizmjenice su predlagali grupe i pjesme koje je ono drugo trebalo odrediti i vremenski smjestiti. Kad jedno od njih ne bi znalo odgovor, nisu smjeli pomagati. Goril je klečala na podu, listala papire i pila pivo. "Edgar Broughton Band", rekla je baš kad je on pronašao papir koji je tražio.

"Što si rekla kako se zovu?"

Ona digne pogled, sigurna da ne zna za njih: "Edgar Broughton Band."

On je proučavao papir koji je pronašao. "Bio sam na koncertu Ed-gar Broughton Banda u Chateau Neufu sedamdeset druge ili sedam-deset treće. Kad sam išao u osmi razred."

"Dokaži", zatraži ona.

"Inside out", reče on. "Album iz sedamdeset druge." Mahne papi-rom.

"Gotovi smo", reče.

Kad ju je pitao želi li doći k njemu slušati ploče, stajala mu je pri-godno okrenuta leđima. Pogledala je kroz prozor, u mjesec, i nije odgovorila. Kad su zatvorili vrata za sobom, ostavio je auto parkiran. Hodali su od zgrade prema stanici lakošinske željeznice. Kvaliteta razgovora varirala je. Na momente je razgovor bio ozbiljan.

Ona je komentirala da idu na krivi peron.

"Krivi?" upita Frank Frölich.

"Ako idemo u grad, moramo prijeći na drugu stranu."

"Ako idemo k meni, moramo na vlak koji dolazi", reče on i pokaže prema vlaku linije Lambertseter koji je dojurio iz tunela.

Kad su sišli s vlaka, oboje su se uozbiljili i šetali zajedno bez mnogo riječi. Čim su ostali sami u dizalu, poljubio ju je. Ona je njega objema rukama čvrsto obgrlila oko vrata. Stajali su i sanjarili. Pustili su se tek kad se dizalo opet počelo spuštati.

Dok su vodili ljubav, slušali su Heartattack and wine Toma Waitsa. On je poslije zaspao, ali se probudio kad ih je ona krenula pokrivati poplunom. Ležali su goli i gledali u nebo kroz široke prozore njegove spavaće sobe. Pogled je bio oštar i jasan. Gotovo cijeli mjesec bio je prekriven crvenom bugačicom.

"Ludo", reče on.

"Pomrčina mjeseca", reče ona jedva čujnim glasom.

"Da?" Ona se privine bliže njemu i nasloni mu bradu na oblo rame. "Nikad ne bih rekla da ti je brada tako mekana."

On prošapće: "Nikad prije nisam vidio pomrčinu mjeseca."

"Vjerojatno je nikad više nećeš vidjeti ovako jasno", reče ona. "Uvjeti su večeras izvanredni. Uskoro će biti potpuna pomrčina."

On ispreplete svoje prste s njezinima.

"Zapravo sam trebala biti na Tryvannu, uz jezero, i gledati je kroz teleskop", reče ona. "Dogovorila sam se naći s ekipom kolega s faksa."

"Nalaziš se s kolegama s faksa da gledate pomrčinu?"

"Astronomija mi je bila glavni predmet."

"Ako hoćeš, možemo taksijem onamo."

"Vidim je odlično i odavde."

Ležali su priljubljeni. Njezina leđa uz njegova prsa, njezina bedra uz njegova. Lagano je micala stopala, kao mačka kad se pokušava na-mjestiti, pomisli on dok je udisao njezinu kosu i gledao u nebo. Iza svjetlocrvene bugačice još uvijek se vidio tanahni žuti polumjesec.

Osjećao je da mora slijediti njezin primjer, šaputati: "To je Zemljina sjena, zar ne? Zašto je crvena, a ne crna?"

"Zbog lomljenja svjetlosti u atmosferi. Crvena je boja koja se naj-manje lomi."

"Lijepo."

"Na Tryvannu je na tisuće ljudi, govore o tome na televiziji. Ljudi po cijeloj zemlji odijevaju se, izlaze i zure u nebo. Svi mi mali ljudi sada smo opčinjeni ovime što se događa iznad nas."

"Nije ni čudo", reče on. "Zemljina sjena, kao, Sunce koje obasjava Zemlju dok njezina sjena prekriva Mjesec. To je stvarno super." "To se Bog kreće", prošapće ona i nasloni obraz na njegovu ruku.

PRIČA O ŽENI

Inspektor Gunnarstranda još se jedanput odvezao do Hasluma, pred-građa beskrajnih kuća u nizu kako bi opet posjetio Reidarova brata Emmanuela.

Ovoga puta nije unaprijed najavio dolazak. Reakcija iznuna bila je zato malo odgođena kad je pozvonio na vrata. Zagledao se u hladno, plavo nebo koje je naviještalo da im predstoji novo zahlađenje. Uzdahne i konačno začuje starca koji se teškom mukom gegao do ulaznih vrata. "Opet vi", reče Emmanuel Folke Jespersen kad je konačno otvorio. "Zar vama nikad nije dosta?"

Okrene se i odgega pred policajcem u unutrašnjost stana. Sav uspuhan, zaustavi se na vratima dnevne sobe dok je policajac skidao navlake s čizama.

Emmanuel sjedne na široki naslonjač i osvrne se oko sebe. "Nemam kave", promrmlja, "nemam kekse..." Dohvati daljinski upravljač sa stolića i dignu ga. "Morat ćemo se zadovoljiti Schubertom."

"Kako su se upoznali?" upita Gunnarstranda kad su prvi melodični tonovi violina odjeknuli sobom. "Znate li?"

"Tko?" upita Emmanuel.

"Amalie i njezin suprug Klaus Fromm."

Emmanuel Folke Jespersen raširi ruke. "Bogami, stvarno ste uporni. I učinkoviti." Duboko uzdahne. "Klaus Fromm se zvao, točno, i Amalie..."

"Živcira me što mi tajite takve informacije", prekine ga Gunnarstranda odrješito.

Folke Jespersen odmahne glavom. "Tajim? Ne. O Frommu ne znam gotovo ništa. A ime mi je posve isparilo iz glave. O Amalie znam po nešto. Bila je Reidarova mladenačka ljubav."

Nagne se u fotelji i uperi upravljač prema stereoliniji. Kad je malo utišao ton, zavali se natrag. "Reidar i Amalie stalno su bili zajedno, od malih nogu. Bili su vršnjaci, njih dvoje. I živjeli su nedaleko jedno od drugoga - na St. Hanshaugenu. Arvid, Reidar i ja stanovali smo iznad prodavaonice u Geitmyrsveien, točno na onom oštrom zavoj, znate, gore iznad bolnice Diakonissehuset. Amalieina obitelj stanovala je u zgradi nešto bliže Ullevålu. I bili su ljubavnici." Emmanuel umorno raširi ruke. "To se i danas događa. Ali ne znam baš da smo se koristili tom riječi: ljubavnici. Stvari se mijenjaju s vremenom. Jedno je sigurno, Reidar je više vremena provodio s Amalie nego s prijateljima. Amalie je bila Reidarova velika ljubav. Bili su nerazdvojni. Bili su kao dva magneta, privlačili su se i činilo se da se ne mogu obuzdati."

Emmanuel Folke Jespersen prekriži ruke preko trbuha i nasloni se. "Kad ste prošli put došli ovamo, pitao sam se bih li vam trebao reći ovo što ću vam sada ispričati. Međutim odlučio sam da biste trebali dogurati malo dalje, da biste barem trebali iskopati njegovo ime. Da pojednostavim: da bi se ovo što ću vam sada reći pokazalo važnim u vašoj istrazi, mislio sam da biste prvo morali dokazati da je važno. Možda je to nemoguće - dokazati što je važno. Ali barem ste dokazali svoju revnost. Ne mogu mnogo doprinijeti priči o Amalieinu braku. Ali znam kako su se upoznali. Amalieina obitelj bila je povezana s Njemačkom. Moguće je da je njezin otac ondje studirao, možda su ondje imali daleke rođake. To ne znam. Naša je obitelj ljeti uvijek putovala na Tjomsko otočje. Amalie i njezina obitelj putovali su u Njemačku. Jednog ljeta, '38. ili '39., upoznala je svog budućeg muža. Bio je već odrastao - mnogo stariji od nje. Možete si to zamisliti, Fromm joj je mogao ponuditi mnogo više nego Reidar. I nakon tog ljeta između Amalie i Reidara više nije bilo kao prije. Ona je prekinula. No i onda su bili suprotni polovi; privlačili su se iako je ona bila zaručena za muškarca u drugoj državi."

"Klause Fromma?"

"Naravno. Zbog ljubavi između Amalie i tog čovjeka moj je brat jako patio kad je bio mlad."

Gunnarstranda se živčano gnijezdio u fotelji. "I vi o tome šutite?"

Emmanuel Folke Jespersen zagleda se u policajca svisoka pa nastavi: "Kad se vratila s tog ljetovanja - mislim da je to moralo biti '38. -

najžalosnije je, znate, bilo to što su Amalie i Reidar nastavili biti ne-kakav par. Iako ga nije mogla sasvim ostaviti, bilo je očito da više nije kao prije. Čak je nosila prsten, zamislite. Zaručena za starijeg muškarca koji živi u Njemačkoj. Da, ne znam što da kažem. Ta privlačnost iz-među njih sve je pokvarila; umjesto para postali su trokut."

"Ta žena prevarila je vašeg brata, zaručila se s Nijemcem za kojega se poslije udala. Vaš brat riskirao je život u ratu protiv Njemačke."

"To vam je život", reče Emmanuel diplomatski.

"To je nevjerojatno."

"Mozart je umro kao siromah. Mnogo je toga nevjerojatno, Gunnarstranda."

"Ima još toga što treba razjasniti."

"Kao naprimjer?"

"Jučer je jedan moj kolega pregledavao arhivu u Narvesenovoj. Našao je neobičan papir. Riječ je o fakturi ispisanoj 1953. Faktura je poslana novinama u Buenos Airesu, i papir je naslovljen na Klausu Frommu."

Emmanuel nabora čelo. "Zašto je to tako nevjerojatno?"

Policajac uzdahne. "Ne razumijem zašto je vaš brat nakon rata počeo poslovati s Amalieinim mužem!"

Emmanuel duboko uzdahne. "Nema se tu što razumjeti. Reidar je bio sasvim prizemljen pragmatičar. Nije bio beskompromisni Hamlet. .. ili...

Hamsunov poručnik Glahn koji plače nad starim ranama! On je bio Reidar Folke Jespersen. Rat je završio. Nije više bilo ubijanja ni strahova.

Koja korist od toga da budu neprijatelji - ponajmanje s Klausom Frommom - koja bi bila poenta nastavljanja neprijateljstva nakon rata?"

"Ne vjerujem da je to što govorite točno", prekine ga Gunnar-stranda.

Emmanuel čvrsto stisne usne. "A zašto ne?"

"Klaus Fromm nije bio bilo tko. Pripadao je njemačkoj državnoj administraciji u Norveškoj. Potpisivao je smrtne presude nevinim ljudima - kao reakciju na djelovanja vašeg brata. Taj čovjek bio je personifikacija mržnje koju su članovi pokreta otpora gajili prema okupatorskim silama, a i Amalie Bruun izabrala je tog čovjeka. Vaš je brat to morao shvatiti kao pljusku."

"A kako vi to možete tvrditi?"

"Ali to je očito, otpilila je vašeg brata i umjesto njega izabrala čovjeka koji je predstavljao sve protiv čega se on borio, za čije je uništenje riskirao život. Nije mu mogla napraviti ništa gore."

"I vi si uzimate za pravo tako misliti?" Oči Emmanuela Folke Jespersena zaiskre. "Uzimate si za pravo suditi ljubavi koju su osjećala dvojica vama nepoznatih muškaraca?"

Gunnarstranda prekriži noge, nastojeći ostati smiren. "Ali griješim li i u čemu što sam rekao?" zapita blaže. "Zar nije bilo tako? Nije li se odlučila udati za Klausu Frommu? Nije li on bio sudac u najomraženijoj kući u Norveškoj za vrijeme rata nakon Mollergate 19, sjedišta nacista?"

"Da", reče Emmanuel Folke Jespersen kratko. "Sve je to točno. Ali znači li to da joj vi imate pravo suditi?"

"Možda ne ja, ali vaš brat je sigurno osjećao da ima to pravo."

Emmanuel je nekoliko sekundi gledao ravno u policajca. "Zaboravljate da su se Amalie i Klaus Fromm voljeli. Što mislite da je trebala napraviti drugačije?"

Policajac je šutio.

"Je li trebala izabrati mogeg brata iako je voljela drugoga? Jeste li razmišljali kakvu to sliku ljudske prirode branite? Je li Amalie Bruun trebala živjeti sama - otići u samostan samo zato što je bila sretna s Nijemcem, čovjekom koji je rođen na krivome mjestu na planetu?"

"Klaus Fromm bio je ubojica."

"Ne. Nije bio nikakav ubojica." Emmanuel Folke Jespersen energično odmahne glavom. "Moj brat bio je ubojica. Klaus Fromm bio je njemačko vojno lice i radio je uredski posao."

"Bio je sudac, nije radio u uredu, i mogao je izabrati neki drugi posao."
"Ma nemojte? Namještenje u Norveškoj bio je posao koji je dobio - posao koji je odabrao da bi bio blizu žene s kojom je bio sretan, s kojom je bio zaručen." Emmanuel Folke Jespersen s mukom se nagne prema stolu.

"Razumijem vašu frustraciju. Ali svijet nije uvijek lako razumjeti. Neki put jednostavno se dogodi ono što se mora dogoditi. Brak Amalie i Fromma nije bio ni najmanje dramatičan - osim što je bio rat. Takvih sudbonosnih odluka i ljubavnih drama kakve su prošli

Amalie, Fromm i Reidar događa se na stotine svakoga dana po cijelome svijetu. No ovoga puta pošlo je po krivu. Rat je sve pokvario za Amalie, Reidara i Fromma. Ne možete kuditi nikoga od njih. U ljubavi nema sramote. Ljudi koji vole nevini su, bez obzira na to koga vole ili zašto."

Gunnarstranda izivcirano stisne zube i prekine ga: "Kažete da je Fromma upoznala 1938. Fromm je tada već četiri ili pet godina bio član NSDAP-a. Znam da ima dosje u SS-u barem od 1934. Ta ružiča-sta slika koju pokušavate naslikati ne stoji. Amalie Bruun imala je sedamnaest-osamnaest godina kad su se upoznali, istina, ali bacila se u naručje muškarcu koji je, po svoj prilici, već bio ubojica, ili u najmanju ruku deklariran fašist!"

"Ali zar ćete zbog toga kriviti tu mladu djevojku?" Emmanuel Folke Jespersen raširi ruke. "Sam Chamberlain imao je naivno poimanje njemačkih nacista. A Chamberlain je bio premijer jedne nacije. Zašto zahtijevate političku svijest od jedne zaljubljene žene - šiparice? U Norveškoj smo imali javno mnijenje, i ne samo to - imali smo cijelu javnost koja je odbijala uvidjeti bit nacističkog agresivnog ekspanzi-onizma i tridesetih zahtijevala Lebensraum. Amalie je ipak bila mlada djevojka koja se zaljubila u muškarca. Što vi uopće očekujete od jedne šiparice? Zna da je Reidarova borba u pokretu otpora započela tako što je tiskao zabranjene novine - dolje u starom Hammersborgu - zar ne? Dobro, znate li tko je pisao u tim novinama?"

Emmanuel napravi znakovitu stanku. "Ne znate", reče on trijum-falno. "Ne znate tko je tipkao po pisačkoj mašini - kraljeve apele, no-vosti iz Londona, tko se šuljao u večernjim satima, u strahu za vlastiti život, da bi pisao za te beznačajne novine? Ne znate. Bila je to Amalie Bruun. Radila je za njemačku administraciju, ali je bila domoljub, ri-skirala je život za domovinu. Kvrugu, nije si mogla pomoći što voli muškarca koji nije bio moj brat!"

Emmanuel bubne šakom o stol te ostane sjediti i hvatati zrak nakon zadnje provale gnjeva.

Inspektor Gunnarstranda zamišljeno je promatrao pretilog muškarca koji se nagnuo prema stolu i koji je sad uz velik napor brisao znoj. "Dobro, to vam priznajem", reče on. "Sigurno imate pravo, nije ni moj ni bilo čiji posao procjenjivati što su Amalie Bruun i taj Nijemac osjećali jedno prema drugome. Samo znam da vaš brat nikad nije za-boravio Amalie Bruun." "Nitko nikad ne bi zaboravio Amalie Bruun. Ni ja je nisam zaboravio - iako ja nikad nisam bio ni u kakvom odnosu s tom ženom. Morate upamtiti jednu stvar", reče Emmanuel Folke Jespersen umorno. "Amalie je bila izvanredna žena, i po ljepoti i po inteligenciji. Nije tako čudno osjetiti čežnju, zar ne? Što je s vama? Čuo sam da ste i vi izgubili ženu, da ste udovac. Vi ne osjećate čežnju?"

"Mene ne uplićite u ovo!" drekne Gunnarstranda agresivno.

Emmanuel polako odmahne glavom. "Dobro", reče. "Budući da još niste dovoljno zreli za takav primjer, dat ću vam primjer iz vlastite životne drame: mogu vam ispričati kako sam 4. listopada 1951. na Ostbanenu ugledao tamnosu ljepoticu - na peronu četvrtog kolo-sijeka. Mimoišli smo se i pogledi su nam se sreli na četiri sekunde. Nije prošao ni tjedan, ni jedan tjedan otad a da nisam pomislio na tu ženu - ondje na

peronu četvrtog kolosijeka Ostbanena - ali nikad je poslije nisam vidio. Sjećanje na tu tamnokosu ljepoticu postalo je jedan od brojnih primjera kad sam krivo postupio i pustio sudbinu da me od-vede na krivu stranu. Ispričavam se, Gunnarstranda. To što je moj brat još uvijek čeznuo za Amalie Bruun ne znači ništa. To je nevažno."

"Prošli put rekli ste mi da je Reidar bio opsjednut potrebom da posjeduje."

"Stvari, da, ne ljude."

"Mislite da je to uvijek znao razlikovati?"

"Da."

"Mislim da mi nešto tajite."

"Jeste li vi, dragi Gunnarstranda, čuli da ne treba buditi lava dok spava?"

"Znam da šutite o nečemu važnom!"

Emmanuel Folke Jespersen opet obriše znoj. "Ništa ne tajim."

"Aha", reče policajac. "Razvoj događaja u tom trokutu sigurno je bio jedinstven. Fromm je došao u Norvešku 1940. Reidar Folke Jespersen prijavljen je i napušta grad 1943. Amalie i Fromm vjenčaju se u jesen 1944. U razdoblju između 1940. i 1943. oni su u trokutu, u drami koju vi nehajno proglašavate nezanimljivom. Ali što zapravo govorite? Vi naime dajete naslutiti da su sastojci poput ljubomore, laži, zamjeranja, zavisti, ilegalnih poslova, šutnje, tajnovitosti, prevare - vještije grotlo drame i osjećaja - prestali kuhati i ključati čim je došao mir. Meni je to posve neshvatljivo. Ali zašto to ne ulazi?"

Policajac se potapša po tjemenu pa u nastavku sam sebi odgovori: "Zato što imam osjećaj da mi nedostaju informacije, neka informacija koja će mi pomoći da shvatim što se stvarno dogodilo. Ali vi ste bili prisutni. Vi ste ih vidjeli. Razgovarali s njima. Nešto mi tajite. Ima nešto što vi znate, a ja ne znam."

"Zašto ste, dovraga, toliko sigurni u to?"

"Osjećam to."

"Nema ničega."

"Mora biti nešto."

"Realnost rata u najboljem je slučaju nadrealna. Nemoguće je shvatiti rat iz pozicije mira."

"Dobro", reče policajac i nagne se naprijed. "Mogu prihvatiti priču o Amalieinoj ljetnoj ljubavi krajem tridesetih. Popušio sam cijelu priču o tome kako je upoznala muževnog muškarca, starijeg, šarmantnog, svjetskog čovjeka, inteligentnog i moćnog. Mogu razumjeti da je pala na njega i odustala od vršnjaka Reidara, kojemu je sigurno postala prevelik zaloga. Istovremeno mogu shvatiti vašega brata i suosjećati s njime i njegovom neuzvraćenom ljubavlju. Mogu shvatiti da je to bio težak križ sudbine, mogu prihvatiti čak i to da se našla između dvojice udvarača. Znam da se takve stvari događaju: da se dva muškarca bore za naklonost žene. Mogu shvatiti i Amalieinu nesreću - to da se našla usred nerješivog konflikta - rastrgana između ljubavi prema svome mužu i odanosti domovini. Ali poslije nastaje nepremostiv misterij. Misterij je zašto je vaš brat nakon rata stupio u kontakt s Klausom Frommom."

"Klaus Fromm bio je urednik i vlasnik novina. Kupovao je papir od Reidara koji je preuzimao restlove papira od norveških novina, između ostalog..."

"Znam tu priču", prekine ga Gunnarstranda kratko.

Emmanuel se zbunjeno zagleda u njega.

"Znam i za preprodaju ukradene robe čovjeka po imenu Stokmo koji je prevodio Židove preko švedske granice. Preprodaju za koju neki tvrde da je temelj poduzeća od kojeg ste vaš brat i vi živjeli."

Gunnarstranda žustro digne ruku u zrak kad je ovaj htio nešto reći. "Samo šutite", nastavi on hladno. "To je ionako u zastari. Jasno mi je da ste zbog nečiste savjesti oprezni kad vam stari pandur kao što sam ja dođe

kopati po prošlosti. Razumijem to, ali ne prihvaćam. Sada ne apeliram na vaš moral. Samo vas molim da mi ukažete poštovanje. Znam, naime da ne može biti slučajnost to što su Fromm i vaš brat ostali u kontaktu. Postoji karta u tom špilu koju ste sakrili od mene."

Emmanuel Folke Jespersen digne ruku i položi je na prsa. "Kunem se, Gunnarstranda. Ne postoji ništa u toj priči što sam svjesno prešutio!" Policajac ga je promatrao - znojnog, uspuhanog muškarca s patničkim izrazom na licu. "Ako", počne, "ako ste mi ispričali sve što znate, onda mora postojati nešto što ste smetnuli s uma. Nešto važno."

"Nema ničega. Telefon vam zvoní."

Gunnarstranda se lecne. Posegne za mobitelom u džep jakne.

"Upravo sam kod Stromstedova dečka", reče Frank Frölich. "Sjura Flatebyja. Znaš li čime se bavi? Veterinar je."

"Pa?"

"Trebao si vidjeti listu pacijenata; kad sam bio ondje, u čekaonici su bile i dvije nimfe, zamorac i norveška šumska mačka odgrizenog repa." Gunnarstranda ustane i dobaci Emmanuelu Folke Jespersenu apo-logetsku grimasu, a onda iziđe u predsoblje razgovarati u miru. "Kako je to prošlo?"

"Nije progovorio."

"Jesi li mu ispričao da mu dečko već tri godine jedanput tjedno ševi udovicu Jespersen?"

"Da, da, ali on se drži priče. On i Eyolf ljubili su se i mazili u krevetu do dugo u noć tog petka trinaestoga. Zaspali su od iscrpljenosti u pola šest ujutro."

"Što ti misliš, laže li?"

"Nemam pojma. Nisam siguran. Rekao sam mu i da njegovo svje-dočenje neće vrijediti na sudu, ali ni onda nije progovorio."

"Je li dugo glumio kad si mu ispričao o udovičinu ljubavnom životu?"

"Uopće ne. Zato i nisam siguran. Govorio je o tome kako su se Eyolf i on dogovorili da imaju slobodnu vezu i slično. Zajedno žive tek godinu dana. I cijelo je vrijeme znao za Eyolfa i Ingrid Jespersen. Rekao je da se obojica pokušavaju pronaći. A onda je počeo pričati o muškoj potrazi za seksualnim identitetom, rekao je da je to bio Eyolfov veliki problem. Malo je to preuglancano za moj ukus."

"OK", reče Gunnarstranda s namjerom da prekine razgovor.

"Ima još nešto", dometne brzo Frank Frölich.

"Molim?"

"Netko je slomio pečat na dućanu."

"Kojem dućanu?"

"Prodavaonici antikviteta u Ulici Thomasa Heftyeya. Pečat je slomljen."

"Provala?"

"Ne, netko je jednostavno otključao vrata i ušao. I naše plastične trake i plomba s našim pečatom nestale su."

"Nađemo se ondje za..." Gunnarstranda baci pogled na sat, "... za pola sata", reče i prekine.

Mačka Emmanuela Folke Jespersena zauzela mu je mjesto na sofi. "Što je bilo s Amalie nakon rata?" upita policajac s vrata.

"Nemam pojma."

"Klaus Fromm sjedio je u zatvoru ovdje u zemlji nakon rata. Što mu je radila žena?"

"Nemam pojma."

"Ali to je skroz čudno - s obzirom na to da znate ostale strane te priče."

Emmanuel Folke Jespersen umorno odmahne glavom. "Mirno-dopsko vrijeme bilo je sretno vrijeme, ali i kaotično. Nisam mnogo razmišljao o Amalie nakon rata. Sumnjam da sam uopće razmišljao o njoj dok mi niste pokazali njezinu sliku."

"Opet imam osjećaj da se krećemo po području gdje vam odgovara prešutjeti prave odgovore."

"Nemam pojma što se s njom dogodilo. Pitajte me to isto na sudu i dobit ćete isti odgovor."

"Jeste li je vidjeli otada?"

"Ne. Ni nju ni Fromma nisam vidio nakon 8. svibnja 1945. Otkad su Nijemci u Norveškoj kapitulirali."

NEDOSTATAK LJUDSTVA

Gunnarstranda je krenuo Drammensveienom prema gradu. Bio je to loš izbor. Cijelim je putem bila kolona. Skrene na Skøyen gdje je pro-met bio jednako gust. Na Aveniji Bygdøy zapeo je iza autobusa koji je ispuštao pozamašnu količinu crnog dizelskog ispuha svaki put kad bi prikočio. Počelo se mračiti. Poneka pogrbljena promrzla figura vukla se pločnikom. Malo dalje mračne siluete stajale su i čekale u zaklonu. Gunnarstranda je kasnio dvadeset minuta kad je skrenuo desno u Ulicu Thomasa Heftyea i parkirao ispred izloga prodavaonice antikviteta. Iziđe i mahne Frolichu koji se požuri prema autu.

Gunnarstranda pogledom potraži druge policajce. "Dovraga", pro-mrmlja on tiho.

"Što je?" upita Frank Frölich nervozno.

Gunnarstranda prijeđe pogledom po mračnoj ulici.

"Što tražiš?"

"Što je? Jednako dobro kao i ja vidiš što je. Nema nikoga od naših ovdje."

Frank Frölich nemirno se promeškolji. "Hm", reče. "Možda imaš pravo."

"Nema nikoga ovdje", reče Gunnarstranda.

"Mora biti..."

"I ti vidiš da ovdje nema nikoga, tiho budi", presiječe ga inspektor, zavuče ruku u unutarnji džep kaputa i izvuče mobitel.

"Koga zoveš?"

Gunnarstranda ne odgovori.

S obiju strana ulice stajali su parkirani automobili. Troje tinejdžera odvažilo se izići iz lokalne birtije, ostalo stajati na stepenicama i drh- turilo na hladnoći. U Gunnarstrandinu telefonu dugo je zvonilo.

"Da", javi se konačno Yttergjerde na drugome kraju.

"Nema nikoga pred kućom Ingrid Jespersen", reče Gunnarstranda kratko.

"I mislio sam da ćeš zvati", reče Yttergjerde.

"Zašto ovdje nema nikoga?"

"Naredba", reče Yttergjerde kratko.

"Čija?"

"Šefova. Sigurno drugi prioriteti."

"Što bi trebali raditi umjesto ovoga?"

"Na ubojstvu taksista."

Gunnarstranda prekine vezu. "Znao si za to", reče on Frolichu.

"Ja?"

Gunnarstranda ga je promatrao u tišini.

"Naravno da sam znao, ali svi znaju i da ti hodaš okolo sa slikom ženske iz Drugog svjetskog rata. Onda nije lako objasniti da trebamo nekoga da pripazi na Ingrid Jespersen."

"Je li te to netko pitao?"

"Ne."

"Kako to onda znaš?"

"Rečeno mi je da je možemo sami paziti."

"Što će im svi ti policajci?" prekine ga Gunnarstranda i opet se zagleda naprijed.

"Ispitivanje, svi naši svjedoci bit će ispitani o kretanju Richarda Ekholta."

Gunnarstranda pažljivo promotri ulazna vrata prodavaonice. "Ovaj je pečat čitav", promrmlja i povede prema ulazu u stambeni dio zgrade. Vrata veže bila su nezaključana. Zaustave se pred vratima koja su vodila u prostor prodavaonice. Okrugli pečat policije grada Osla bio je odlo-mljen i uklonjen, zajedno s plastičnim trakama koje su bile prelijepljene preko ulaza. Nekoliko su sekundi stajali i gledali u vrata. "Uglavnom, izgleda kao da je čitavo", zaključi Frölich.

"Tko je ovo dojavio?"

"Aslaug Holmgren. Starija gospođa koja živi na zadnjem katu.

Nazvala je Karstena Jespersena i pitala hoće li otvoriti prodavaonicu sad kad je policija uklonila svoje..." Frölich napravi navodnike prstima, "...svoje barijere, kako ih je ona nazvala. Karsten Jespersen nazvao je mene. Došao sam ovamo i vidio isto što i ti sada vidiš."

"Što ti misliš, Frölich?"

"Mislim da je neki lokalni hahar počinio vandalizam", reče Frölich kratko.

"Ne misliš da je Karsten Jespersen ušao u tatin dućan?"

"Ni on ni Ingrid Jespersen nisu ulazili, tako sami tvrde."

"Jesi li ti ulazio?"

"Ne još." Frank Frölich prokopa po džepovima i različitim ključevima.

"Htio sam pričekati da ti dođeš."

Otključa vrata.

Dućan je bio u mraku. Oni uđu. Frölich upali svjetlo. Prostor dućana izgledao je potpuno isto kao i zadnji put, osim što ovoga puta nije bilo tehničara i forenzičara. Gunnarstranda je stajao kod vrata i promatrao Frölicha koji je otvorio vrata ureda, bacio pogled unutra i nastavio nestrpljiv obilazak prodavaonice. Frölich je gledao ispod stolova, iza stolica, bacio je pogled u izlog pa konačno zabio ruke u džepove i okrenuo se prema njemu. "Ne izgleda kao da je netko bio unutra", zaključi on zamišljeno. "Kladim se da je to djelo lokalnih vandala."

Gunnarstranda je stajao i razmišljao. "Kad je našim ljudima naređeno da odu odavde?"

"Jučer, pretpostavljam."

"Ne znaš?"

"Prilično sam siguran da je to bilo jučer."

Gunnarstranda nastavi razmišljati.

"Moram pisati izvještaje", reče Frölich nestrpljivo.

Gunnarstranda kimne. "Idi ti", reče. "Ja moram malo razmisliti."

Kad je Frölich otišao, on ugasi svjetlo u prodavaonici i ode u mali ured. Nekoliko je sekundi promatrao pisači stol s crnom, starom pi-saćom mašinom, malen radio i jednostavno kuhalo smješteno na mra-mornu radnu plohu pokraj sudopera.

Za stolom je stajala stara drvena uredska stolica. On sjedne na nju. Pored pisaće mašine stajala je lijepa kristalna vinska čaša. Gunnarstranda izvadi rolu plastičnih rukavica iz džepa, navuče jednu rukavicu na ruku, uzme čašu i provrta je među prstima. Na njoj su bili ugravirani jelen, lisica i zec. Ilustracija iz basne, pomisli on pa odloži čašu, nagne se naprijed, položi oba lakta na stol i zarije glavu u ruke. Dok je tako sjedio i meditirao poluzatvorenih očiju, pogled mu je lutao od zida do zida: stari sudoper, pisaća mašina, telefon, tintarnica, kuhalo s prastarim zapetljanim kabelom u platnu. Pogledom je pratio kabel. Sasvim u dnu zida nešto što mu zapne za oko. Pod utičnicom na zidu nešto je svjetlucalo.

Gunnarstranda ustane, obiđe stol i klekne da bolje vidi. Bio je to komadić čaše. Uzme stakalce, ustane i digne ga prema svjetlu. Bio je to komadić kristala s izrezbarenim linijama. Pogleda čašu koja je stajala na pisaćem stolu. Nagne se i usporedi gravure.

Zaključak je bio jasan: netko je bio unutra. Netko je upotrijebio ključ i ušao. Ista osoba uspjela je razbiti jednu iz para vrlo vrijednih čaša.

KARIKA KOJA NEDOSTAJE

Bilo je kasno navečer kad se začulo kucanje na vratima Gunnarstrandina ureda. Bio je to pozornik Yttergjerde.

"Vidio sam svjetlo", Yttergjerde je oklijevao.

Gunnarstranda se zavrti na stolici. "Imaš vremena doći ovamo?" upita on sarkastično. "Mislilo sam da radiš na ubojstvu taksista."

Yttergjerde mahne listovima papira. "A što misliš koji je ovo vrug?"

"Lista prekovremenih?" upita Gunnarstranda zajedljivo.

"Ispis poziva Ekholtova mobitela."

Gunnarstranda kimne. "Sad konačno možete utvrditi da je nazvao Franka Frölicha?"

"Da."

"I da je Frölich nazvao Ekholta?"

"Da", reče Yttergjerde.

"Koja novost", progundā Frank Frölich s kauča gdje je sjedio i čitao zadnji broj Paje Patka.

Gunnarstranda zijevne.

"Nemojte se praviti da vas ne zanima ovaj ispis", nasmije se Yttergjerde i konzultira se s papirima. "Vraški je puno zvao jednu ženu za koju se pokazalo da stanuje u Hegermannovoj ulici..."

"Gro Hege Wyller", reče Gunnarstranda. "Ne trebaš nam ni reći, znamo da mu nije uzvraćala pozive."

"Točno", Yttergjerde se naceri. "Hoćete jedan primjerak?" Za-mahne papirima.

Gunnarstranda uzme jedan. Sjedio je i proučavao ispis. "Ovaj mi je broj poznat", promrmlja sebi u bradu pa pruži ruku, digne slušalicu i utipka broj.

Ona dvojica gledala su ga. Gunnarstranda se trgne kad se netko javio. Zatim poklopi slušalicu. Izgledao je kao da je netko strujom stresao njegovo mršavo tijelo. Umorna figura koja se pružila prema telefonu preobrazila se u klupko energije koje je skočilo sa stolice. Iznenada se Gunnarstrandino mrzovoljno lice razvuklo u zasljepljujući bijel osmijeh.

"Što se dogodilo?" upita Yttergjerde oprezno.

"Nazvao sam krivi broj."

"Koga si nazvao?" upita Frölich.

Gunnarstranda se okrene prema njemu. "Ideš sa mnom?"

"Kamo?"

"U Državni arhiv."

Frank Frölich zbunjeno ga je gledao. "Nazvao si Državni arhiv?"

Gunnarstranda odmahne glavom s osmijehom na licu. "Ne. Ali vjerojatno ih moramo nazvati. Kladim se da su zatvoreni."

Frölich navuče vojničke čizme. "Ali koga si onda nazvao?" upita on i zgrabi kožnatu jaknu.

"Hotel Continental."

Trebalo im je nekoliko sati da uđu nakon zatvaranja. Knjižničar na kojega ih je uputila tajnica nije mogao shvatiti da posjet ne može pričekati do jutra. Djelovao je kao neki beskičmenjak i morao je razgovarati s nadređenim prije nego što se našao s njima. Na mjestima gdje mu lice nije bilo smrznuto i ružičasto imao je crvenu kosu i pjege. Na sebe je navukao siv kaput s kapuljačom preko prugastog donjeg dijela pidžame. Dovezao se u fordu sierrri s nosačem za skije na krovu i osta-vio motor u leru dok im je otključavao vrata i uvodio ih u biblioteku s aparatima za pregledavanje mikrofilmova. Bližila se ponoć.

Trebalo im je još pola sata da pronađu pravi film.

Frank Frölich bio je gladan. Kad mu je Gunnarstranda rekao da mogu ići obaviti uhićenje, prvo je osjetio razočaranje. Uhićenje znači da će morati čekati - hranu. Frölich se počeo po bradi i pokuša se sjetiti gdje bi bio najbliži McDonald's.

"Vidi", reče Gunnarstranda i ispravi leđa.

Frank Frölich sagne se i pogleda u aparat koji očitava mikrofilm. Gledao je nekakvu potvrdu. Nečitljiv rukopis. "Što bi čovjek tu trebao pročitati?"

"To je bračni list."

"To vidim. Ali čiji?"

"Roditelja Amalie Bruun."

"I na temelju toga možemo uhićivati ljude? Zar si poludio?"

"Nadam se da nisam." Gunnarstranda se naceri. "Sada imam želju zapaliti, Frölich."

"Ja imam želju jesti."

"Počni pušiti, Frölich, pa ćeš prestati misliti na hranu."

"Ti bi uvijek pušio. Ali nemoj biti toliko prokleta bahat. Što je to na tom papiru da zbog njega možemo ići uhićivati?"

"Gledaj", Gunnarstranda se nasmije.

"Gledam sve što mogu. Ali što tražim?"

"Djevojačko prezime žene koja se udaje. Majke Amalie Bruun."

TREĆI DIO

Orao u ruci

BUĐENJE

Ne smijem se probuditi, pomisli ona. Želim spavati do jutra. Čim je to pomislila, znala je da se probudila jer je ta noć bila sasvim drugačija od drugih. Ležala je zatvorenih očiju, ukočena ispod popluna. Doži-vjela je nešto najgore na svijetu; probudila se sama, usred noći, u tišini. Kad se konačno usudila otvoriti oči, pogleda ravno u pod gdje je žuta pruga svjetla iz predsoblja kao laserska zraka rezala parket i pe-njala se uza zid. Nije pomaknula ni jedan jedini mišić. Potpuno mirna, pokušala je disati ravnomjerno i mirno dok je razmišljala o prošleme putu kad se tako probudila.

Sada je najvažnije ležati mirno, tako da poplun ne zašuška, tako da ne proizvede nikakav zvuk. Zašto ne? pomisli. Zašto, nema razloga; samo treba mirno ležati, prestati paničariti i uvidjeti da je sve kako i treba biti. Treba shvatiti da je polako ponovno obuzima san i ponovno zaspati, prestati s tim užasnim satima, prestati s usamljenošću - pre-stati biti budna i sama u ovoj sobi, u ovome krevetu bez Reidara.

Čim je pomislila na Reidara, vidjela je pred sobom njegovo bijelo i beživotno tijelo koje više nije bilo Reidar, koje je bilo mrtvo. Smrću se preobrazio u praznu ljušturu. Ljusku bez umornog, krutog i taštog čovjeka, bez zatvorenog oklopa. Reidar se razvio u čovjeka kome se bojala govoriti istinu jer on nikad nije htio prihvatiti istinu za koju se ona zalagala, jer je uvijek na kraju s njom postupao kao da je djevojčica. Ingrid Jaspersen, sa svoje pedeset četiri godine -djevojčica.

Bez razmišljanja, i ne primijetivši da se to dogodilo, iz usta joj se oteo uzdah samosažaljenja. Ali čim je čula taj zvuk, ukipila se. Oglasila se, a to nije htjela.

Ja sam promašeno ljudsko biće, pomisli. Evo kako je ispalo: Prešla sam pedesetu, udovica sam i još uvijek dijete koje sažalijeva samo sebe. Ali ne zato što živim sama, nego zato što nikad nisam počela živjeti svoj život. Nisam se trebala bojati. Previše se bojiš, reče ona sebi. I

mislila si da te Reidar može zaštititi. A gle sad. Koliko te Reidar sada može zaštititi? Strah koji je njegova prisutnost držala postrani uhvatio te u trenu. Sad si zarobljenik straha i nećeš se nikada osloboditi. Ingrid Jespersen ležala je mirno i znala da je u pravu. Udala se za Reidara jer se uz njega osjećala sigurno. A sad je zarobljenik istog onog straha od kojeg je bježala.

Reidar je bio pogrešan izbor, Trebala je izabrati nekog vršnjaka, živjeti sretno i roditi djecu.

A sada? Prekasno je. Sad više ne mogu imati djecu.

Nikad nisi htjela imati djecu.

Ne, možda nisam željela djecu. Ali trebala sam svejedno roditi, netko me trebao natjerati na to. Žena koja kaže da ne želi djecu i sama je dijete. Nije sposobna odrasti. Gle me sad, poluostarjelo tijelo koje muškarci uzimaju iz ljubaznosti i samilosti. Uvijek sam kružila okolo kao trofej. Ja sam američka gospođa plave kose. Ja sam roda, ptica bez ptičjih proporcija, žena koja ne zna dostojanstveno nositi svoje godine - jer nikad nisam otkrila kako je to kad stariš. Ja sam jedna od onih koje mlade žene preziru a mladi ih se muškarci stide, zato što se svim sredstvima nastojim održati mladom - a to znači zaniijekati sebe. U tuđim očima doimam se kao da nemam dostojanstva.

Nov je zvuk opet ukipi.

Ležala je na boku širom otvorenih očiju te zurila u pod i žutu prugu svjetla.

Nije bila sama u prostoriji.

Ta je spoznaja počela kao lagan dodir hladnoće na koži od koje se naježila. U istom trenutku kad je osjetila kako su joj se dlake na vratu uspravile, taj joj se lagani, hladni dašak zavukao dublje pod kožu i u kosti. Iz kralježnice joj se taj osjećaj raširi tijelom i uobličio u tešku paralizu od koje su joj odumrle noge, koja joj je lišila ruke snage, od koje su joj se zjenice raširile i dah stao.

Polako pomakne kažiprst gore pa dolje. Pomaknuo se. Međutim nije osjećala udove, ni trbuh. Osjećala je jedino bruhanje krvi koja joj je kolala žilama. Osjećala je kako joj srce pumpa krv po tijelu paralizirano od straha.

Uspjela je pomisliti kako čuje ritmično disanje u istom trenutku kad je shvatila da uljez koji diše zna da ona ukočeno leži i osluškuje.

Onda se opet začuje onaj zvuk.

Netko je pročistio grlo. Taj zvuk oslobodi nešto u njezinu tijelu.

Osjetila je kako se sklupčala na krevetu. Sklupčala se kao mačka koja se sprema skočiti, s nogama pod sobom i rukama spremnim da se odgurne. Nije shvatila da je to napravila. Samo je vidjela sebe kako bježi, kako juri preko sobe prema vratima i slobodi. Pripremala se. Krv joj je brujala kroz glavu i gotovo zaglušila sljedeće što se dogodilo, nekoga tko je progovorio:

"Znam da si budna", reče glas. "Bilo je i vrijeme."

SOBA 306

Bila je noć. Hladnoća je i najžilavije noćne ptice zadržala u zatvorenome.

"I mislio sam da je malo čudno", reče Frank Frölich i zatomi zije- vanje kad je Gunnarstranda skrenuo s Parkveiena i nastavio Drammen- sveienom prema centru, "da onako žive."

"Našao si se s njima u Continentalu?"

Frank Frölich kimne. "Privremeno smještaj, trebali su ići gledati kuće, rekli su. Žive izvan grada."

"Nisu dali nikakvu adresu?"

"Jesu, Tonsberg naime, ali nisam znao..."

Da se makne s tračnica, inspektor Gunnarstranda zaustavi auto na pločniku pokraj Narodnog kazališta. "Naravno da nisi", promrmlja on i pogleda gore prema mračnim prozorima Hotela Continental, a onda otvori vrata i iziđe. Stane i udahne hladan noćni zrak. Iza sebe začuje prigušen zvuk kad je Frank Frölich zatvorio svoja vrata. Bilo je hladno za uši i dah se obojici dimio oko usta. Patrolno vozilo prijeđe Ulicu Karla Johana i polako se doveze Sveučilišnom avenijom. Protu- propisno i drsko upale se rotirke kad ga je dočekalo crveno svjetlo na Stortingsgati. Skrene desno i nestane iza zavoja kod zgrade parla-menta.

Gunnarstranda se okrene prema ulazu na recepciju Hotela Conti-nental. Primamljivo i toplo svijetlio je u hladnome mraku.

"Spreman?" upita Frank Frölich.

Gunnarstranda kimne. "Ja sam spreman."

"Hoćemo onda?"

Prijeđu cestu. Frölich se zaustavi i ostane čekati na recepciji.

Gunnarstranda krene dizalom na treći kat. Tri minute poslije stajao je u uskom hodniku trećeg kata i čekao. Iznutra se nije čuo nikakav zvuk.

Digne ruku i provjeri koliko je sati. Tri minute poslije digne istu ruku i pokuca. U istom trenutku začuje zvonjavu telefona u sobi.

Dotičnoj je osobi trebalo nekoliko minuta i prvo se javila na Frölichov poziv. Zatim se vrata odškrinu. Žena koja je otvorila na sebi je imala donji dio trenirke i izbljedjelu majicu kratkih rukava.

"Hermann nije ovdje", reče ona i pospano zaškilji prema jakome svjetlu iz hodnika.

"Nema veze", reče Gunnarstranda i uzdahne. "S vama sam došao razgovarati."

"Sa mnom?" Položi jednu preplanulu ruku na prsa s upitnim izrazom na licu, ali i s nevjericom u pogledu.

Gunnarstranda udahne. "Vi i ja porazgovarat ćemo o vašem su-prugu", uzdahne on. "O vašemu mužu, njegovoj prošlosti, i pogotovo njegovu odnosu s taksistima."

ZNATIŽELJNA MASKA

"Gdje?" upita on.

Ingrid Folke Jespersen sjedila je na krevetu. Razabrala je siluetu mračne figure u naslonjaču pred prozorom. Glava i trup ocrtavali su se pred mrakom izvana. Bio je to muškarac. Ona privije poplun uz tijelo. Htjela je nešto reći, ali ne uspije ispustiti ni glas.

"Gdje je?"

Uspjela je jedino s nerazumijevanjem zatresti glavom.

"Gdje je?" ponovi on blago. Ustane i polaganim joj koracima priđe.

Sad će nešto napraviti, pomisli ona.

Svjetlo. Upalio je luster. Svjetlo ju je bolo u oči. Zažmiri, no prije toga uspjela je registrirati da muškarac preko lica ima kapu s rupama za oči i usta. Izgledao je kao pljačkaš banke. I u desnoj je ruci držao velik nož. Oštrica je bljeskala.

"Kamo si ga spremila?" kažu usne u vunenoj maski kad se figura nonšalantno naslonila na zid.

"Tko ste vi?" uspije ona prošaptati.

Usne u vunenoj maski nasmiješe se. "Kamo si ga stavila?"

Sjedila je u krevetu s poplunom ovijenim čvrsto oko tijela.

Muškarac priđe dva koraka. Ruka s nožem visjela mu je uz bedro. Polako je koračao prema krevetu. Jako je mirisao po dezodoransu.

Oštrica noža bljesne. Ona zabaci glavu. Tresne zatiljkom u uzglavlje kreveta. Vršak oštrice dotakne joj vrat. Ona povuče glavu što je dalje mogla. Rub uzglavlja zareže joj se u šiju. Šiljak noža pritiskao joj je vrat. "Pazite", uspije ona prošaptati.

"Naravno", reče glas.

Pokušavala je ne zuriti u crvene usne u rupi na maski, ali mu se zagledala u oči. To će ga raspaliti, pomisli, ne usudivši se pomaknuti ni mišić.

"Samo želim znati gdje je", reče on i uhvati poplun. Lagano ga potegne. Ona ga je čvrsto držala.

"Pusti, pusti", prošapće on.

Ona pusti poplun.

On baci poplun na pod. Spavačica joj se bila nabrala u kuglu oko struka.

Ona posramljeno zatvori oči. Muškarac joj povuče vršak noža niz vrat.

"Vidi, vidi", reče on i prođe joj nožem preko grudi, "jedan mali miš koji ne zna niš'..." prošapće i pritisne joj vršak noža u trbuh. "Nije ovdje", prošapće.

"Molim vas", izdahne ona.

Prođe joj nožem preko kuka. "Nije ovdje..."

Zagrebe joj vrškom oštrice preko trbuha natrag do vrata.

Konačno ustane. Stane joj okrenut leđima. Ona posegne za poplu-nom.

"Lezi mirno", zapovijedi joj on.

Bolio ju je trbuh. Htjela je nestati.

On ode do prozora.

Reče nešto okrenut leđima.

Ona pokuša doći do glasa.

On ponovno nešto reče.

"Što ste to..."

"Gdje je?" upita on i okrene se. Vidjela mu je samo oči. Sjajile su. Ona pokuša povući spavačicu preko bedara.

"Odgovori!"

"Ne razumijem na što mislite."

Šutio je, stajao i gledao je. Ona je pokušavala prestati zuriti u oči u rupama na maski. Trepavice su mu bile sive i krute. Iznenada se on nađe uz krevet. Zgrabi je za zapešće. Oštrica noža zabljesne na svjetlu s lusteru. U istom trenutku kad je osjetila kako joj se koža zapešća okreće, osjetila je i bol u dlanu.

"Razumiješ li ovo?" upita on mahnito.

Krv joj se cijedila niz prste i zapešće.

"Da", prošapće ona i zapilji se u dlan koji se punio toplom krvlju koja je navrla iz posjekotine. Paralizirana tim prizorom, sjedila je i gledala krv kako teče, sve dok se nije pribrala i ovila poplun oko dlana.

"Nemoj napraviti nered", krikne on i izvuče je iz kreveta za nogu. Pusti joj gležanj i ona padne. Povuče je za kosu. Ona se pridigne na koljeno, ali opet posrne. Pokuša ustati i krenuti za njim. Kad su došli u kupaonicu, osjećala je jedino toplinu podnoga grijanja.

"Flaster", prošapće on uspaničeno. "Gdje držiš zavoje?"

"Ondje." Ona pokaže ormarić za lijekove pored ogledala.

"Ali prvo moramo oprati ranu", prošapće on i gurne je naglavce u tuš-kabinu. Začuje se tresak kad joj je čelo udarilo u pločice na zidu.

Sekundu poslije po tijelu joj poteče ledena voda. Ona se sklupča u kutu kabine i vrisne. Načas ugleda kako se krv iz dlana miješa s vodom i otječe prema odvodu. Bol iz dlana sukne joj uz ruku dok joj je hladna voda probadala leđa. Nije mogla normalno disati. I konačno voda prestane teći. Nije pokušala ustati. Zgrčila je sve mišiće i samo čekala kipuću vodu, vodu koja će joj opeći i opržiti tijelo. Ali nije dolazila. Nakon nekog vremena - činilo se da je prošla cijela vječnost - ona otvori oči, istrepće vodu iz trepavica i digne pogled prema muškarcu koji joj je stajao okrenut leđima i kopao po ormariću za lijekove. Uspije se pridići na koljena.

Postavi koljeno pod sebe. Tanka spavačica bila je promočena; za-lijepila joj se za trbuh, bedra i grudi. Pokuša naći oslonac. Stakleni zid kabine

dobio je crvene krvave mrlje na mjestima za koja se primila. Ona šmrčne i neozlijedenom rukom obriše slinu s lica.

"Molim te, nemoj više praviti nered", reče on i okrene se. "Ajme, kako si lijepa", prošapće on i obližne crvene usne. Uzme ručnik i pruži joj ga.

"Evo, obriši lice."

Ona ga poslušala.

Nekoliko sekundi poslije pritisne joj kompresu na ruku i čvrsto je fiksira ljepljivom vrpcom. Ona je gledala dolje. Međutim on je zgrabi za bradu i podigne je gore. Ona zažmiri.

"Gledaj!" naredi joj on.

Oči su mu bile svjetloplave, skoro sive. Ona se lecne jer je već vidjela te oči.

On prasne u smijeh. Ona pak nije imala snage ni za što osim gledanja. Iznenada zatvori usta pa reče: "Gdje je?" Nije se mogla obuzdati. Brižne u plač. U tom trenu zazvoni telefon.

RASPRAVA

U 3.30 Gunnarstranda je prvi put nazvao i nitko mu se nije javio. U 3.56 vođa specijalističke grupe mogao je potvrditi da u stanu ima nekoga. Identificirani su jedan muški i jedan ženski glas. U 4.04 specijalne jedinice završile su s postavljanjem svojih ljudi. U 4.10 jedan od policajaca na trenutak je vidio nekog muškarca kroz jedan od prozora stana. Muškarac je nosio masku. Trenutak poslije voditelj jedinice zamolio je Frolicha da mu nacрта tlocrt stana. U 4.18 Gunnarstranda je nazvao drugi put.

Centralu operacije postavili su u Fritznerovu ulicu. Gunnarstranda je sjedio u automobilu na pločniku Avenije Bygdoy. U autu do njegova sjedila su još dvojica, od kojih je jedan bio vođa specijalističke grupe koji je trebao prisluškiivati razgovor. Vani je bio mrkli mrak.

Gunnarstranda je izbrojio da je odzvonilo osamnaest puta prije nego što se Ingrid Jespersen javila. "Da", reče ona nakon malo oklijevanja.

"Ovdje inspektor Gunnarstranda", reče on.

"Zovete usred noći", odgovori ona.

"Imamo razloga vjerovati da se u vašem stanu nalazi izvjesni Hermann Kirkenaer", reče Gunnarstranda. Zeblo ga je za noge. Hladan je zrak ulazio kroz vrata automobila.

Ona ne odgovori.

"Imamo razloga vjerovati da se nalazite u vrlo opasnoj situaciji."

"Ja?" zapita ona.

"Možete li, molim vas, doći do prozora koji gleda na Ulicu Thomasa Heftyeya, tako da vas možemo vidjeti?"

Bila je tišina nekoliko sekundi prije nego što je odgovorila. "Nisam ustala iz kreveta."

"Mogu pričekati da se odjenete."

"Zašto bih to učinila?"

"Draga Ingrid Jespersen, odgovorite mi na sljedeće pitanje: jeste li sami ili je netko s vama?"

Ona pročisti grlo. "Sama sam."

"Mogu li razgovarati s čovjekom koji se nalazi s vama u stanu?"

"Ne vjerujete mi? Sama sam."

"Dobro, gospođo Jespersen. U tom ćemo slučaju doći gore i pozvoniti na vrata. Pričekat ćemo da nas pustite unutra tako da možemo pretražiti stan."

"Ne", reče ona brzo.

"Zašto ne?"

"To nije moguće."

"Imamo razloga vjerovati da se tražena osoba skriva u vašem stanu.

Uvjeravam vas da mi..."

"Ne možete to napraviti", prekine ga ona.

Gunnarstranda baci pogled ulijevo i pogleda se s čovjekom koji je prisluškiavao. Ovaj je pravio grimase i govorio nešto iza automobilskog prozora.

"Pa, mislim da bi bilo najbolje da mi date da razgovaram s Kirken-
nserom", Gunnarstranda će mirno.

Ovoga puta tišina je potrajala malo dulje. Čuli su se zvuči koji su ukazivali na to da netko drži ruku preko slušalice.

"Spava", reče ona kad se vratila.

Gunnarstranda pogleda prema onoj dvojici u drugome autu. Smijali su se njezinoj izjavi. "Probudite ga", reče Gunnarstranda mirno.

"Samo tren."

"Halo", reče muški glas nedugo zatim.

Muški glas izazvao je mahnitu aktivnost u susjednom automobilu.

"Ovdje inspektor Gunnarstranda iz odjela za umorstva. Vodim istragu umorstva Reidara Folke Jespersena", reče Gunnarstranda pa nastavi: "Važno je da shvatite da nemam potpuni autoritet u ovoj si-tuaciji u koju ste se sad doveli. Zamolit ću vas zato da slijedite moje upute. Tako ćemo se najbolje izvući iz ove neizgodne situacije."

"Ako mi ne možete ništa drugo reći, ne vidim razloga da nastavimo ovaj razgovor", reče Kirkenauer mirno.

"Znam da je vašoj baki s majčine strane prezime bilo Kirkenauer", reče Gunnarstranda. "Znam da se vaša majka zvala, ili se još uvijek zove, Amalie Bruun. Znam da ste uzeli bakino prezime."

Hermann Kirkenauer pročisti grlo. "Stavljate me u vrlo tešku poziciju."

"Pozicija vam je još uvijek jednostavna. Pustite Ingrid Jespersen da slobodno napusti stan pa iziđite s rukama iznad glave."

"Samo tren", reče Kirkenauer.

Gunnarstranda žurno razmijeni pogled s vođom specijalaca u susjednome autu. On mu da mig da nastavi.

"Halo", reče Gunnarstranda.

Na telefon se vrati Ingrid Jespersen. "Halo", reče ona ukočeno. "U redu smo, ne morate nas ometati. Sama sam pozvala gospodina ovamo."

"Ingrid Jespersen, morate izići iz stana. Jedino ćemo tako prekinuti akciju. Ako ne iziđete, posljedice će biti teške i ozbiljne, pogotovo za gospodina koji je s vama."

Opet uslijedi tišina.

Javi se Kirkenauer. "Ingrid je lijepo ovdje sa mnom", reče on. "Može da nazovete ujutro?"

Gunnarstranda je promatrao jednog policajca koji je polaganim pokretima otkočio oružje. Reče: "Pustite je da slobodno napusti stan."

"Vaš zahtjev neće biti ispunjen", odgovori Kirkenauer kruto.

Gunnarstranda je pogledom pratio naoružanog policajca. Prošao je auto u kojem je sjedio vođa specijalaca koji je prisluškiavao liniju i gestikulirao.

"Pustite je da slobodno napusti stan."

"Vaš zahtjev neće biti ispunjen", ponovi Kirkenauer kruto.

Gunnarstranda baci pogled prema drugome autu. Specijalac je prisluškiavao liniju i gestikulirao. "Ponavljam", reče Gunnarstranda dok je panično pokušavao nešto smisliti, "ili ćete izići s rukama iznad glave ili će Ingrid Jespersen slobodno napustiti stan. Za to imate deset minuta, inače slučaj više nije u mojim rukama. Kad osumnjičen uzme taoce, slučaj automatski prelazi drugome odjelu."

"Ne uzimam taoce."

"Najpametnije bi vam bilo poslušati moje zahtjeve, to će vam pomoći da štedjeti gomile problema, stresa i nepotrebnih emocija."

Kirkenauer se tiho nasmije. "Emocije. Sviđate mi se, Gunnarstranda."

"Ingrid Jespersen već je dovoljno pretrpjela. Pustite je."
"Žalim." Kirkenaer uzdahne. "Gospođa je moja izlazna karta oдавde."
"Nedužna je."
"Nije nedužna", drekne Kirkenaer ljutito.
"Njezin muž nije bio kriv, zar ne?"
"Bio je kriv dok nije umro."
"Imamo svjedoka koji vas je vidio te noći", reče Gunnarstranda.
"Blefirate."
"Ne. Postoji svjedok."
Kirkenaerovo disanje ubrза se. "Tko?"
"Jedan taksist po imenu Ekholt."
Kirkenaer se zahihoe. "On je mrtav, čuo sam to na radiju."
"Ali niste to trebali ni čuti ni pročitati", reče Gunnarstranda. "Znamo da ste vi ubili Richarda Ekholta. Imamo dokaz."
"Postajete dosadni, redarstveniče."
"Zaboravili ste uzeti taksistov mobitel. Nalazio se u autu kad je pronađen mrtav. On nam govori jednako koliko bi nam i sam Ekholt mogao reći da je živ. Što mislite zašto sjedim ovdje? Okružili smo vas, Kirkenaere. Teškom smo mukom složili slagalicu. Imam ispis poziva Ekholtova mobitela koji dokazuje da ste vi kontaktirali njega i on vas - kao i točno vrijeme svakog pojedinog poziva. Znam da vas je Ekholt vidio te noći. Pretpostavljam da je poduzeo nešto u vezi s vama što nije trebao..."
"Stavljate me u sve goru i goru poziciju, Gunnarstranda."
"Ne. Sami ste se stavili u tu situaciju..."
"Šutite!"
"Gotovo je, Kirkenaere, iziđite iz stana, Ingrid Jespersen nedužna je."
"S krivnjom se moguće nositi na različite načine, Gunnarstranda. Kao policajac, sigurno ste navikli racionalizirati, zar ne?"
"To je svakako točno, ali vi..."
Kirkenaer ga prekine: "Ali nije vam palo na pamet da, ako samo razmišljate, cijelo vrijeme imate posla sa snovima, da nikad ne shvatite u kakvom se točno položaju nalazite?"
Gunnarstranda se osvrne oko sebe. Ljudi u kombinezonima trčali su uz aute. Jedan taksi zaustavio se i napola parkirao na pločnik. Vozač je znatiželjno pratio što se zbiva.
"Nije točno da ne razumijem svoju situaciju, ali razumijem vaše rezoniranje", reče on na telefon.
"Uzmimo da je suprotno. Neki ljudi cijelo vrijeme osjećaju, oni su osjećajni ljudi. Njihov je problem u tome što ne shvaćaju da samo zapažanjem doživljavaju samo ono što se događa, ali ne i zašto se događa. Pratite me, Gunnarstranda?"
"Pratim."
"Netko će reći da je logičnije prvo razmišljati, a onda osjećati. Ali ako ne razmišljate prije nego što osjećate, iskrivljavate stvarnost prema vlastitim snovima, umjesto da snove i misli pretvorite u stvarnost - nije li tako?"
Gunnarstranda iskopa opušak iz pepeljare u autu i pritisne upaljač. S opuškom u ustima nije mogao odmah odgovoriti.
"Nije li tako?" vikne Kirkenaer.
"Svakako, tako je." Gunnarstranda izvuče upaljač i zapali cigaretu. Krajičkom oka vidio je kako vođa specijalaca sjedi i pravi grimase.
"Zato vi i ja moramo izabrati četvrtu metodu. Prvo zapažanje, onda razmišljanje: promatrajte, osjetite, a onda upotrijebite to što ste opa-zili u vlastitom racionalnom razmišljanju."
"To je svakako točno", reče Gunnarstranda hladno, a onda uvuče dim. "Ali niste uzeli taoce da biste držali predavanje iz filozofije, zar ne?"

Kirkenaer se tiho nasmije. "Eto vidite, Gunnarstranda, vi ste ograničeni metodom. Poslušali ste moje izlaganje, razmislili o tome što sam rekao i o tome što ste od mene doživjeli, te ste donijeli zaključak."

Kirkenaer nastavi: "Ne očekujem da ćete shvatiti. Ali da ste doživjeli isto što i ja, znali biste da sam napravio jedino što je bilo ispravno."

"A da?" složi se policajac. Iz susjednog su mu auta sada gestikulirala obojica. "To bi bilo ubojstvo Reidara Folke Jespersena ili ubojstvo taksista koji vas je vidio?"

Kirkenaer se tiho nasmije. "Nemojte biti glupi. Ako tako nastavite, poklopit ću slušalicu."

"Ali čemu sav taj trud, Kirkenaere? Prvo planiranje kupnje dućana, zatim slanje SS-ove uniforme, pa na kraju leš u izlogu?"

"Trebao se slomiti, malo-pomalo, i trebao je sam spoznati tko mu se osvećuje."

"Ali mogli ste samo pričekati ispred prodavaonice i pregaziti ga."

"Htio sam ga slomiti, ne ubiti."

"Zašto ste ga stavili u izlog?"

"Da i drugi mogu ocijeniti njegovu krivnju."

"Zašto ste ga ubili?"

"Nisam ga ubio."

"Ali umro je."

"Njegova je smrt bila izvan moje kontrole."

"Zašto ste uopće došli ovamo?"

"Da se osvetim."

"Jeste li se osvetili?"

"Ne, to upravo činim."

"Ponovit ću", reče Gunnarstranda usrdno. "Ingrid Jespersen nema ništa s time svime."

"A što vi znate o tome? Kakav je vaš autoritet u vezi s tim?"

"Morate mi se usuditi vjerovati", reče Gunnarstranda polako. "Kad više ne budem..."

"Već odavno želim da Reidar Folke Jespersen umre", prekine ga Kirkenaer.

"Već sam odavno taj san pospremio u ladicu. Kad je konačno umro, nisam osjetio apsolutno nikakvo zadovoljstvo."

"Eto vidite..."

"Zato sam došao završiti što sam počeo", prekine ga Kirkenaer.

"Ne morate razmišljati ni o kakvom kraju", reče Gunnarstranda žurno i opet baci pogled ulijevo. Jedan od muškaraca u automobilu ohrabrujuće kimne i pokaže na svoj sat.

"No", policijski će inspektor suho, "razlog zbog kojeg sam vam visio za petama jest taj da nemate pravo uzeti tuđi život, ma koliko velika bol stajala iza takve odluke."

Policajalc je htio nastaviti, ali ga Kirkenaer prekine: "Mi kao da govorimo dva različita jezika. Etika koju vi zastupate mene uopće ne zanima, jednako kao što me nije briga za sistem ili aparat moći koji predstavljate."

"Svakoga je za nešto briga."

"Kao naprimjer?"

"Za majku i oca."

"Folke Jespersen bio mi je otac."

Gunnarstranda ostane bez teksta.

"Niste to znali?" upita Kirkenaer.

"Bila je to jedna od hipoteza zbog kojih sada sjedim ovdje. A nije vam sinulo da bi to mogla biti laž?"

"Zašto bi mi majka lagala?"

"Jeste li sigurni da nije? Zašto se udala za Klause Fromma?"

Na drugome kraju zavlada tišina.

Gunnarstranda je panično razmišljao. Pogleda ulijevo i susretne dva ukočena lica. "Našli ste se tog petka i pokazali se Folke Jespersenu", reče Gunnarstranda. "Prepoznao vas je. Znao je da ste mu vi sin. Malo nakon toga povukao je vlastitu oporuku i zakazao susret s vašom majkom..."

"Moja je majka mrtva", prekine ga Kirkenær, "i koja korist od pokušaja da blatite moju majku?"

"Dapače, ne pada mi na pamet govoriti loše o njoj", reče policajac pomirljivo. "Siguran sam da je bila izuzetna žena. Vjerujem naprimjer da je Reidar Folke Jespersen cijeloga života čeznuo za vašom majkom."

Kirkenær teško izdahne u slušalicu.

"Rekao sam nešto krivo?" upita policajac.

Nekoliko je sekundi na drugome kraju bilo tiho. Gunnarstranda je nemirno zurio u slušalicu. No Kirkenær iznenada progovori bezi-zražajnim odsječnim glasom: "U zoru 8. svibnja 1945. Reidar Folke Jespersen izvukao je moju majku iz kreveta nakon što je razvalio vrata njezina doma. Njezin je muž odveden i uhićen kad su Nijemci kapi-tulirali. Meni su bile dvije godine i ležao sam u krevetiću u istoj sobi. Međutim norveški junaci ostavili su me ondje. Bilo je četiri ujutro kad su Reidar Folke Jespersen i još petorica muškaraca odvezli moju majku iz grada, na nekakvo izletišta u Maridalenu. Ondje joj je odrezao kosu. Majka mi je to opisivala, više puta. Bilo ih je ukupno šest. Trojica su je silovali, jedan za drugim. Dvojica su je čvrsto držala, a jedan - sigurno pogadate koji - cijelo je vrijeme stajao i gledao. Poslije svega morala se tako - u poderanoj spavaćici i oštrigane glave - sama vratiti u grad. Imala je malo dijete koje je ležalo samo u praznom i skršenom stanu u centru Osla. Morala je hodati skoro deset kilometara. I svaki put kad bi naišla na nekoga, udarali bi je u leđa ili joj pljunuli u lice. Ali hodala je uspravno. Krvavog trbuha, tijela umrljanog spermom nepoznatih muškaraca, s ranama po licu i tijelu, marširala je devet kilometara natrag u grad visoko podignute glave jer nije namjeravala prihvatiti - nije namjeravala prihvatiti poimanje krivnje koje su imali ti ljudi. Njezina je ljubav definirana kao izdaja zemlje. Kao žena, prekršila je svoju nacionalnu obvezu pod njemačkom okupacijom Norveške; po-klonila je svoju ljubav i svoje tijelo njemačkom vojniku. Time je uvri-jedila domovinu i uvrijeđeni su si uzeli za pravo udarati je štapovima, pljuvati na nju, silovati je i ponižavati."

"Razumijem i vaše i osjećaje vaše majke u tom slučaju", počne Gunnarstranda kad je Kirkenær utihnuo.

"Hvala, ali niste u poziciji razumjeti", prekine ga opet Kirkenær.

"Povijesne okolnosti imaju dvije strane. Čak je i svjetina tada imala osjećaj časti. Pravili su razliku između ljudi. Pravili su razliku između žena koje su živjele u braku i onih koje su živjele izvan braka. Žene koje su se udale za Nijemce i imale djecu prevezene su izvan zemlje, u Njemačku. Ali moja majka nikad nije dobila takvu zaštitu. Zašto nije? Pa da, razlog je Reidar Folke Jespersen. Mogao joj je progledati kroz prste, mogao je čak iskoristiti svoj utjecaj i pružiti meni i mojoj majci zaštitu. Njezin je muž, uostalom, bio u zatvoru."

"Ne mislite li da je Folke Jespersen dobio svoju kaznu kad je saznao da ste vi njegov vlastiti sin, da je..."

"Ništavi ne razumijete, Gunnarstranda. Moju majku nisu zlostav-ljali anonimni ljudi opijeni zastavama oslobođenja. Bio je to Reidar Folke Jespersen; ratni junak koji se vratio kući i zatekao objekt svoje požude u vojnoj okupaciji. Njemu nije bilo dovoljno pobijediti u ratu. Morao je uništiti i moju majku, za njega rat nije bio gotov dok ona ne umre, javno žigosana."

"Ali nije joj oduzeo život?"

"Sama si je oduzela život kad je meni bilo dvanaest godina. Doktori koji su je liječili njezino su stanje nazvali psihozom. Ali oni nisu znali ovo što ja znam. Majka mi je oduzeta i lišena života 8. svibnja 1945. Onaj koji je trebao biti okrivljen, Reidar Folke Jespersen, i sam je mrtav i više ga ne mori krivnja."

"Što ćete sada?" upita policajac turobno.

"Završit ću što sam započeo. Osvetit ću se."

"To ja ne mogu dopustiti."

"Već sam se stavio iznad vašeg autoriteta. Ne možete ništa učiniti ovako i onako."

"Zaboravljate da vaši postupci uključuju i druge, a ne samo vas."

Kirkenauer je šutio pa Gunnarstranda nastavi: "Sjedim ovdje jer sam razgovarao s vašom ženom, Iselin. Došao sam sad ravno od nje. Ona je, u svakom slučaju, nedužna. Nemojte je izložiti patnjama. Molim vas, imajte obzira prema njoj. Zadnji ću vas put zatražiti da napustite stan s rukama iznad glave." Gunnarstranda pogleda ulijevo. Vođa specijalaca otvorio je vrata i izišao iz automobila. Prestao je slušati razgovor. Naslonio se na vrata auta i davao naredbe preko radija. "Ako ne iziđete, morat ćete razgovarati s nekim drugim", uzdahne Gunnarstranda turobno. Ali Kirkenauer je već bio spustio slušalicu.

POSTLUDIJE

Inspektor Gunnarstranda bio je iscrpljen i umoran kad je parkirao na prilazu Toveine zgrade u Sjeteru. Nepoznata žena u plavom kućnom ogrtaču otvori ulazna vrata kad je pozvonio. Zbunjeno se zagleda u njega. On uđe i prođe uz nju. Nastavi uza stepenice na kat. Zaustavi se jer je imao osjećaj da ga promatra. Kad se okrenuo, žena u ogrtaču prepadne se i povuče s vidika. Odozdo je čuo šaputave glasove kad je pronašao vrata Toveina stana. Bila su otključana.

Uđe i nasloni se leđima na ista ta vrata te susretne Tovein pogled.

Sjedila je u naslonjaču i polako spustila knjigu koju je bila čitala u krilo.

"Ne spavaš?" upita je on i baci pogled na sat.

Ona ustane. "Ne. Slušala sam radio."

On kimne i objesi kaput.

"Nisi htio biti ondje?" upita ga.

"Ne", reče on i objema rukama protrlja lice. "Protuterorističke akcije i duge cijevi nisu moje područje."

"Na radiju su rekli..." počne ona.

"Da", prekine je. "Čuo sam, upucali su ga."

Tove ga je gledala u tišini.

Gunnarstranda umorno sjedne na nisku sofou kod prozora pa smota cigaretu.

Tove Granaas ode do kutnog ormara kod ulaznih vrata. Bio je smeđ i jako star, s malim vratima. Izvadi bocu viskija. "Trebaš piće", reče, natoči čašu i pruži mu je.

"Ideš na posao?" upita on.

Ona natoči čašu a onda pogleda na sat. "Za dva sata."

Otpije malo.

"Pričaj", reče.

Gunnarstranda je sjedio i gledao u nezapaljenu cigaretu. "Poštom je poslao poočimovu uniformu Reidaru Folke Jespersenu. Vjerojatno kao upozorenje ili prijetnju. Smisao je bio da uniforma predstavlja duh njegova poočima Klause Fromma. Nepoznat pošiljatelj - a kad tamo uniforma Klause Fromma. Ali na žalost jadnog Kirkenauera, paket nije otvorio Reidar. Otvorio ga je njegov sin, Karsten Jespersen. Sljedeći korak u planiranom ubojstvu bio je da se pokaže pred svojim biološkim ocem. Da se pojavi - kao utjelovljenje Nemeze. To je moralo proći po planu. Reidar Folke Jespersen očito je znao da je sin Amalie Bruun njegovo dijete, ali

vjerojatno nije mislio da i dečko to zna. Su-sret tog petka odvio se po planu. Reidar Folke Jespersen prepoznao je svog sina. To je jedino objašnjenje zašto je požurio susret s Amalie- inom dvojnicom tog poslijepodneva. A objašnjava i zašto je nazvao odvjetnicu i povukao oporuku - shvatio je da Kirkenaer zna i da zato mora razmotriti još jednog nasljednika. To objašnjava i zašto je mini-rao prodaju prodavaonice i dogovorio susret s Hermannom Kirke- naerom iste noći, a da nikome nije rekao. Kirkenaeru je preostao još treći i odlučujući susret - suočavanje u četiri oka. Kasno navečer toga petka vratio se sin razmetni. Njih dvojica našli su se dolje u dućanu i osveta je krenula svojim putem."

"Osveta za što?"

"Za njegov očajni život."

"Njegov život?"

"Folke Jespersen počinio je teško zlodjelo nad njegovom majkom kad je nastupio mir. Njegova je majka zbog tog zlodjela bolovala od depresije i počinila samoubojstvo nekoliko godina poslije. Kirkenaer je postao njemačko dijete bez domovine, bez majke i oca." Gunnar-stranda je odsutno gledao pred sebe. "Mislim da nisam u stanju po-pušiti ovu cigaretu", reče on i spusti je na stol ispred sebe.

"Je li priznao?"

Gunnarstranda digne glavu. "Nije."

Policajac je sjedio i zamislio se. "Nakon što je ubio biološkog oca, morao je odjenuti poočimovu uniformu i staviti svoju okrvavljenu odjeću u kutiju. Zatim je uzeo ključeve iz Folke Jespersenova džepa i ušao u stan..." Gunnarstranda zamukne.

"Zašto je provalio k Ingrid Jespersen sada usred noći, toliko po-slije?" upita ona.

Gunnarstranda napravi zamišljenu grimasu. "On sam rekao je da se htio osvetiti, ali ne razumijem zašto nije bio zadovoljan. Ako se zbog ičega krivim, onda je to zato što nisam jače pritisnuo momka oko toga."

"Nije rekao zašto?"

"Ne izravno."

"Je li je htio ozlijediti?"

"Bio je to pompozniји plan. Do bit ću svoju osvetu, rekao je. Ali nije rekao što bi to trebao osvetiti, osim majčina samoubojstva. Ali zvuči malo čudno to što nije bio zadovoljan što je koknuo staroga. Ingrid Jespersen nije imala ništa sa sudbinom njegove majke. Kakvu bi osvetu dobio da ju je ozlijedio?"

"Oko za oko, zub za zub", predloži Tove.

Gunnarstranda uzdahne: "Ali zar se nije dovoljno osvetio kad je stari bio mrtav?"

"Gdje je taj Kirkenser bio sve ove godine nakon rata?" upita Tove.

"Nakon rata Fromm je oputovao u Paragvaj, kao i mnogi drugi veliki nacisti iz Njemačke. Ondje je postao vlasnik novina."

"Amalie i dijete?"

"Prema Iselin Varaš, ženi Hermanna Kirkena*ra, Kirkenaer je odra-stao dijelom u Paragvaju, dijelom u Njemačkoj, te dijelom u Norveš-koj."

"U Norveškoj?"

"Da, Amalieina majka bila je iz Tonsberga - obitelj Kirkenxr."

Policajčev mobitel zabruji u džepu kaputa vani u hodniku.

Gunnarstranda umorno ustane. Pogleda se s Tove kad je dohvatio mobitel.

"Molim vas, samo ukratko", reče on i zijevne.

"Hermann Kirkenser preživio je", obavijesti ga Frank Frölich mirno.

"Stanje mu je stabilno, život mu nije ugrožen."

"Onda je ipak dobro prošlo."

"Misliš da je to naš čovjek, šefe?"

"Nadajmo se, zašto?"

"Da, nakon one drame o talačkoj krizi na radiju javio se jedan svje-dok koji kaže da želi promijeniti izjavu."

RORSCHACH

Frank Frölich sjedio je pred kompjutorom i gledao Vrućinu na DVD-u - onu dugu scenu gdje se Val Kilmer i Robert de Niro kao komandosi probijaju iz policijske zasjele dok Al Pacino, drot, trči kao hroma koza i ispaljuje jedan po jedan pucanj iz mitraljeza. Takav je osjećaj imao svakoga puta dok bi gledao taj film; nije da nije volio Pacina, samo u društvu s De Nirom i Kilmerom nije bio dovoljno cool. Istovremeno je Frölicha živciralo to što je svakoga puta dok gleda taj film na strani negativaca. Zapravo je trebao pisati izvještaj o ispitivanjima Sjura Flatebyja i ostalih svjedoka. Međutim nije imao volje to raditi, a budući da neće moći kući još nekoliko sati, iskoristio je DVD za opuštanje koje mu je bilo potrebno.

Odjednom ga nešto u atmosferi u prostoriji natjera da dignu glavu i pogleda prema vratima. U dovratku je stajao Gunnarstranda. Frölich pauzira film. Pogurne stolicu unatrag i oslobodi se radnog stola.

"Imamo svjetlo na kraju tunela, Frölich."

Frank Frölich ne odgovori.

"Ingrid Jespersen kaže da je Kirkenær nešto tražio."

"U njezinu stanu? Što to?"

"Imam ideju", reče Gunnarstranda tiho. "Ali to bi nam moglo odu-zeti nekoliko sati", nastavi. "Treba nam skener i dobar program za obradu slika."

Frank Frölich ustane.

"Ova slika", reče Gunnarstranda i pokaže mu fotografiju neke nje-mačke zabave pred kraj rata. "Prvi put kad sam vidio tu sliku, znao sam da mi je nešto poznato."

"Nečije lice?" upita Frölich.

"Možda. U svakom slučaju, nešto mi govori da bih nešto na toj slici trebao pobliže promotriti."

Dva sata poslije Frank Frölich skenirao je četiri fotografije s nje-mačke zabave u Brydevilli za vrijeme rata. Ispisao je slike više puta, rotirao ih na ekranu, osvjetljavao ih, potamnjavao, izoštravao kontrast i uvećavao ih.

"Vidim da je to ista žena", reče Frank Frölich i pokaže Amalie Bruun.

"Ali što bi ti, zapravo, htio da napravimo?"

Gunnarstranda ne odgovori odmah. Sjedio je s originalom slike koja je prikazivala Klauza Fromma u uniformi kako na sofi razgovara s nepoznatom osobom.

"Želim da ovo još jedanput uvećam."

"Da provjerimo ženu?"

"Sve. Želim preciznije vidjeti ljude", objasni Gunnarstranda i za-mišljeno se ugrize za donju usnu. "Pogotovo njega", doda i pokaže Fromma.

Još sat poslije sjedili su s hrpom papira pred sobom. Bili su to papiri koji su nalikovali apstraktnim sjenovitim slikama i eksperimentalnoj umjetnosti. Crne maglice i sivi tonovi propuštali su bijela područja sa sićušnim crnim točkicama.

"Podsjeća me na Rorschachove mrlje", reče Frank Frölich.

"Hm", reče Gunnarstranda zamišljeno.

"To su one mrlje tinte koje sudski psihijatri pokazuju optuženi-cima; pokažu im takve mrlje i ako tip kaže da mu slični genitalijama kraljice Elizabete, znači da su mu mentalne sposobnosti trajno naru-šene i da će se provući nekažnjeno."

"Točno", reče Gunnarstranda odsutno.

"To se zove Rorschachov test, po nekom Švicarcu, ja mislim..."

"On", reče Gunnarstranda iznenada i opet pokaže na Klauusa Fro-mma. Hoću da mi tog tipa još uvećaš, što je oštrije moguće."

"Čemu? Vidi se samo kaša i mrlje od tinte."

"Svejedno probaj."

"Još deset puta", reče Frölich i mišem pomakne sliku Fromma gore-dolje.

"Stani", reče Gunnarstranda napeto. "Vrati."

"Što to?"

"Vrati sliku, polako."

Frank Frölich poslušao ga. Vidjeli su gotovo rendgenski prikaz nje-govih cipela, nogu u hlačama, skupljenih ruku koje su počivale u krilu. "Tu", reče Gunnarstranda.

Frank Frölich nije ništa razumio. Gledali su u sivo polje s tamnim sjenama.

"Možeš li još malo povećati?"

"Mogu pokušati."

Windowsov pješčani sat dugo je stajao na ekranu prije nego što se vratilo sivocrno polje neodređenih kontura.

"To!" prošapće Gunnarstranda svečano. Ruke mu zadrhte od uz-buđenja.

Zadržao je upaljač u ruci nakon što je pripalio cigaretu. "Vidi", prošapće i kimne prema ekranu.

"Ne vidim ništa."

"Pada."

"Ali što bih trebao vidjeti?"

"Sliku." Gunnarstranda pruženim prstom pokaže jedno od tamnih polja na slici. "To bi trebao vidjeti, medalju. Možeš li se sjetiti da si je prije vidio?"

"Ne."

"Pogledaj bolje."

Frank Frölich zapilji se. "Odustajem", reče on konačno.

Gunnarstranda mu uputi zasljepljujući osmijeh. "Tako blizu, a tako daleko", nasmije se on, ne bez arogancije. "Ali, u svakom slučaju, ispiši to što vidimo na ekranu."

Frank Frölich poslušao.

Gunnarstranda ustane i primi papir koji je polako izlazio iz pisača.

"I, što ćemo sada?" upita Frank Frölich.

Gunnarstranda mahne ispisanim papirom. "Zar te ne zanima?"

Frölich rezervirano kimne.

"Ako želiš, i ako misliš da imaš vremena, možeš sa mnom."

"Kamo?"

"Do ćupa zlata na kraju duge."

DJEČAK, PAS I OSE

Trčao je. Auto naglo skrene. Proveze se uz njega. On se nije zaustavljao, nije se okretao. Auto presiječe i prepriječi mu put. Vrata s vozačke strane naglo se otvore. Iz njega iskoči mlad nasmijan vojnik. U rukama je držao strojnicu. Nasmiješio se kad je nanišanio. Nasmiješio se kad je zapucao. Dječak je čuo metke stotinku sekunde prije nego što je zagrmjela paljba. Tada se bacio ustranu. Zakotrlja se niz padinu. Znao je da nije pogođen. Šiljasto kamenje podigne mu jaknu i razdere leđa do krvi. Ondje iza čuo je vojnika i lavež psa. Upuže u bodljikavo grmlje. Peklo ga je gdje mu je trnje deralo lice i ruke. Ležao je na trbuhu iza i ispod gotovo neprobojne mreže trnovitoga granja. Srce mu je lupalo. U ušima je čuo kako lupa. Niz padinu dotrči pas. Bio je to njemački ovčar. Njuškao je i cvilio. Energično se okrene oko sebe. Počne kopati prednjim šapama. Iznenada se međutim trgne i glasno zacvili. Zareži i počne zubima gristi u prazno. Zašušti lišće. Šljunak i sitno kamenje zakotrljaju se nizbrdo.

Iza trnja pojavi se silueta vojnika. Dječak zadrži dah. Pas se spusti na sve četiri i tužno zatuli. Muškarac sa strojnicom okrene se i zagleda ravno u grmlje gdje se dječak skrivao. Pas se prevali na bok. Vojnik podigne pušku i nanišani. Cijev puške kretala se polagano zdesna ulijevo. Vojnik vikne na psa koji slabašno zacvili. Vojnik se okrene, otrči do psa i opsuje. Oblak insekata rojio se oko psa. Insekti su se slijevali iz rupe u tlu kao mlaz vode iz podzemnog izvora. U istom trenu dječak osjeti prvi ubod ose na licu. Bolje bio intenzivan i žario gaje. Stisne zube da ne ispusti ni zvuk. Vojnik se odmakne tri koraka od psa i opsuje. Uperi strojnicu u psa i zapuca. Rafal zagrmi. Pseće se tijelo zatrese. Dječak osjeti mučninu. Ose su mu puzale po licu. Lagane, grebave osinje nožice gazile su mu po usnama, po kopcima. On otvori oči na sekundu. Cijela horda osa bola gaje i bola kroz rukave jakne. Vojnik sa strojnicom mahne slobodnom rukom da otjera ose.

Još jedna osa ubode dječaka u vrat. Bolje bio tako jak da mu se iz usta oteo poluprigušen zvuk. Vojnik se odmah ukipi i stane osluškivati. Dječak je disao otvorenih usta. Udahne jednu osu i zdrobi je među zubima. Cijev puške kretala se od grma do grma. Iznenada vojnik glasno opsuje i uhvati se za obraz. Ose su napale i vojnika, koji ispali još jedan rafal a onda se povuče natrag uzbrdo. Istog časa dječak počne puzati. Tjerao je sa sebe ose i zadobio još jedan ubod u vrat. Zajeca od bola. Ose su mu plazile po golim rukama i bole ga. Oštro ga je kamenje rezalo. Cijelo gaje tijelo boljelo. Puzao je ispod grmlja sve dalje, na sigurno od insekata. Međutim vojnik je još uvijek stajao negdje gore. On i drugi. Htjeli su se vratiti u svoje krevete. Što ga prije upucaju, to će se prije domoći sna, hrane i cigareta. Mrzili su ga. Ne. Nisu ga mrzili. Ali smetao im je. To što je živ, njih je jedilo.

Karsten Jespersen napravi stanku u pripovijedanju. Bilo je to prirodno mjesto za stanku. Benjamin je zurio u njega svojim velikim očima. Objema je rukama stiskao svoju žiraficu i utrpao cijeli žirafin rep u usta. Benjamin je čekao nastavak. Ali u ovoj je točki priče najna-petiji dio već prošao i Karstena je malo mučilo kako da nastavi.

Pitao se zašto i formulirao odgovor u glavi. U njegovoj je priči glavni junak bio neutralan, dječak. Međutim taj je dječak bio mladić. U priči se zapravo radilo o njegovu ocu - Reidaru Folke Jespersenu.

Toga se puta dogodilo sljedeće: mladić je pobjegao vojnicima, trčao kroz močvare i grmlje borovnica, sve dok nije naišao na malu farmu među drvećem, farmu gdje je živio mladi drvosječa njegovih godina, Harry Stokmo, koji je pomogao Reidaru Folke Jespersenu da sigurno prijeđe preko granice u Švedsku. Bijeg bi se sam po sebi mogao pri-kazati dovoljno napetim, ali Karstena je više zanimala pjesnička slo-boda. Planirao je ubaciti nastavak o očajnim ljudima koje drvosječa Harry Stokmo vodi prema švedskoj granici. Grupici odrpanih osoba koje osluškuju pucketanje u grmlju među drvećem i koje se šuljaju u zaklon i pritom pokušavaju spriječiti djecu da zakašlju ili zacvile - i onda bi se konačno pokazalo da nije riječ ni o kakvoj patroli koja šuška u grmlju - onda bi se pokazalo da je to dječaćić ispuzao iz žbunja.

Karstenu se činilo da bi dijete kao glavni lik priču učinilo bezvremenskom i univerzalnom. Mogla bi izravnije potaknuti Benjaminovu maštu, mislio je. Priča nije morala biti povezana s ratom u Norveškoj između 1940. i 1945., mogla se jednako lako baviti nekim suvremenim ratom, naprimjer na Kosovu, ili nečime iz filma; mogla bi to biti napeta epizoda preuzeta iz Benjaminove mašte.

Karsten se nadao da će Benjamin zamišljati sebe na mjestu dječaka u grmlju - baš kao što je Karsten zamislio sebe iza grmlja pred kojim je, nekoliko metara od njega, njuškao njemački ovčar - onoga puta kad je prvi put čuo tu priču. Zatim je, u tim trenucima kad je počeo pro-mišljati o

prvome dijelu priče, Karsten postao pomalo nesiguran. Sjećao se kako je njemu otac ispričao tu priču, u prvome licu. Ali sjećao se i da se identificirao s njime. Činjenica da se sam uživio u priču iako ju je u prvome licu pričao njegov otac natjerala ga je da se zamisli i bude odsutan. U tim trenucima, dok je njegov očinski blag pogled počivao na gladnom i nestrpljivom licu sina Benjamina, uvidio je da redigiranje kojem je podvrgnuo pripovijest nije bilo samo nepotrebno. Bilo je i malo sumnjivo. Redigiranje priče moralo je u sebi sadržavati i dublji psihološki motiv, pomisli on potom. I očito je prikrio ulogu svojega oca u priči. Naravno da će Benjamin jednoga dana u životu uvidjeti da je glavni lik te priče morao biti njegov vlastiti djed. Kad to shvati, neminovno će se zapitati zašto je njegov otac krio tu činjenicu od njega. Benjamin će se zapitati koji su bili njegovi, Karstenovi, motivi da prikrije istinu. I Benjamin će prije ili poslije izvući odgovor na to pitanje. Moguće je da neće doći do točnog odgovora, onoga koji Karsten Jespersen shvaća točnim - naime da je priča redigirana da bi dobila na literarnoj vrijednosti. Moguće je da će Benjamin doći do nekog drugog odgovora - naprimjer da je Karsten izmislio priču zato što je htio zatajiti tu činjenicu, moguće je da će Benjamin misliti da Karsten nije htio da njegov otac bude glavni lik takve junačke priče. U tim trenucima, dok je Benjamin napeto čekao nastavak, Karsten Jespersen zapao je u posramljen trans. Iz transa ga je probudilo tek nemirno prevrtanje maloga Benjamina po krevetu. Tada Karsten Jespersen shvati da sjedi s iskrivljenom grimasom na licu.

"Tata", reče Benjamin nestrpljivo, "pričaj još."

Karsten Jespersen trgne se. "Kasno je", reče i ustane. Zavjese na prozoru osvijetli auto koji se dovezao na prilaz. On priđe prozoru i pogleda van. Farovi auta zaslijepe ga, kao dva zla oka, pomisli on kad se auto parkirao nekoliko metara od njega pa ugasio svjetla. Zli pogled dvaju svjetala još mu je lebdio u mrežnicama kad su se vrata auta otvorila. Natpis na vratima nije mogao promašiti. Kad je pročitao riječ Policija, doživio je deja vu. To ga podsjeti na nešto što je sanjao. Dolaze, pomisli on, začuje Benjaminovo tiho hrkanje iza sebe i nastavi promatrati dvije tamne siluete koje su se približavale prozoru. Dolaze po mene.

PODIJELI PA VLADAJ

Kad je Frölich parkirao auto, ostali su sjediti i gledati prema prozoru stana Ingrid Jespersen. "Treći slijeva", reče Frölich. "Rupa u staklu."

"Ništa ja ne vidim", reče Gunnarstranda.

"Jedan jedini metak", reče Frölich. "Okrugla rupa u staklu. Dečki su stvarno dobri."

"A ona?"

"Morali su joj šivati ruku. Pet šavova."

Gunnarstranda kimne prema zgradi na drugoj strani ulice. "Eno ih."

Na ulazna vrata iziđu Ingrid Folke Jespersen i Eyolf Stromsted. Odu do smeđe opel omega koja je stajala parkirana na suprotnoj strani ulice. Ingrid upali motor dok je Eyolf Stromsted čekao na suvozač- kome mjestu. Ingrid iziđe i počne strugari led s prozora dok je motor radio. Strugala je lijevom rukom. Druga je bila omotana zavojem.

Dva policajca iziđu.

"O, 'jutro", reče Ingrid Folke Jespersen kad ih je spazila.

"Imate li pet minuta?" upita Frank Frölich.

Ona s oklijevanjem pogleda na sat.

"Brzo smo gotovi", reče Frank Frölich.

Vrata na suvozačkoj strani otvore se i Eyolf Stromsted promoli kovrčavu glavu.

"Ostanite sjediti", reče Gunnarstranda brzo. "Razmijenit ćemo nekoliko riječi s gospođom."

"Ovdje?" upita ona.

Frölich kimne prema policijskom vozilu.

Gunnarstranda joj otvori stražnja vrata pa sjedne do nje s druge strane.

Frölich se smjesti za volan. Preko ceste opel je radio u leri. Eyolf Stromsted zurio je ravno pred sebe.

"To nije bilo baš lijepo", reče ona.

"Što to?" upita Gunnarstranda.

"Da me ovako zatvorite u policijski auto. Gledajte susjede." Pokaže dvije sredovječne žene koje su se zaustavile na pločniku i zbuljile u policijski auto. "Nadam se da znate što radite."

"Imate li razloga sumnjati u to?"

"Ne..."

"Ima nekoliko sitnica koje su malo nejasne", reče Gunnarstranda. "Radi se o tijeku događaja u noći kad je vaš muž ubijen."

"Stvarno nemam što dodati", reče ona nevoljko.

"Još uvijek nismo dobili objašnjenje Hermanna Kirkenaera."

"Niste."

"Leži u komi."

"Čula sam."

"Je li vama rekao išta o tijeku događaja one noći kad vam je ubijen muž?"

"Baš ništa. Ja bih sad krenula..."

"Razgovarali smo s njegovom ženom, Iselin Varaš", prekine je Gunnarstranda. Ispričala nam je kako je njezin muž napustio Hotel Continental između jedan i pola dva u noći. Najkasnije u tri vratio se u hotel s uniformom zapakiranom u kutiju, što nam dokazuje da je bio u dućanu te noći i uzeo je."

On zašuti i pusti da joj se riječi upiju.

"Je li to dovoljno dobar dokaz?" upita ona trenutak poslije.

"Postoje dva momenta koja nismo uspjeli utvrditi", reče Gunnarstranda pa se obrati Frölichu: "Možeš li pokrenuti motor da se malo ugrijemo?"

Frölich ga poslušao. Jako nagazi na papučicu gasa.

Kovrčava glava u opelu preko ceste nemirno pogleda u pravcu policijskog auta.

"Koji momenti?" upita Ingrid Jespersen ukočeno.

"Pa, to što je Hermann Kirkenaer došao kući s uniformom u kutiji."

"Dobro. I što je tu čudno?"

"Pa, teorija se temeljila na tome da je Hermann Kirkenaer ubio vašeg muža i tako uprljao odjeću krvlju. Budući da nije mogao izići na ulicu u krvavoj odjeći, mislili smo da je odjenuo jaknu i hlače uniforme koje je prigodno prethodno poslao u dućan. Poslije je upakirao svoju odjeću u kutiju u kojoj je bila uniforma, ali to se ne slaže s činjenicom da se Kirkenaer vratio kući u čistoj odjeći i s čistom uniformom u kutiji."

"Zašto vjerujete svemu što ta žena kaže? Jasno da želi zaštititi svojeg muža."

"Naravno, osim što ona ne zna ništa o muževu stvarnom i mnogo dubljem odnosu s vašim pokojnim suprugom. Ali možete se pouzdati u nas, zaplijenili smo kutiju, uniformu i odjeću. Nitko sretniji od mene ako pronađemo ostatke Reidarove krvi na tim predmetima. Sljedeći je problem vražja medalja."

"Koja medalja?"

"Ona medalja po koju je Hermann Kirkenaer došao k vama one noći kad ga je policija nastrijelila."

"Medalju je tražio?"

"Da."

"Nisam razumjela na što misli. U svakom slučaju, kod mene nije pronašao medalju."

"Nije, zato što je ja imam", reče Gunnarstranda i iz unutarnjeg džepa izvadi malu plastičnu vrećicu u kojoj se nalazio brončani orden. "Njome se igrao Karstenov sin Benjamin onog jutra kad je vaš muž pronađen mrtav."

"Kako to znate?"

"Zato što smo ga i Frölich i Karsten i ja vidjeli. Čak nam ju je i pokazao."

U autu nastupi tišina.

"Frölich", reče Gunnarstranda.

Frölich se s mukom okrene na prednjem sjedalu.

"Možeš li otići uzeti izjavu našeg prijatelja u drugome autu?"

"Naravno", reče Frölich, iziđe i zatvori vrata za sobom.

Dvoje na stražnjem sjedalu promatrali su njegovo veliko tijelo koje se nadvilo nad auto dok je čekao da prođu dva automobila. Zatim su sjedili i gledali kako Frölich prelazi ulicu i otvara Eyolfu Stromstedu vrata opela koji je radio u leru. Potom su vidjeli kako Frank Frölich naređuje Eyolfu Stromstedu da uđe na stražnje sjedalo opela, a onda i sam sjeda do njega.

"To je bilo grubo", reče Ingrid Jespersen.

"Bit će uzbudljivo poslije čitati što je rekao", reče Gunnarstranda.

"Ovdje postaje tijesno", reče Eyolf Stromsted nervozno. Nagne se naprijed i pogleda mimo Frölicha prema policijskom autu gdje se na stražnjem sjedalu nazirao profil Ingrid Jespersen. Odmrzivač stakala i grijanje radili su na najjače. Na vjetrobranskom se staklu razbistrilo ovalno polje. "Što sad izvodite?" upita Stromsted.

"Uzimamo novu izjavu od vas", odgovori Frank Frölich lakonski.

"Zašto?"

"Puno ime?"

"Eyolf Stromsted."

"Rođen?"

"Četvrtog četvrtog pedeset šeste."

"Bračno stanje?"

"Koje kategorije imate?"

"Oženjen, slobodan, u vezi."

"U vezi."

"Adresa?"

" Ulica Jacoba Aalla 11 B."

"Je li točno da dijelite stan sa Sjurom Flatebyjem, rođenim jedanaestog devetog četrdeset osme?"

"Da." Eyolf Stromsted baci pogled prema policijskom autu iz kojeg je Ingrid Jespersen blijedo gledala prema njima.

"Sjur Flateby povukao je svoju prvobitnu izjavu."

"Molim?"

Frank Frölich posegne u unutarnji džep i izvadi nekoliko presavi-jenih papira A4 i pruži ih drugome. "Ovo je nova izjava vašeg partnera, biste li bili ljubazni i pročitali je?"

Eyolf Stromsted uzme papire. Izgledao je zbunjeno.

"U dnu druge stranice", reče Frölich, presavi je mu papir i pokaže.

"Tu dolazi dio koji se razlikuje od prethodne izjave: Sjur Flateby za-kleo se da ste nestali van navečer u petak trinaestog siječnja i niste se vratili do poslije pet ujutro." Frölich je ozbiljno promatrao muškarca sa šarmantnim kovrčama. "Prije", nastavi on pa pročisti grlo, "prije ste obojica tvrdili da ste bili zavaljeni doma ispred televizora do jedan ujutro, nakon čega ste otišli u isti krevet i održavali jedan drugoga budnim do pola šest. Koji je vaš komentar na to da sada više nemate alibi za vrijeme ubojstva?"

"Vratimo se na medalju koju je tražio Hermann Kirkenaer", reče Gunnarstranda.

"Što s njome?"

"Pogledajte je."

Gunnarstranda pruži medalju Ingrid Jespersen.

"Nacističko blago", reče ona i promotri je.

"Pogodite gdje ju je dječak pronašao", reče policajac.

Ona odmahne glavom.

Gunnarstranda pokaže prema izlogu prodavaonice antikviteta. "Pronašao ju je u dućanu. Benjamin je bio s ocem na poslu u dućanu u petak trinaestoga. Možda se toga sjećate. Izjavili ste da ste vi i Kar-sten pili kavu u uredu iza dućana od deset ujutro do malo poslije je-danaest. Dok se to odvijalo, dječak je sjedio i crtao te se igrao na podu.

Ispričao mi je sinoć da je kopao po nekoj kutiji u kojoj se nalazila uniforma. Zgrabio je medalju koja je bila pričvršćena na uniformu."

Sjedili su i gledali se. "I?" reče Ingrid Jespersen konačno.

"U Reidarovoj odjeći nije bilo ključeva kad je nađen ubijen", reče Gunnarstranda.

"A da?"

"Mislili smo da je to čudno jer je nužno morao otključati vrata da bi ušao u dućan te noći."

"To zvuči razumno", reče ona.

"Znamo da je Hermann Kirkenaer došao u dućan noću u petak trinaestoga da se nađe s Reidarom. Naša je teorija bila da je Kirkenaera unutra pustio vaš muž. Poslije je Kirkenaer ubio vašeg muža. Mislili smo da je odjenuo jaknu i hlače uniforme da ne privuče pažnju krvavom odjećom. Mislili smo da je on, nakon što je ubio vašeg muža, uzeo Reidarove ključeve."

"Zar nije?"

"O da, uzeo je ključeve."

"Pa, u čemu je problem?"

"Problem je u tome što je krađa ključeva potpuno nelogična."

Ingrid Jespersen zurila je u policajca. "Želite reći", reče ona ukočeno pa ponovi: "Želite reći da je čovjek koji je provalio k meni usred noći i posjekao mi dlan bio razuman, logično rezonirao i bile su mu sve daske na broju?" Ona digne zamotanu ruku.

"Pretpostavljali smo", odlučno će Gunnarstranda, "da je Kirkenaer uzeo Reidarove ključeve nakon što ga je ubio, otključao vrata stana, možda ostavio snijeg na podu i usput izgubio medalju koja je bila na uniformi. S druge strane - budući da je Reidarov unuk pronašao me-dalju prije nego što je Reidar ubijen, Kirkenaer je nije mogao izgubiti u vašem stanu. Slažete se?"

Ingrid Jespersen ukočeno je zurila u njega.

"Postoje dva logična pitanja na koja moramo dobiti odgovor u ovoj situaciji. Ako Kirkenaer nije ništa izgubio u stanu, zašto bi poslije ulazio k vama da nešto uzme? I zašto je uopće uzeo Reidarove ključeve ako mu nisu trebali?"

Na prvo je pitanje samo jedan logičan odgovor. Kirkenaer je uzeo uniformu iz dućana da bi zameo tragove koji ukazuju na njegovu osobnu vezu s vašim mužem. Nije primijetio da medalja nedostaje do puno poslije. Međutim kad je to primijetio, znao je da je medalju moguće povezati s ratom i njime. Onda mu je dobro došlo to što ima ključeve vašeg muža. Ključevima je mogao otključati dućan i potražiti medalju. Ali odgovor na drugo pitanje još uvijek predstavlja problem. Zašto je uzeo ključeve kad nije mogao znati da će ih trebati?"

Sjećate se da je pečat koji smo stavili na vrata bio slomljen?" upita Gunnarstranda pa nastavi: "Pečat je nestao, ali vrata nisu bila provaljena. Ušao sam onamo i pronašao ostatke razbijene vinske čaše. No tu su čašu naši ljudi nakon ubojstva registrirali kao besprijeckornu. Dakle netko je morao nakon ubojstva ukloniti pečat, otključati dućan i razbiti čašu. Ja mislim da je Hermann Kirkenaer, koji je imao ključeve vašeg muža, tražio medalju u dva navrata. Prvo je ušao u dućan i

pre-tražio ga u potrazi za medaljom, ali je nije pronašao. Onako smeten, razbio je čašu koja je stajala na radnome stolu. Sljedeće se noći vratio. Tada je otključao vrata vašeg stana. Ali zašto bi to napravio? Nije mo-gao pogoditi da je medalja ondje. Medalja je lako mogla ležati na dnu luke. Mogla je biti bilo gdje."

On ušuti. Ona je gledala van.

Ni jedno ni drugo ne rekoše ništa. Na drugoj strani ulice Frölich i Stromsted upravo su nešto energično raspravljali. Stromsted je gesti-kulirao.

"Ne mislite da je tražio medalju?"

"Pa da, ali mislim da je zapravo htio nešto drugo, nešto što mu je bilo važnije od pronalaska medalje. Mislim da je imao sasvim poseban razlog da ukrade ključeve vašemu mužu. Medalja je bila sporedna."

Ona pročisti grlo. "Bio je lud", reče ona. "Htio me ubiti."

"Upravo tako", reče Gunnarstranda ležerno.

"Upravo tako? Kako to mislite?"

Policajac se nasmiješi. "Niste to shvatili? Jedino logično objašnjenje zašto bi Kirkenaer ukrao ključeve iz Reidarove odjeće jest osveta. Htio je ozlijediti ili ubiti osobu koja je bila bliska Reidaru. Htio je ozlijediti ili ubiti vas. I zato je htio imati pristup vašem stanu. Zato je ukrao ključeve."

"Onda se, u svakom slučaju, slažemo vi i ja", reče ona nesigurno i baci pogled prema opelu. "Taj je čovjek lud."

"Nije", reče Gunnarstranda s osmijehom.

"Nije?"

"Htio vas je ubiti, ne zato što je lud, nego zato što mu je oduzeta prilika da ubije vašeg muža. Mjesecima je planirao ubojstvo vašeg muža..." Gunnarstrandu prekine zvonjava mobitela. "Da?" reče kra-tko.

"Stromsted odbija dati izjavu prije nego što se posavjetuje s od-vjetnikom", reče mu Frank Frölich na uho. "Što da radim?"

"Uhiti ga", reče Gunnarstranda. "Poslat ću ti vozilo."

Nakon što je prekinuo vezu, nagne se naprijed i dohvati radioprijemnik koji je stajao između naslona sjedala. "Vaš ljubavnik prekoputa upravo je priznao da je došao ovamo k vama one noći kad je vaš muž ubijen", reče Gunnarstranda Ingrid Jaspersen. "Dakle izgleda da ćete morati dati treću verziju događaja koji su se odvijali te noći."

Ingrid Jaspersen zgrabi ga za ruku. "Nemojte mi sve oduzeti", prošapće ona ukočenih usana.

Gunnarstranda se uspravi na sjedalu i pogleda je u oči. "Zašto se ne usuđujete govoriti istinu?" upita on blago. "Znamo da je Kirkenaer došao ovamo u noći s petka na subotu 14. siječnja. Znali smo da je zatekao otvorena, otključana ulazna vrata. Znamo da je ušao u vežu i zatekao vrata dućana otključana. Znamo da je Kirkenaer imao jedan jedini motiv da dođe ovamo. Htio je ubiti vašeg muža. Ali nije to mogao učiniti. To nije bio on."

"Zašto ste tako sigurni?"

"Zato što je vaš muž već bio mrtav! Hermann Kirkenaer pronašao je vašeg muža mrtvog na podu. Budući da je čovjek već bio mrtav, nije mogao ništa drugo nego izložiti tijelo poniženju. Hermann Kirkenaer učinio je sljedeće: svukao je s mrtvacu svu odjeću i odvukao tijelo u izlog. Znamo i da ga je vidio jedan svjedok dok je to radio."

"Svjedok?"

"Da."

Ingrid Jaspersen otvori pa zatvori usta.

Gunnarstranda se nasmiješi kao lisac kad nanjuši meso kroz otvorena vrata skladišta: "Ako jakna i hlače uniforme koji su stajali u dućanu nisu upotrijebljeni da se sakriju krvave mrlje te noći - kako je počini-telj uspio sakriti krv na odjeći i tijelu?"

Gledao ju je u oči. "Znam odgovor", reče on. "I vi znate odgovor." Tišina je potrajala sve dok Gunnarstranda nije pročistio grlo: "Upravo sam rekao Franku Frolichu da uhititi Eyolfa Stromsteda za umorstvo. Stvarno želite biti optuženi za suučesništvo?"

"Bilo je skoro tri", reče ona istim monotonim glasom kao prije. "Nazvala sam Susanne i Karstena, sva u panici. Nakon toga čula sam korake na stepenicama. Netko je pozvonio. Bio je to Eyolf." Ona ušuti.

Gunnarstranda pročisti grlo i zagleda se u pročelje zgrade od koje mu je već lagano bilo mučno.

"Izgledao je užasno", nastavi ona, grčevito ispreplićući ruke.

"Bio je krvav?"

"Da."

"Nastavite."

"Pun Reidarove krvi."

"Nastavite!"

"Svukao se i istuširao. Stavila sam njegovu odjeću u stroj za pranje rublja." Ona uzdahne. "Nije se sve opralo pa je posudio nešto od Reidarove odjeće kad je odlazio."

"Što ste napravili s odjećom koja se nije oprala?"

"Spalila sam je u kaminu."

Gunnarstranda pogleda prema autu gdje je Eyolf Stromsted bio zadržan u društvu Franka Frolicha. Pogled koji mu je Stromsted uputio djelovao je progono i puno tjeskobe. "Mislím da je shvatio da ste progovorili", reče on i okrene se prema njoj.

"Ne želim gledati", reče ona.

"Zašto je ubio vašeg muža?"

"Rekao je da nije htio."

"Što ste radili dok mu se odjeća prala?"

"Ništa."

"Kad vas je napustio?"

"Oko pet."

"To vam daje dva sata u kojima niste radili baš ništa?"

"Razgovarali smo."

"Što ste se dogovorili reći policiji?"

"Ja sam trebala sići i vidjeti što se dogodilo kad se razdani. Inače sam se trebala držati istine. Ali nisam ga ja pronašla. Policija je došla prije nego što se razdani."

"Tijelo je primijetila dostavljačica novina jer ga je Kirkenær stavio u izlog", reče Gunnarstranda. "Što ste tada pomislili? Kad je vaš pokojni muž nađen u izlogu dućana umjesto da leži na podu dućana kao što je Stromsted bio rekao?"

"Pomislila sam da je Eyolf lagao. Pomislila sam da je on stavio Reidara u izlog. Eyolf je mislio da sam to ja napravila. Mislio je da imam planove na svoju ruku i da manipuliram njime. Zato sam vašem pomoćniku ispričala kako nas je Reidar nazvao tog petka. Htio me kazniti na isti način na koji sam ja htjela kazniti njega. Pogriješili smo, oboje. Onaj luđak stavio je sirotog Reidara u izlog. Ali mi to nismo mogli znati."

ODJAVNA ŠPICA

"Biste li mi vjerovali kad bih vam rekao da si je sam kriv?" reče Eyolf Stromsted.

"Vjerojatno ne."

"Ako kažem da nisam htio, biste li vjerovali?"

"Naravno."

"Bez pogovora?"

"U pravilu nema namjere."

"A ako kažem da je to bio nesretan slučaj?"

"To malo teže. Ali neću skrivati da je nesretan slučaj nešto s čime se lakše poistovjetiti", odgovori Gunnarstranda. "Ubojstvo koje je rezultat nesretnog slučaja jeftino je za državu i pomaže nam da zadr-žimo vjeru da je čovjek dobro biće. Ali nemojte se previše na to osla-njati. Savjetovao bih vam da stavite karte samo na istinu. Prepustite pravne procjene nekome tko se u to razumije."

"Nazvao me i htio se sa mnom sastati", reče Stromsted.

"Kada?"

"Nazvao je negdje prije ponoći, oko pola dvanaest, mislim. Inzistirao je na tome da odmah dođem k njemu."

"Zašto ste pristali na to?"

"Iz obzira prema Ingrid. Bila je sva izvan sebe prije toga dana, nakon što je njezin muž nazvao - kad je bila kod mene. Zato sam odjenuo jaknu i pojavio se. Vrata veže bila su otključana i našli smo se u prizemlju. Ušli smo u dućan. Počeo je govoriti o mojoj odgovorno-sti prema Ingrid. Pitao me jesam li se spreman oženiti njome. Pitao sam ga želi li se razvesti, no onda se nasmijao. Ja umirem, rekao je i nastavio govoriti o Ingrid kao da je dijete. Važno je da je zaštititiš kad ja budem mrtav, rekao je. Pitao sam gdje je ona, rekao je da leži i spava u stanu ravno iznad nas. Upravo je bio u spavaćoj sobi i pogledao je. Najjednostavnije je ako me vi ubijete, rekao je i nasmijao se skoro nasilu. Zašto mislite da ćete umrijeti? pitao sam ga. Na to mi nije odgovorio. Zašto? ponovio sam pitanje. Zato što je smrt konačno došla po mene, rekao je. Onda mi je pružio bajunetu.

Ne sjećam se da sam je uzeo. Ali sjećam se da sam je vidio. Nisam skidao pogled s nje. Cijelo vrijeme dok je govorio koga je sve ubio za vrijeme rata i dok mi je govorio detalje o tome kakve su grčeve ljudi imali dok im je život istjecao - ja sam cijelo vrijeme gledao tu crnu oštricu. Sjećam se da sam razmišljao kako je elegantno konstruirana, kako je užasna, podla nakana utkana u jedan predmet. Govorio je kako se ne boji umrijeti. Mislim da me pitao bih li mu učinio uslugu i ubio ga. Ne znam jesam li mu odgovorio. Mislim da jesam - da sam ga odbio. Ne sjećam se, jer nisam micao pogled s oštrice.

Nastupila je tišina kad sam ga prestao gledati. Ali tad je već bilo kasno. Podignuo sam pogled. Nešto mu se promijenilo u pogledu. Nikad nisam vidio ništa slično. Nešto je kliknulo, u svakom slučaju. Ajde, dokazi ovo, rekao je iznenada i bacio se na nož." Stromsted digne pogled. "I to je bilo to?"

Stromsted se prazno nasmije. "To je bilo to? Nisam imao šanse. Stajao sam u tome malom uredu naslonjen na zid i on je u stotinki sekunde naletio. Osjetio sam kako je oštrica utonula u njegovo meso. Zagrlio me objema rukama, čvrsto se držao dok mu se cijelo tijelo treslo. Skliznuli smo niza zid u uredu. Ležao je na meni i trzao nogama. Krv je šikljala. Imao sam krvi po licu, kosi, vratu, tekla mi je u pulover. A vi tu sjedite i pitate me je li to bilo to?" "Držali ste bajunetu."

"Naravno da sam je držao. Ali nešto mi je u svemu tome skroz nerazumljivo. Ne sjećam se da je prešla iz njegove ruke u moju." "A što ste napravili poslije?" "Sjećam se samo da sam se oslobodio." "U uredu?" "Nakon što se konačno umirio. Otkotrljao sam se prema vratima." "Je li u dućanu gorjelo svjetlo?"

"Ne, samo u uredu."

"Što je bilo dalje?"

"Sjećam se da sam stajao s bajunetom u ruci i gledao niz sebe. Stari je bio mrtav, to je bar bilo očito. Bio je sav bijel i zinuo je. Osjećao sam se stvarno užasno, s toplom krvlju pod odjećom, i stvarno sam užasno izgledao. Ne sjećam se baš što sam mislio, ali obrisao sam sve stvari kojima sam se približio dok sam bio unutra. Nakon toga otišao sam gore k Ingrid i pozvonio."

"Otvorila je?"

"Da. Ispričao sam joj što se dogodilo."

"Što ste napravili?"

"Otuširao sam se dok mi je ona prala odjeću. Osušili smo je u nje-zinoj sušilici."

"Koliko ste dugo bili ondje?"

"Do pet."

"A onda?"

"Onda sam otišao kući."

"Jeste li razmišljali o tome da nazovete policiju i predate se?"

"Da."

"Zašto ste odustali od toga?"

"Složili smo se da je najbolje da odustanemo od toga."

"Tko se složio?"

"Pa, ja sam to odlučio."

"Zašto?"

"Prijatelji, mnogo ljudi znalo je za onu epizodu prije tog petka, da me nazvao dok smo Ingrid i ja bili u krevetu. Ispričao sam to Sjuru, kao neki vic, jer mi je to bilo smiješno. Znao sam da je Sjur proširio tu priču dalje. Taj je poziv već postao anegdota u našem društvu. Znao sam da će policija neminovno prije ili poslije saznati za tu epizodu. No kad je Ingridin stari bio mrtav, cijela ta priča s telefonskim pozivom više nije bila smiješna. Odjednom mi je bilo teško zamisliti da će mi itko vjerovati - da je to bio nesretan slučaj."

"Jeste li poslije silazili u dućan?"

"Ne, složili smo se da će Ingrid 'pronaći' leš kad se razdani. I nazvati policiju."

"Jeste li kopali po džepovima pokojnika?"

"Ne."

"Jeste li što primijetili kad ste odlazili?"

"Kao naprimjer?"

"Kao naprimjer izlog?"

"Ne."

"Gdje je pokojnik ležao kad ste ga ostavili?"

"Ležao je na trbuhu na pragu između ureda i dućana."

"A ulazna su vrata bila otključana kad ste došli?"

"Da."

"Kad je to moglo biti?"

"Rekao bih oko pola jedan, možda bliže jedan."

"A koliko je poslije umro?"

"Možda u pola dva."

"A Kirkenær?" upita Gunnarstranda kad je Frank Frölich dotumarao do ureda.

"Još je uvijek u komi."

"Šteta."

"Proći će nekažnjeno?" upita Frank Frölich.

Gunnarstranda odmahne glavom. "Oskvrnuo je truplo", reče. "Otišao je onamo usred noći, za to imamo riječ Iselin Vards. Pronašao je mr-tvaca, spalio svu odjeću, pisao markerom po tijelu i stavio ga u izlog nakon što je popalio ključeve. Samo tu imamo krađu i oskvrnuće trupla - dovoljno za tužbu."

"Ali hoćemo li se gnjaviti time?"

"Ne", reče Gunnarstranda i pripali cigaretu. "Optužit ćemo ga za ubojstvo." Digne papire s ispisom Ekholtova mobitela.

Frölich ga je promatrao nabranog čela.

Gunnarstranda izdahne savršen kolut dima. "Ekholt je vidio sve što se događalo u izlogu. Nije vidio ubojstvo jer se ono dogodilo u stražnjoj prostoriji dućana, a u prostoru dućana bio je mrkli mrak. Ali on je vidio

tko je stavio leš u naslonjač u izlogu. Ekholt je zbrojio dva i dva i dobio jedanaest. Mislio je, naravno, da gleda ubojicu. Iselin Varäs ispričala je kako se Hermann Kirkenaer te noći vratio u Conti-nental taksijem. Ništa joj nije bilo jasno. Ali zabrinula se kad ih je počeo nazivati neki neznanac koji se predstavljao kao taksist. Kirkenaer je odbio razgovarati s njim, i zabranio je njoj da s njim razgovara. Koji bi to taksist bio ako ne Ekholt? Kirkenaer je mislio da je pozvao običan taksi s običnim vozačem te noći, nije očekivao svjedoka. Ekholt je pak mislio da je Kirkenaer ubio staroga i pobrinuo se da pozove baš njega. Prema riječima Iselin Varas, Kirkenaer je djelovao nervozno i uzrujano svakoga puta kad bi taj neznanac nazvao. Ali Kirkenaer je spuštao slušalicu svakoga puta osim jednoga. Iselin je ispričala kako se jedne večeri pristao naći s tim čovjekom i malo nakon toga otišao je van. Tada sam pomislio da bi bilo zanimljivo znati koje je to večeri bilo." Gunnarstranda zamahne papirom koji je držao u ruci. "Pokazao sam joj ispis iz Ekholtova mobitela. Neznancevi pozivi potpuno su odgo-varali ispisu."

"Kirkenaer se sastao s Ekholtom one večeri kad je Ekholt razgovarao sa mnom", Frölich će tiho.

Gunnarstranda otrese pepeo s cigarete. "Ekholt je sigurno imao jedan jedini cilj, ucijeniti Kirkenaera. Poziv tebi bio je znak da misli ozbiljno kad je Kirkenaeru zaprijetio da će ispričati sve što zna. Nije računao na to da bi Kirkenaer mogao biti opasan." Inspektor Gunnar-stranda ugasi cigaretu na potplat cipele i još se jedanput nasmiješi od uha do uha. "Kad se Hermann Kirkenaer probudi iz kome, ugledat će tvoju njušku", reče on veselo. "A ti ćeš ga uhititi za ubojstvo Richarda Ekholta - pohlepnog taksista."

KRAJ

Kjell Ola Dahl rođen je 1957. u norveškom gradu Gjøviku, a u Oslu je studirao psihologiju. Već svojim prvim djelom objavljenim 1993. ste-kao je reputaciju jednog od najboljih norveških pisaca trilera. Niz njegovih romana, koji je ubrzo postigao međunarodnu slavu, posvećen je slučajevima koje rješavaju inspektor Gunnarstranda i njegov po-moćnik Frank Frölich. U Norveškoj je nedavno objavljen osmi roman iz te serije. Dahl je osvojio Riverton Prize te bio nominiran za više prestižnih nagrada. S obitelji živi u Askimu nedaleko od Osla.

SKEN I OBRADA: KIKA